This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK.

XXVII. DEEL.

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK;

OORSPRONKLYK VERZAMELD

DOOR

JACOBUS KOK.

ZEVEN-EN-TWINTIGSTE DEEL.

R — S.

MET KAARTEN, PLAATEN en PORTRAITTEN.

TE AMSTELDAM, BIJ
JOHANNES ALLART.
MDCCXCII.

NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ПВБЧИА
МВГІС
ІВЕА АСВІК

VADERLANDSCH WOORDENBOEK.

SCH.

SCHOUT-BY-NACHT. Deezen titel voert, onder de Nederlandſche Zeemagt, een Bevelhebber, die den rang heeft, onmiddelijk boven de Kapiteinen. Behalven de algemeene pligten, welke op alle de Hoofdbevelhebbers van Schepen, in dienst van den Staat, rusten, brengt zijn post mede, en is hij bijzonderlijk gelastigd, op het gedrag der Kapiteinen agt te geeven in het ſtuk van Soldaat- en Zeemanſchap, de nalaatigen tot hunnen pligt te vermaanen, en van derzelven pligtverzuim aan den Gezagvoerder der Vloote naauwkeurig kennis te geeven.

SCHOUTEN, (WILLEM KORNELISZOON) een ſtout en kundig Zeeman, gebóoren in Noordholland, in de Stad *Hoorn*, in het laatſte gedeelte der Zestiende Eeuwe. In de hoedanigheid van Stuurman, Schipper of Koopman deedt hij verſcheiden togten na de *Oostindien*, en hadt, door zijne opmerkzaamheid, zo van de Zeevaartkunde, als van de geſteldheid der Landen, eene grondige kennis bekoomen. In het Noordhollandsch Dorp *Egmond* woonde, in het begin der Zeventiende Eeuwe, de bekende ISAAC LE MAIRE, een vermaard Koopman van *Amſterdam*. Om zijnen handel verder uit te breiden, vooral om voordeel te doen met den handel op de *Oostindien*, koesterde deeze een ernſtig verlangen. Doch daar tegen ſtondt hem in den weg, het Oktrooi der Verééngde Nederlandſche Oostindiſche Maatſchappije, verbiedende allen Ingezeetenen der Nederlanden den vaart op de *Oostindien*, Oostwaarts voorbij de Kaap *de Goede Hoop*, en Westwaarts door de *Magellaanſche Straat*. LE MAIRE hadt kennis aan onzen

SCHOUTEN, en gaf hem, meermaalen, in bedenkinge, of 'er geene mogelijkheid zijn zoude, zónder letterlijk inbreuk te maaken op het Oktrooi der Maatſchappije, zijnen wensch te verzadigen. SCHOUTEN, wien het hart na nieuwe landontdekkingen en het doen van langduurige ſcheepstogten jeukte, de geopperde bedenking in aanmerking genomen hebbende, verklaarde, eerlang, van verſtand te zijn, dat 'er, behalven de *Magellaanſche Straat*, nog een andere doortogt na de Zuid-Zee moest loopen, en wel ten Zuiden van de gemelde Straat. Verſcheiden waarneemingen, door SCHOUTEN gedaan, benamen hem bijkans allen twijfel omtrent het daadelijk aanweezen van zulk eenen doortogt. Zo men dien vondt, oordeelde men, zonder ſchennis van het Oktrooi der Algemeene Staaten, den ſcheepvaart en handel op de *Oostindien*, langs dien weg, te mogen voortzetten.

Door zulke en ſoortgelijke redekavelingen maakte men elkander het ontwerp dermaate finaakelijk, dat men te raade wierdt, hetzelve daadelijk ten uitvoer te brengen. Dienſvolgens wierdt men het eens, dat LE MAIRE de eene helft der kosten zoude draagen. Om de andere helft te vinden, zoude SCHOUTEN zijne vrienden aanſpreeken. Deeze vondt hij onder eenige Regeeringsleden van *Hoorn*, die, deels uit hunne eigen beurzen, deels uit die van anderen, de verlangde ſomme zamenbragten. Thans rustten zij, te *Hoorn*, een groot Schip uit, *de Eendragt* genaamd, groot honderdtachtig lasten, bemand met zesënzestig Koppen, en met een goed getal Gotelingen en Steenſtukjes gewapend. SCHOUTEN voerde hier op het bevel als Schipper. LE MAIRE bevondt zich aan boord van een Jagt, insgelijks tot den togt beſtemd. Het oogmerk der uitrustinge was een diep geheim, aan geene anderen dan aan de geldſchieters, zelf niet aan de matroozen en verdere ſchepelingen bekend.

Op den veertienden Junij des Jaars 1615 ſtaken de beide Schepen in Zee. Onder het voortzeilen tot op bijkans vier en een halven graad Noorder breedte gevorderd zijnde, hoorde SCHOUTEN, terwijl hij in zijne Kajuit zat, op zekeren dag, een vervaarlijk gedruis in het Schip; hij meende dat iemand van het bootsvolk in Zee was gevallen. Op het dek getreeden

den zijde, zag hij, tot zijne uiterſte verwondering, het water, tot op eenigen afſtand van het Schip, met bloed geverſd. De oorzaak van dit verſchijnzel bleef onbekend, tot dat men, naderhand, het Schip, in zekere haven, kielhaalende, vernam, dat een groot gehoornd Zeeſchepzel met zo veel geweld tegen het Schip was gezwommen, dat de hoorn was afgebroken. Bijkans zeven voeten onder water, was dezelve, door den dubbelen huid van het Schip, doorgedrongen in een zwaar inhout, alwaar de hoorn was afgebroken, en het ſtuk nu nog vast zat. Op den vijfentwintigſten der laatstgenoemde maand paſſeerde SCHOUTEN de Linie. Thans gaf hij opening van het oogmerk des togts aan het Scheepsvolk; 't welk, in de hoop op eenig aandeel aan de voordeelen der gezogte ontdekkinge, daar over zijne welvoldaanheid betuigde.

Door den ſnellen voortgang bevondt zich onze Zeeman, in het begin van December, op ruim zevenēnveertig Graden Zuider Breedte. Hier deedt hij *Porto Deſirado* aan, om eenige ververſchingen te zoeken, en zijn Schip nevens het Jagt te kalfateren. Terwijl het volk met deezen arbeid bezig was, floeg, onder het branden van het onderſchip van het Jagt, de vlam na boven, en verteerde het genoegzaam geheel en al. Met het Schip *de Eendragt* moest men dan den togt voortzetten. Op de Breedte van vierēnvijfſtig Graden en zesēnveertig Minuten ontdekte men, 's daags vóór Kerstijd, land aan wederzijden. In de hoop op eenen doortogt, deedt SCHOUTEN na de onderſtelde opening ſtuuren, tot op den vijfentwintigſten Januarij des Jaars 1616, wanneer hij de Oostkust was genaderd. Allengskens begon zich het water blaauw te vertoonen; een bewijs, meende men, van het vinden van den gezogten doortogt, en dat men nu reeds tot in de Groote Zuid-Zee was gevorderd. De waarheid deezer giſſinge wierdt, eerlang, bevestigd. Na lang zeilen, zag men geen Land meer. De doortogt, ten Zuiden van de *Magellaanſche Straat*, lag op zevenēnvijfſtig Graden achtēnveertig Minuten Zuider Breedte. Met algemeen overleg gaf men 'er den naam aan van *Straat le Maire*; de naam van *Willem-Schoutens-Straat* zou beter gevoegd hebben, als hebbende die Zeeman

den weg derwaarts aangeweezen, en door zijn beleid de gevaaren des doortogts ontworſteld.

Nu beſloot men, een der Eilanden van de Zuid-Zee aan te doen. Het volk hadt zeer veel geleeden aan de Scorbut, aan welke, onder andere, JAN KORNELISZOON SCHOUTEN, broeder van onzen WILLEM SCHOUTEN, die Schipper op het verbrande Jagt geweest was, overleedt. Verſche groente, en vooral zoet water, was dus eene noodzaaklijke behoefte. Verſcheiden Eilanden deeden de onzen aan, op zommige van welken zij een gunſtig, op andere een minder aangenaam onthaal bij de Landzaaten vonden. Men wendde het, eerlang, om de Zuid, in de hoop van aldaar ontdekkingen te zullen doen. Vrugtloos, egter, was dit zoeken: weshalven onze SCHOUTEN den Scheepsraad beleid hebbende, aldaar in 't midden bragt, dat zij meer Westwaarts gedreeven zijnde, dan hun voorneemen was geweest, indien zij deezen koers volgde, ongetwijfeld ten Zuiden van *Nieuw-Guinée* zouden vervallen, en zo zij aldaar geenen doortogt vonden, waar toe zich geringe waarſchijnlijkheid opdeedt, ſchip en goed onfeilbaar zouden verlooren zijn. Zijn voorſtag, om van koers te veranderen, en den ſteven Noordwaarts te wenden, en alzo de Molukſche Eilanden op te zoeken, wierdt gretig aangenomen. Men naderde, eerlang, een Eiland, welks Koning aan boord van 't Hollandſche Schip een bezoek afleide; en zo armoedig was, dat hij een tinnen Lepel als een waardig geſchenk aanvaardde, en, tot een tegengeſchenk, twee Varkens zondt. Verſcheiden zamenkomſten hielden onze reizigers met deezen Vorst, in welke hij blijken vertoonde van het genoegen, welk hij in de verkeering met de Hollanders vondt. Hij regeerde over een geſlagt, zo rijzig en kloek van geſtalte, dat de kleinſten de hoogte bereikten van die in Holland van meer dan gemeene grootte worden aangezien. Dit en eenige andere Eilanden in de nabuurſchap, noemde SCHOUTEN, naar zijne geboorteſtad, de *Hoornſche Eilanden*. Onder het voortzeilen deedt SCHOUTEN, onder veele andere, een Eiland aan, welks Vrouwen een zeer afzigtig aanzien hadden, en lelijker waren, dan hij, op den geheelen togt, eenige hadt aange-

getroffen. De borsten, als twee darmen, hingen haar tot op den navel. Haare buiken waren dik als tonnen, de rug gebocheld, op welken zij haare kinderen droegen; hadden voorts dunne spitsige beenen en armen, tronien als die van Aapen, de schamelheid bedekt; en eindelijk zeer kort hair op het hoofd. Geenen inwooner zagen ze, voor 't overige, die niet eenig gebrek hadt; de eene was scheel, een ander hadt dikke beenen, en een derde wanstallig dikke armen.

Onder dit alles bevondt zich SCHOUTEN met zijne togtgenooten in geene kleine verlegenheid. Zij wisten niet, waar ze waren, verre van of digt bij de Indische Eilanden, of omtrent de Kust van *Nieuw-Guinée*. De Zeekaarten, welke zij aan boord hadden, konden hun desaangaande geen licht geeven. Nogthans vervolgden zij hunnen koers, West-Noord-West stuurende. Nu en dan deeden ze een der Eilanden aan, welke in hunnen weg lagen. De Landzaaten bezorgden hun Kokosnooten en andere verversching. Tot hunne verwondering vonden zij, op een dier Eilanden, ijzeren potten. Van de Spanjaarden, welke dit Eiland, in tijd en wijle, hadden aangedaan, onderstelden zij dezelve afkomstig te zijn. Aan een der Eilanden, slegts een halven Graad ten Zuiden van de Linie gelegen, gaven onze Zwervers den naam van *Schoutens-Eiland*; het was langwerpig van gedaante, overal groen en zeer bevallig op het oog. Nog al gestadig voortzeilende, ontdekten de onzen, eerlang, de vaste Kust, en ontmoetten eenige Negers, met welke zij, hoewel gebrekkig, woordwisseling konden houden. Onder andere naderden hen twee Praauwen, Vredevlaggen voerende. De Negers berigtten de onzen, in de *Ternaatsche* taale, dat een Jagt van *Amsterdam*, *de Paauw* genaamd, omtrent drie maanden geleeden, van daar eene lading rijst gehaald hadt. Blijder tijding konde de onzen niet gebragt worden. Hunne leevensmiddelen liepen op het einde, en zij hadden dus uitzigt op nieuwen voorraad. Met deezen gesterkt, vervolgden zij de reize, en leten, eindelijk, op de Ree van *Ternate* het anker vallen. Kapitein SCHOUTEN, nevens den Heer LE MAIRE, tradt hier aan land, om den Generaal LAURENS REAAL te begroeten. Zij wierden minzaam ontvangen, en zetten, naa eenigen tijd ver-

toevens, hunne reize voort na *Japara*, en van daar na *Jaccatra*, alwaar zij, in de maand October des Jaars 1617, de ankers lieten vallen. Niet lang hadden ze aldaar gelegen, of de Generaal JAN PIETERSZOON COEN ontboodt den Kapitein SCHOUTEN, nevens den Heer LE MAIRE, in den Raad. Hij deedt hun de onaangenaame aanzegging, dat zij hun Schip aan den Preſident moesten overgeeven, als zijnde hetzelve, uit last van Heeren Bewindhebberen, verbeurd verklaard, om reden dat hunne onderneeming eenen inbreuk maakte op het Oktrooi der Nederlandſche Maatſchappije. Alle vertoogen daar tegen deeden geene baate. Naa een moeilijken togt, wierden aldus SCHOUTEN en LE MAIRE in hunne oogmerken te leur geſteld, en tevens van Schip en laadinge ontzet. Bij zijne aankomst te *Jaccatra* vernam SCHOUTEN, dat hij, met de Zon, den aardkloot zijnde rondgezeild, één Zonsondergang, en alzo een geheelen dag verlooren hadt. Van Maandag kwam hij onmiddelijk op Woensdag. SCHOUTEN en LE MAIRE vertrokken, eerlang, onder het geleide van JORIS VAN SPILBERGEN, na het Vaderland. De eerſte kwam 'er behouden aan; doch de andere overleedt op de reize.

Zie *Nederlandſche Reizen.*

SCHOUWEN, een der Zeeuwſche Eilanden, doch onzeker van waar het deeze benaaming ontleend hebbe; het naast, van de geheele Provincie, aan Holland grenzende, als zijnde gelegen tegenover het Land van *Goeré*. De gedaante deezes Eilands is onregelmaatig, zijnde, aan de beide einden van derzelfs grootſte lengte, breeder dan in het midden. De grootſte lengte wordt begroot op vier en een half uur gaans, en de gemiddelde breedte op een klein uur gaans. Behalven de Zeedijken, voornaamelijk aan den kant van de *Schelde*, van welke dit Eiland, aan de eene zijde, wordt beſpoeld, zijn de Duinen de natuurlijke Voormuuren tegen de aanklotzende Golven en het geweld der Noordzee. Even als op verſcheiden andere plaatzen in de Nederlanden, alwaar men Duinen aantreft, plagten dezelve, ook op het Eiland *Schouwen*, veel breeder

der te zijn. Door het afſpoelen der Stranden van buiten, en het overſtuiven der Duinen binnenwaarts, is deeze verzwakking veroorzaakt. Tegen de eerst gemelde oorzaak van verzwakkinge van den dierbaaren Voormuur heeft men zich niet in ſtaat gevonden, eenig hulpmiddel 't werk te ſtellen. De verſtuiving, hoewel men haar niet volkomen heeft kunnen meester worden, heeft men merkelijk doen verminderen, door het ſtellen van Rijſchuttingen en het planten van Helm. Hier door heeft men aan den drijvenden grond eenige vastheid weeten te geeven. Van hier dat dit werk, door daar toe geſtelde Opzieners, zeer zorgvuldig wordt gade geſlagen. Al van ouds wierden deeze Duinen bewoond van een heirleger van Konijnen: zo dat, reeds in den Jaare 1593, de Boeren klaagden, dat hun te velde ſtaande Koorn door dezelve verſlonden wierdt. Het uitſluitend regt, om in de Duinen op het Wild te mogen jaagen, wordt, van tijd tot tijd, verpagt. Een ander middel, om het afſpoelen van het Eiland te voorkoomen, beſtaat in het leggen van *Zeedijken*. Met veel oordeel zijn dezelve aangeleid: aan den buitenkant vlak en langzaam afloopende, om alzo de kragt der aanrollende en afloopende golven te gemaklijker te breeken. Dewijl, evenwel, zonder de noodige voorzorge daar tegen, door het geduurig ſpoelen van het water, de aarde los en zeewaarts zoude gefleept worden, tragt men zulks te voorkoomen, door den voet met Rijs, Steenen en Paalwerk te beſlaan, en den hellenden grond met Kramwerken van Stroo te dekken. Binnen den eigenlijken Zeedijk ontmoet men, op verſcheiden plaatzen, Binnendijken, elders *Slaapers*, hier meest *Inlaagen* genoemd. Zij dienen tot waarborgen tegen het gevaar van doorbraaken, waar mede de Buitendijk gedreigd wordt, door Grondbraaken of *Vallen*, van welke men hier menigvuldige maalen de droevige ervarenis gehad heeft. Deeze *Vallen* of Grondbraaken worden veroorzaakt, door de ſterke Eb en Vloed, die, door de Plaaten en Zandbanken, tegen den Dijk worden gedreeven, en voorts den grond ondermijnen. De meeste Dijkvallen gebeuren bij laag water, als wanneer de ondermijnde grond, aan het water geenen ſteun hebbende, inſtort, en eene diepte, zomtijds van verſcheiden Vademen, in

de plaats laat. *Schouwen* mag onder de vrugtbaare Eilanden van *Zeeland* geteld worden. Tot allerlei Graangewas is de grond, op zommige plaatzen, zeer geſchikt, terwijl men elders vrugtbaare Weilanden aantreft. Men roemt de vette Paling, welke, aan verſchillende oorden, in diepe Weelen of Putten wordt gevangen. Langs den Duinkant ontmoet men rijklijk geboomte, 't welk 'er zeer weelig tiert. Zo bekwaam is aldaar de grond, tot het voeden van Houtgewas, dat men 'er, volgens geloofwaardige aantekeningen, eertijds Eikenboomen vondt, die voor honderd en nog meer Gulders verkogt wierden. In de oorden, ten platten Lande, alwaar men geen of weinig geboomte vindt, en het Land niet behoeft gemest te worden, hebben de Opgezeetenen de gewoonte, van de Mest van hun Vee zich tot brandſtoffe te bedienen. Zij vormen dezelve, door afſteeken, in de gedaante van Turven, en ſtapelen ze op luchtige hoopen om te droogen. Van ouds plagt het Eiland *Schouwen* in zes deelen verdeeld te worden. In gevolge der herhaalde afſpoelingen, telt men 'er tegenwoordig niet meer dan vier deelen: *Post-Ambagt*; het *Zuider-Vierdedeel*, ook wel *Kerkwerve* genaamd; het *Ooster-Vierdedeel*; het *Wester-Vierdedeel*. Men heeft 'er niet meer dan twee Steden, *Brouwershaven* en *Zierikzee*. De Dorpen zijn de volgende: *Zuidland*, *Reigerskerk*, *Onze Vrouw op Zee*, *Duivendijk*, *Welland*, *Seroskerke*, *Haamſtede*, *Burgt* en *Burgtſluis*, 't Huis *Kraijeſtein*, *Renesſe* en 't Huis *Mourmont*, *Oudendijk*, *Leliendaal*, *Ellemeer*, *Elkerzee*, *Vrijedorp*, *Armoeder-Heek*, *Klaus Kinderenkerk*, *Westerſchouwen*, *Dreijſchoor*, *Zonnemeer*, *Noordgouwe*, *Kapelle* en 't Huis *Zwaanenburg*, *Nieuwerkerk*, *Ouderkerk*, *Vianen*, *Oosterland*, en 't Slot *Oosterſtein*, *Heer-Jansland*, *Bruinesſe* of *Oost-Duiveland*. De meeste van deeze Dorpen worden op bijzondere Artikelen, in ons *Woordenboek*, beſchreeven. Wij merken hier nog aan, dat *Schouwen* met *Duiveland* thans zo naauw is verbonden, dat zij, ſchoon oorſpronklijk afzonderlijke Eilanden, ſlegts één Eiland ſchijnen uit te maaken.

Zie HALMA, en *Tegenw. Staat van Zeeland*.

SCHOU-

SCHOUWENBURG, (*Graaf* JOOST VAN) was Bevelhebber, onder Prins WILLEM DEN I, ten tijde als Graaf LODEWYK, 's Prinſen broeder, in den Jaare 1568, een gevegt hieldt met den Graave VAN AREMBERG, bij het Klooster *Heiligerlee*, in de Provincie van *Groningen*. Derwaarts zondt zijne Doorluchtigheid den Graaf VAN SCHOUWENBURG, met eene verſterking van Hoogduitſche Knegten en Ruiterije. Vier jaaren laater kwam de Graaf andermaal over in Groningerland, derwaarts gezonden door Prins WILLEM, om het Stadhouderſchap over dat Gewest, en over de Provincie *Friesland* te bekleeden. Eene aanmerkelijke verandering maakte SCHOUWENBURG in het laatstgenoemde Gewest. De gewoone verblijfplaats van het Hooge Geregtshof was de Stad *Leeuwarden*. Doch, hoewel een aanzienlijk, en wel het grootſte gedeelte des Lands den Prinſe was toegevallen, hieldt deeze Stad het nog met Spanje. Ten einde nu de Steden en Diſtrikten van zijnen aanhang, door gebrek aan regtsoeffeninge, geen nadeel mogten lijden, ſtelde de Graaf VAN SCHOUWENBURG een nieuw Geregtshof in, en gaf aan hetzelve de Stad *Franeker* ter verblijfplaatze. Van geen langen duur, nogthans, was 's Graaven Landvoogdij en verblijf in *Friesland*. Nog in het boven genoemde Jaar 1572 begonnen 's Prinſen zaaken aldaar merkelijk agterwaarts te loopen. KASPAR ROBLES, *Heer van Billy*, hadt, bij *Staveren*, zesduizend man Nasſauſche Troepen geſlagen. Dit deedt den ſchrik overſlaan tot de meeste Prinsgezinde Steden; die voorts haare poorten voor den Spanjaard hadden moeten openen. SCHOUWENBURG, om het gevaar, zo lang mogelijk was, te ontwijken, was na den Zeekant afgezakt, en hadt in het Vlek *Makkum* eenen Schans doen opwerpen. Hij bedoelde daar mede een tweevoudig oogmerk: deels om uit zijne Sterkte den vijand het hoofd te bieden; deels om in allen gevalle eene agterdeur open te houden om Zee te kiezen en na Holland te kunnen vlugten. Doch de Schans kwam niet tot volkomenheid; SCHOUWENBURG verliet denzelven, eer hij nog voltooid was, uit vreeze voor de aannadering van den zegevierenden Heere VAN BILLY, en ruimde met een het Gewest. Wat 'er, zedert, van hem geworden zij, in ons niet gebleeken.

Zie BOR en HOOFT.

SCHRAARD, een Dorp, in *Friesland*, in het Kwartier *Westergo*, onder de Grietenij *Wonseradeel*. De Vaart, tusschen de Steden *Franeker* en *Workum*, loopt door dit Dorp. Het getal der Huizen is niet zeer groot; ook telt men 'er niet meer dan dertien Stemdraagende Zaten of Boerderijen. Nogthans heeft *Schraard* zijnen eigen Leeraar, die onder het Klasfis van *Bolswerd* en *Workum* behoort. Aan den Kap van een oud Geftoelte, wel eer toebehoord hebbende aan het Geflagt van AYLVA, leest men de volgende dichtregels

„ In patria Bacchus puerili ætate triumphum
„ Ducit, et ex hederâ ferta virente gerit.
„ Nec portatus equis, fed onus matresque virique,
„ Dum fubeunt, late tympana runca fonant."

Welke de bedoeling zij van dit zonderling Opfchrift aan een Kerkgeftoelte, bekennen wij niet te vatten. Van ouds ontmoette men te *Schraard* een Stins of Slot, *Aylva-State* genaamd. In den Jaare 1500 woonde op dezelve Jonkheer SJOERD AYLVA, die, benevens eenige andere Edelen, voorftanders der Friefche vrijheid, het bevel voerde over het Leger voor *Franeker*, ten tijde als de Hertog van *Saxen* daar binnen belegerd wierdt.

Zie *Tegenw. Staat van Friesland.*

SCHREVELIUS, (THEODORUS) geboren te *Haarlem*, in den Jaare 1572, hadt, in die Stad, eenigen tijd, den post van Raad in de Vroedfchap bekleed, wanneer hij, bij de verandering der tijden, in den Jaare 1618, van deeze waardigheid wierdt verlaaten. Dewijl hij een man van meer dan gemeene geleerdheid was, en vooral in de Taalen zeer ervaren, belette deeze afzetting niet, dat hij den post als Rektor van het Latijnfche School, welken hij reeds lang bekleed hadt, bleef behouden. Niet lang, evenwel, bleef hij in het Schoolbewind. De wijze, op welke hij hetzelve verloor, wordt, door hem zelven, aldus verhaald.

Onder

Onder andere veranderingen, welke, naa het eindigen en vaststellen van het Dordrechtsche Sijnode, voorvielen, was ook de hervorming of verbetering der Schoolen. Aan de broederen van het Klasis was deeze, door de Afgevaardigden van het Sijnode, aanbevolen. Zij hadden dien last niet ontvangen, of, te gader met de Onderlingen der Haarlemsche Kerke, vervoegden zij zich bij Burgemeesteren om verlof, tot het bij een roepen van de Schoolmeesters, en om onderzoek te doen omtrent derzelver regtzinnigheid, aangaande de vastgestelde leerbegrippen. 't Leedt niet lang, of Heeren Burgemeesteren van *Haarlem* zouden, op den eenentwintigsten Januarij des Jaars 1620, door eenen Stads Bode, aan SCHREVELIUS, mitsgaders aan de overige Leermeesters van het Latijnsche School, eene dagvaarding, bij welke zij voor het Klasis, op het Prinsenhof vergaderd, ontbooden wierden. Binnen gestaan zijnde, las men hem voor, de Akte van Toestemminge of Verbintenisse, behelzende eene erkentenis en aanneeming der Leerbegrippen, zo als dezelve, onlangs, op het Dordrechtsche Sijnode, waren vastgesteld. Het Voorzittend Lid hadt niet volëindigd met leezen, of hij vraagde „ of de Rektor en zijne Amptgenooten de voorgeleezen Akte „ met een goed geweeten en vrijen onbedwongenen wille „ konden ondertekenen?" De Akte behelsde, onder andere, eene betuiging, dat men de Kanons der Dordrechtsche Kerkvergaderinge goedkeurde, en voorts beloofde, dezelve te verdeedigen en der Jeugd te zullen inprenten. Doch voor zo veel, aan den Rektor SCHREVELIUS, geen afschrift der Kanons ter leezinge was ter hand gesteld, verzogt hij eenigen tijd om zich te mogen beraaden. Eenigermaate reden van zijn verzoek gaf hij door de Verklaaring, welke hij thans deedt, „ dat men, zijns oordeels, de Verborgenheden der „ Voorbeschikkinge van alle Eeuwigheid, met den aankleeve „ van dien, veel liever hadt in eere te houden, dan dezelve nieuwsgierigelijk te doorsnoffelen, of met ongewasschene „ handen aan te tasten; als mede, dat eene nederige onweetendheid beter was dan eene roekelooze weetenschap." Zulk een antwoord en verzoek, als geenzins vallende in den smaak der tijden, in welke men eene onvoorwaardelijk Verklaa-

klaaring vorderde, deedt terſtond, aangaande zijne regtzinnigheid in de Leere, eenig vermoeden opvatten. De agting, evenwel, welke veelen den Schoolleeraar toedroegen, gepaard met de redelijkheid van zijn verzoek, waren oorzaak, dat hem zes weeken, om zich te beraaden, wierden toegeſtaan. Dien tijd verſtreeken zijnde, verſcheen SCHREVELIUS, van nieuws, voor het Klasſis, en toonde zich bereidvaardig om rekenſchap van zijn geloof te willen geeven, met nevensgevoegde aanbieding om de Sijnodaale Kanons te ondertekenen. Geene andere verwagting voedde hij, of deeze aanbieding zou van de daadelijke aanneeming agtervolgd worden. Doch de zaak viel anders uit. De Leden van het Klasſis, om redenen, welke, in 't vervolg, eenigermaate, zullen blijken, voedden eenigen agterdogt, en waren vervuld met vreeze, dat hier een Slang onder het gras verborgen lag. Immers zij weigerden de aangeboodene Ondertekening te aanvaarden, en bevolen de zaak aan den Haarlemſchen Kerkenraad. Een harde ſchok was deeze voor het gemoed van SCHREVELIUS. Ligt doorzag hij de gevolgen deezer weigeringe, en hoe dezelve op de verlaating van zijn Ampt konde uitloopen. Uit liefde voor zijne leerlingen, voor zijne kinderen en voor zijne Geboorteſtad deedt hij al wat mogelijk was, beſtaanbaar met een goed Geweeten, om dien gedugten ſlag te weeren. Hij zelve beriep zich op zijne onſchuld en op voorheen gedaane dienſten. Zijne vrienden, met 's mans lot begaan, ſpraken voor hem een woord ten beste. Alles even vrugteloos. Drie dagen beſteedde de Kerkenraad aan overleggingen en raadpleegingen, om de zaak ten bedoelden einde te doen uitloopen, en bragt dezelve, naa verloop van dien tijd, voor Burgemeesteren; welke, eerlang, SCHREVELIUS op het Stadshuis ontbooden, en, door den mond van het Voorzittend Lid, het volgende Vonnis deeden aanzeggen: „ Dewijl de Kerkenraad over u niet „ voldaan is; dewijl gij den burgeren niet zeer aangenaam, „ en bij zommige Ledemaaten der Kerke verdagt zijt, en ook „ aan de Stad weinig nut kunt doen: daarom verlaaten wij „ u van uw ampt, en beveelen u te verrrekken, werwaarts „ gij wilt."

Naa

Naa het ſchoolbewind den tijd van bijkans vierëntwintig jaaren, met grooten lof, bekleed te hebben, wierdt SCHREVELIUS aldus, onverhoeds, van zijne bedieninge afgezet. Om aan deeze behandelinge eenen glimp te geeven, ſtrooide men uit, dat de Rektor, op zekeren tijd na *Brabant* gereisd zijnde, waar toe elk, gedurende het Beſtand, vrijheid hadt, tot de vijanden was overgeloopen, en met de Jeſuiten heimelijke gemeenſchap hieldt, tot nadeel van Kerk en Staat. Daarenboven beſchuldigde men hem van ketterij, van ſchijnheiligheid, van afval van de waare Leere. Zommigen ſtrooiden uit, dat hij zich uiterlijk als een Hervormde aanſtelde, doch in zijn hart het Pausdom was toegedaan. Doch SCHREVELIUS zelve en de Remonſtranten van dien tijd meenden de waare oorzaak van den opgevatten haat te moeten zoeken in 's Mans gematigdheid. Uit de boven gemelde Verklaaringe is reeds gebleeken, dat hij een vijand was van ſtoutmoedige bepaalingen omtrent duistere leerbegrippen. Nog Vroedſchap zijnde, was hij, bij de ijverige Contraremonſtranten, in verdenking geraakt, om zijne gemeenzaamheid met eenigen, die bij hen verdagt waren van onregtzinnigheid. Daarenboven hadt hij, in de gemelde hoedanigheid, zich gevoegd bij die gematigde Regenten, welken de ſcheuring in de Kerk te *Haarlem* en elders tegen den borst ſtondt, en die, aan de Beſluiten der Hooge Overheid, tot rust en vrede der Kerke, de kragt van eene Wet zogten te geeven. Dit, meenden zij, was de waare reden, om welke zijne vijanden hem thans den voet dwars zetteden, en zijn verderf bewerkten.

Naa dat het Vonnis der afzettinge over SCHREVELIUS geveld was, liet men hem nog vijf maanden in het ſchoolbewind, tot dat men eenen anderen in zijne plaats verkoozen hadt. Thans vertrok hij met 'er woon na *Leiden*. Hier maakte hij zijn werk van het onderwijzen der Zoonen van de Heeren van OEDAM en SCHAGEN, en van eenige andere aanzienlijke Hollandſche Edelen en voornaame Leidenſche burgers. Op verzoek der Ouderen, woonden de Jongelingen bij hem in huis. Intusſchen kwamen de Haarlemſche Predikanten tot gunſtiger gedagten omtrent SCHREVELIUS, en toonden zich genegen, om met hem te verzoenen; die zich, van zijnen kant, daartoe

toe insgelijks gereed betoonde. Thans boodt de Wethouderſchap van *Leiden* aan onzen SCHREVELIUS het Rektorſchap aan, in het School van haare Stad; 't welk hij gewillig aannam, en voorts bekleedde tot in den Jaare 1642. Thans den ouderdom van zeventig jaaren bereikt hebbende, verzogt hij zijn ontſlag, en met een om van zijnen Zoone, CORNELIUS SCHREVELIUS, te worden opgevolgd; 't welk hem wierdt toegeſtaan. Hoewel 't zich, ten eenigen tijde, dus gunſtig niet liet aanzien, eindigde onze Grijzaart zijne dagen in rust en vrede.

Zie THEOD. SCHREVELII *Harlemum*, en *Diatribe Scholaſtica*; BRANDT's *Hiſt. der Reformatie.*

SCHRIVERIUS, (PETRUS) volgens ſommigen, met weglaating van de letter H, SCRIVERIUS, hoewel, onzes agtens, de eerſte ſpelding voor de echte moet gehouden worden, als zijnde zijn Doopnaam geweest PIETER SCHRYVER. Hij wierdt geboren te *Haarlem*, in den Jaare 1576; zijn Vader was HENDRIK SCHRYVER, Amſterdammer, van goeden onaanzienlijk geſlagt. Deeze, kort naa dat zijn Zoon zich aan de Letteroeffeningen, tot welke hij, van de kindſchheid af, een brandenden lust gevoelde, hadt toegewijd, met der woon na *Amſterdam* wedergekeerd, liet hem over aan de zorge van den broeder zijner Huisvrouwe, die geene kinderen hadt. Zo ras de Jongeling de noodige vorderingen hadt gemaakt, om van hooger onderwijs te kunnen voordeel trekken, zondt hem zijn Oom na 't Hoogeſchool te *Leiden*. Zijn plan hieldt in, om hem zich op de Regtsgeleerdheid te doen toeleggen. Doch de jonge SCHRIVERIUS voedde eene andere neiging. De Dichtkunde en de Geleerde Taalen trokken dermaate zijne aandagt, dat hij zich meest geheel aan dezelve overgaf; maakende voorts weinig werks van de beoeffening der Regten. Van hier dat hij ook den Trap van 't Meesterſchap niet heeft beklommen. Welke de reden zij, waarom hij geen Hoogleeraarsgeſtoelte heeft bezeeten, hoewel hij daar toe de noodige bevoegdheid bezat, is ons niet gebleeken. Misſchien wierdt zulks hem niet

niet aangebooden; en dan kan de reden daar van geweest zijn, 's Mans verknogtheid aan DE GROOT, HOGERBEETS en andere Voorſtanders van den tegenprinsgezinden Aanhang. Van deeze verknogtheid gaf hij eene doorſlaande proeve, door een zeer geestigen inval, wel waardig hier verhaald te worden.

Terwijl de twee gemelde Staatsmannen, in *'s Graavenhage*, gevangen zaten, woonde SCHRIVERIUS te *Leiden*, alwaar hij een ampteloos leeven leidde, zijnen tijd ſlijtende met het vervaardigen van Oorſpronklijke Werken, of met het uitgeeven van oude of laatere Schrijvers. Geduurende het gemelde tijdſtip hieldt hij zich onledig met het vervaardigen van eene uitgave der Dichtwerken van den vermaarden JANUS SECUNDUS. Al lang was hij op middelen bedagt geweest, om den gevangenen, van 't geen thans in *Holland* omging, eenig narigt te doen toekoomen. Thans verzon hij het volgende middel. Onder het drukken deedt hij, in de Proefbladen, eenige regels van zijnen Dichter wegvallen, en vulde de ledige plaats met dichtregels van zijn eigen maakzel, bevattende de zaaken, welke hij zijnen vrienden wilde mededeelen. Voorts deedt hij de Bladen, welke het geheim bevatteden, in zulkervoege innaien, dat ze, onder het affnijden, niet geraakt wierden, maar geſlooten bleeven. Aan HOGERBEETS en DE GROOT zonde hij ieder dusdanig een Afdrukzel. De bedoelde Dichtregels waren de volgende:

„ Neſtoris examen tardum eſt, longumque gubernal;
„ Limen ad offenſum ſubſtitit icta nave.
„ Seria Liligeri juvat indignatio Regis,
„ Et facit huc aliquid motus in urbe tua.
„ Spernitur interpres facter hic, Gradivus amatur;
„ Et terquinque duces, ſi numerentur, erunt,
„ Hæc retro quosdam ſua vertere lumina cogunt.
„ Si qua fides dictis, jam cito finis erit.
„ Talia legati Hectoridum reſponſa tulere.
„ Quos pronos cauſæ ſcito favere tuæ.
„ Conventum patriæ mox noſtra Batavia cernet,
„ Quindecimum dederis tu modó Jane diem.
„ Tunc de judicibus certum eſt diſponere Veſtris."

De

De zin deezer Dichtregelen kwam, hoofdzaakelijk, hier op neêr „ dat het ondervraagen van den Advokaat JOHAN VAN „ OLDENBARNEVELD traagelijk voortging; dat men nog iets „ goeds hoopte van het misnoegen des Konings van Frank„ rijk, wiens Gezanten de zaak der Gevangenen ijverig wa„ ren toegedaan, en die tot antwoord hadden bekoomen, dat „ men ſchielijk met de zaak voortgang en aan dezelve een „ einde zoude maaken; dat de Staaten van Holland op den „ vijftienden Januarij zouden vergaderen, en alsdan gewisſe„ lijk Regters over de Gevangenen zouden benoemd worden; „ dat de Predikanten te *Leiden* veragt wierden; dat men „ ſterk van Oorlog ſprak, en het getal der Legerhoofden be„ paald was; dat de beroerte, onlangs te *Rotterdam* voor„ gevallen, eenig nut zoude uitwerken."

DE GROOT, welken de leeslust zelf in den Kerker was gevolgd, hadt het Boek niet ontvangen, of hij nam het bij de hand, las het, en ontdekte het geheim. SCHRIVERIUS hadt hem, en zijnen lotgenoot, tevens eenige middelen aan de hand gegeeven, om nieuwe berigten te ontvangen. Van deeze bediende zich DE GROOT. Doch HOGERBEETS, hooger bejaard en niet zo luchtig van geest, leidde het Boek ter zijde: weshalven SCHRIVERIUS hem eens en andermaal liet vraagen, of hij het Boek hadt geleezen, en hem daar toe ernſtig deedt aanſpooren. Doch dit verwekte agterdogt, en was oorzaak dat hem het Dichtwerk wierdt afgevorderd; waar op, bij aandagtige leezing, de welbeleide vond ontdekt wierdt. Geen leed, nogthans, wedervoer deswegen SCHRIVERIUS, maar wel, wanneer hij, eenigen tijd daar naa, onder het afbeeldzel van HOGERBEETS een Latijnsch Bijſchrift geſteld hebbende, vermeldende, in 't kort, 's Mans daaden, in den laatſten dichtregel vraagde, „ waar nu het loon van zo veele verdienſten bleeve?" Hij wierdt deswegen in eene Geldboete van tweehonderd Guldens beſlagen, welke hij zich bij Panding of Executie liet afhaalen; laatende zo veele van zijne Boeken verkoopen, als de gemelde ſomme bedroeg. Boertende zeide hij „ dat zijne Boeken de ſchuld hadden, en daarom ook „ moeſten lijden." SCHRIVERIUS verloor het gebruik van zijn gezigt, eenige jaaren voor zijnen dood, welke voorviel in den

den Jaare 1660, het vierëntachtigſte van zijnen ouderdom: In zijne *Hiſtoriſche Beſchrijving*, te vinden agter het *Oud Batavia*, ontmoeten wij de volgende aanmerking, door hem gemaakt, ter gelegenheid van de veroordeelinge der Remonſtranten; waar uit 's Mans denkwijze over de Kerkelijke Vergaderingen duidelijk genoeg kan worden afgeleid: „Ik weet „voorwaar niet", dus ſchrijft hij, „hoe het magh bijkomen, dat alle, die de Sijnoden hebben beroepen, en beleidt, altijd hebben getriumpheert, en de beroepenen hebben moeten onderleggen. Maer Godt weet alle dingen." Behalven de Aantekeningen op Oude Schrijvers, heeft SCHRIVERIUS veel geſchreeven, tot opheldering van de Vaderlandſche Oudheden.

Zie ZWEERTII *Athenæ Belgicæ.*

SCHRYVER, (KORNELIS) eerst Kapitein, naderhand Luitenant Admiraal van Holland en Westfriesland, wordt, in 's Lands Geſchiedenisſen, met lof vermeld, van wegens verſcheiden kloeke daaden tegen de Barbarijſche Roovers, in de Middellandſche Zee verrigt. Hij volvoerde dezelve in de eerstgemelde hoedanigheid; zedert zijne bevorderinge, naa het ſluiten van den Vrede, om welken te bewerken hij door 's Lands Staaten wierdt gebruikt, hadt hij minder gelegenheid om zijne Krijgsdapperheid te oeffenen. Van wegen de aanhoudende Kaaperijen der *Algiertjnen*, en de daar uit ontſtaande belemmering van den Nederlandſchen Scheepvaart, zonden 's Lands Staaten, in den Jaare 1724, den Schout bij nacht GODIN, met eenige Oorlogſchepen derwaarts, om over den Vrede te handelen. Als Kapitein voerde KORNELIS SCHRYVER het bevel op een dier Schepen. Doch vermids de Vredehandeling geenen voortgang hadt, beſlooten de onzen tot wederwraak op de rooſzieke handelſtoorders. SCHRYVER, in de maand Junij, op de hoogte van Kaap *S. Vincent*, een Algierſchen Kaaper van zeshondertig Stukken Geſchut ontmoetende, tastte het aan, en maakte 'er zich meester van. Nog in dat zelfde jaar, in de maand October, eenen anderen Kaaper ontdekt hebbende, maakte hij 'er jagt op. Doch deeze ontkwam hem door harde

zeilen, in zulkervoege, nogthans, dat hij 't bij *Tetuan* moest op ſtrand zetten, alwaar hij den brand in zijn eigen ſchip ſtak. Twee jaaren daar naa wierdt de Vrede met *Algiers* geſlooten. Geduurende den Oorlog hadden de Roovers een goed aantal matroozen en andere ſchepelingen van de Nederlandſche ſchepen genomen, en tot ſlaaven gemaakt. 't Liep aan tot in den Jaare 1729, eer 's Lands Staaten middelen te werk ſtelden, om deeze ongelukkigen te losſen. Aan den Heere SCHRYVER wierdt dit werk toevertrouwd, en hij, met drie Oorlogſchepen, derwaarts gezonden. Ter beſtemde plaatze zijnde aangekoomen, maakte hij ſtraks eenen aanvang met de onderhandeling. Geduurende dezelve zag de Heer SCHRYVER, in de maand Junij des gemelden Jaars, op zekeren dag, twee Nederlandſche Oostindiſche Schepen de Ree van *Algiers* naderen, geleid door vier Kaperſchepen van die Stad. Het waren uitgaande Schepen, en bleeken hem, bij nader onderzoek, genomen en opgebragt te zijn, onder het voorwendzel dat de Bevelhebbers geen Algierſche Paſſen hadden kunnen toonen. Verontwaardigd over deeze handelwijze, vervoegde zich de Heer SCHRYVER bij den Divan of Raad, om de onbillijkheid der bemagtiginge te betoogen, en de loslaating te bewerken; bij vertoonde, onder andere redenen, dat de Oostindiſche Schepen, geen bijzonderen eigendom zijnde, maar aan den Staat behoorende, geene vrijpaſſen noodig hadden. Te vet, intusſchen, was de buit, thans binnen geſleept, dan dat de Divan zich met zulke redenen zoude laaten afzetten. Spreekende op een hoogen toon, ſloeg dezelve geene mindere dreigementen uit, dan de Schepen, nevens derzelven laadingen, te zullen verbeurd verklaaren. Veele moeite koſtte het den Kapitein SCHRYVER, om de Leden van den Raad eenigzins te doen aan de hand koomen. Eindelijk, naa lang en verdrietig onderhandelen, gelukte het hem, het ontſlag te bewerken, voor de helft van het gemunt geld, welk zij binnen boord hadden; dit bedroeg eene ſomme van honderdzevenëndertigduizend Guldens. Naa de bedongene penningen te hebben afgeleverd, vervolgden de Oostindiſche Schepen hunne reize, en keerde de Kapitein SCHRYVER, met de vrijgekogte ſlaaven, eerlang na het Vaderland te rug.

Naa-

Naa het ſluiten van den Vrede met *Algiers*, hadden 's Lands Staaten den Oorlog met den Koning van *Marokko* nog om handen. De Kapitein SCHRYVER, in het volgende Jaar 1730, van nieuws, bij en in de Middelandſche Zee kruizende, hadt nu wederom het geluk, een aanmerkelijk voordeel te behaalen. Hij ontmoette, naamelijk, een *Saleeſchen* Kaaper, onder de Vlag hebbende een Hollandsch Fluitſchip, met zout geladen, welk hij genomen hadt, en waar mede hij thans koers zette na de Barbarijſche Kust. Zo ras onze moedige Kapitein den Roover onder het bereik van zijn Geſchut hadt, geeft hij hem de laag, en noodzaakt hem te ſtrijken; doende voorts het Kaaperſchip te *Kadix* opbrengen. Verſcheiden zijner landgenooten, die reeds de ſlaavernij voor oogen hadden, wierden dus wederom in vrijheid geſteld. In 't volgende Jaar 1731 deedt de Kapitein SCHRYVER, andermaal, eenen togt na *Algiers*, zijnde derwaarts gezonden door 's Lands Staaten, deels om Slaaven, welke 'er nog gevangen wierden gehouden, te losſen; deels, om den Vrede, in den Jaare 1726, door hem met den voorgaanden Deij geſlooten, thans met den Deij ASDY BASCHA te vernieuwen en te bekragtigen. Zints dien tijd deedt de Heer SCHRYVER nog verſcheiden andere togten, klom, allengskens, op tot hooger rang, en, eindelijk, tot de aanzienlijke waardigheid van Luitenant-Admiraal van Holland en Westfriesland. De Heer SCHRYVER heeft eene Dogter nagelaaten, gehuwd aan den Heere J. F. D'ORVILLE, Schepen en Raad van *Amſterdam*.

SCHUDDEBEURS; zie SIMONSHAVEN.

SCHUDDEBEURS, eene Buurt of Gehugt, van eenige weinige Huizen, op het Zeeuwſche Eiland *Schouwen*, een groot half uur gaans, ten Noorden van de Stad *Zierikzee*, in geen onverwaakſijken oord gelegen. De Kermis, welke 'er jaarlijks wordt gehouden, lokt derwaarts zeer veele jonge lieden uit het omliggende land.

SCHUILENBURG, een oud Adelijk Huis of Kaſteel, in *Gelderland*, onder het Kwartier van *Zutfen*, meer bepaaldelijk

in de *Hoogheid en Bannerij van Wisch.* De grond, op welken het Geſtigt legt, is op eene hoogte, aan de Rivier *de Yſel.* Naast het gebouw, welk zeer oud is, ſtaat een dikke vierkante Toren. Een Rentmeester, die het ampt van Rigter over de onderhoorige Landen bekleedt, van wegen de Rekenkamer des Kwartiers, houdt aldaar zijn verblijf. Even als de meeste andere Adelijke Geſtigten, ten platten Lande, heeft ook *Schuilenburg* voor vijandelijke aanvallen bloot geſtaan. Van wegen den Spaanſchen Koning maakte 'er zich de Admirant VAN ARRAGON meester van, in het heetſte van den Spaanſchen Oorlog, in den Jaare 1598. DIDERIK VAN DORT lag toen, met een Vaandel Knegten, binnen het Slot in bezetting.

SCHUILENBURG, (JOAN) geboóren in Groningerland, en, van wegen dat Gewest, Afgevaardigde ter Vergaderinge van de Algemeene Staaten, ten tijde wanneer men, in den Jaare 1661, over het voortzetten van den Oorlog of het ſluiten van den Vrede met *Portugal*, in onderhandeling was. Volgens beſluit der Staaten van *Stad en Lande*, en den last, dienſvolgens, hem opgedraagen, was hij gehouden, ter Hooge Staatsvergaderinge, tegen het ſluiten van den Vrede te ſtemmen. Nogthans overtradt hij dien last, en voegde zich bij de Provincien *Holland*, *Utrecht*, *Friesland* en *Overijſſel*, die zich voor den Vrede verklaarden: weshalven dezelve, in de maand Augustus, geſlooten en getekend wierdt. Groot misnoegen behaalde hier door SCHUILENBURG bij zijne Lastgevers; tegen wier vervolgingen hij zich evenwel, een tijd lang, wist te dekken, met het gezag van Holland. 't Welk, evenwel, niet beletten konde, dat hij, naa verloop van eenigen tijd, van zijne Ampten wierdt verlaaten. Onrustig van inborst en heerschzuchtig van aart zijnde, wist SCHUILENBURG zich kwaalijk te ſchikken tot het bedrijvelooze leeven. Ter gelegenheid van een geſchil, tuſſchen de Heeren van de Ommelanden en die van de Stad, waren de gemoederen thans eenigzins opgezet, en, uit dien hoofde, voor het afgezette Staatslid, de tijden niet ongunſtig tot het aanwenden van poogingen tot herſtel. Eerst vervoegde zich SCHUILENBURG bij ver-

verſcheiden Burgemeesters en Raaden der Stad, met beloften en geſchenken, dezelven tragtende over te haalen om zijne herſtelling te bevorderen. Niet zeer gelukkig ſlaagde hij hier in zijne onderneeming: weshalven hij de toevlugt nam tot de Bouwmeesters en Oldermans of Overlieden der Gilden. Naa alvoorens, bij deeze, zijn beklag gedaan te hebben, over het onregt, tegen hem gepleegd, in de ontneeming van zijne Ampten en Waardigheden, begon hij breed uit te meeten verſcheiden misbruiken, in de Regeering ingeſloopen, ſtrijdig met de Grondwetten, en de Vrijheden en Voorregten der Burgeren, en die, gevolglijk, herſtelling noodig hadden. Deeze opſlooking hadt de bedoelde uitwerking. De Burgerij, van de aangevoerde redenen de lucht gekreegen hebbende, en tot de vereischte hoogte zijnde opgewonden, liep eerlang te wapen, en vervoegde zich, met Verzoekſchriften, bij de Regeering; die, van wegen de zwakheid der Krijgsbezettinge, in vergelijking der gewapende Burgers, zich genoodzaakt vondt te bukken, en de begeerde herſtelling in te willigen. Doch, daar het SCHUILENBURG voornaamelijk om te doen was, de Gemeente liet zich niet te vrede ſtellen, voor dat de Akte, bij welke hij tot de Regeering onbekwaam was verklaard, zo veel de Stad aanging, was ingetrokken. Dit deedt hem de hoop opvatten, in zijne waardigheden, eerlang, te zullen herſteld worden. Doch in deeze verwagting wierdt hij te leur geſteld. Zints het bedaaren der jongſte opſchuddingen hadt de Regeering der Stad haar gezag hervat, en SCHUILENBURG, welken zij verdagt hieldt van een ontwerp tot nieuwe beweegingen, door twee Soldaaten, in zijn huis doen bewaaren. Volgens den eisch der Ommelander Heeren, die op den kwaadſtooker fel gebeeten waren, zoude de Raad der Stad nu hebben moeten overgaan tot het ſtellen van Regters, om zijne zaak nader te onderzoeken, en hem ter ſtraffe te vorderen. Doch de Wethouderſchap, weetende dat SCHUILENBURG een talrijken aanhang hadt, en, uit dien hoofde, voor nieuwe opſchuddingen vreezende, wierdt hier door van ſtrenger maatregelen te rug gehouden.

Onder dit alles hadt men zeer heimelijk aan de verſterking der Bezettinge gearbeid, met kennisſe van Prinſe WILLEM VAN

NASSAU, Stadhouder van *Friesland* en *Groningen*. Naa dat Zijne Doorluchtigheid in de Stad was gekoomen, en zich aan 't hoofd der gewoone Bezettinge hadt geſteld, zag men, onverwagt, een goed getal Knegten en Ruiters de Stad binnen trekken, en zich van de voornaame Posten en Wagthuizen meester maaken. Duidelijk begreep nu SCHUILENBURG het gevaar, welk hem boven 't hoofd hing. Den Stadhouder had hij niet op zijne zijde, en, van dit veelvermogend ſteunzel ontbloot, zag hij zijnen naderenden val. Zijn verblijf in de Stad dus niet veilig oordeelende, ſtak hij zich in Vrouwengewaat, ontliep zijne Wagters, en verliet met een de Stad. Eerst begaf hij zich na *Bremen*, en van daar na *Munſter*; welks Biſchop hem vervolgens zijne beſcherming toezeide en in dienst nam.

Ter goeder uure, tot zijne lijfsbehoudenisſe, was SCHUILENBURG uit *Groningen* geweeken. Zo ras eenige noodige verrigtingen, welke vooraf moesten gaan, zulks geheugden, wierden over hem achttien Gedeligeerde of Gemagtigde Regters, uit de Stad en de Ommelanden, aangeſteld, welke, ten overſtaan van den Stadhouder van het Gewest, de zaak der Gevlugten zouden onderzoeken, en daar over uitſpraak doen. 't Liep aan tot den dertigſten December des Jaars 1663, eer het Vonnis over hem geveld wierdt. Verſcheiden misdaaden wierden hem in hetzelve ten laste geleid, onder andere, „ dat „ hij oorzaak was geweest van den oploop, de plonderingen „ en de onwettige Regeeringsveranderinge in den Jaare 1657, „ en daar voor eene groote ſomme gelds hadt getrokken; „ dat hij 's Lands penningen verkort, en, tegen zijnen Eed, „ giften en gaaven hadt ontvangen; dat hij, in de onderhandeling met *Portugal*, aangegaan was tegen zijnen last, ten „ nadeele van den Staat en van de Weſtindiſche Maatſchappij, „ en dat hij, door zijne drift om den Vrede te ſluiten, niettegenſtaande 'er twee aanzienlijke Provincien tegen ſtemden, „ zo veel in hem was, den heilzaamen eendragt van den Staat „ gezogt hadt te verbreeken; dat hij het voorſtel van Holland, raakende de onderhandeling met *Portugal*, hadt doen „ drukken en verſpreiden, en de Staaten van *Stad en Lande*, „ zijne Meesters en Lastgeevers, in zekere zijne gedrukte

„ Ver-

„ Verhandeling, ſchamperlijk hadt doorgeſtreeken; dat hij, „ laatſtelijk, met de Bouwmeesters en eenige Gemagtigden „ uit de Gilden, hadt zamengeſpannen, en, door oproer, „ den Raad gedwongen om hem te herſtellen, bij welke ge„ legenheid hij tevens hadt geſnoefd, dat hij het leeven van „ eenige Heeren uit de Regeering in zijne handen hadt." Om alle deeze misdaaden wierdt SCHUILENBURG, bij Vonnis der Regteren, veroordeeld om onthalsd te worden, zo dra men hem in handen zoude bekoomen. Bij mangel hier van, maakte men, met het ander gedeelte van zijn Vonnis, inhoudende Verbeurdverklaaring van alle zijne goederen, terſtond eenen aanvang. SCHUILENBURG bleef, zedert, in dienst des Biſchops van *Munſter*, trekkende zijnen haat zo verre, dat hij een vijand des Vaderlands wierdt, en zijnen nieuwen Meester, toen deeze aan den Staat den Oorlog hadt verklaard, de hand boodt tot het veroveren van verſcheiden Plaatzen en Sterkten, ja zelf hem eenen aanſlag op de Stad *Groningen* aanraadde; die, egter, geenen voortgang hadt.

Zie AITZEMA.

SCHULTETUS, (ABRAHAM) gebooren te *Grunberg*, in *Silezie*, op den vierëntwintigſten Augustus des Jaars 1566, naderhand Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te *Heidelberg*, vordert alleen in zo verre eene plaats in ons *Woordenboek*, om dat hij, van wegen den Keurvorst van de *Paltz*, wierdt afgevaardigd op het *Dordrechtſche Sijnode*, in de Jaaren 1618 en 1619, en in de onderhandelingen, aldaar voorgevallen, geen klein aandeel hadt. Veel goeds beloofden zich, in 't eerst, de Remonſtranten van deezen Godgeleerde, als die niet ſlegts, door zijne geleerdheid en naarſtigheid, een grooten roem behaald hadt, maar om dat hem ook de naam naaging van gematigdheid en verdraagzaamheid in godsdienſtige geſchilſtukken. Hunne verwagting wierdt bevestigd, om dat hij, onder zijne minder zagtzinnige broeders, dikmaals van vrede ſprak, zelf niet zeer lang na het openen der Kerkvergaderinge, in dezelve eene Redevoering hadt gehouden, be-

helzende eene ernſtige vermaaning tot Kerkelijken vrede, Doch SCHULTETUS ſchijnt geen Man geweest te zijn, die zo vast in zijne beginzelen ſtondt, dat hij, door tegenſpreeken of omſtandigheden, zich niet liet omzetten. Hij zelve erkent zulks, in zijn berigt wegens zijn eigen leeven, daar hij verklaart, in 't eerst te hebben gearbeid, om de Contraremonſtranten en Remonſtranten met elkander te bevredigen, doch hier toe geenen kans ziende, het rechtzinnig gevoelen, uit alle zijne vermogens te hebben verdeedigd.

En, inderdaad, meer dan eens hoorde men hem, met groote hevigheid, zijn gevoelen tegen de Remonſtranten uitbrengen. „ Zij waren", verklaarde hij in de tiende zitting, zints hij den bovengemelden Vredezang gezongen hadden, „ niet „ waardig, dat het Sijnode met hun in onderhandeling tradt. „ Men behoorde hen niet te verzoeken, om door huune te„ genwoordigheid deeze handeling ten einde te helpen bren„ gen, maar hen veeleer uit het Sijnode te werpen, als be„ ſchimpers en lasteraars van die heilige Zielen (de Leeraars), „ die den Kerken zo groote dienſten hadden gedaan." In de hevigheid van zijnen ijver ging hij dus voort: „ Wij zijn „ gewisſelijk wel arme Zondaars, die t'allen uuren, ja alle „ oogenblikken, de hulp der Godlijke Genade noodig hebben. „ Maar in die luiden (de Remonſtranten), heb ik, van den „ tijd af, dat ze hier gedagvaard en verſcheenen zijn, noch „ in hunne woorden, noch in hunne werken, noch in hun „ gelaat, den minſten druppel van godzaligheid kunnen mer„ ken. Met hoedanig een gemoed zij handelen, blijkt daar „ uit, dat ze, hoewel van den Voorzitter daar toe vermaand, „ de naamen der Godgeleerden, welke zij zo onbeſchaamde„ lijk doorhaalen, niet willen openbaaren. Zij oordeelen met „ geen goed, maar met een kwaad, ja met een verdorven „ geweeten. Daarom heeft men ze aan het oordeel Gods „ over te geeven, en aan 't believen der Hooge Overheden: „ op dat die met hun handelen, gelijk hunne onbuigzaame „ hardnekkigheid verdient." In den zelfden zin ſprak SCHULTETUS op een anderen tijd, hen betigtende, „ dat ze, door „ hunne hardnekkigheid, moedwil en ongehoorzaamheid, het „ geduld der Heeren Politiken en van het Sijnode misbruik-

„ ten

„ ten. Zij konden, zeide hij, de beſluiten der Heeren Staa-
„ ten, hunner Afgevaardigden en van het Sijnode met een
„ goed geweeten gehoorzaamen." Hier na een kort verſlag gedaan hebbende van het gedrag der Remonſtranten, zints den aanvang der Kerkvergaderinge, beſloot hij met te zeggen, „ dat ze zich niet dan met leugenen, bedriegerijen, uitvlug-
„ ten en wederſpoorigheden hadden beholpen; dat ze de be-
„ ſluiten en bevelen hunner wettige Overheden en van het
„ Sijnode hadden verſmaad; dat het niet dienſtig zijn zoude
„ dat het Sijnode hun verder te gemoet ging." Op een anderen tijd, ſpreekende van de zekerheid der Verkiezinge, beweerde hij de noodzaaklijkheid voor ieder mensch, om zekerheid te hebben van zijne zaligheid, doch eene andere zekerheid, dan, zeide hij, ARMINIUS verdicht hadt; vermaanende, voor 't overige, de Heeren ernſtelijk, om toe te zien, dat de gruwelen der Remonſtranten geene plaats greepen in hunne landen. Onder dit alles kreeg SCHULTETUS eenig geſchil in het Sijnode, met de Godgeleerden, van *Bremen* in de Kerkvergadering gezonden; en liet zich, ten hunnen opzigte, eenige ſcherpe uitdrukkingen ontvallen; waar over hij, egter, naderhand zijn leedweezen betuigde, verklaarende dat hij hen hieldt voor opregte en godzalige Leeraars. Toen het Sijnode op het einde begon te loopen, wierdt SCHULTETUS, nevens eenige andere Godgeleerden, gelastigd, om met den Voorzitter en de Aſſeſſooren de Kanons van het Sijnode te ſtellen, en voorts aan de afzonderlijke Kollegiën rond te zenden. SCHULTETUS overleedt te *Embden*, werwaarts hij, ter gelegenheid van het beleg van *Heidelberg*, de vlugt hadt genomen, en alwaar hij, zedert, tot Leeraar was aangeſteld, op den vierëntwintigſten October des Jaars 1625, het negenënvijftigſte zijns ouderdoms. Onder eene menigte Schriften, door hem naagelaaten, wordt zijne *Medulla Patrum*, of Merg van de Schriften der Kerkvaderen, meest geroemd.

Zie WITTE *Diarium*; BAYLE *Dictionnaire.*

SCHULTINGIUS, (KORNELIUS) geboren te *Steenwijk*, in de Provincie van *Overijssel*, omtrent het midden der Zestiende Eeuwe, naa zich, volgens den smaak zijner tijden, in de Wijsbegeerte en Godgeleerdheid te hebben geoeffend, beklom den trap van Licentiaat in de laatgenoemde Weetenschap, en wierdt vervolgens aangesteld tot Regent van S. Laurens-Kolegie, en daar naa tot Kanunnik in de S. Andrieskerk te *Keulen*. SCHULTINGIUS was, in zijnen tijd, een der ijverigste Voorvegters van de Leere der Roomsch-Katholijke Kerk. De Protestanten, vooral de Hervormden, ging hij te keer met alle de wapenen, welke zijne bedrevenheid in de Geschilvoerende Godgeleerdheid hem aan de hand gaf. Met JOANNES CALVINUS en PETRUS MARTYR tradt hij, vooral, in het strijdperk. De vrugt daar van was zijn vermaard Werk, 't welk tot titel voert *Bibliotheca Catholica et Orthodoxa contra Summam totius Theologiæ Calviniane, in Institutionibus Jo. Calvini et Locis Communibus Patri Martyris Comprehensæ.* Een ander Werk van hem, dienende ter verklaaringe van de voornaamste Leeringen zijner Kerke, is voorhanden, onder den titel van *Bibliotheca Ecclesiastica, sive Commentariorum Sacrorum de expositione Missalis et Breviarii Tomi* IV. SCHULTINGIUS overleedt op den twintigsten April des Jaars 1604. Een broeder van hem, insgelijks te *Steenwijk* gebooren, PETRUS SCHULTINGIUS genaamd, bekleedde het Hoogleeraarampt in het Kerkelijk en Waereldlijk Regt, en was tevens Pensionaris te *Keulen*.

Zie SWEERTII *Athenæ*; VAL. ANDREAS, *Biblioth. Belgica.*

SCHUPPEN, (SIGISMUND) was een Bevelhebber in dienst der Nederlandsche Westindische Maatschappij, vermaard om zijne verrigtingen op *Brazil*. Naa dat hij reeds voorheen eenen togt derwaarts gedaan, en, op de *Portugeezen*, verscheiden voordeelen hadt behaald, zonden hem de Bewindhebbers, andermaal, na dat Eiland, in den Jaare 1646, in gezelschap van vijf bekwaame en aanzienlijke mannen, welken het bewind van

van Regeeringe was aanbevolen; SCHUPPEN moest het bewind over Krijgszaaken voeren. Deerniswaardig was, ten dien tijde, de toeſtand der Nederlanderen op het Recif, alwaar de *Portugeezen* hen deerlijk benaauwden, en zij, hoewel in een elendigen ſtaat, nog eenigen tegenſtand booden. De aankomst der Vloot bragt aldaar den overvloed van Mond- en Krijgsnoodwendigheden. Om de afvallige *Portugeezen* tot hunnen pligt te brengen, ontving SCHUPPEN ſtraks bevel, om met eenige benden tegen hen op te trekken. Verſcheiden maalen raakte hij met den vijand handgemeen, doch met weinig voordeel, alzo zijn volk geenen ſtand wilde houden, maar, op den geringſten tegenſtand, te rug deinsde. Met ſpijt vervuld, en om aan anderen een afſchrikkend voorbeeld te geeven, velde SCHUPPEN, met eigen hand, eenen Vaandrig en verſcheidene Soldaaten. Vervolgens ontving onze Veldheer last, om, met tweeduizend man, het land rondom het Recif plat te ſcheeren, en, door dit middel, het vernestelen aan den vijand aldaar te beletten. Doch hier in ontmoette hij zo veel tegenſtands, dat hij, ten zelfden oogmerke, na het Eiland *Tapasipa* wierdt gezonden. Beter ſlaagde hij hier in zijne onderneeming. Alles wierdt aldaar verwoest en verdelgd, en tweeduizend Opgezeetenen over den kling gejaagd. Doch hij vondt zich, eerlang, genoodzaakt, dat Eiland te verlaaten, en te rug te keeren na het Recif, 't welk, uit eenen opgeworpen Schans, door de *Portugeezen*, heevig beſchooten en deerlijk wierdt gehavend. Uit 's Lands Geſchiedenisſen is bekend, hoe het Eiland *Brazil*, eenige jaaren laater, te weeten, in den Jaare 1654, aan de *Portugeezen* overgegeeven, en door de Hollanders geheel ontruimd wierdt. Nevens WALTER VAN SCHOONENBURG en HENRIK HAAKS, hadt SCHUPPEN, ten dien tijde, het voornaamſte bewind in handen, zo in zaaken van Regeeringe als van Oorlog. Bij hunne aankomst in Holland ſtondt tegen hen eene menigte van klaagers op. Zij wierden beſchuldigd, hun gedrag niet te kunnen verantwoorden, zelf niet voor de redenen, welke zij aanvoerden, om welke zij het Recif en de andere verſterkte plaatzen hadden overgegeeven, geene voldoende bewijzen te kunnen bij brengen. Even als de anderen, wierdt, diensvolgens, SCHUPPEN in

in hegtenis genomen. Veel viel 'er te doen, wie de anderen moest vonnisſen. SCHUPPEN, als zijnde een Krijgsman, wierdt te regt geſteld voor den Krijgsraad in *'s Graavenhage*. Deeze, geenen grond vindende om hem van lafhartigheid, veel minder nog van verraad, te beſchuldigen, ſtelde hem, na eenige maanden zittens, op vrije voeten, met geene andere ſtraffe, indien het dien naam moge voeren, dan met verlies van zijne Wedde, zints den tijd dat hij het Recif hadt verlaaten.

Zie MONTANUS *Braſil.*

SCHURRICHMAN, (FRANCISCUS) een deerlijk ſlagtoffer van zo genaamden Godsdienſtigen ijver, zo ſtrijdig met den verdraagenden Geest der Leere des Euangeliums, en een ſchandvlek der menſchelijke natuure. Hij bekleedde het Leeraarampt onder de Hervormden, te *Deventer*, in *Overijſſel*, in den Jaare 1599, en liet zich, nu en dan, een hard woord ontvallen, tegen de Roomſche Kerk en derzelver Geestelijkheid. Dit gekoomen zijnde ter ooren van zekeren Roomschgezinden burger, HENDRIK VAN ACHTERVELT genaamd, ontſtak deeze dermaate tegen hem in dolle woede, dat hij het moorddaadig beſluit nam, om hem zulks betaald te zetten. Hij volvoerde het ſnood opzet, op Zondag, den eenëntwintigſten Januarij des gemelden Jaars 1599. Terwijl SCHURRICHMAN, op dien dag, naa het eindigen der Leerrede, van twee zijner vrienden verzeld, na zijne wooning wilde wederkeeren, wierdt hij, van den moordzieken ACHTERVELT, van agteren onverhoeds aangevallen, en, met een tweeſnijdend mes, in den nek dermaate gegriefd, dat het moordgeweer, de tong aanraakende, ten monde uitkwam. De Leeraar viel ſtraks ter aarde, en overleedt, niet lang daar naa, aan zijne wonde. De moordenaar nam ſtraks de vlugt; doch de Dienaars van het Geregt, hem te paerd volgende, agterhaalden en namen hem gevangen. Vergeefs zogt men, door pijniging, hem te noodzaaken om zijne opſtookers tot het gruwelſtuk te noemen. Hij bleef 'er bij, uit e'gen beweeging en buiten iemands kennis het feit gepleegd te hebben, om geene andere reden, dan

dan om dat de Leeraar tegen den Paus hadt geſproken; noemende voorts zijn bedrijf een werk van verdienſte. Dit niettegenſtaande verweesd het Geregt den moordenaar tot doodſtraffe.

Zie DOR- en REID.

SCHUURMAN, (ANNA MARIA) is eene der beroemdſte Juffers van de Zeventiende Eeuw geweest, zo wel door de veelvuldige en verſchillende takken van geleerdheid en fraaije konſten, waar in zij uitgemunt, als door de ongemeene zedigheid, welke zij altoos behouden heeft, in 't midden der openbaare toejuichingen, welke zij van alle kanten ontving. Zij was uit eene edele familie, zo wel van Vaders als Moeders zijde, geſprooten. Haar Grootvader FREDRIK SCHUURMAN was getrouwd in de familie der Graven VAN LUMEY, en week, ten tijde des Hertogen VAN ALBA, na *Antwerpen*. Zijn Zoon, insgelijks FREDERIK genaamd, zettede zig neder in het Land van *Neuburg*, en huwde in den Jaare 1602, met de Dogter van een Edelman van het Land van *Keulen*, DE HARF genaamd; hij was door zijne Vrouw overgehaald om den Hervormden Godsdienſt te omhelzen, waar in zij zelve onderweezen was door BUCER, die de Hervorming in het Land van *Keulen* predikte, onder het gezag van den Aartsbiſchop HERMAN, in den Jaare 1543.

Uit dit huwelijk van FREDRIK SCHUURMAN, en van EVA VAN HARF, wierdt ANNA MARIA SCHUURMAN, den vijfden November 1607, te *Keulen*, gebooren. Zij gaf al zeer vroege blijken van een zonderlingen geeſt, en ongemeene talenten, welke zig met de jaaren ſteeds duidelijker ontwikkelden, en zig allengs zo ſchitterende vertoonden, dat men haar het wonder haarer Eeuw genoemd heeft. Toen zij drie jaaren oud was, konde zij verſtaanbaar en onderſcheidenlijk leezen, zonder dat 'er eene meer dan gemeene vlijt aan haar onderwijs was te kost gelegd.

Op haare zes jaaren konde ANNA MARIA SCHUURMAN met de Schaar en het Pennemes allerhande voorwerpen, en zelfs tekenſtukjes, ſnijden. Met haare jaaren groeiden haar begrip

en

en talenten, in dezelfde evenredigheid als dezelve zig vroeger dan naa gewoonte vertoond hadden. Zij toonde welhaast een overheerſchende zugt om alles te leeren, en al wat konſtig is uit te voeren, en men hadt nooit een voorbeeld gezien van eene Leerlinge, die zo gelukkig ſlaagde in alles, wat men haar voorleide, of wat zij zelve goedvondt te onderneemen. Haar begrip was ten uiterſten vaardig, en haar geheugen verwonderlijk vast en getrouw, om het geen zij gehoord hadt te bewaaren; waar bij haare handen en vingers zig naa alle verrigtingen ſcheenen te willen voegen, die zij goedvondt dezelve af te vergen.

Al vroeg hadt zij eenige behandeling van het Penceel gekreegen, en ſchilderde welhaast allerhande ſoorten van bloemen, van dieren, van ſlangen, hagedisſchen, rupſen en kapellen, ſchoon zij deze oeffening op geene andere tijden, en tot geen ander oogmerk voortzettede, dan wanneer haare geest, door te veele boekoeffening uitgeput, voor geene langere inſpanninge vatbaar was, maar rust noodig hadt.

Bijaldien zij goedgevonden hadt zig op deze of op eenige andere konst, men mag bijna zeggen, welke zij wilde, een weinig toe te leggen, zoude zij, waarſchijnlijk, boven allen daar in uitgemunt hebben. Ten getuige of blijk hier van ſtrekke, dat zij enkel met een mes, zonder eenig ander beeldhouwers gereedſchap te gebruiken, Portretten van Palmhout ſneedt, die eene volmaakte gelijkheid met de Origineelen hadden. Zij heeft dus haars Moeders, Broeders, en haar eigen Portret, op de gemelde wijze, zo konſtig en juist geſneeden, dat men ze niet konde zien, zonder die te herkennen. Men verhaalt zelfs, dat de Konſtſchilder HONTHORST het Portret van haaren Broeder inzonderheid op 1000 Guldens heeft geſchat. Van haar eigen beeltenis, halverlijf in wasch geboetzeerd, zullen wij in het vervolg nader ſpreeken.

Op haar zevende jaar leerde zij het borduuren binnen drie uuren tijds, waar op zij wel ras de Zang- en Toonkonst liet volgen.

Haar ſchrift in allerhande taalen was onvergelijklijk fraai, zo dat hetzelve bij veelen als konſtſtukken, of als zeldzaamheden in de Kabinetten, opgehangen en bewaard is.

Mun-

MUNSTER verhaalt, dat zij met de punt van een diamant verſcheiden Portretten zeer nauwkeurig op glas geſneeden heeft.

Maar ik heb ſtraks beloofd van haar eigen geboetzeerd afbeeldzel te zullen ſpreeken; dit doet zien, dat zij in het boetzeeren niet minder dan in alle de andere gemelde konsten uitmuntte. Zij heeft inderdaad haar eigen afbeeldzel ten halver lijve, voor een Spiegel, in wasch geboetzeerd, met zulk eene allerniterſte nauwkeurigheid, dat daar niets dan het leven aan ſcheen te ontbreeken; en zij heeft dat wasſen hoofd, paarlen, insgelijks van wasch gemaakt, in de ooren gehangen, die zo volmaakt natuurlijk vertoonden, dat de omſtanders zig niet anders overreeden konden, of het waren egte paarlen: zo dat zij ten laatſten verpligt was hen, door daar een ſpeld in te ſteeken, van het tegendeel te overtuigen.

Haare verſtandelijke vermogens waren niet minder verwonderlijk. Op haar elfde jaar luisterde zij haare Broeders, wanneer deze wegens hunne vorderingen in 't Latijn onderzogt wierden, en in hunne antwoorden haperden, reeds in, wat zij zeggen moesten, ſchoon zij, tot dien tijd toe, geheel geen werk van de ſtudiën gemaakt, en blootelijk onthouden hadt, het geen zij als in het voorbijgaan hoorde, als haare Broeders het leerden. Haar Vader ondertusſchen zulke zonderlinge gaven en zulk eene geſchiktheid voor de geleerdheid gadeſlaande, ſpoorde haar tot de letter-oeffeningen aan, en gaf haar al vroeg SENEKA te leezen. Zij bragt het vervolgens zo verre, dat zij niet alleen de Latijnſche, Griekſche, Hebreeuwſche, Sijriſche, Chaldeeuwſche, Arabiſche en Ethiopiſche taalen verſtondt, maar ook de drie eerſte, nevens de Franſche, Engelſche en Italiaanſche, volkoomen kon ſpreeken. Ook was zij in de Land- en Waereldbeſchrijving, de Starrekunde, de Natuurkunde, en andere deelen van de Wijsgeerte, en takken van de Weetenſchappen in het algemeen, zo wel bedreeven, dat zij over alle dezelve met de meesters dier Weetenſchappen, elk in het bijzonder, bondig redeneeren konde.

Gelijk dit alles ondertusſchen nog te klein en te gering ſcheen voor haaren verheven geest, zo leidde zij zig met een bij-

bijzonderen ijver op de beoefening der H. Schrift en de Godgeleerdheid toe, waar in het te beklaagen is, dat zij geen beteren redeneertrant gevolgd heeft, om veilig te zijn voor de Geestdrijverijen van LABBADIE, daar zij naderhand toe vervallen is, gelijk wij op zijn plaats melden zullen. — Wij hebben haar tot hier toe van den kant haarer gaven, geleerdheid, en konsten beſchouwd; wij moeten ook iets van haaren levensloop zeggen.

Zij was nog maar een kind, toen haar Vader zig met zijn gantſche Huisgezin na *Utrecht* begaf, om zijnen Zoon aldaar onder AMESIUS te laaten ſtudeeren, alwaar hij ook in 't Jaar 1623 ſtierf.

Zij was nog geen veertien jaaren oud, toen zij door den Heer J. CATS, Raadpenſionaris van Holland, ten Huwelijk wierdt aangezogt; welke onderhandeling, egter, ſchoon dezelve al vrij verre gevorderd ſchijnt geweest te zijn, ik weet niet om welke redenen, is afgebrooken; en Juffrouw SCHUURMAN heeft naa dien tijd niet tot het huwelijk kunnen beſluiten, maar is tot haaren dood ongetrouwd gebleeven.

Gelijk eene groote zedigheid haare onderſcheidende verdienſte was, in zo verre dat zij zelve nauwelijks ſcheen te weeten, dat zij in geleerdheid en zo veele andere talenten uitmuntede, zo was zij, niettegenſtaande haare meerderheid van geest, zeer geſchikt en genegen om over allerhande vrouwelijke bezigheden of tijdkortingen, met haare vriendinnen, bij alle voorkomende gelegenheden, mede te praaten; en men zoude haar, in een kring haarer gezellinnen geneeten, even weinig voor eene *Scavante* genoomen hebben, als men naderhand de luisterrijke verdienſten en Superieure talenten van eene onzer eerſte Dichteresſen in eene gelijkſoortige gelegenheid vermoeden zoude.

Door deze zedigheid van onze Dame, en haare weinige zugt tot onderſcheiding, zou men weinig van haare Weetenſchappen en verdienſten geweeten hebben, zo niet de vermaarde Mannen, RIVETUS, VOSSIUS, SPANHEIM, SALMASIUS, BEVERWYK en HUIGENS, haar, bijna tegen haaren dank, op het toneel der waereld gebragt hadden. Dezen rekenden het zig tot eene eer, briefwisſeling met haar te houden, haare

aan-

antwoorden aan anderen te kunnen vertoonen, en haaren lof bij alle gelegenheid te verbreiden; het welk andere Geleerden opwekte om na die zelfde eer te ſtaan; en BALZAK, GASSENDI, Vader MARSENNE, BOCHART, CONRART, en verſcheiden andere beroemde Mannen van den eerſten rang in de geleerde waereld, aanſpoorde om haar insgelijks te ſchrijven. Dus wierdt haar naam allerwegen zo roemrijk bekend, dat Perſoonen van den hoogſten ſtaat, Prinſeſſen en anderen begeerig wierden haar te zien en te ſpreeken. De Prinſes MARIA GONZAGA, als des Konings Bruid na *Polen* gaande, en de Hertogin VAN LONGERVILLE, die, bij gelegenheid van den Munſterſchen Vrede, te *Munſter* gekoomen was, verëerden haar met haar bezoek. De Prinſes van *Boheme*, door DESCARTES zo geroemd, beminde haar hartelijk; en de Kardinaal DE RICHELIEU gaf haar blijken van zijne bijzondere hoogagting. Toen CHRISTINA, Koningin van *Zweden*, haar op zekeren tijd een bezoek gaf, ontwierp zij, terwijl zij met die Vorſtin ſprak, haar afbeeldzel zo nauwkeurig, dat dezelve deswegen in verwondering opgetoogen was. Ter zelfder tijd redentwiſtte zij met de Jeſuiten, die in het gezelſchap der Koninginne, en daar bij tegenwoordig waren, zo fijn en bondig, dat men haar naa gaf, dat zij met den Duivel moest omgaan, om zo veel bekwaamheid en vernuft in twee zulke verſchillende onderwerpen te kunnen toonen.

Het eerſte dat zij liet drukken, was een gedigt op de ſtigting van het Hooge School te *Utrecht* in het Jaar 1636. BEVERWYK gaf, in den Jaare 1639, de antwoorden van veele geleerde Mannen, aangaande het vraagpunt, *de Termino vitæ*, of het tijdpunt des levens, in het licht, waar onder ook een van Juffrouw SCHUURMAN was.

In het Jaar 1641 kwamen haare Latijnſche Redevoeringen, over de vraag, of het vrouwelijk geſlagt ook mag ſtudeeren, nevens eenige van haare Brieven, met RIVETUS daar over gewisſeld, in druk uit. Eenige jaaren daarnaa, bragt de beroemde FREDERIK SPANHEIM, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te *Leiden*, hoewel met groote moeite, te weeg, dat zij hem beloofde eene verzameling van verſcheide werkjes, welke zij in rijm en onrijm, in het Hebreeuwsch, Grieksch,

Grieksch, Latijn en Fransch gemaakt hadt, onder den tijtel van *Annæ Mariæ a Schuurman Opuscula*, in 't licht te zullen geeven, het welk in het Jaar 1648, geſchiedde.

Naa het Jaar 1656 kwam 'er groote verandering in haaren ſtaat, door dien zij tot nog toe, zelfs naa haar Moeders dood, zig met geene huisſelijke zaaken hadt behoeven te bemoeien, dewijl haare Moeien dezelve waarnamen; maar nademaal deze nu zwak en blind wierden, viel de zorg daar van ten eenemaal op haar.

Toen zij naa het Jaar 1653, nevens deze twee vriendinnen, na *Keulen* moest reizen, en aldaar twee jaaren vertoeven, ontſtondt in den beginne te *Utrecht*, en daar naa op andere plaatzen, het gerugt, dat zij tot den Roomſchen Godsdienst was overgegaan; de ſchuld hier van wierdt aan eenige Predikanten gegeeven, welker Predikatien zij niet mogt hooren. Zeker is het evenwel ook, dat zij daar zelve veel aanleiding toe gaf, met den openbaaren Godsdienst in dien tijd geheel of bijna geheel te verwaarloozen.

Naa haare te rug komst te *Utrecht* verkoos zij het eenzaam huislleven; in het welke zij volhardde haare Godsdienstoeffening afzonderlijk en buiten de kerken waar te neemen. Sedert langen tijd namelijk hadt zij iets van die Godsdienstigheid gehad, welke zomtijds met den naam van Pijnheid wordt beſtempeld, en die van alle Geestdrijverij moogelijk niet geheel was vrij te pleiten. Het geen hier bij mede werkte, om haar den openbaaren Godsdienst te doen verwaarloozen, was een hevig verſchil, 't welk te *Utrecht* ontſtondt, over de kerkelijke goederen. Twee Predikanten, die van haaren ſmaak waren, en de voorregten der Kerkelijken tegen de Overheden te geweldig verdedigden, wierden gebannen; dit mishaagde haar ten uiterſten, en zij week met haare Moeien, een Broeder, en twee Meiden naa *Lexmond*, een Dorp bij *Vianen*, alwaar zij zeer afgezonderd leefde, en haaren Godsdienst binnen haar huis bepaalde. De dood haarer beide Moeien, en het vertrek van haaren Broeder, die uit een Godsdienstigen ijver eene reis naa *Duitſchland* en *Zwitſerland* ondernam, ſchoon hij reeds meer dan vijftig jaaren oud was, verpligteden haar naa *Utrecht* te rug te keeren, 't welk omtrent twee jaaren

daar

daar naa gebeurde. Ondertusſchen hadt haar Broeder op zijne reize LABBADIE te *Geneve* leeren kennen; en deszelfs gaven en vroomheid zo voordeelig aan haar afgemaald, dat zij hem, toen hij te *Middelburg* was gekoomen, en zij hem zelve hadt leeren kennen, ſtandvastig, ook naa dat hij van zijnen dienst afgezet was, en eene eigen Gemeente hadt opgeregt, heeft aangekleefd.

Zij was reeds vrij oud, toen zij zig tot hem na *Amſterdam* begaf. Toen hij naderhand met zijne Aanhangers zig na *Herfort*, in *Weſtphalen*, en van daar eindelijk na *Altona* begaf, is zij hem ook derwaards gevolgd, en heeft aldaar het eerſte deel van haar Traktaat, genaamd Ευκλήρια, of de verkiezing van het beste deel, opgeſteld, waar in zij de geſchiedenis van LABBADIE en zijne afgezonderde Kerke, nevens haar leven, heeft beſchreeven, en haare tegenſtreevers geantwoord, en dit boek in het Jaar 1673 in het licht gegeeven. Dus ſprak zij in zeker gezelſchap, daar de vermaarde WILLIAM PENN tegenwoordig was, en volgens deszelfs berigt, over LABBADIE en zijne Leer; „ Zij ſprak ons, zegt hij in zijne „ Reize door *Holland* en *Duitſchland*, van haar voorgaande „ leeven, van haare zugt voor de ſtudien, van haare ver„ knogtheid aan den Godsdienst, waar in zij opgevoed was, „ erkennende, dat zij al den vorigen tijd GOD of JESUS „ CHRISTUS niet regt gekend hadt; dat, ſchoon GOD zig aan „ haar, van haare jeugd af, op veelerhande wijzen hadt ont„ dekt, zij egter zijne genade nooit zo kragtig gevoeld hadt, „ dan door den dienst van J. DE LABBADIE; dat zij, ſints „ dien tijd, hadt bemerkt, dat alle haare weetenſchap ſlegts „ ijdelheid was, en dat haare Godsdienst ſlegts gelijk was „ aan een dood Lighaam; dat zij beſlooten hadt de ſchande „ te veragten, af te ſtaan van haare oude levenswijze, en „ alle andere verbintenisſen te verbreeken, om zig te voe„ gen bij dat kleine hoopje, 't welk de waereld verlaaten „ hadt, en waar in zij wenschte eene levendige offerhande „ te zijn, geheellijk toegewijd aan den dienst des Heeren. „ Zij ſprak met eene houding en toon, die niet ſlegts ernſtig „ waren, maar waar uit ook bleek, dat zij ten uiterſten ge„ troffen was, zo dat zij onder het ſpreeken eenigzins beefde."

Naa den dood van LABBADIE vertrok zij met de andere Labbadisten na *Wiewert*, een Dorp in *Friesland* bij *Leeuwarden* gelegen, alwaar zij het ander deel van het genoemde Traktaat, weinig dagen vóór haaren dood, voltooide, het welk te *Amsterdam* in het Jaar 1685 is uitgekoomen.

Zij ſtierf aldaar, naa dat zij alle haare bedienden hadt afgeſchaft, en GOD in CHRISTUS haare ziel bevolen, in 't Jaar 1678, het tweeënzeventigſte jaar haars ouderdoms.

Haare zinſpreuk waren de woorden van IGNATIUS: *Amor meus crucifixus eſt*; „ Mijne liefde is gekruisſigd." Men zegt, dat zij van voorneemen is geweest een groot Letterkundig en Philologisch Woordenboek uit te geeven, waar van men egter tot nog toe niets gezien heeft.

Men vindt in het Supplement van den Heer CHAUFEPIED, op het bekende Dictionaire van BAYLE, deze bijzonderheid van haar aangetekend, dat zij een groot Liefhebſter was van Spinnekoppen te eeten.

SCHWARTENZENBERG, is een aanzienlijk oudadelijk Geſlagt, nog heden ten dage in *Friesland* bekend, en in het bezit van hooge waardigheden, hoewel de Leden van hetzelve thans, op verre na, niet zo talrijk zijn als voorheen. De Stamvader des Geſlagts, voor zo verre het zich, in de gemelde Provincie, beroemd heeft gemaakt, was JOHANNES ONUPHRIUS, *Vrijheer van Schwartzenberg en Hohenlansberg*, een Edelman uit *Frankenland*, alwaar het, onder den naam van *Seinsheim* of *Sauwesheim*, reeds eeuwen lang bekend geweest was, en aldaar gebooren in den Jaare 1513. Al vroeg, volgens de gewoonte dier tijden, begaf deeze zich in den Krijgsdienst, en volgde Keizer KAREL DEN V na *Italie*, toen deeze Vorst, in dat Gewest, tegen FRANÇOIS DEN I, Koning van Frankrijk, den Oorlog voerde. Niet hooger dan den ouderdom van twintig jaaren hadt hij bereikt, toen hij, in de hoedanigheid van Kolonel, over eene bende van duizend paerden het bevel voerde. In *Frankenland* leefde, ten dien tijde, een Edelman, FRITS of FREDERIK VAN GROMBACH geheeten. Deezen zondt Keizer KAREL na de Nederlanden, met naame na *Friesland*, alwaar hij zijnen Meester zo getrouwelijk diende, dat hij

hij tot Drost van *Harlingen* wierdt aangesteld, toenmaals een zeer gewigtig ampt, alzo de gemelde Stad van een sterk Blokhuis of Kasteel voorzien, en, aan dien oord, de sleutel van het Gewest was. Gedurende zijn verblijf in *Friesland*, kwam de Heer VAN GROMBACH in kennis en gemeenzaame verkeering, en wierdt vervolgens in den echt verbonden met LUCIA, Dogter van Jonkheere HESSEL VAN MARTENA, van *Beetgum*, Ridder en Geheimen Raad des Hertogs van *Saxen*. De Heer VAN GROMBACH verwekte bij zijne Echtgenoote vier kinderen, MARIA, SIKTUS, KAREL en HESSEL, overleedt op *Martena-State*, een fraai Slot, nog heden, in het Dorp *Beetgum* in weezen, en wierdt in de Kerk begraaven, alwaar men nog tegenwoordig, op het Familiegraf, de volgende Latijnsche dichtregels leest:

„ JANUS ego Illustris, qui Schwartzenbergius Heros
„ Ante fui ex Francis natus in Imperio,
„ Mortuus hic recubo, et mecum mea blandula conjux,
„ Ex Grombachiaca nobilitate, jacet.
„ Cum vixi, arma tuli, et cum Cæsare castra secutus
„ Carolo, in Italia digna Trophæa tuli.
„ Nunc me huc fata vocant, ac commoda funera condunt,
„ In Betegum cum spe, cumque quiete, fide."

Na het overlijden van den Heere VAN GROMBACH, besloot zijne Weduw, nevens haare Dogter MARIA, eenen keer te doen na *Frankenland*, om haare Zoonen, welke zich aldaar op de Vaderlijke Goederen onthielden, te bezoeken. Intusschen was de Vrijheer VAN SCHWARTZENBERG uit *Italie* te rug gekeerd. De gemeenzaame verkeering, welke hij met de drie bovengemelde Broeders hieldt, bragt hem in kennis met de Zuster Jonkvrouwe MARIA, die, welhaast, in wederzijdsche genegenheid, en voorts in een huwelijk veranderde. De echtverbintenis wierdt geslooten, op voorwaarde dat de Heer VAN SCHWARTZENBERG zijne Echtgenoote en Moeder na *Friesland* verzellen, en aldaar zijn vast verblijf zoude neemen. Dit viel voor in den Jaare 1545. Hij bereikte een hoogen ouderdom, zijnde overleeden op den zevenëntwintigsten Maart des Jaars

1584, het eenënzeventigſte zijns leeftijds. Sints dien tijd, tot heden toe, is 's Mans naageſlagt, in eene rechte lijn, voortgeplant, zijnde daar uit voortgekoomen Jonkheer GEORG FREDERIK, *Baron thoe Schwartzenberg en Hohenlandsberg*, in leeven Grietman van *Menaldumadeel*, Meesterknaap van het Jagtgerigt, en Kurator van 's Lands Hoogeſchool te *Franeker*; een Edelman van meer dan gemeene kunde en ervarenheid in de Vaderlandſche Geſchiedenisſen. Getuigenis hier van kan draagen, de nuttige Verzameling, met ongemeene moeite bij een gebragt, bekend onder den tijtel van *Charterboek van Friesland*. Zijn Hoogedele, door een onverhoedſchen dood, in den bloei des leevens, aan het Vaderland ontrukt, heeft eenen Zoon, en tot Opvolger in de waardigheid van Grietman over *Menaldumadeel*, naagelaaten, Jonkheer GEORG WOLFGANG KAREL DUKO, *Baron thoe Schwartzenberg en Hohenlandsberg*. Behalven de reeds gemelden, heeft dit Geſlagt verſcheiden Leden uitgeleverd, welke, in de Provincie *Friesland*, aanzienlijke waardigheden bekleed hebben. Een derzelven, een Krijgsman van hoogen rang, was tevens Bevelhebber van *Namen*, ten tijde als de Algemeene Staaten, in het Kaſteel dier Stad, Krijgsbezetting hielden. Een der Zoonen, door hem naagelaaten, is, terwijl wij dit ſchrijven, Grietman over *Wonseradeel*.

Zie *Tegenw. Staat van Friesland*.

SEBASTIAAN EGBERTSZOON, was de Zoon van EGBERT MEINERSZ, van wiens leevensloop en lotgevallen wij, elders, in het Dertiende Deel deezes Woordenboeks, op een afzonderlijk Artikel, verſlag gedaan hebben. In zijne jeugd leide hij zich toe op de beoefening der Geneeskunde, en beklom, eerlang, in die Weetenſchap den trap van het Meesterſchap. Naa zijne bevordering zette hij zich neder in zijne Geboorteſtad *Amſterdam*, om 'er de Geneeskunde te oefenen, ten beste zijner kranke medeburgers. Zijne aanzienlijke afkomst, gepaard met zijne bedreevenheid, ook in zaaken, het algemeene welzijn betreffende, maakten hem geregtigd tot het bekleê-

kleeden van de hoogſte waardigheden in zijne Vaderſtad. In den Jaare 1593 beklom hij, voor de eerſte maal, het Schepensgeſtoelte, en zat, vervolgens, in hetzelve, in de Jaaren 1594, 1597, 1598, 1600, 1601, 1603 en 1604, zijnde, inmiddels, in den Jaare 1604, tot Raad in de Vroedſchap aangeſteld, om, vervolgens, in den Jaare 1606, den Grootagtbaaren Zetel der Burgemeesterlijke waardigheid te vervullen. Niet meer dan eenmaal, egter, behalven de eerſte reize, te weeten in den Jaare 1608, bekleedde hij dien gewigtigen post. Gedurende de drie daar aan volgende jaaren hadt hij zitting, van wegens zijne Geboorteſtad, in het Kollegie van Gecommitteerde Raaden der Staaten van *Holland* en *Westfriesland*. Onder alle deeze zorgen van het Stads en Staatsbewind, verloor Dr. SEBASTIAAN EGBERTSZOON, zo als hij gemeenlijk wierdt genoemd, en zijn naam op de Regeeringslijsten wordt vermeld, de beoefening der Geneeskunde niet uit het oog. In een zeer gewigtig deel dier Weetenſchap, te weeten de Ontleedkunde, meer dan gemeene ervarenheid bezittende, verledigde hij zich, om over dezelve openbaare Lesſen te houden, in de Gehoorzaal, boven de kleine Vleeschhal, in de Nes; welke, zedert de jongſte vertimmering van dat Gebouw, niet meer in weezen is.

In de onrustige tijden, uit Godgeleerde zintwistingen ontſtaan, welke Dr. SEBASTIAAN beleefde, ſchijnt hij tot die gemaatigde Regenten behoord te hebben, welke de verwijdering der gemoederen wenschten te voorkoomen, of, daar dezelve reeds ontſtaan was, tot elkander te brengen. 'Er zijn nog Brieven voorhanden, uit welke blijkt, dat hij geenzins een vijand van ARMINIUS geweest is, en in welke deeze zijn gemoed uitſtortte bij den Burgemeester, onder de beſchuldigingen, met welke de Hoogleeraar wierdt aangetast. Terwijl hij in het Kollegie van Gecommitteerde Raaden zat, liet hij zich meer dan eens te werk ſtellen, om de Predikanten en Klasſen over te haalen ter berustinge in de maatregelen, door de Heeren Staaten, tot rust en vrede der Kerke, beraamd. Na verloop zijner driejaarige zittinge, in het Kollegie der Gecommitteerde Raaden, ontmoeten wij den Heer EGBERTSZOON in geene openbaare bedieningen, behalven die van Raad der

Stad. Bij de buitengewoone verandering der Regeeringe, te *Amſterdam*, door Prins MAURITS, in den Jaare 1618, wierdt hij, nevens eenige anderen, van dien post verlaaten, en dus buiten allen bewind geſteld. Volgens zommigen zou hij drie jaaren daar naa overleeden zijn, hoewel anderen zijnen ſterftijd, eenige jaaren laater, naamelijk op den achtſten Augustus des Jaars 1628, ſtellen.

SECLUSIE. (*Akte van*) Bij deezen naam, is, in onze Vaderlandſche Geſchiedenisſen, bekend, een zeer vermaard Beſluit der Heeren Staaten van *Holland* en *Weſtfriesland*, 't welk tot zeer veel twistens aanleiding heeft gegeeven, en, onder andere, wel voornaamelijk eene der aanleidende oorzaaken is geweest tot het akelig treurtooneel, in den Jaare 1672, in *'s Graavenhage*, geopend. Van het voorgevallene, ter gelegenheid des altoos gedenkwaardigen Beſluits, verwagt, met regt, de Leezer eenig verſlag in ons *Woordenboek*.

In het Verbond van Vrede, in den Jaare 1654, tusſchen den Engelſchen Protektor OLIVIER KROMWEL en de Algemeene Staaten geſlooten, las men een Artikel, betreffende den jongen Prins *van Oranje*, naderhand onder den naam van WILLEM DEN III vermaard geworden. Bij hetzelve begeerde de Protektor, dat de Prins VAN ORANJE, voor altoos, van de Ampten en Waardigheden zijner Voorzaaten zoude worden uitgeſlooten, zo wel in zaaken van Krijgsbewind als van Regeeringe. De zaak, gebragt zijnde in de Vergadering der Staaten van Holland, gaf ſtoffe tot ernſtige raadpleegingen, Wel dra, nogthans, liet het zich in dier voegen aanzien, dat de eisch des Engelschmans geringen tegenſtand zoude vinden. Reeds bij de eerſte rondvraaging, verklaarden zich verſcheiden voornaame Steden, onder andere *Dordrecht*, *Amſterdam* en *Couda*, voor de uitſluiting; andere zouden haar gevoelen nader melden. Dit geſchiedde in 't begin van Maij, wanneer, de Leden van nieuws beſchreeven zijnde, ter beſlisſende afdoeninge de ſtemmen wierden opgenomen. Thans bleek het dat de meerderheid der Edelen, en verre de meeste Steden voor de Uitſluiting ſtemden; zijnde de Steden *Haarlem*, *Leiden*, *Enkhuizen* en *Edam* alleenlijk daar van uitgezonderd,

Alk-

Alkmaar hadt zich niet verder verklaard, dan dat het in de Uitfluiting zoude bewilligen, mids dezelve met eenpaarigheid wierdt vastgeſteld. Veele moeite deedt de Raadpenſionaris JOAN DE WITT, om deeze Eenpaarigheid te bewerken; en, toen hem zulks niet gelukte, deedt hij den voorſlag, om met de meerderheid te beſluiten. Hier tegen verklaarden zich *Haarlem* en *Leiden*, beweerende dat, in deeze zaak, geene Overſtemming mogt plaats hebben; nogthans gedoogden zij, dat de zaak, zonder verdere omvraag, zoude worden opgemaakt. Nu vraagde de Raadpenſionaris DE WITT verlof, om zich eenige oogenblikken te mogen afzonderen, tot het opſtellen der Akte, in welke de meeste Leden bewilligd hadden. Dit verlof bekoomen hebbende, begaf hij zich in de Vertrekkamer, en ontworp aldaar, in allerijl, de befaamde *Akte van Sekluſie* of Uitfluitinge, bij welke Hun Edele Groot Mogenden de Staaten van *Holland* en *Westfriesland* verklaarden, „ den Prins *van Oranje*, of iemand van deszelfs naakoome„lingen, nimmer te zullen verkiezen tot Stadhouder of Ad„miraal hunner Provincie; noch ook, zo veel de ſtem hun„ner Provincie aanging, te zullen gedoogen, dat hij ooit „ wierdt aangeſteld tot Kapitein Generaal van de Krijgsmagt „ der Algemeene Staaten." Naa het vastſtellen deezer Akte, op de bovengemelde wijze, wierdt, egter, beſlooten, bij het overzenden van dezelve, aan de Heeren BEVERNINGH en NIEUWPOORT, Staatſche Gezanten in *Engeland*, te belasten, de Akte niet over te leveren, zonder alvoorens getragt te hebben, den Protektor te beweegen ter berustinge in het geen, in het ſlot des Vredeverdrags, ten aanzien der toekoomende Stadhouders en Kapiteinen-Generaal, was vastgeſteld, volgens 't welk dezelve zouden gehouden zijn, het Verdrag te beëedigen. De bovengemelde Steden verzuimden niet, tegen de vaſtſtelling haare Aantekeningen te laaten doen. *Haarlem* verklaarde, dat de Akte infloot eene kwetzing van de eere en vrijheid van den Staat, die door de Voorouders van den tegenwoordigen Prinſe *van Oranje*, onder des Hemels Zegen, gegrondvest was. *Alkmaar* deedt aantekenen, dat de Secluſie van den Prins de vrije beſchikking van Holland bepaalde, en onluſt tuſſchen de Gewesten en onder 't Volk

zou kunnen veroorzaaken. Niettegenſtaande dit alles, wierdt de Akte, reeds des anderendaags, den vijfden van Maij des gemelden Jaars 1654, na *Engeland* gezonden.

Het merkwaardig beſluit kon niet lang verholen blijven. Het kwam, onder andere, ter ooren van de Prinſeſſen Moeder en Grootmoeder van Prinſe WILLEM; die ſtraks, zo ter Vergaderinge der Algemeene Staaten als van die van Holland, een Geſchrift deeden inleveren, waarbij zij zich over het genomen Beſluit ten ernſtigſte beklaagden, en Hun Edele Groot Mogende verzogten, dat zij het niet ten uitvoer wilden brengen. Doch hier op volgde geene andere gunst, dan dat de Staatſche Gezanten gelastigd wierden, de overlevering der Akte, zo lang mogelijk was, te verſchuiven. Zij kweeten zich van dien last, eenige dagen laater, wanneer KROMWEL hun de Akte hebbende doen afvorderen, zij het ontvangen van dezelve bewimpelden: tot dat zij, eindelijk, naa herhaalde afvraagingen, van de Staaten van Holland alvoorens daar toe last ontvangen hebbende, op den twaalfden Junij, het veel gerugtmaakende Geſchrift aan den Protektor overgaven.

Ligt was het te verwagten, zo ras het gerugt van het Hollandsch Beſluit zich verſpreid hadt, dat de overige Gewesten niet zouden ſtil zitten. De meesten toonden zich zeer misnoegd over den afzonderlijken handel, en beſchuldigden Holland van ſchennisſe van het Verbond der Utrechtſche Vereeninginge. *Friesland* en *Zeeland*, in 't bijzonder, deeden hier over zeer ſcherpe Vertoogen inleveren. Op den achttienden van Maij, en dus meer dan drie weeken voor dat de Akte wierdt overgegeeven, deeden de Afgevaardigden van het eerstgenoemde Gewest, ter Vergaderinge van de Algemeene Staaten, eene zeer ſterke Verklaaring. Zij behelsde, onder andere, „ dat „ Holland hadt gehandeld tegen de algemeene Unie, tegen die „ met Zeeland, en tegen eene Verklaaring, onlangs gedaan, „ volgens welke de benoeming tot het Kapitein-Generaalſchap „ ſlegts verſchooven, en over dezelve niet dan door alle de „ Gewesten moest beſlooten worden; en eindelijk tegen het „ eenpaarig gevoelen van alle Gewesten, Holland ingeſlooten, „ volgens 't welk het Artikel, waar bij de Uitſluiting wierdt „ begeerd, volſtrekt moest verworpen worden; dat de Akte „ niet

„ niet het werk was van alle Leden van Holland, maar van „ eenige driftige Regenten, onder voorwendzel van een be„ dreigelijken nood. Dat hier mede een blijk was gegeeven „ van de hoogfte ondankbaarheid tegen het loffelijk Huis *van* „ *Oranje*, welk zo veel bloeds geftort, zo veel goeds ver„ rigt hadt, ten dienfte van het Vaderland; dat het onredelijk „ en onbarmhartig was, eene onnozele fpruit, die niemand „ beleedigd hadt, met zijne ongeboorene naakoomelingen, te „ veroordeelen en te bederven. En geſchiedde dit *aan het* „ *groene hout*, aan den jongen Prinfe, welken men, als Ge„ vaders, ten Doop geheven hadt, wat zoude *aan het dorre* „ geſchieden? aan de andere Gewesten, over welke men „ zich eene foort van opperfte magt fcheen te willen aanma„ tigen, om 's Lands Vrijheid over te geeven aan den Protek„ tor, dien men, op gelijken grond, daar naa 's Lands opper„ fte magt zoude mogen willen afftaan. Dat de Prins *van* „ *Oranje* ook begreepen was in de Unie, die door zijnen „ Over-Grootvader bezworen was, en waar mede deeze „ Uitfluiting ftreedt; dat de beenderen van deezen Vader des „ Vaderlands, deeze oorzaak van 's Lands Vrijheid en wel„ vaart, uit zijn Graf, te *Delft*, wegens zulk eene ondank„ baarheid, wraak zouden roepen over het Land, maar voor„ al over hun, die 'er oorzaak van waren, en dat God ons „ of onze naakoomelingen, gewisfelijk deswegen ftraffen zou„ de." Wat laater, op de vernietiging der *Akte van Secluſie*, van nieuws, hebbende aangedrongen, begeerden de Afgevaardigden van *Friesland*, daarenboven, „ dat de Prins *van* „ *Oranje*, van nu af, tot Kapitein en Admiraal-Generaal be„ noemd wierdt; dat de Algemeene Staaten bijzondere zorge „ zouden draagen voor zijne opvoeding, en dat de Heeren „ VAN BEVERNINGH en NIEUWPOORT, die de Akte, in *Enge*„ *land*, hadden overgeleverd, uit alle Generaliteits Kollegiën „ zouden geflooten worden." Op de eerfte Verklaaring hadden de Hollandfche Afgevaardigden ter Generaliteit doen aantekenen „ dat zij de Verklaaring der Friefche Afgevaardigden „ hielden te zijn vol onwaaragtige ftellingen, boonende fcheld„ woorden, onbefchaamde lasteringen en onchriſtelijke vloek„ wenfchen, en dat zij zich niet genoeg konden verwonde„ ren,

„ ren, hoe men de Provincie van Holland, in deeze door-
„ luchtige Vergadering, hadt durven bejegenen met eene taal,
„ die beſchaafde lieden, ook in geene bijzondere bijeenkom-
„ ſten, gewoon waren tegen elkander te gebruiken; dat zij
„ zich hierom met de Afgevaardigden van *Friesland* niet ver-
„ der wilden inlaaten, maar wel ten overvloede verklaaren,
„ dat zij niet wisten, dat Holland in eenige onderhandeling
„ met den Protektor getreeden was, die de Algemeene Staa-
„ ten betrof, en dat zij het tegendeel wel volmondig beves-
„ tigen konden, gelijk zij deeden." Wat de Staaten van Holland antwoorden op de beſchuldiging van ondankbaarheid tegen het Huis *van Oranje*, zal ſtraks verhaald worden.

Eene niet minder ernſtige, doch meer beſchaafde taal ſpraken de Afgevaardigden van *Zeeland*, in een Vertoog, ter zaake van de *Akte van Seclufie*, omtrent dien zelfden tijd ingeleverd. „ De Uitſluiting, beweerden ze, door Holland ge-
„ ſchied, om de vrugten van den Vrede te bekoomen, konde
„ niet geſchied zijn zonder eene voorafgaande handeling tus-
„ ſchen den Protektor en de Staaten van Holland; doch zulk
„ eene handeling ſtreedt met de Unie, waar bij het handelen
„ over Vrede aan de Generaliteit verbleeven, en het maaken
„ van Verbonden met uitheemſche Mogendheden aan de bij-
„ zondere Gewesten ontzegd was. Eene handeling, die ook
„ de andere Gewesten betrof, moest niet zonder kennis der
„ Bondgenooten geſchied zijn; Holland was hier mede aange-
„ gaan tegen verſcheiden Verklaaringen, onlangs gedaan, in
„ welke ſlegts uitſtel der bevorderinge van den Prinſe *van*
„ *Oranje* onderſteld was. Het verleenen der Akte liep ook
„ aan tegen de Verklaaring van Holland ter Generaliteit, bij
„ welke de verwerping van den eisch, raakende de Uitſlui-
„ ting, eenpaariglijk geſtemd was. 't Scheen ook onredelijk,
„ een jongen, onnozelen Prins, buiten nood, enkel op be-
„ geeren eener uitheemſche Mogendheid, onlangs met ons
„ verzoend, uit te ſluiten van de waardigheden, tot welke
„ hij door zijne hooge geboorte en aanzienlijke goederen,
„ meer dan iemand was bevoegd: zo dat ook Holland, vol-
„ gens de Unie, meest door zijnen Overgrootvader bewerkt,
„ gehouden was, hem in dezelve te handhaven. Holland,

„ in

„ in 't bijzonder, was altoos van verſtand geweest, dat de „ Staat niet in rust en vrede kon blijven, zonder Heeren van „ aanzien; onder welke de Vorſten uit het Huis *van Oranje* „ 't naast in aanmerking kwamen. De Heeren BEVERNINGH „ en NIEUWPOORT, hoewel Onderzaaten van Holland, zo lang „ zij in den eed der Generaliteit waren, konden zich niet „ wettiglijk laaten gebruiken tot het uitvoeren van eenen last, „ ſtrijdig met het oogmerk der Algemeene Staaten. De nood „ tot de Uitſluiting was 'er niet geweest, vermids het Ver„ drag van Vrede reeds getekend was, eer 'er door Holland „ toe beſlooten wierdt. Was vooraf hier omtrent eenig ver„ band gemaakt met den Protektor, 't moest buiten de Bond„ genooten niet geſchied zijn. Dat 'er zulk een verband niet „ was, bleek, om dat anders die van Holland, zo lang naa „ het beſluit tot de *Akte van Seclusie*, niet zouden hebben „ aangehouden, dat de Protektor zich met de verzagting ge„ liefde te vergenoegen. Om den ſtap, thans gedaan, uit „ ontzag voor den Protektor, zou men hem in zaaken van „ minder gewigt, te ligter believen, waar uit ſchande en „ veragting buiten en binnens lands, en oneenigheid onder de „ Leden van Regeeringe te wagten was. Het voorwendzel, „ als of de verzagting in het Verdrag door de Engelſche Re„ geering eerst begeerd was, bleek, van agteren, ongegrond „ te zijn: waarom men Holland van eenigen ſlinkſchen handel „ mogt verdagt houden. De naauwe Vereeniging, welke „ eertijds, tusſchen *Holland* en *Zeeland*, hadt plaats gehad, „ gedoogde ook niet, dat eene zo gewigtige zaak buiten ken„ nis van *Zeeland* ondernomen wierdt; vooral, daar die van „ *Holland*, onlangs, op de Zeeuwſche Staaten zo ernſtig be„ geerd hadden, van de benoeming van eenen Kapitein Ge„ neraal vooraf kennis te mogen hebben."

Onder een zo veel gerugts maakend geſchil, tusſchen eenige Provincien, valt het ligt te denken, dat het niet aan poogingen zal gehaperd hebben om dezelve te bevredigen. De Staaten van *Gelderland*, *Utrecht* en *Overijsſel* deeden den voorſlag, dat de wederzijdſche ſcherpe Geſchriften en Aantekeningen uit de openbaare Registers geligt, en vervolgens ingetrokken moesten worden. Het zelfde zogt men te bewer-

ken,

ken, ten aanzien der vijf boven genoemde Hollandſche Steden, welke tegen de *Akte van Seclufie* geſtemd hadden. In een Geſchrift, welk thans in 't licht kwam, wierdt, als een middel om de Uitſluiting te doen intrekken, aan de hand gegeeven, dat de Staaten der bijzondere Gewesten, eerst afzonderlijk, en indien zulks geene baate deedt, gezamentlijk zich moesten vervoegen in de Vergadering van Holland, om hun misnoegen over het gehandelde te verklaaren. Indien dit van geene uitwerking ware, moesten de Gewesten overleggen, om den Prins, van nu af, te benoemen tot Kapitein Generaal, met eenen Luitenant onder hem; dat men hier van den Protektor moest kennis geeven, met verzekering, dat de Staaten en de Prins zich aan het geſlooten Verdrag heiligljk zouden houden. Zelf ſchreef de Protektor CROMWEL aan de Staaten van *Zeeland*, om hun de nadeelige gevolgen van de verdeeldheid der Gewesten onder 't oog te brengen: alzo een nieuwe Vredebreuk den reeds kwijnenden handel ten eenemaale bederven, en voor de Vrijheid en den Godsdienst der twee Volken ten uiterſten verderflijk zijn zoude.

De Staaten van *Holland*, intusſchen, dus openlijk aangetast en beſchuldigd, oordeelden niet te mogen zwijgen, maar zich verpligt, om hun gedrag, raakende de zaak der *Seeluſie*, of Uitſluitinge, openlijk te moeten verdeedigen. 't Was uit dien hoofde, dat men, eerlang, een uitvoerig Geſchrift, onder den tijtel van *Deductie*, zag in 't licht koomen. De Raadpenſionaris JOAN DE WITT wierdt voor den voornaamſten Opſteller daar van gehouden. Zommigen beſchouwen dit Geſchrift als een der merkwaardigſte Stukken, welke, van Staatswegen, ooit in de Verééenigde Nederlanden zijn in 't licht gegeeven. Dewijl het met het onderwerp van het tegenwoordige Artikel in een onmiddelijk verband ſtaat, oordeelen wij, met het plaatzen van den hoofdzaakelijken inhoud, aan veelen onzer Leezeren, geenen ondienst te zullen doen.

De *Deductie* was in twee *Deelen* onderſcheiden, en ieder Deel wederom in eenige *Hoofdſtukken* geſmaldeeld. In het Eerſte Deel zogten de Hollandſche Staaten *voorereſt* aan te toonen, dat de Provincie van Holland, uit kragt haarer Souvereiniteit, het regt hadt om de *Akte van Seclufie*, ten aanzien van

van den Prins VAN ORANJE, te mogen maaken; deels, uit kragt des gezags, bij de Unie van *Utrecht*, aan ieder Provincie voorbehouden en opgedraagen; deels, in gevolge van verſcheiden voorbeelden, in 's Lands Geſchiedenisſen voorhanden. *Vervolgens*, dat zij op de Groote Vergadering, in den Jaare 1651 gehouden, geenerlei Verklaaringen, met dusdanig eene Uitſluiting ſtrijdig, gedaan hadden. Ten *derde* worde onderzogt, in hoe verre en in welke zaaken, de Unie tuſſchen *Holland* en *Zeeland* de beide Provincien verpligtte, om *Communicatis Conſiliis*, met wederzijdſche raadpleegingen, en niet afzonderlijk te mogen beſluiten, en beweert men, dat de *Akte van Seclusie* tegen deeze Verééniging niet ſtrijdig was. De Staaten van *Zeeland* hadden hier van een voorbeeld gegeeven, door hunne Verklaaring ter Generaliteit, in den Jaare 1652, dat men den jongen Prins, van toen af, behoorde te benoemen tot Kapitein- en Admiraal-Generaal, zonder, vooraf, Holland deswegen gekend te hebben. Die van Holland hadden, gevolglijk, een even gelijk regt ten aanzien van de Uitſluitinge, zonder vooraf deswegen met *Zeeland* geraadpleegd te hebben. Het onderwerp van het *vierde* Hoofdſtuk was, een onderzoek, in hoe verre ieder Provincie afzonderlijk vermogt in geſprek te treeden, of te handelen met eene uitlandſche Mogendheid: en voorts een betoog dat Holland, op verzoek van den Protektor, de *Akte van Seclusie* hadt mogen maaken, en aan hem doen overleveren, zonder daar mede de Unie eenigzins te ſchenden. Volgens het Tiende Artikel der Unie vermogt geene der Provincien eenige Confederatien of Verbonden met eenige Nabuuren of Landen aan te gaan, zonder toeſtemming der Verééngde Provincien en Bondgenooten. Doch men merkte hier op aan, dat Confederatien of Verbonden geheel iet anders waren dan onderlinge geſprekken, naakte Verklaaringen of beloften, en gemeene Verbintenisſen. Maar van den aart der laatstgemelden was de *Akte van Seclusie*. Het *vijfde* Hoofdſtuk wees aan, dat ieder Provincie ongehouden is, aan de Bondgenooten kennis te geeven van bijzondere geſprekken of handelingen met bijzondere Koningen, Prinſen of Staaten; en dat Holland, over zulks, zonder kennis geeving aan de overige Provincien, de Akte

met

met den Protektor hadt mogen maaken: ja, dat, om verſcheiden redenen, daar van geene kennis behoorde gegeeven te worden. De beſchuldiging, als of de Gezanten der Algemeene Staaten niet hadden mogen gebruikt worden tot het overleveren van eene Akte eener bijzondere Provincie, wederleiden ze daar mede, dat de Gezanten verpligt waren, volgens hunnen last, ook de bijzondere verzoeken, aan hun gedaan, aan te neemen, en vervolgens aan de geenen, welke ze betroffen, over te ſchrijven. De Staatſche Gezanten hadden dit altoos gedaan, niet alleen ten aanzien van de Provincien, maar ook van bijzondere Steden. In het *zevende* Hoofdſtuk wierdt aangeweezen, dat het aan ieder Provincie vrij ſtaat, ter bevorderinge van den Vrede, iets toe te brengen, buiten kennis der Bondgenooten; en dat het verleenen der Akte van Uitſluitinge niet ſtreedt met het Negende Artikel der Unie, inhoudende dat men geen Traktaat van Beſtand of van Vrede zou mogen maaken, dan met gemeen advijs en toeſtemming der Provincien: vermids het aan ieder Provincie vrij ſtondt, iets te mogen toebrengen om tot een beſluit te koomen; even gelijk Prins WILLEM DE II, bij het ſluiten van den Munſterſchen Vrede, een Verdrag hadt aangegaan, buiten kennis der Staaten, alzo het tot den Vrede diende. Het laatſte Hoofdſtuk des Eerſten Deels bevatte een betoog, dat de *Akte van Seclusie* niet ſtrijdig was tegen eenige voorgaande Beſluiten der Algemeene Staaten, bijzonderlijk niet tegen het geheim Beſluit van den negentienden Februarij des Jaars 1654, doelende op den boven gemelden middelweg ten aanzien van den Prinſe VAN ORANJE, aan KROMWEL voorgeſlagen. Tegen dit Beſluit hadden de Staaten van Holland geenen last gegeeven, maar veeleer daarop, zo lang doenlijk was, aangedrongen.

In het *Tweede Deel* der *Deductie* wierdt, voorerſt, deeze ſtelling beweerd, dat in een vrij Geenebest, niemand door geboorte eenig regt heeft tot de hooge Ampten en Waardigheden; en dat de Uitſluiting van den Prinſe VAN ORANJE niet ſtrijdig was met deeze Vrijheid. Holland hadt zich zelve wel de magt, of, indien men wilde, de vrijheid benomen om den Prins VAN ORANJE te bevorderen; maar het was om den Oorlog, die ook, in veele opzigten, de Vrijheid benadeelde, te

wee-

weeren. De thans klagende Gewesten, dat *Holland* zich dus aan eenen band gelegd hadt, hadden, in den Jaare 1635, soortgelijke verbindende Verdragen met *Frankrijk* aangegaan: om te zwijgen, dat het dringen op de bevorderinge van den Prins VAN ORANJE, terwijl hij nog een kind was, met de Vrijheid veel meer onbestaanbaar was. Op de aantijging, als of de *Akte van Secluſie* eenige lafhartigheid insloot, wierdt vervolgens aangemerkt, dat verscheiden Rijken, Staaten en Landen, zonder oneere voor dezelve, veele zaaken hebben toegestaan, tot hunne beveiliginge en gerustheid; en dat de Akte geene de minste onderwerping of lafhartigheid insloot, om welke de Staat, bij andere Mogendheden, minder zoude geagt worden; dat 'er tijden en gelegenheden konden zijn, welke het inwilligen van dingen noodzaaklijk maakten, welke men, buiten dezelve, niet zoude toegeeven. Dus hadt de Stad *Amſterdam* aan WILLEM DEN II toegestaan dat eenige Leden der Regeeringe van hunne Ampten wierden verlaaten, hoewel zij zulks niet verdiend hadden, alleen om een einde te maaken aan de oneenigheden. Op de klagte, als of de Provincien onder elkander oneenig waren geworden door de *Akte van Secluſie*, wierdt aangemerkt, dat de schuld deezer oneenigheid veeleer bij de Hoofden moest gezogt worden; en vervolgens, dat zonder het verleenen van de *Akte van Secluſie* door *Holland*, de Oorlog met *Engeland* zoude hebben moeten blijven voortduuren. Zonder deeze bewilliging zoude men den Protektor dermaate verbitterd hebben, dat aan denzelven geene bevrediging zoude geweest zijn, indien men, volgens den wensch van zommigen, den Prins VAN ORANJE hadde bevorderd. In het Vijfde Hoofdstuk toonden de Staaten, dat door de *Akte van Secluſie* niemand van eenige Voorregten wierdt ontzet; en dat in eene vrije Regeering, alwaar de Ampten aan de waardigſten moeten worden opgedragen, niemand, door geboorte, eenigzins regt bekoomt tot eenige waardigheden en bedieningen. Op de beschuldiging, eindelijk, van ondankbaarheid tegen het Huis VAN ORANJE, aan welke de Staaten van Holland, door de *Akte van Secluſie*, zich schuldig maakten, wierdt, in het Zesde en laatste Hoofdstuk, onderzogt, welke dankbaarheid het Huis

VAN ORANJE aan den Staat, en de Staat aan dat Huis verſchuldigd was; voorts, welke dankbaarheid alle de Provincie aan *Holland* en *Zeeland*, voornaamelijk aan de eerſte ſchuldig waren; en eindelijk aangetoond, dat door het verleenen van de Akte van Uitſluitinge geene ondankbaarheid tegen het gemelde Huis gepleegd was. WILLEM DE I hadt, inderdaad, groote dienſten gedaan, en de grondſlagen der Republiek gelegd. Maar, alles wel ingezien zijnde, hadt die Prins geene minder verpligting aan de Staaten van die Provincien, dewijl hij aldaar eene verzekerde verblijfplaats hadt, welke hij nergens hadt kunnen vinden; dat hij, geduurende zijn leeven, groote eer en waardigheden genooten, en *Holland* en *Zeeland* hem het Graaffijk bewind hadden toegelegd, hoewel hij, door een ontijdigen dood, in het genot daar van niet geſteld was. Ook waren de naakoomelingen van Prinſe WILLEM, zo binnens- als buitenslands, in groote eere en aanzien geweest; welk aanzien voornaamelijk ontſtondt uit de hooge Ampten en Waardigheden, welke zij in de Nederlanden bekleed hadden. Een aanmerkelijk gedeelte der Vaderlijke goederen, door de Spanjaards aangehouden, was, inderdaad, door Prins MAURITS heroverd; doch zulks was geſchied met de Krijgsmagt der Staaten; die 'er, vervolgens, ten hunnen koste, Bezettingen gelegd hadden. De gewoone Jaarwedden, Penſioenen, Buitgelden, en de gewoonlijke giften van den Staat in 't gemeen, en van de Provincie van *Holland* en *Weſtfriesland* in 't bijzonder, bedroegen, geduurende de tijden van MAURITS, FREDERIK HENRIK en WILLEM DEN II, boven de buitengewoone giften van de Oost- en Weſtindiſche Maatſchappijen deezer Landen, boven de vereeringen van eenige bijzondere Provincien en Steden, boven de voordeelen van de Veldtogten, die niet te berekenen zijn en zeer groote ſommen zouden uitmaaken, en boven nog meer andere voordeelen, eene ſomme van omtrent tweemaalhonderd Tonnen Gouds, of twintig Millioenen Guldens; om nu nog niet in aanmerking te neemen, den vrijdom voor de Prinſen van de gewoone 's Lands Imposten en buitengewoone belastingen. Op de beſchuldiging van ondankbaarheid tegen de naagedagtenis van WILLEM DEN I, door de Staaten van *Friesland* inzonderheid aan-

aangevoerd, merkten die van *Holland* aan, dat zij zelven, indien hunne aantijging nu gegrond ware, zich daar aan hadden ſchuldig gemaakt. Naauwlijks was Prins WILLEM DE I overleeden, of de Frieſche Staaten verkooren tot hunnen Stadhouder Graaf WILLEM LODEWYK VAN NASSAU, met uitſluiting van Prinſe MAURITS, die toen reeds een bekwaame ouderdom bereikt hadt, zonder te vreezen dat ze voor ondankbaaren zouden gehouden worden; niettegenſtaande zij den Neef boven den Zoon begunſtigd hadden. Konde men dus, zonder ondankbaarheid, ten aanzien van MAURITS handelen, zo gaven de Staaten in bedenking, of zij van ondankbaarheid konden beſchuldigd worden omtrent een kind van drie jaaren, geboo-ren van eenen Vader, die den Staat in zulke deerlijke verwarringen hadt gebragt, door het gevangen neemen van Gemagtigden hunner Provincie, en door 't beleg van *Amſterdam*. WILLEM DE I, was, daarenboven, geen Stadhouder en Kapitein-Generaal geweest van alle de bijzondere Provincien. Nog onlangs hadt de Provincie *Groningen* het voorbeeld gegeeven van ſoortgelijk eene Uitſluitinge, door het voorbijgaan van den jongen WILLEM, en het Stadhouderſchap aan Graave WILLEM FREDERIK op te dragen. De Staaten beſlooten hunne Deductie met eene optelling van de dienſten van *Holland*, en de aanwijzing der daar uit volgende verpligtinge der overige Provincien tot dankbaarheid. *Holland* hadt voorzigtiglijk verhinderd, dat de Landen niet onderworpen waren aan den Hertog VAN ANJOU; *Holland* hadt de ontworpene overheerſching des Graaven VAN LEICESTER verijdeld; *Holland* hadt meer dan de helft der kosten van den Spaanſchen Krijg gedragen, en bovendien, aan de overige Gewesten, verſcheiden Millioenen opgeſchooten; even eens hadt *Holland* in den jongſten Engelſchen Oorlog gehandeld. *Holland*, derhalven, beſchouwde het als eene groote ondankbaarheid aan God, indien men, naa zo veele gunſten, nog bleeve morren.

Zo ras deeze *Deductie*, ter Vergaderinge van *Holland*, was goedgekeurd, wierdt dezelve, door de Leden, in volle getale, overgebragt in de Vergadering van Hun Hoog Mogenden. Doch, hoe zeer hunne Edele Groot Mogenden van de kragt der aangevoerde bedenkingen, zich overtuigd hielden,

't was, egter, verre van daar, dat de Staaten der andere Gewesten, vooral van de drie Provincien, die tegen de *Akte van Seclusie* meest geijverd hadden, zich daar door tot zwijgen Heten brengen. Volgens *Gelderland* ſtreedt de *Akte* met de *Unie van Utrecht*, en met het beſluit der Algemeene Staaten, raakende de verzagting, bij het Verdrag met KROMWELL beraamd; en moest de Jonge Prins VAN ORANJE, van nu af aan, tot Kapitein- en Admiraal-Generaal worden voorgeſchikt. *Zeeland* was van het zelfde gevoelen. *Friesland* beſchouwde de *Deductie* als een Geſchrift, vol van gevaarlijke inboezemingen en grondregels, ſtrijdig met de Grondwetten van den Staat, welks ondergang daar uit te dugten was. 'Er wierden, zeide men, verſcheiden ſtrijdigheden in gevonden, als mede hoonende beſchuldigingen, door welke, vooral de Staaten van *Friesland*, zeer beleedigd wierden; dat men de doorluchtige daaden van hun, die de grondſlagen van den Staat gelegd hadden, in een averechtsch licht plaatſte, en aan derzelver goede oogmerken een verkeerden draai gaf, om aan de *Akte van Seclusie* eenigen glimp te vinden; dat men, eindelijk, niet zonder verontwaardiging hadt kunnen zien de ongehoorde ondankbaarheid tegen de gedagtenis van Prinſe WILLEM DEN I, die den Staat verlost hadt van ondraaglijke ſlaavernij, waar mede dezelve wierdt gedreigd, en die, tot deszelfs behoudenisſe, zijne goederen geſpild, zijne eere in de waagſchaal geſteld en zijn leeven hadt opgeofferd. Een gunſtiger oordeel, doch door zijne bekende onpartijdigheid gemaatigd, velde naderhand de vermaarde Preſident VAN BYNKERSHOEK over het Hollandſche Staatsbeſluit. Hij beweert, dat wat de Uitſluiting van den Prinſe VAN ORANJE, in hun eigen Gewest, aanging, de Staaten van *Holland* hier omtrent gehandeld hadden, uit kragt van het Regt en de Vrijheid, welke hun, als Souvereine Magten in hun eigen Land, onbetwistbaar toebehoorden; doch dat zij, van den anderen kant, zich zelven onder verbintenis gelegd hebbende, om ook ter Algemeene Vergadering voor de Uitſluiting te zullen ſtemmen, een weinig onheusch, en niet zeer vriendelijk gehandeld hadden: alzo het aanſtellen van eenen Kapitein-Generaal de Provincie *Holland* niet alleen, maar alle de Bondgenooten betrof,

en het regt van Broederſchap tusſchen de Bondgenoo'en plaats heeft, niet ſcheen te gedoogen, dat een Bondgenoot, zonder zijne Bondgenooten te hooren, afſtand deedt van zijne ſtem, in eene zaak, die het Bondgenootſchap betrof.

Van geen langen duur, intusſchen, was de berugte Akte, over welke, in de Gewesten, zo veel oneenigheids ontſtaan was. Naa den dood des Protektors en met de herſtelling van KAREL DEN II op den throon van *Groot-Britannie*, namen de zaaken, zo in het gemelde Rijk, als hier te Lande, eene andere gedaante aan. Koning KAREL beval den jongen Prins ernſtelijk zo aan de Algemeene Staaten, als bijzonderlijk aan die van *Holland*. De twee Prinſesſen, Moeder en Grootmoeder van Prinſe WILLEM vervoegde zich bij de laatstgemelden, met verzoek, dat hunne Edele Groot Mogenden zich de zorge van deszelfs Opvoedinge gelieſden aan te trekken. Zo zeer waren de gemoederen thans veranderd, dat men, eerlang, het beſluit nam, om 's Prinſen Opvoeding te aanvaarden, ten einde, zo als in het Beſluit uitdrukkelijk gemeld wierdt, hij bekwaam mogt worden tot het bedienen der Ampten, bij zijne Voorzaaten bekleed. Naa dusdanig een Beſluit konde de *Akte van Seclusie* geenen ſtand houden. Dezelve wierdt voor dood en vernietigd verklaard, op den negenëntwintigſten November des Jaars 1662, ruim acht jaaren, naa dat zij, door de Staaten van *Holland*, was vastgeſteld. Sedert deedt men verſcheiden poogingen, om de Akte uit *Engeland* te rug te bekoomen; doch zij was onder de papieren van KROMWEL niet te vinden. Vrugteloos hieldt insgelijks de Raadpenſionaris DE WITT bij KAREL DEN II aan, om eene Verklaaring, hoe Zijner Majeſteit was gebleeken, dat de *Akte van Seclusie* niet door *Holland* aangebooden, maar door KROMWEL gevorderd was. Men antwoordde, dat de Koning geene genoegzaame kennis hadt van 't geen omtrent de Akte was voorgevallen, om deswegen eene ſtellige Verklaaring te kunnen geeven.

Zie AITZEMA; DE WITT's *Brieven*; *Reſolutien van Holland*, enz.

SECUNDUS; (JANUS) zie JOANNES SECUNDUS, Deel XXI. bladz. 192.

SEGERS, (DANIEL) gebooren te *Antwerpen*, in het begin der jongstvoorgaande Eeuwe, was een der meest vermaarde Kunstſchilders van zijnen tijd. De beroemde JAN BREUGEL was zijn Leermeester. Toen hij een voegzaamen ouderdom bereikt hadt, namen hem de Jeſuiten, in zijne Geboorteſtad, aan als Leekebroeder in hun Klooster. Volgens eene algemeene erkende waarneeming bezat de Orde, door alle tijden, eene ongemeene geſchiktheid, om de ſtemme der Natuur, in Jongelingen van meer dan gemeene begaafdheden, op te merken, en de opvoeding overeenkomſtig daar mede in te rigten. Dit wierdt bewaarheid ten aanzien van den jongen SEGERS. De Kloostervoogd de natuurlijke geſchiktheid tot de Schilderkunst in den Leekebroeder hebbende opgemerkt, zondt hem na *Bruſſel*, om de reeds gemaakte vorderingen nog verder voort te zetten. Hier ſchilderde hij, onder andere, de Landſchapjes, welke men in de Kerk der Jeſuiten, boven de Biegtſtoelen, ziet, en die eenige lotgevallen of verrigtingen der Maatſchappije verbeelden. Naa eenigen tijd vertoevens te *Bruſſel*, deedt SEGERS eenen keer na *Rome*. Al wat zich, in de Paleizen en Lusthoven der Grooten, fraai en der naabootzinge waardig was, wierdt hier het werk van zijn onvermoeid Penſeel. Buitenslands zijnen zat hebbende bekoomen, keerde hij weder na zijne Geboorteſtad. Sedert praalde de Kerk van het Genootſchap met uitmuntende voortbrengſels zijner kunst. De Keizer van het Duitſche Rijk en de Koning van *Spanje* ſtelden hem insgelijks te werk, om hunne heerlijke Kunstverzamelingen te verrijken. Voor FREDRIK HENRIK, Prinſe van Oranje, ſchilderde hij eenen Bloempot. Zo wel voldaan was Zijne Doorluchtigheid over het Kunſtſtuk, dat hij aan de Vaders Jeſuiten daar voor ten geſchenke zondt eenen Paternoster van fijn Goud, van welken de Kraalen zeer groot, en in de gedaante van Oranjeappelen gewrogt waren. De Kunstſchilder zelve ontving een Verfplank, nevens eenige Penſelen, alles van fijn Goud zeer fraai gewerkt. Voor de Prinſeſſe VAN ORANJE insgelijks eenen Bloempot geſchilderd hebbende, ontvingen de Jeſuiten voor hetzelve ten geſchenke, een Gouden Kruis, 't welk meer dan een pond zwaar was. De ſterftijd en ouderdom van SEGERS is ons niet gebleeken.

Al-

Alleenlijk vinden wij aangtekend, dat hij, in den Jaare 1646, den onderdom van vijfenveertig jaaren hadt bereikt.

Zie KAREL VERMANDER.

SEGERS, (GERARD) waarſchijnlijk een broeder des ſtraks gemelden, als zijnde insgelijks van *Antwerpen*, en in het einde der Zestiende Eeuwe aldaar geboóren. De beroemde ABRAHAM JANSZEN was zijn eerſte Leermeester in de Schilderkunst. Zucht na meerdere vorderingen, zo ras hij eenen bekwaamen onderdom bereikt hadt, dreef hem na het kunstrijk *Italie*, en bepaaldelijk na *Rome*. Hier leschte hij zijnen bijkans onverzaadelijken ſchilderdorst, met het naabootzen van de vermaardſte Kunstſtukken der meest beroemde Meesters, welke hij 'er aantrof. Aldus verzamelde hij eene menigte Kopijèn, zommige van welke met de Origineelen bijkans in éène rang geplaatst wierden. Onder dit alles was SEGERS bekend geworden bij den Kardinaal ZAPATA, Afgezant van den Koning van *Spanje* aan het Roomſche Hof. Op ſterk aanhouden van deezen, begaf zich onze Kunstſchilder, onder het gevolg van zijne Eminentie, na *Madrid*. Deeze boodt hem den Koning aan; die hem, voorts, te werk ſtelde tot het ſchilderen van eenige uitgebreide Stukken voor het Koninklijk Paleis, als mede voor eenige Kerken en andere openbaare plaatzen. Tot erkentenisſe verhief hem Zijne Majeſteit tot den Adelſtand, ſchonk hem een aanzienlijk Jaargeld op het Kaſteel te *Antwerpen*, en gaf hem voorts verlof, om na zijn Vaderland te rug te keeren. Den roem, reeds buitenlands behaald, vergrootte hij nog, zedert zijne wederkomst. Zijne Schilderij, verbeeldende den gekruisten PETRUS, met het hoofd nederwaarts hangende, wordt zeer geroemd; gelijk ook de Tafel van het Groote Altaar in de Kerk der Jeſuiten te *Antwerpen*, verbeeldende eene Kruisverheffing, en een werk van zijne vindingen. Voor den Hertog VAN NIEUWBURG ſchilderde hij eene H. MAAGD. Boven den prijs, op welken het Stuk geſchat was, ontving hij daar voor ten geſchenke, een Gouden Penning, hangende aan een Keten van het zelfde metaal. Wij-

ders gaan in prent uit verſcheiden fraaie Nachtgezigten, gevolgd naar tekeningen van zijne hand. Door zo veele Kunſtſtukken, en den aanzienlijken prijs, welke voor dezelve wierdt betaald, hadt SEGERS een aanmerkelijk vermogen bij een gebragt, en was hij door hetzelve in ſtaat geſteld, om een pragtig Huis te doen bouwen; 't welk hij voorts met eene menigte van de kunſtigſte Schilderijen verſierde. GERARD SEGERS overleedt in den Jaare 1651, in den ouderdom van zestig jaaren. Hij moet, derhalven, in den Jaaren 1591 geboren zijn.

Zie KAREL VERMANDER.

SEGVELD, eene Heerlijkheid en Dorp, in het Nederkwartier des Stichts van *Utrecht*. Aan drie zijden, naamelijk ten Noorden, Westen en Zuiden paalt de Heerlijkheid aan het grondgebied van de Provincie Holland, bij de Dorpen *Nieuwkoop*, *Bodegrave* en *Achttienhoven*. Haare uitgebreidheid wordt op zeventienhonderd en zeventig Morgens begroot. Het Kapittel van *S. Marie* te *Utrecht* is 'er eigenaaresſe van. Het Dorp van dien naam heeft een goed aanzien, door een vrij groot getal Huizen. De Kerk is niet groot, maar pronkt met een net Koepeltorentje op den Voorgevel.

SEISJESBERG. Bij deezen naam is, bij de liefhebbers van fraaie Gezigten, bekend, een der voornaamſte Hoogten, of Heuvelen, in het *Gooiland*, niet verre van het Dorp *Huizen*. Over het omliggende Land, en over de nabuurige Zuiderzee, benevens de Dorpen, aan geene zijde van dezelve gelegen, heeft men, van *Seisjesberg*, een allerverrukkendſt gezigt.

SELLES, (*Baron van*) Een onverdraaglijk Heer, voor onze Voorouderen, was PHILIPS DE II, Koning van *Spanje*, en Graaf van Holland. Zijne ſchennis van 's Lands Vrijheden en Voorregten ging alle maat en perk te boven. Eene andere ondeugd paarde zich daar nevens: 't was de geveinsdheid, Zints de Nederlanders de Wapens tegen den Koning hadden op-

opgevat, geliet deeze zich, meer dan eens, als of hij niet afkeerig ware, om den peis te treffen; doch wanneer het aankwam op de voorwaarden, vertoonden deeze geene ondnistere blijke, dat het hem geenzins ernst konde weezen. Het gedrag van den Baron VAN SELLES kan hier van ten bewijze dienen. Behalven zijne inwendige ongezindheid omtrent de zaak der Nederlanderen, behelsde zijn Lastbrief zodanige voorſlagen, als van de Staaten nimmer aangenomen of goedgekeurd konden worden. De Algemeene Staaten, naamelijk, in den Jaare 1577, eenige voorſlagen tot bevrediginge, aan zijne Majeſteit gezonden hebbende, gegrond, onder andere, op de Gendſche Vredehandeling, vervoegde zich de Baron VAN SELLES, in het volgende jaar, bij de Staaten, medebrengende eenen Brief des Konings, welks hoofdzaakelijke inhoud hier op neder kwam, dat zijne eenige eisch en begeerte op de Nederlanden hier in beſtondt: de Roomſche Godsdienst en de gehoorzaamheid t'hemwaarts moesten geſteld worden op denzelfden voet, op welken dezelve onder zijnen Vader Keizer KAREL DEN V geſtaan hadden. Zo dit geſchiedde, wilde hij, met bijſtand der goeden, de kwaaden tot reden, het Land tot rust brengen, de voorgaande beroerten in vergeetelheid ſtellen, en hun een genadig en toegeevend Heer zijn. Met andere woorden, PHILIPS wilde den Vrede maaken, mids de Landzaaten, voor het opgaand licht van verbeterde Godsdienstkennisſe de oogen ſlooten, het ſchenden van Vrijheden en Voorregten geduldig droegen, en alzo de kluisteren van een Ziel en Lichaam prangend juk vrijwillig aantrokken. Vreemd klonk deeze taal in de ooren der Staaten; en nog vreemder die van den Baron, wanneer hij, in zijn mondeling Vertoog in de Vergadering, de onderſtelling invlogt, dat de Staaten, tot zulk een onderhouden van Godsdienst en gehoorzaamheid, zich verbonden hadden. Ligt is 't te giſſen, hoedanig een antwoord de Staaten hierop te gemoete voerde. Zonder den Koning van geveinsdheid of ſpotlust te beſchuldigen, ontkenden ze rondujt de gemelde verbintenis, doch voegden 'er nevens, dat de Brieven van den Heere VAN SELLES tot openbaare verbreeking van de Gendſche Bevrediginge en van het Eeuwig Edikt ſtrekten, en tot nieuwen invoer der wreede

vervolgingen en van de Inquiſitie ſtrekten: Kunnende, derhalven, des Konings aanbieding, zonder openbaare en in 't oogloopende meineedigheid, gedaan noch aangenomen worden. VAN SELLES vertrok, diensvolgens, zo als hij zelve, en ook de Koning, voorshands ligt hadt kunnen giſſen, zonder een enkelen ſtap tot den Vrede te zijn genaderd.

Twee jaaren naa het afleggen van deeze boodſchap, kwam de Baron VAN SELLES, andermaal, in de Nederlanden, doch thans onder een geheel andere gedaante. De Baron, naamelijk, het oog hebbende op *Bouchain*, hadt in den arm genomen zekeren Onder-Hopman, die daar binnen het bevel voerde, en deeze, door loon en beloften, overgehaald, om door verraad hem de Stad te leveren. Ten dien einde zou de Staatſche Krijgsman bewerken, om het werk dies te gemaklijker te maaken, dat, in den vroegen morgen, een gedeelte der Bezettinge, op buit of eenigen anderen aanſlag, na buiten zoude trekken. Naa deeze afſpraak keerde de Hopman voorts na binnen, doch gaf 'er ſtraks kennis van aan JOOST DE ZOETE, *Heere van Villers*, die 'er het bevel voerde. Ten beſtemden dage en uure deedt de Stedevoogd eenige Ruiters en Knegten ter Stede uit trekken, en, als een blijk van geen kwaad vermoeden te koesteren, de Poort agter dezelve open ſtaan. De Baron VAN SELLES, hier van verwittigd, deedt zijne benden aanrukken, en voorts de open ſtaande Poort binnen trekken. Intuſſchen hadt de Stadvoogd bevel gegeeven, zo ras het vijandelijke volk zoude binnen zijn, de Poort te ſluiten, voorts uit de hinderlaagen ten voorſchijn te koomen, en 'er op in te vallen. Recht van pas wierdt dit naagekoomen, en met een het grof geſchut gelost van de Wallen, om te dienen tot een zein voor de uitgetrokkenen, om te rug te keeren, en op de vijanden, die zij buiten aantroffen, aan te vallen. Veele van deeze wierden geſlagen of gevangen genomen, anderen op de vlugt gedreeven. Gelijke nederlaag leedt de Heer VAN SELLES binnen de Stad. Naa dat veelen van zijn volk geſneuveld waren, gaf hij zelve, nevens veele andere aanzienlijke Krijgsoverſten, zich gevangen. Men voerde hem na *Zeeland*, op het Eiland *Walcheren*, alwaar hij, op het Kaſteel *Rammekens*, in bewaaring wierdt geſteld. Hij

zat

zat aldaar drie jaaren, naa verloop van welke hij, ondanks het goed onthaal, welk hij 'er genoot, meestal, meent men, van ongeduld en hartzeer ſtierf, veroorzaakt door de weigering des Spanjaards, om den Heer LA NOUE tegen hem uit te wisſelen. Tot aan zijnen jongſten adem voer hij hevig uit tegen de ondankbaarheid des Konings, dat zijne en zijner Voorzaaten getrouwe dienſten aldus vergeeten wierden.

Zie BOR en HOOFT.

SEM, (SIEUWERT PIETERSZOON) een vermogend Amſterdamsch Koopman, en een der eerſte oprigters en Bewindhebbers der Oostindiſche Maatſchappije; als hebbende hij, nevens eenige andere aanzienlijke Stadgenooten de kosten gedraagen van den eerſten Scheepstogt, door KORNELIS HOUTMAN, langs den Zuidlijken Uithoek van *Afrika*, zedert de *Kaap de Goede Hoop* genoemd, ondernomen en volvoerd. Van 's Mans weldaadige Godsvrugt, en die zijner Echtgenoote, MARRETJE AREND BOUWERS *dogter*, is nog heden ten dage een bewijs voorhanden, in een Hofje, naar den naam der laatstgemelde, *Bouwers-huisjes* genaamd. Zij zijn vijf in getal, en ſtaan in de Wijde Steeg, bij de Bloemmarkt, aan de Zuidzijde, vier aan de Straat, en het vijfde in een Gangetje of Slopje. De letters S. S. en onder dezelve M. A. B. welke men in den Voorgevel leest, verbeelden de naamen van den Stigter en de Stigteresſe. De Bezorgers van het Roomsch-Katholijke-Armen-Comptoir hebben 'er het opzigt over.

SENGUERDIUS, (ARNOLDUS) een geleerd Man der jongstvoorgaande Eeuwe, wierdt te *Amſterdam* gebooren, in den Jaare 1610. Naa het ſtof der laagere Schoolen, al vroeg, te hebben afgeſchud, vertrok hij naa het Hoogeſchool te *Leiden*. De Wijsbegeerte, volgens de begrippen van ARISTOTELES, was hier zijne hoofdbeoefening, de beroemde BURGERSDYK in dezelve zijn Leermeester, en maakte hij, op diens voetſpoor, zo ſnelle vorderingen, dat hij, reeds in zijn negentiende jaar, den trap van het Meesterſchap beklom. Uit een zijner uitgegee-

geevene Werken mag men beſluiten, dat hij zich tevens op de beoeffeninge der Geneeskunde zal hebben toegeleid. Sedert zijne bevordering tot het Meesterſchap, verkoos hij de Godgeleerdheid ter zijner beoeffeninge, eerst aan het boven gemelde Hoogeſchool, en naderhand te *Franeker*; de vermaardheid der beroemde Hoogleeraaren AMESIUS en MACCOVIUS hadt hem na *Friesland* gelokt. In de Wijsbegeerte, nogthans, ſchijnt SENGUERDIUS voornaamelijk uitgemunt, en in 't beoeffenen van dezelve zijn hoofdbedrijf geſteld te hebben. Dit mogen wij afleiden uit het beſluit der Bezorgeren van het Hoogeſchool te *Utrecht*, als die, in den Jaare 1638, hem tot Buitengewoone Hoogleeraar in de Natuur- en Overnatuurkunde aanſtelden, en in 't volgende jaar de waardigheid van het gewoone Hoogleeraarampt opdroegen. Eenigen tijd daar naa, doch onzeker in welk jaar, deedt de Stadhouder Prins FREDRIK HENRIK aanzoek bij onzen SENGUERDIUS, om onderwijs te geeven in de Wijsbegeerte, aan het Doorluchtig School te *Breda*; doch hij wees dien voorſlag van de hand, maar geenzins dien der Burgemeesteren van zijne Geboorteſtad, toen dezelve, in den Jaare 1648, hem verzogten, om den openſtaanden Hoogleeraarsſtoel van den beroemden CASPAR BARLÆUS, aan hun Doorluchtig School, te vervullen. In de maand Maij des gemelden jaars deedt hij zijne Intrede, met eene Redevoering *over de waare Wijsbegeerte*, welke hij zedert in het licht gaf. Eenigen tijd daar naa benoemden hem Hun Edele Groot Agtbaarheden tot Opziener der Openbaare Boekerije en tot Medebeſtuurder van het Latijnſche School. SENGUERDIUS overleedt in den Jaare 1667, in den ouderdom van ruim zesënvijftig jaaren. 's Mans meest bekende Schriften zijn *Introductio ad Phyſicam*; *Exercitationes Phyſicæ*; *Oſteologia Corporis humani*. Bij zijne Huisvrouw CORNELIA WEBBER verwekte hij, nog Hoogleeraar zijnde te *Utrecht*, eenen Zoon, WOLPHERDUS SENGUERDIUS genaamd. Deeze zich op de Regtsgeleerdheid en Wijsbegeerte toegeleid, en in beide Weetenſchap verkreegen hebbende, wierdt, zedert, Hoogleeraar in de laatstgemelde Weetenſchap, en Opziener der Boekerije, aan 's Lands Hoogeſchool te *Leiden*, alwaar hij in den

Jaare

Jaare 1724 overleeden is. Men heeft van hem verſcheiden Werken, de Natuurkunde betreffende.

Zie SOERMANS *Akadem. Register*; *Biblioth. Belgica.*

SENNEWYN, is de naam van een klein Dorpje, in *Gelderland*, meer bepaaldelijk in de *Tielerwaard*, zeer nabij het van ouds vermaarde *Waalwijk*. Alzo 'er geene Kerk is, moeten de Ingezeetenen in een der nabuurige Dorpen hunnen openbaaren Godsdienst verrigten. Anderen noemen het Dorp *Sendwenen*; onder deezen naam vindt men bij HALMA daar van gewag gemaakt.

SEPPEREN, een der zo genaamde elf *Dinghanken* van *S. Servaas*, te *Maaſtricht*, en behoorende tot de Dorpen van Redemptie, over welke de Algemeene Staaten de opperheerſchappij oeffenen. *Sepperen* legt rondom in Luikerland beſlooten, een half uur gaans ten Oosten van het in de Geſchiedenisſen zeer vermaarde Dorp *S. Truijen*. Het is een zeer groot Dorp, voorzien van een rijklijk begiftigd Klooter van de Orde van den H. FRANCISCUS. Voor Redempten of Afkoopgeld, moeten de Dorpelingen, jaarlijks, duizend guldens in de Kas der Algemeene Staaten opbrengen.

SEROOSKERKE, eene Heerlijkheid en Dorp, in *Zeeland*, op het Eiland *Walcheren*, beiden van merkelijke grootte en uitgeſtrektheid. Bekend is het Zeeuwſche Geſlagt VAN TUYL, van 't welk een tak, van deeze Heerlijkheid, den toenaam van SEROOSKERKE ontleende. Het Dorp, 't welk een uur gaans ten Noorden van de Stad *Middelburg* legt, is van eene goede Kerk voorzien, en heeft zijnen eigen Leeraar. Binnen de Heerlijkheid, in het West-Zuid-Westen van het Dorp, legt het aloude Klooster, nu het Hof *Zoetendaal*, weleer door Koning WILLEM, Graaf van Holland, ten dienſte van Nonnen van de Premonſtratenſer Orde geſtigt, doch zedert de verandering van Godsdienst hier te Lande waereldlijk verklaard,

klaard, en naderhand in eene vermaaklijke Lustplaats veranderd.

Zie REIGERSBERG, *Kronijk van Zeeland.*

SERQOSKERKE, een ander Dorp en Heerlijkheid, insgelijks in *Zeeland*, doch op het Eiland *Schouwen* gelegen, ten Noordwesten van de Stad *Zierikee*. Het Dorp heeft zijne eigen Kerk en Predikant, welke beiden uit de eigen Kerkelijke goederen onderhouden worden. Volgens zommigen zou de Armenkas deezer Plaatze voor de meest vermogende van het geheele Eiland moeten gehouden worden. Toen de Spanjaards, in den Jaare 1575, het beleg om de Stad *Zierikzee* hadden geslagen, staken de Staatschen dit Dorp in brand, om dezelven het vernestelen in hetzelve te beletten. Naderhand heeft men het wederom, en veel fraaier, opgebouwd. Volgens zommigen zou het onder het voorgaande Artikel vermelde Geslagt, eigenlijk van dit Dorp, en niet van het *Walcherſche*, zijnen naam ontleend hebben. Doch, bij mangel aan de vereischte aantekeningen, kunnen wij dit geschil niet beslissen.

SEWEL, (WILLEM) behalven door andere Schriften, door zijn *Engelsch en Nederduitsch Woordenboek*, en door zijne *Spraakkunst*, hier te Lande genoeg bekend, wierdt, in den Jaare 1654, te *Amſterdam* geboren. Hij voerde dien naam naar zijnen Grootvader, welke, omtrent het einde der Zestiende Eeuwe, met de vermaarde *Brownisten* of *Bruinisten*, uit *Engeland*, herwaarts was gekoomen, en zich te *Utrecht* hadt nedergezet, alwaar de Vader van onzen WILLEM ter waereld kwam. Wat deezen bewoogen hebben, zijnen toenaam te veranderen, en zich JAN WILLEMSZOON ZEEWEL of ZEEWEL te schrijven, is ons niet gebleeken; dit wel, dat hij met der woon na *Amſterdam* vertrokken zijnde, aldaar, nevens zijne Huisvrouw JUDITH ZIMPENNING, Lidmaat was van de Gemeente, welke men *Vlaamſche Doopsgezinden* noemt; doch, dat zij beiden, omtrent het Jaar 1657, overgingen tot de Gezinte der *Quakers*, welke, omtrent dien tijd, in de gemelde Stad,

Stad, merkelijken opgang maakten. Lieden van gering vermogen moeten SEWELS Ouderen geweest zijn, vermids zij hunnen Zoon op een handwerk beſteedden. Doch zijne zucht tot Taalkennisſe en andere oeffeningen werkte zo ſterk op hem, dat hij, in de uuren van uitſpanninge, in 't een en ander genoegzaame vorderingen maakte, om zijn Handwerk te laten vaaren, en in het ſchrijven voor de Boekverkoopers een eerlijk beſtaan te vinden. Behalven de *Franſche*, *Engelſche* en *Hoogduitſche* taalen, was hij ook in het *Latijn* merkelijk gevorderd; als ook in 't *Grieksch* niet geheel onbedreeven. In 't begin deezer Eeuwe ſchreef SEWEL, eenige jaaren, aan de Amſterdamſche Nederduitſche Courant. Van zijne *Spraakkunst* en *Woordenboek* hebben wij reeds gewag gemaakt. Verſcheiden Vertaalingen van meer of minder uitgebreide Werken zijn van hem voorhanden; de voornaamſte van deeze zijn die van de *Hiſtorie des Ouden en Nieuwe Testaments*, en van de *Joodſche Hiſtorien van* FLAVIUS JOSEPHUS. Niet blootelijk met vertaalen bleidt SEWEL zich onledig; hij verhefte zich tot den rang van Oorſpronklijk Schrijver, door het zamenſtellen van zijn beroemd Werk, de *Hiſtorie der Quakers*; een arbeid van vijfentwintig jaaren, en die, zedert, den roem van Hiſtoriekenners altoos heeft weggedragen. Het Werk kwam, in den Jaare 1717, in het licht. Tot een ander ſoortgelijk Geſchrift, onder den tijtel van *Hiſtoria* QUAKERIANA, door GERARD CROESE, reeds in den Jaare 1695, in 't Latijn uitgegeeven, hadt SEWEL, volgens zijn eigen zeggen, de beste ſtukken verſchaft. De arbeidzaame, en, gelijk algemeen getuigd wordt, godvrugtige Man, overleedt op den dertienden Maart des Jaars 1720. Bij zijne Echtgenoote, JACOMINA BOEKENHOGEN, hadt hij vier kinderen, eenen Zoon en drie Dogters, verwekt; doch die allen ongehuwd overleeden zijn. Van zijne vroegſte jeugd tot op zijn overlijden, heeft SEWEL tot de Gezinte der *Quakers* behoord.

SEXBIERUM, of, volgens anderen, *Sixbierum*, is een aanzienlijk Dorp, in *Friesland*, in het Kwartier van *Westergo*, onder de Grietenij *Barradeel*, ongeveer een uur gaans ten Noorden van de Stad *Harlingen*, en geen half uur van de

Zui-

Zuiderzee gelegen. *Sexbierum* is een zeer fraai Dorp, zo om zijne legging, in 't midden van vrugtbaare Koornakkers, die allerlei ſoorten van graan voortbrengen, als om de geregelde ſchikking en ſtand der Huizen, onder welke men eenigen aantreft, die een zindelijk voorkoomen hebben. Voormaals telde het Dorp onder zijn inwooners lieden van geen gering aanzien en vermogen. Nog heden ziet men 'er twee Huizen, in de voornaamſte Straat, welke ieder een in ſteen gehouwen Oorlogſchip in hunne Gevels voeren. Voornaame Bevelhebbers, in dienſt van den Staat ter Zee, plagten 'er eigenaars en bewooners van te weezen. De Kerk, hoewel nog tamelijk ruim, plagt eertijds veel grooter uitgeſtrektheid te bevatten, toen dezelve nog een Kruisgebouw was. Het Noordelijk Kruispand is zints langen tijd niet meer in weezen. Toen, in of omtrent het Jaar 1774, het Zuidlijke gedeelte wierdt weggenomen, vondt men, in een digt gemetzelde Nis, het beeld van den H. SEXTUS, Patroon van het Dorp. Zints den tijd der Kerkhervorminge, en om tegen de vernielende handen der Beeldeſtormeren behoed te worden, meent men, zoude het aldaar verborgen geweest zijn. Van binnen pronkt de Kerk met een fraai Orgel, nevens een Predikſtoel en Doophek, voor niet zeer veele jaaren geſtigt. Ten blijke van der aanzienlijke bewooners, welke in en bij dit Dorp, weleer, hun verblijf plagten te houden, kan, onder andere, dienen, de menigte van zeer oude Graſſteenen, met Latijnſche Opſchriften; zommige van welke bijkans uitgeſleeten, immers, door verloop des tijds, onleesbaar zijn geworden. Het oud adelijk Geſlagt ADELEN, van Koninklijken bloede, uit het welk ST. FREDERIK, achtſte Biſchop van *Utrecht* geſprooten, en in dit Dorp gebooren was, ſchijnt hier zijnen Zetel of hoofdverblijf gehad te hebben. Dit mag men afleiden uit het volgende Graſſchrift, welk men op eene der Begraafplaatzen leest:

„ Serapius Genitor, profes Nicolaus Adelæ,
„ Hic recubat, ſtirpis Regiæ nobilitas."

De

De Toren der Kerke, hoewel met eenen eenigzins hagen ſpits gedekt, is zeer zwaar, en evenredig aan de aloude grootte van het Kerkgebouw. Op den meer dan gemeen zwaaren Klok leest men de vier volgende dichtregels:

„ Aſtra tenentis ope grandiſono ſum tibi Sixte
„ Decori in Bierum, diva Maria vocor.
„ Convoco Chriſticolas, Jovis horrida fata revolvo;
„ Fulmina (quid pergam) diffugo ignivoma."

Tot onvergankelijken roem van *Sexbierum*, mogen wij niet nalaaten, hier te vermelden, dat in het zelve, uit geringe Ouderen, gebooren wierdt, op den zesden Augustus des Jaars 1622, de dappere Frieſche Admiraal TJERK HIDDESZ DE VRIES, in een gevegt tegen de Engelſchen, in den Jaare 1666, voor de eere en de vrijheid des Vaderlands ſtrijdende, op het bed van eere geſtorven, en, op kosten van 's Lands Staaten, te *Harlingen* met eene openbaare ſtatelijke begraavenis vereerd.

Onder *Sexbierum* lagen, wel eer, verſcheiden zeer aanzienlijke Staten of adelijke Huizen, die thans vernietigd, of in Boerderijen zijn veranderd. *Eelsma-State* is, in de gedaante van een fraai Landhuis, nog in weezen. *Martena*, of, onder welken naam het thans nog bekend is, *Liaukama-State*, heeft alleen zijne aloude gedaante behouden. Het is een hoog en zwaar gebouw, ſtaande ten Westen van het Dorp, met zeer dikke muuren en ruime overwelfde Kelders, alles van uitgeſtrekte Hovingen of beplantingen omringd. Geen gebouw in het Gewest kan een evenrediger denkbeeld geeven van de aloude Stinzen of Kaſteelen, binnen welke de Frieſche Edelen, eertijds, zich opſlooten, om uit dezelve, in de veelvuldige burger- of liever adelkwisten, hunne vijanden te beſtooken, of daar binnen geweldige aanvallen door te ſtaan. *Liaukama-State*, welks eigenaar, als zijnde, indien wij ons niet bedriegen, een Vlaamsch of Brabandsch Edelman, aldaar nimmer zijn verblijf houdt, is thans in merkelijk verval: tot groote ſmarte van alle minnaars van Vaderlandſche Oudheden,

welke gaarne wenschten dat zulk een eerwaardig overblijfzel en gedenkteken der aloude Frieſche Bouwkunde, in ſtand mogt gehouden worden. Ligtgeloovigheid en harsſenſchimmige vreeze dreigden, in den Jaare 1672, dit Geſtigt met eene deerlijke plondering. Wij ontmoeten een verhaal daar van bij den vermaarden BALTHAZAR BEKKER, ten dien tijde Leeraar onder de Hervormden te *Franeker*, in zijn Boek, getijteld *Onderzoek over de berekening der Komeeten.* Zie hier het verhaal, in 's Mans eigen woorden: „ Het gebeurde, „ dat bloodhertige menſchen twee ſcheepjes met ſtroo gela„ den, daar pas derdehalf man op was, op de Wadden on„ der *Sixbierum*, voor een deel der Engelſche Vloot aanſa„ gen, die daar wellicht moght willen landen. Daar over de „ Klok getrokken in 't een Dorp braght aanſtonds meer Kle„ pels aan boord. Men geloofde met een dat op 't Huis te „ Liaukema tot *Sixbierum*, bij den Here van der Laan en „ Marchten, als Roomsgeſind, kraght van Krijgsvoorraad op „ ſolder, en van gewapende mannen in bedekte kelders on„ der tuin en boomgaard verborgen waren. 's Avonds liep „ elk een te *Franeker*, ſonder last of ordre, na 't geweer; „ en daar met na de poort en veſten: 's anderendaags (ver„ volgt hij) vond ik 't voornoemde Huis met menigte van „ volk, mans, vrouwen en kinderen gewapend en ongewa„ pend rondom beſet, de poort, om de ſekerheid van binnen „ digt geſloten, en de valbrug opgehaald. De Heer verne„ mende wie ik was, deed mij met een ſchuikje over de „ graft binnen haalen (dus gaat BEKKER voort) en neffens „ anderen die ik daar vond, alles ten nauwſten bezighilgen. „ Daar was nauwelijx lijfkoght voor ſijn eigen Huisgeſin, en „ voor onderaardſche kelders de minſte gelegentheid niet: hij „ hadde ſelf, gelijk een ander, ſijn beſte goed in de Steden „ gebergd. Wij teekenden zamen een geſchrift van deſe waar„ heid, en dat liet hij door den druk 't geheele land over„ gaan, dat geſchapen ſtond door ſulk een bloot hjdel ge„ rught plotſeling 't onderſte boven te keeren."

Zie Tegenw. Staat van Friesland.

Si-

SIBRANDABUUREN, een Dorp, in *Friesland*, in het Kwartier van *Oostergo*, onder de Grietenij *Rauwerderhem*, niet verre van den Rijdweg, welke van *Leeuwarden* na *Sneek* loopt. Het Dorp beſtaat uit ſlegts eenige weinige Huizen. Veertien Stemmen brengt het uit in de algemeene zaaken der Grietenije. De oude ſtompe en tamelijk zwaare Kloktoren is, zedert, in een klein ſpits Torentje veranderd.

SIBRANDAHUIS, een Dorp, gelegen in het Frieſche Kwartier *Oostergo*, onder de Grietenij *Dantumadeel*. Men telt 'er ſlegts veertien Stemdraagende Huizen. De Kerk heeft geen Toren; zijnde, voor 't overige, het getal der Huizen zeer gering. Van ouds lag hier het Huis *Sterkenburg*; een hooge *Wier*, of klein Heuveltje, hoedanigen men, eertijds, zeer veele in het Gewest aantrof, is 'er het eenige overblijfzel van. De *Wieren*, om dit ter loops aan te merken, dienden, volgens de waarſchijnlijkſte gisſingen, tot eene toevlugt, in de tijden, als de Provincie nog met geene Zeedijken was omringd, om, bij zwaare Overſtroomingen, met de beste tilbaare Have, op dezelve eene wijkplaats te vinden.

SIBRANDUS, geboren in *Friesland*, doch onzeker op welke plaats, zo niet in het laatst der Twaalfde, althans reeds vroeg in den aanvang der Dertiende Eeuwe. Hij was een man van eenige geleerdheid, en vooral zeer vermaard om den reuk zijner Heiligheid en Godsvrugt. 't Een en ander was oorzaak, dat hij tot Abt van de Orde der Premonſtratenſen wierdt verkoozen. Dit viel voor in den Jaare 1230. Doch hij bekleedde dien post niet lang, niet meer dan acht jaaren; hij overleedt in den Jaare 1238, daalende met den reuk van Heiligheid ten grave. Hij heeft geſchreeven het leeven van S. HARD en S. FREDERIK, beiden zijne Landgenooten, en van welken de laatſte op den Biſſchoplijken Stoel van *Utrecht* heeft gezeeten.

Zie VAL. ANDREAS, *Biblioth. Belgica.*

SIBRANDUS LUBBERTUS; zie LUBBERTUS (SIBRANDUS), Deel XXII. bladz. 166.

SIBILLE, (GYSBERT) was Burgemeester te *Weesp*, en een zeer vermaard Kunstſchilder, hoewel 's Mans naam in de bekende Schilderboeken, of Leevensbeſchrijvingen der Schilders, niet vermeld wordt. Van hier dat zijn geboorte- en ſterfdag ons niet gebleeken zijn. SIBILLE ſtelde, onder andere, zijn kunstvermogen te werk tot het verſieren van het deftige Stadshuis zijner geboorteplaatze. SALOMONS eerſte Geregt, vertoond in eene fraaie Schilderij, hangende boven de Zitplaats der Schepenen, in den Vierſchaar, is eene vrugt van zijn Penſeel; als mede eene andere uitvoerige Schilderij, hangende in de Kamer van Schepenen, in het zelfde Stadshuis. De Vergadering van Schout, Burgemeesteren en Schepenen, zo als dezelve, in den Jaare 1652 beſtondt, is aldaar naar het leeven afgebeeld. SIBILLE moet, derhalven, omtrent dien tijd geleefd hebben. Daarenboven ontmoet men in de Raadkamer, Burgemeesterskamer en in eenige andere Vertrekken van het gemelde Stadshuis, eenige Schilderſtukken van den zelfden Kunſtenaar.

Zie Tegenw. Staat van Holland.

SIDNEI, (PHILIPS) Ridder, hoewel een gebooren Engelsman, verdient door ons vermeld te worden, om zijn aandeel in het bewind van zaaken, in het gevaarlijkst tijdperk van het opkoomende Gemeenebest. Hij was zeer nabij vermaagſchapt aan den berugten ROBERT DUDLEY, *Graave van Leicester*, als hebbende deszelfs eigen Zuster tot Moeder gehad. Bij de Koningin ELIZABETH ſtondt hij in blaakende gunst. Bij het vertrek van zijnen Oom uit *Engeland*, verzelde hij denzelven na de Nederlanden, met een wijder ſtrekkend oogmerk dan om ſlegts het Land te bezigtigen. 't Is bekend, hoe de Steden *Brielle* en *Vliſſingen*, met het Kaſteel *Rammekens*, aan de gemelde Koninginne, in den Jaare 1585, verpand zijnde, door de Staaten, tot het bekoomen van onderſtand tegen *Spanje*, vervolgens, naar inhoud van het Verdrag, door *Engel-*

PHILIP SIDNEI,
Ridder, Gouverneur van
Vlisfingen.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

gelſche troepen moesten bezet worden. Met deeze troepen ſtak SIDNEI na de Nederlanden over, en aanvaardde aldaar, volgens den wil van Haare Majeſteit, het bevel over *Vliſſingen* en *Rammekens*. De Stad- en Slotvoogdij hadt hij naauwlijks aanvaard, of het hart jeukte hem na hooger aanzien. Aan Prinſe MAURITS was, ten deezen tijde, het Stadhouderſchap over *Zeeland* opgedraagen. Deswegen liet SIDNEI zijn misnoegen blijken, als op welke hooge waardigheid hij nu reeds zijnen mond gezet hadt. Ook toonde hij zich gebelgd, dat 's Lands Staaten zijnen Oom LEICESTER aan Berigtſchriften en bepaalingen wilden onderwerpen, zo 't heette, om dat dezelve met de waardigheid van Opper-Landvoogd, die hij bekleedde, ſtrijdig waren, doch, veeliigt, inderdaad, om dat de kans tot magtvermeerderinge, daar door, hem zelven minder ſchoon ſtondt. Niet weinig, intuſſchen, zag hij zijne eerzucht geſtreeld, toen hem, in 't volgende jaar, door zijnen Oom, hoewel ſtrijdig met 's Lands gebruik, een Regiment Knegten wierdt opgedraagen, over 't welk de Heer VAN HAUTAIN, onlangs geſneuveld, het bevel gevoerd hadt. Niet zonder vrugt, evenwel, bekleedde SIDNEI dit hooge Krijgsbewind. Terwijl de Hertog VAN PARMA, in den Jaare 1586, de Stad *Nuis* belegerd hieldt, beval de Graaf VAN LEICESTER, met oogmerk om hem van daar te lokken, aan Prinſe MAURITS en aan zijnen Neeve, met drieduizend Paerden en Knegten, eenen inval te doen in *Vlaanderen*. In den Schans *ter Neuze* hadden ze naauwlijks voet aan land gezet, of zij bemagtigden *Axel*, en vervolgens eenige Blokhuizen in dien oord. Thans liet SIDNEI het oog vallen op *Grevelingen*. Met eenigen der Bezettinge, die zich hielden, alsof zij over de kwaade betaaling haarer ſoldije onvoldaan waren, hadt hij, door bemiddeling van een Walſchen Soldaat, eenen bedekten handel aangegaan, en uit hun de belofte verworven, om de Plaats in zijne handen te leveren. SIDNEI bevondt zich thans te *Vliſſingen*. Tegen den zevenëntwintigſten Julij des boven genoemden Jaars 1586, dag tot de uitvoeringe beſtemd, ſtak hij over het water, met eenige uitgeleezene manſchappen, in platgebodemde Vaartuigen geladen. Doch men was binnen de Plaats op zijne hoede, en SIDNEI misleid door dubbelhartige beloovers. Van

elders is bekend, hoe de Graaf VAN LEICESTER, eenigen tijd daar naa, het beleg om *Zutfen* floeg. SIDNEI voerde mede het bevel over deezen toeleg. Intusſchen zondt de Hertog VAN PARMA eenige manſchap met Mond- en Krijgsbehoeften, ten behoeve van de ingeſlootene Vestinge. SIDNEI, van den aantogt verwittigd, trok de Spanjaards te gemoete, en trof dezelve aan bij het Dorp *Warnsfeld*. Wel haast kwamen de benden aan elkander, met het doodlijk gevolg voor den Ridder SIDNEI, dat hij eene wonde in zijne Dije bekwam, aan welke hij, op den vijfentwintigſten September, overleedt. „ Hij was" (ſchrijft HOOFT) „ een Heer van omtrent der„ tigh jaaren, heughlijk vernuft, dapper beleidt, fraaije ge„ leertheit, aardighe taal, zinlijke en minlijke zeeden." Indien de aanmerkingen gegrond zijn, welke 'er de Hiſtorieſchrijver nevens voegt, hadden de Nederlanders reden om zich over des Ridders vroegtijdigen dood te verheugen. „ Zom„ mighen" (dus ſpreekt de Drosſaart) „ floeghen 'er geen „ twijfel aan, oft hij zoude, in geval van langer leeven, naa „ 't meuken van den moedt door tijdt en ervaarenis, zijnen „ Oom, wiens verſtandt bij 't zijne niet haalen moght, in 't „ voortvaaren met zijn' onrijpe aanllaaghen tot verneedring der „ Staaten, door zijne wijsheit en beſcheidenheit geſchorst „ hebben. Maar anderen oordeelden," (dus vervolgt de Ridder) „ dat zijne nijverheit, wakkerheit, en behendigheit, in„ dien hij ze aan 't ondergraaven der vrijheit hadde willen „ beſteeden (gelijk zijn dringen op onbepaalt gezagh voor „ den Graave, toen men dien de Landtvoogdij eerst aan„ bood, te erduchten gaf) den Lande qualijker zoude be„ koomen weezen, dan de losſigheit van LEICESTER, die, „ met het onbeſuist aangaan in zijnen toeleg, ten halven wee„ ghe ſteeken bleef." Over het gewigt deezer aanmerkingen laaten wij het oordeel aan den Leezer. Het Lijk van PHILIPS SIDNEI wierdt na *Engeland* gevoerd, en, overeenkomſtig met zijnen rang, en de ruime maate der gunſte, in welke hij bij Koningin ELIZABETH deelde, met groote ſtaatelijkheid ter aarde beſteld.

Zie BOR en HOOFT.

SIERKS.

SIERKSZOON. (FONGER) In de ontmoetingen van deezen Man vinden wij eenige bijzonderheden, der optekeninge wel waardig, als dienende ten bewijze van de kloekmoedigheid van eenen anders ongeoeffenden perſoon, in 't voorſtaan van 't geen hij voor waarheid houdt. Over de waarde of onwaarde van 's Mans aangevoerde redenen zullen wij ons niet inlaaten, maar, als Hiſtorieſchrijvers, van 't geen wij vinden aangetekend, ſlegts eene bloote en getrouwe opgave doen.

FONGER SIERKSZOON was een Burger van *Alkmaar*. Hij bekleedde den post van Ouderling in de Gemeente der Hervormden, ten tijde als dezelve geſchokt en geſcheurd wierdt door de Kerktwisten tusſchen de Remonſtranten en Contraremonſtranten. De beginſelen der eerstgemelden toegedaan, en van dezelve een ijverig Voorſtander zijnde, bragt zulks te wege, dat hij, in den Jaare 1619, van zijnen post verlaaten wierdt. 't Welk, evenwel, niet belette, dat hij de zaak der veroordeelden, uit al zijn vermogen, bleef toegedaan. Een bewijs daar van gaf hij, door het leenen van zijn huis, tot het houden van eene afgezonderde godsdienſtige Vergadering, ten tijde als den Remonſtranten het houden van openlijke zamenkomſten verbooden was. Tot het beleggen en houden van Godsdienſtige Vergaderingen, op andere plaatzen, leende hij insgelijks de hand. Voor de Burgemeesteren kon dit niet verholen blijven. Gelast om de hand te houden aan de uitvoering der Plakaaten, de bijeenkomſten der Remonſtranten verbiedende, ontbooden ze hierom FONGER SIERKSZOON en anderen op het Stadshuis. Op de vraag, bij zijne verſchijning, „ Wie hem zo ſtout maakte, om zich, niettegenſtaande „ hunne afzetting, nog als Ouderlingen te gedraagen, en Ver„ gaderingen te houden, tegen het verbod, aan hun gedaan", gaf FONGER tot beſcheid, „ dat ze niet ontſlagen waren door „ de geenen, die hen hadden aangeſteld. De Magiſtraat, die, „ nevens de Gemeente, hen hadt aangeſteld, was veranderd; „ en de nieuwe Magiſtraat konde hen van hunne bedieningen „ in de publike Kerken wel ontſlaan; maar de Gemeente, „ welke deeze zaak meest betrof, zogt hunnen dienst buiten „ de Kerken te gebruiken. De Contraremonſtranten, die „ zich al voor lang hadden afgezonderd, hadden hun in dat

„ ſtuk niet te gebieden. Weshalven zij, om de Gemeente, „ die nu herderloos was, voor ſchade te behoeden, t'haarer „ begeerte, in hunnen dienst volhardden. Het gebod, van „ niet te vergaderen, konden ze niet gehoorzaamen, zonder „ Gode ongehoorzaam te zijn. Zij hadden Vergaderingen be- „ leid, en doen prediken, om de verſtrooijing der Gemeente „ voor te koomen." Als hier op de Burgemeesters inbragten, dat de Kerk voor eenen leder, en ook voor de Remonſtranten open ſtondt, en 'er goede Herders waren, om de Kudde met goede leeringen te leiden, was het wederwoord van FONGER: „ Indien men bij de Contraremonſtranten het ſtuk „ der Predestinatie niet zo raauwelijk leerde, en het Ketter- „ dooden niet ongeſtraft konde drijven, men zoude alsdan „ hunne gemeenſchap niet mijden." Toen voerde hem een der Burgemeesteren te gemoete dat *de Remonſtranten hunne Leere van menſchen hadden ontvangen, en zich derhalven aan het oordeel van het Sijnode behoorden te onderwerpen.* Waar op FONGER, eenigzins uitvoerig, zich aldus liet hooren: „ Als wij redenen van menſchen en menſchen tegen malkan- „ deren overweegen, dan oordeelen wij de redenen der men- „ ſchen aan onze zijde die van de andere zijde verre te over- „ treffen, zelfs naar het getuigenis der H. Schrifture: in- „ zonderheid als men den aart Gods en zijne liefde jegens 't „ menſchelijk geſlagt ſtelt tegen de Predestinatie der Contra- „ remonſtranten; en de liefde, die de menſchen malkanderen „ ſchuldig zijn, ſtelt tegen het Ketterdooden. Daar is immers „ uitdrukkelijk gebooden, dat men eenen anderen doen moet, „ 't geen men wil dat ons zelven geſchiede. Ach waren ſlegts „ de hooge en laage Overheden deezer Landen van die laat- „ ſte dwaaling verlost, en dat ze den Remonſtranten de oef- „ fening van hunnen Godsdienst wilden toelaaten, gelijk aan „ andere Gezintheden, de rust en vrede ware haast herſteld! „ Men behoort te bedenken, wat die dwaaling voor deezen „ in de Christenheid heeft veroorzaakt. Wat is daar meê ge- „ wonnen? Veele duizenden tot Martelaaren gemaakt, of zo „ veele duizenden verdoolde Schaapen van CHRISTUS ſchaapſtal „ vermoord, en dat met verderf van nog meer duizenden „ zielen der Regteren, die zo veel bloeds hebben vergooten,

„ en,

„ en, Gode meenende dienst te doen, zonder berouw zijn „ geſtorven. Wat de Sijnode aangaat," (dus ging hij voort) „ die is alzo weinig bekwaam om het vervallene te richten „ en 't geſcheurde te vereenigen, als alle de andere Sijnoden „ (die van de Apostelen uitgezonderd) die ooit onder de „ Christenen zijn gehouden. Want (zeide hij) die hebben „ meest altijd beſtaan uit partijen, en de eene partij maakte, „ gelijk reden is, zwaarigheid om zich de andere partij te „ onderwerpen. Dies hebben de Sijnoden de dwaalingen „ meestal geſtijft, en de zwaarigheden vermeerderd. Hadt „ men dan," (dus beſloot FONGER uit het boven gezegde) „ ziende dat men niet langer in rust te zamen konde woo- „ nen, niet liever elkanderen, zonder Sijnode, Gode mogen „ beveelen, en elk met zijne eigen ſchaapen, even als ABRA- „ HAM en LOT deeden, in zijne eigen ſchaapkooi laten ge- „ worden? Want nooit heeft men de Christenheid in rust ge- „ bragt, door 't weeren van ſcheuringen met Sijnoden en „ waereldlijke magt, maar met de ſcheuringen, als 't niet „ anders weezen wilde, te dulden, en zo allengskens te hee- „ len. Doch" (met dit beklag eindigde hij zijne rede) „ daar „ toe kwam men niet, voor dat men door de droevige on- „ dervinding, die ook der dwaazen leermeester is, naa veel „ bloedſtortens, zonder nogthans elkanderen te kunnen onder- „ drukken, terwijl de waarheid zich altijd wil opheffen, eerst „ was wijs geworden, dat het beter was van zulken vergeef- „ ſchen en ſchadelijken arbeid te rusten; blijvende ondertus- „ ſchen, 't geen te verwonderen is, die onchristelijke dwaa- „ ling, dat men elkanderen om zaaken van Godsdienst moet „ dringen of drukken, nog altijd, zo dikwijls 'er nieuwe „ verſchillen in het Kerkelijke opkwamen, in haar geheel."

Naa deeze redewisſelingen wierdt FONGER ondervraagd naar den naam van eenen Leeraar, welke onlangs, in eene heime- lijke Vergadering, voor de Remonſtranten hadt gepredikt. Doch als hij hier omtrent zijne onkunde beleedt, en in zijne Verklaaring hooger weigerde te gaan dan het eenvoudig Jaa of Neen, dreigden hem de Heeren, die hem op eenen Eed wilden dringen, zijne hardnekkigheid, zo in dit als andere opzigten, aan de Heeren Gecommitteerde Raaden te zullen

overbrieven. Doch zijn antwoord was: „ Wij ſtaan in de „ hand des Heeren, om wiens waarheid wij, in zulk geval, „ zouden lijden; ook zullen wij, 't geen hem zal believen „ over ons te gehengen, met geduld opneemen." Het gedreigde ſchrijven aan Gecommitteerde Raaden geſchiedde met 'er daad, en verſcheenen 'er, eerlang, met overleg van Prinſe MAURITS, eenige Gemagtigden te *Alkmaar*. FONGER SIERKSZOON, voor deeze gedagvaard en verſcheenen zijnde, vraagde eerst een der Gelastigden hem naar zijnen naam en onderdoen, en voorts twee vingeren om hoog geſtoken hebbende, ſprak hij hem in deezervoege aan: „ Doe gij ook alzo, en zweer „ de waarheid, over 't geen wij u zullen vraagen, getuigenis „ te zullen geeven." FONGER daar tegen: „ Ik ben niet van „ zins te zweeren, en evenwel gewillig om der waarheid ge„ tuigenis te geeven." Op de vraag, of hij dan Doopsgezind ware, gaf hij een ontkennend antwoord, doch voegde 'er nevens, wel te weeten, dat 'er geſchreeven ſtondt: *Laat uw woord zijn Ja ja, Neen neen.* Nu begon men den gedaagde te ondervraagen naar de Leeraars en zamenkomſten der Remonſtranten; doch ziende, dat zij hier omtrent even weinig beſcheid, als voorheen de Burgemeesters, uit hem konden bekoomen, vielen de Gelastigden op eene andere Vraag, betreffende de bekende Rotterdamſche Vergadering, welke, ten deezen tijde, door zommigen met den naam van Tegen-Sinode wierdt beſtempeld. Men vraagde aan FONGER, nevens nog eenen gedaagden, of zij in die Vergadering geweest waren? voorts, uit wiens last? tot wat einde? op wiens ontbod? wie aldaar geweest waren, en wat men 'er hadt verhandeld? Het antwoord was, dat men 'er verſcheenen was uit last des Kerkenraads, en zulks om Kerkelijke zaaken te verhandelen, op zekere aanſchrijving dat 'er zulk eene Vergadering zoude gehouden worden, zonder, evenwel, te weeten, door wien de uitſchrijving was gedaan. Op de vraag aan FONGER, wat aldaar verhandeld was, hernam hij, van wegens de zwakheid zijns geheugens, zulks niet te kunnen zeggen. Doch als de Heeren Gelastigden daarop riepen, dat zij het evenwel moesten weeten, liet hij zich, ongelukkiglijk, ontvallen: „ Wij hebben het ſchriftelijk medegebragt"; en

voegde

voegde 'er nevens, „ dat aldaar" (in de Rotterdamſche Vergadering) „ wel eenige voorſtellen waren gedaan, en op 't „ papier gebragt, maar zonder tot beſluit te koomen; dat ze „ in dit werk niet waren getreeden, zonder voorgaande ver„ klaaring en beſprek van zich in geene handelingen, dan die „ zuiver Kerkelijk waren, en geene Politie raakende, te wil„ len inlaaten: met aantuiging, dat ze, als men iets van Staats„ zaaken mogt voorſtellen, terſtond zouden opſtaan en ſcheiden. „ Van dat verſtand", voegde hij 'er nevens, „ waren ook de „ andere aanweezende broeders." Toen vraagde men aan FONGER, of hij de ſchriftlijke Akten der Vergaderinge bij zich hadde; en als hij daar op Neen geantwoord, en gezegd hadt, dat ze in zijn huis waren, beval men hem, het geſchrift te haalen, zo als hij op ſtaanden voet deedt. Door FONGERS openhartigheid, die, gewisſelijk, in den toenmaaligen ſtand van zaaken, niet door de vereischte voorzigtigheid beſtuurd wierdt, kwamen de Heeren agter een geheim, 't welk verſcheiden Remonſtrantſche Leeraars bij hen bekend maakte, die voorts met ballingſchap geſtraft wierden.

Gedurende deeze onderhandeling, hadt FONGER, nu en dan, een woord gerept van Geweetensdwang, welken de Contraremonſtrantſche Predikanten, naar zijn oordeel, in de harten der Overheden gezaaid hadden. „ Hier uit, mijne Heeren", (dus ſprak hij) „ ontſtaat het, dat men nu elkanderen dus be„ gint te vraagen en te handelen, en dat om zaaken van Gods„ dienst en Geweeten, om welker vrijheid te behouden, mijn „ Vader, nevens veele andere vroome mannen, weleer in bal„ lingſchap verjagd en geſtorven is." Wanneer hier op een der Gelastigden hem te gemoete voerde, dat *de Heeren Staaten niet van meening waren, iemand geweld te doen in zijn Geweeten*, gaf FONGER vrijmoediglijk tot antwoord: „ Zij „ vermogen 't ook niet te doen. Door dwang" (voegde hij 'er nevens) „ kan men niemand dwingen te gelooven, 't geen „ hij niet gelooft, of 't ſchoon zijn mond mogt zeggen. Maar „ altijd" (dus ging hij voort) „ verſtonden de Christenen, „ dat het ook Geweetensdwang was, als men hun de uitwen„ dige Godsdienstoeffening verhinderde; en dit (zeide hij) „ doet men nu ons. Men verdraagt andere Sekten. Dat men

„ ook

„ ook ons; al ware 't dat de Sijnode de vijf Artikelen ver-
„ oordeelde, van gelijken dulde: daar zal dan terſtond ruſt
„ zijn." Op welk laatſte zeggen, de Raadsheer GELEYN VAN ALEMAN, een der Gelastigden uit *'s Hage*, met een vriendelijk gelaat, hem te gemoete voerde: *Geloof het vrij, de Heeren Staaten en zijne Excellentie* (Prins MAURITS) *zullen op alles, tot 's Lands ruſt en eens tegelijks genoegen, met beſcheidenheid letten.* Thans gaven de Heeren aan FONGER verlof om na huis te mogen keeren, zeggende dat zij, ziende zijne opregtheid en ronde verklaaringen, de zaak in *'s Graavenhage* gunſtiglijk zouden voordraagen. Nogthans wierdt hij, 's anderendaags, nogmaals ten Stadshuize ontbooden, en hem door de Gelastigden aangezeid, indien 'er eenige brief onder de Leden van den Kerkenraad berustte, bij welken hun de bijeenkomst te *Rotterdam* wierdt aangekondigd, dat zij dan denzelven aan de Heeren zouden ter hand ſtellen, als zullende dit grootlijks tot hunne ontlastinge dienen. FONGER hier op geantwoord hebbende, van zulk eenen brief niet te weeten, vervoegde voorts zich bij zijne geweezene medebroeders; bij welke hij denzelven insgelijks niet vondt; geevende daar van kennis aan de Heeren, die 't hier bij lieten berusten. In deeze laatſte zamenkomst vernieuwde FONGER nogmaals zijn verzoek om vrijheid van openbaare Godsdienstoeffeningen: waar op hem de Heeren bij handtasting beloofden, *op hun verzoek te zullen letten, en daar aan zekerlijk de goede hand houden, mits de Remonſtranten ſlegts voor een weinig tijds geduld oeffenden.* Dit niettegenſtaande deeden de Gelastigden, terſtond daar na, eene afkondiging, bij welke den Remonſtranten het houden van Godsdienſtige zamenkomſten verbooden wierdt. In den naamiddag van dien zelfden dag verſcheen FONGER, met de overige Leden van den Remonſtrantſchen Kerkenraad, nogmaals voor de Heeren, die hen niet ſlegts, andermaal, van hunnen dienst ontſloegen, maar ook een geſchrift ter ondertekeninge voorleiden, bij 't welk zij zouden belooven, zich van alle Kerkelijke dienſten en bijeenkomſten te zullen onthouden, tot nader order, te ſtellen bij de Staaten. Op deeze aankondiging ſtonden de Gedaagden een weinig buiten, en te zamen beraadſlaagd hebbende, be-

loof-

hoofden ze aan de Heeren, zich voor eenen tijd van het prediken te zullen onthouden. Ook bij deeze gelegenheid konde FONGER zijnen Vrijheidsijver niet beteugelen; het woord hebbende opgevat, begon hij, van nieuws, te beweeren, dat men hun het verlof tot onbelemmerde openbaare Godsdienstoeffeninge behoorde toe te ſtaan. Waar op hem de Raadsheer VAN ALEMAN, met groote vriendlijkheid, te gemoete voerde: „ Gij weet, wat ik u gezegd heb. Houd u ſlegts gerust: „ het zal voorzeker in korten tijd wel zijn."

Tot hier toe loopen de uitſtaande berigten, wegens het aandeel, 't geen de wakkere FONGER SIERKSZOON heeft gehad in de bewerking van vrijheid van openlijke Godsdienstoeffeninge voor de Remonſtranten, in den bangen tijd, die hun met eenen volſlagenen ondergang dreigde, doch welken zij, door veranderingen van omſtandigheden, volgens hunnen wensch, te boven kwamen.

Zie *Fonger Sierksz. Brieven aan Phil. Pijnakker, van* 24 *tot* 28 *April* 1619; en BRANDT, *Hiſt. der Reformatie.*

SIGERSWOLDE, een Dorp, in het Kwartier der Provincie *Friesland*, de *Zevenwouden* genaamd, meer bepaaldelijk in de Grietenij *Opſterland* of *Upſterland* gelegen. Het legt onmiddelijk op de grenzen van het Gewest en die der Provincie van *Stad en Lande van Groningen.* Tot een kenmerk van afſcheidinge dient de Schans, *de Frieſche Paalen* genaamd, van welken de eene helft op Groninger, de andere op Frieſchen bodem legt. Men vindt hier ook, in het Oosten van het Dorp, een Buurtje, *het Voorwerk* genaamd. Behalven verſcheiden andere zeer uitgeſtrekte Veenen, behoort ook onder *Sigerswolde*, de Buurt *Bakkeveen.* Weleer was dit een Uithof van het Klooter *Mariengaard.* 'Er ſtondt eene Kapel, door den Abt SJAARDUS DEN V geſtigt. Deeze is voor lang verdweenen, maar het Kerkhof, welk daar nevens lag, nog in weezen. *Bakkeveen*, met deszelfs onderhoorigheden, wierdt vervolgens de eigendom van het edel Geſlagt VAN AYLVA,

VA, en naderhand van dat van BURMANIA. Niet zeer veele jaaren geleeden, wierden, door koop, bezitters daar van, eenige vermogende Ingezeetenen van *Friesland* en *Groningen*, die eene maatſchappij hebben aangegaan, om 'er voor gezamentlijke rekening Turf te doen graaven; en waar toe zij de noodige waterleidingen gegraaven en andere dienſtige ſchikkingen beraamd hebben.

SIGERSWOLDE, weleer een Dorp, en naderhand een Klooster van dien naam, onderſcheiden van het laatstgemelde, als zijnde in een gantsch anderen oord van *Friesland* gelegen, te weeten in het Kwartier van *Oostergo*, onder de Grietenij *Tietjerkſteradeel*, en wel met naame in of omtrent het Dorp *Garijp*. Aangaande 't een en ander vinden wij het volgende aangetekend. Geduurende den tweeſpalt tuſſchen de Hoekſchen en Kabeljaauwſchen, welke de Hollandſche Steden, ook in het einde der Vijftiende Eeuwe, jammerlijk ontrustten, was in de Stad *Hoorn*, in den Jaare 1482, de kans gekeerd ten nadeele van de eerstgenoemden, en, bij de verovering der Stad, door den Kabeljaauwsgezinden Stadhouder Graaf VAN LALAING, onder dezelven eene ſchrikbaarende ſlagting aangerigt. Veelen van den overwonnenen aanhang namen hier op de vlugt na *Friesland*. Onder de uitgeweekenen bevonden zich vijf Geestelijke Vrouwen, van de Orde der zo genaamde *Witte Zusters*. Naa veel omzwervens in het genoemde Gewest, om hier en daar den kost te zoeken, kwamen ze, eindelijk, in de nabuurſchap van het gemelde Dorp *Garijp*. Hier vonden zij de Overblijfzels van een Dorp, welke nog den naam van *Sigerswolde* voerden. Hulzen ſtonden 'er niet meer overeinde, en van de Kerk alleen de muuren; zijnde het Dak daar van ingeſtort. Het deerlijk overſchot van het gewijde geſtigt trok, nogthans, de aandagt der zwervende Maagden. Met haare zwakke handen vervaardigden zij, op het muurwerk, eene ſoort van Dak, en bereidden 'er zich aldus, tegen de ongemaatigdheden van wind en weder, eene elendige ſchuilplaats. De reuk van de heiligheid der Zusterſchap, als mede het gerugt van haaren armoedigen toeſtand, verſpreidde zich, wel haast, door het gantſche Gewest.

west. Dit opende de harten der milddaadigen, en deedt dezelve diep in hunne beurzen tasten. Spoedig zag men het Kerkgebouw eene betere gedaante aanneemen. Ook voorzag men de Zusters van eene voegzaame wooning, welke, vervolgens, met toeſtemming van 's Lands Staaten, en door de bekragtiging van den Utrechtſchen Biſchop, tot een Nonnenklooster wierdt verheven. Door eenvoudigheid van zeden en ſtrengheid van leevenswijze maakten de bewoonereſſen eenen naam door het gantſche Land, en onderſcheidden zich van de meeste overige Geestlijkheid, welker domheid, en losbandigheid, bij veelen der Landzaaten, begon in 't oog te loopen. Intusſchen ſchijnt dit Klooster geenen langen ſtand te hebben gehouden, waarſchijnlijk, onder andere, om dat de rijklijke begiftiging der vroegere dagen van dusdanige Geſtigten eenigzins in onbruik was gekoomen: als mede ter oorzaake der Kerkhervorminge, waar van het licht eerlang begon door te breeken.

Zie *Tegenw. Staat van Friesland.*

SIGFRID, bij anderen SIKKO genaamd, was de tweede Zoon van ARNOUD, Graave van Holland, en broeder van DIRK DEN III, welke zijnen Vader, in de aanzienlijke waardigheid, opvolgde. Hij wierdt gebooren omtrent het einde der Tiende Eeuwe. Van hem vinden wij de volgende bijzonderheden aangetekend. Reeds bij het leeven van Graave ARNOUD, leefde SIGFRID met zijnen broeder DIRK in groote oneenigheid, waarſchijnlijk uit jaloersheid, om dat deeze den Vader in het Graaflijk bewind moest opvolgen. Daarenboven raakte hij in geſchil met eenen van zijns Vaders Hovelingen of Dienaaren, en leide hem, in een tweegevegt, ter neder. Dugtende voor 's Vaders misnoegen, nam hij thans de vlugt; doch werwaarts hij zich begeeven hebbe, zijn de berigten der Hiſtorieſchrijvers niet eenerlei. Volgens WINSEMIUS begaf hij zich over Zee, na *Friesland*, en zogt aldaar eene ſchuilplaats, bij GOSSA LUDIGMAN, toenmaals Potestaat, dat is, hoogſte Overheid van dat Gewest, en te *Staveren* woonagtig. Doch volgens anderen

ren week SIGFRID na *Kennemerland*, en verſchool aldaar onder de vleugelen van eenen GOZEWYN, die uit *Friesland*, waar door men hier *Westfriesland* verſtaat, te *Kastrikum* was koomen woonen. Zijn huiswaard, 't zij dan GOSSE of GOZEWYN genaamd, hadt eene dogter, TET, TETTA of TIETBURG geheeten, eene jonkvrouw van uitneemende ſchoonheid. Gelokt door haare bekoorlijkheden, tradt SIGFRID met dezelve in het huwelijk. Deeze echtverbintenis, welke DIRK als vernederende voor zijn Geſlagt beſchouwde, ontſtak nog meer zijnen haat tegen SIGFRID; wiens afgunst tegen zijnen broeder, die nu reeds met de Graaflijke waardigheid praalde, tot die hoogte rees, dat hij op deszelfs leeven eenen aanſlag beraamde. Gelukkig voor beiden wierdt de twist bijgeleid, door een minnelijk verdrag, bij 't welk SIGFRID, om zijne heerschzucht eenigermaate te verzadigen, het bewind over *Kennemerland* en *Westfriesland* bekwam. Sedert bouwde hij, in de nabuurſchap van *Haarlem*, een Huis of Slot, 't welk hij, vervolgens, het Huis te *Brederode* noemde, om dat, meenen zommigen, de grond daar van en van deszelfs onderhoorigheden, hem met *breede Roeden* was toegemeeten. SIGFRID was aldus de Stamvader van het doorluchtig Geſlagt der BREDERODEN, waar van zijn oudſte Zoon DIRK den eerſten titel voerde. Indien zijne Huisvrouw TET eene Dogter van den Frieſchen Potestaat geweest is, zouden, volgens het bovenſtaande verhaal, de BREDERODEN, aan Moeders zijde, uit *Friesland* afkomſtig zijn. SIGFRID overleedt, in den Zomer des Jaars 1030, en wierdt te *Egmond* begraaven, welke Abdij hij en zijne huisvrouw rijklijk begiftigd hadden. Behalven den boven gemelden Zoon DIRK, die den titel van *Heer van Brederode en Zevenbergen* voerde, liet hij nog eenen Zoon na, GODEFRID genaamd, *Heer van Luxemberg*.

SIKKAMA, (SIBRANDUS) gebooren in *Friesland*, waarſchijnlijk in de Stad *Bolsward*, was een voornaam Regtsgeleerde en naauwkeurig kenner van de Weeten en Oudheden van zijn Vaderland, in de Zestiende Eeuw. In de gemelde Stad bekleedde hij den post van Advokaat, en tevens het Ampt van Sekretaris. Onder dit alles ſchreef hij eenige Werken, de

de Regtsgeleerdheid en de Oudheidkunde betreffende. De voornaamste zijn, eene Verhandeling de *Judiciis Centumviralibus*; *Antiquæ Frisiorum Leges*; en *Calendarium Fastorum*.

Zie VAL. ANDREAS, *Bibliot. Belgica*.

SILLA, (NICASIUS VAN) of DE SILLE, hoewel geen geboorten Nederlander, verdient hier vermeld te worden, om dat hij zijnen meesten leeftijd te *Amsterdam* gesleeten, en in verscheiden gewigtige Staatshandelingen een aanzienlijk aandeel heeft gehad. Zijne geboorteplaats was *Mechelen*, en hij aldaar, op den derden Augustus des Jaars 1543, ter waereld gekoomen. Vervolgingen om den Godsdienst, zullen, volgens de aanneemelijkste gissing, de grond zijns verlaatens van het Vaderland geweest zijn, en om elders eene veiliger verblijfplaats te zoeken. Dit mogen wij hier uit besluiten, om dat hij, naa de afzweering der Veréénigde Gewesten van den Koning van *Spanje*, aldaar met aanzienlijke eereposten wierdt begiftigd. Geduurende de regeering van den Aardshertog MATTHIAS hadt hij het ampt van Sekretaris van den Raad van Staaten waargenomen. Doch, zedert de verandering der Regeeringe van *Amsterdam*, was hij de eerste, welke tot Pensionaris dier Stad wierdt verkoozen. Dit viel voor in den Jaare 1584. Al vroeg moet VAN SILLA het vertrouwen, niet slegts van zijne aanstellers, maar ook van 's Lands Hooge Regeeringe gewonnen hebben. Dit besluiten wij uit den gewigtigen last, welke, slegts twee jaaren, zints hij in den dienst van *Amsterdam* was getreeden, aan hem wierdt opgedraagen. 't Is bekend, hoe de Graaf VAN LEICESTER, al vroeg naa zijne overkomst, zich een eigendunkelijk gezag zogt aan te maatigen. De Staaten van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, in een uitvoerig Vertoog, verscheiden bezwaarnissen hebbende ingebragt, begeerde hij, met Gemagtigden der Staaten, daar over in onderhandeling te treeden. NIKASIUS VAN SILLA wierdt daar toe benoemd, benevens de Heeren JOHAN VAN OLDENBARNEVELD, REINIER KROMHOUT, GASPAR VAN VOSBERGEN en VITUS VAN KAMMINGA. Tot de veelvuldige onderhandelingen,

welke, zedert, met den *Engelſchen* Landvoogd gehouden wierden, heeft men hem meermaalen te werk geſteld. In het volgende Jaar 1587, liet hij, naa merkelijke tegenkanting, zich overhaalen tot het aanvaarden van den last van een buitengewoon Gezantſchap na *Engeland*, om met de Koningin van dat Rijk, over de Opdragt der Opperheerſchappij der Verééнigde Nederlanden, in onderhandeling te treeden. De Heeren WILLEM VAN ZUILEN VAN NYVELD, Heer van *'s Heeren Arendsberge*, Drosſaart van Muiden en Baljuw van Gooiland, JOOST VAN MENGEN, Penſionaris van *Dordrecht*, JAKOB VALKE, Raadsman van Staate, en VITUS VAN KAMMINGA, Ridder, waren zijne Ampтgenooten. Driemaalen bekleedde hij, vervolgens, de waardigheid van een Gezantſchap na *Deenemarke*, onder andere in den Jaare 1596, ter gelegenheid der Meerderjaarigheid van Koning CHRISTIAAN DEN IV, om zijne Majeſteit met de komst tot den troon geluk te wenſchen, en de aloude verbintenisſen, tuſſchen dat Koninkrijk en de Verééнigde Gewesten, te vernieuwen. Door de bewerking van VAN SILLA, wierden de voorregten, welke de Amſterdammers, van ouds, in *Deenemarke* genooten, door den Koning bevestigd. Doch het aanzoek, ten zelfden oogmerke, ten behoeve der Ingezeetenen der Steden *Enkhuizen* en *Schiedam* gedaan, wierdt thans van de hand geweezen. Men vermoedt, dat VAN SILLA, heimelijk, deeze vertraaging bij den Koning hadt weeten te bewerken. In de maand November des gemelden jaars keerde de Gezant in het Vaderland te rug, begiftigd, door den Koning, met eenen gouden Keten. Al vroeger hadt VAN SILLA een Gezantſchap in Duitschland bekleed. Daarenboven blijkt het uit de Registers der Generaliteit, dat hij, zints het jaar zijner aanſtellinge tot Penſionaris van *Amſterdam*, tot zijnen dood toe, plaats gehad heeft onder de Afgevaardigden der Vergaderinge van Hun Hoog Mogenden, ja dat hij 'er, eenige maalen, den Stoel des Voorzitters heeft bezeeten. Eindelijk heeft hij tweemaalen den gewigtigen post van Afgevaardigde te Velde waargenomen: eerst in den Jaare 1595, en andermaal in het laatſte jaar zijns leevens 1600. Hij overleedt op den tweeëntwintigſten Augustus diens jaars, en wierdt, te *Amſterdam*, in het Koor der Oude Kerk begra-

huven. Men heeft op hem het volgende tweeregelig Graf-ſchrift geſteld:

„ Publicus vario in terris bene munere functus,
„ Defunctus Coeli munera, SILLE, capis."

Zie J. WAGENAAR, *Vaderl. Hiſtorie*, en *Beſchrijving van Amſterdam*.

SILO, (ADAM) was een Man van vlug vernuft, tot verſcheiden Kunſtoeffeningen geſchikt, en dit, misſchien, de oorzaak, dat hij, meer dan eens, van bedrijf veranderde. Hij wierdt geboren te *Amſterdam*, in den Jaare 1670. Zijn eerſte beroep was dat van Gouddraadtrekker. Van hier deedt hij den zonderlingen ſtap tot het ſcheepstimmeren. Daar na maakte hij zijn werk van het tekenen en ſchilderen, waar toe hem zijne laatstgemelde handteering merkelijk te ſtade kwam, alzo hij op het ſchilderen van Schepen en Zeegezigten voornamelijk zich toeleide. In 't einde van zijn leeven leide hij zich toe op het ſlijpen en opmaaken van Brandſpiegels, Vergrootglazen en andere Gezigtkundige Werktuigen. Ook vervaardigde hij eenige kunſtige boetſeerzels in wasch. SILO bereikte eenen hoogen ouderdom, dien van meer dan tachtig jaren. Hij overleedt in zijn Geboorteſtad.

Zie VAN GOOL.

SILOWERT, gemeenlijk *Sehert* genaamd, was, van ouds, een klein afzonderlijk Regtsgebied, tuſschen de Landen, om en bij de Stad *Groningen* gelegen, en den ouden loop van de Rivier *Hunſe*. In deeze Landſtreek lag een Kaſteel van den zelfden naam, ſterker, meent men, dan eenig ander ſoortgelijk Geſtigt, tuſschen de rivieren de *Eems* en de *Lauwers* gelegen. Naar dat Kaſteel liet zich een Geſlagt noemen, 't welk, in dien oord, de oppermagt bekleedde, en hadt het regt om 'er eenen Richter aan te ſtellen. Van vroege her-

ſtranten. De eerstgenoemden lieten den beſchuldigden ongemoeid; doch de anderen, ijverig voortſtaande, ſchorsten hem in zijnen dienst, zonder hem gehoord te hebben. Thans keerde zich SIMON, met een ſchriftelijk Verzoog, tot het Geregt, met aanbieding van zich openlijk te willen zuiveren. Toen op dit Verzoog geene agt wierdt geſlagen, vervoegde hij zich bij eenige Landjonkers, allen Leden van den Regtbank, om te vernoemen na de redenen, waarom op zijne aanbieding niet gelet wierdt. Doch van deeze ontving hij geen ander beſcheid, dan dat de Amptman hem tegen was, en dat alle zijne redenen, bewijzen, moeite en poogingen geene baate zouden voortbrengen. In 't voorbijgaan moeten wij hier aanmerken, hoe van deezen Amptman wordt verhaald, dat hij een ijverig tegenſtander was van allen, die onder de verdenking van Remonſtrantsgezindheid lagen, dat de ſgheuring der Klasſis voornaamelijk op zijn aandrijven en voortzetten was geſchied, en dat hij de Contraremonſtranten, in alles wat zij opwerpen, zogt voort te helpen. De Predikant, nogthans, geene middelen, ten betooge van zijne onſchuld, onbeproefd willende laaten, daagde zijne beſchuldigſter voor het Geregt. Doch zij verſcheen niet; zelf hadt zij zich te zoek gemaakt, zonder dat iemand de plaats wist aan te wijzen, waar zij zich onthieldt. De Leeraar moest zich dan de ſchorzing van zijnen dienst getroosten. Intusſchen vergaderde het Sijnode van de Provincie van *Gelderland* te *Arnhem*. Het afgezonderde of Contraremonſtrantsch gedeelte, zich de hoedanigheid en de magt der geheele Klasſis aanmatigende, dagvaarde BYSTERUS voor deeze Vergadering; die voorts de ſchorzing goedkeurde, en de verdere behandeling der zaake aan de Sijnodaale Afgevaardigden beval. Bij deeze vervoegde hij zich met de boven gemelde bewijzen van zijne onſchuld; om welke nader aan te dringen, hij zich beriep op het voorbeeld van verſcheiden andere Predikanten, die insgelijks, op loſſe gronden, met verſcheiden haatlijkheden betigt wierden. Doch hier op floeg men geene agt, maar wees den klager van de hand, met *dat gaat u niet aan? Wij weeten wat wij te doen hebben.* 't Leedt nu niet lang, of de dienstſchorzing wierdt in geene volkomene afzetting veranderd. Hoewel

's Mans

's Manns Remonſtrantsgezindheid voor de waare oorzaak van zijnen ramp, bij veelen, wierdt aangezien, maakt men, egter, den geen gewag in het Vonnis, 't welk over hem wierdt uitgeſproken.

SIMON BYSTERUS, dus van zijn Ampt verlaaten, hieldt zich, zedert dien tijd, bezig met het heimelijk bedienen der Remonſtrantſche Vergaderingen. Dikmaals ontmoette hij, in dit werk, groote zwaarigheden, doch ontkwam telkens het gevaar der Gevangeniſſe. Twee jaaren volhardde hij in de heimelijke bediening, doch vondt, ten laatſten, den eindpaal te *Rotterdam*, in den Jaare 1621. Buiten de Stad, bij *Kroswijk*, hadt hij voor eene aanzienlijke Vergadering gepredikt. Men ſcheidde zonder eenige ſtoornis. Elk ging zijnen weg, en de Leeraar insgelijks na de Stad, in den waan van een veiligen doortogt, onder zo veele menſchen, als thans in- en uitgingen. Doch hij was verraaden, zonder te weeten, door wien. De Wethouderſchap (om dit hier in 't voorbijgaan aan te merken) hadt thans verſcheiden verſpieders in dienst, wier naamen en perſoonen zorgvuldig bedekt wierden gehouden, vermits anderzins hun dienst te onbruik zou gemaakt worden. De meesten hunner, gelijk naderhand is gebleeken, gaven zich uit voor Remonſtranten, en lieten zich dikmaals in hunne Vergaderingen vinden. Thans viel, inzonderheid, het vermoeden op eenen Soldaat, die, om en bij de Vergaderplaats, zich bezig houdende met hengelen, den Leeraar aandagtig beſchouwde, en, nog vóór het opbreeken der Vergaderinge, Stadwaarts ging. Hoe 't hier mede ook zij. Na dat de Predikant SIMON BYSTERUS zijn werk verrigt hadt, en, van eenige weinigen verzeld, op zijnen wedertogt na *Rotterdam*, tot digt bij de Oostpoort was genaderd, zondt hij twee mannen vooruit, om te verneemen, of 'er onraad ware. De voorſte hoorde eenig gemompel in het Wagthuis, waar uit hij konde bemerken, dat men op den Leeraar toeleide; doch eer hij zijnen makker, die kort agter hem was, en deeze den Leeraar, welke hen op de hielen volgde, konde waarſchuwen, kwam de Portier uit het Wagthuis, liep den voorſten burger voorbij, gevolgd van eenen Dienaar des Dijkgraafs, welken hij toeriep: *dien ſchelm zonder Mantel moeten wij*

hebben! Straks ſchoot de Dienaar toe, en met de eene hand BYSTERUS aangrijpende, met de andere eenen ponjaart opheffende, *Geef u gevangen*, riep hij, *of dat gaat 'er door!* De Portier floeg insgelijks de handen aan den Predikant, die met een van etlijke Soldaaten omſingeld, en in het Wagthuis wierdt getrokken.

Onder dit alles gaf de boven gemelde burger, van de gevangenisſe des Leeraars, kennis aan de Remonſtranten, die daar omſtreeks zich bevonden; waar door het gerugt zich ſpoedig door de gantſche Stad verſpreidde. Straks vloogen veele ingezeetenen, en onder deeze verſcheiden matroozen, den Remonſtranten toegedaan, na de Oostpoort, met oogmerk, ware 't mogelijk, om den gevangene te ontzetten. Doch de Soldaaten zogten hun het naderen te beletten, en zonden aan den Dijkgraave om hulp, hoewel de Leeraar op het grondgebied der Stad gevat was. Maar de Soldaaten vreesden, meent men, dat de Schout of Baljuw niet zo vaardig zijn zoude met het zenden van hulp als de Dijkgraaf. Intuſſchen zag men ginds en elders ſteenen vliegen, en drongen de burgers zo ſterk aan, dat zij de Wagt op de vlugt dreeven, en, meent men, den Leeraar zouden ontzet hebben, zo niet de Dijkgraaf, met een hoop gewapende manſchap, ware toegekoomen. Vermids het volgende treurtooneel, met de gevangenpeeming van den Remonſtrantſchen Leeraar, in een onmiddelijk verband ſtaat, moeten wij daar van een kort verhaal mededeelen.

De Dijkgraaf dan, met zijne manſchap genaderd, vraagde, met een verſtoord gelaat, aan de vlugtende wagt, *wat volk zij waren?* *Soldaaten*, was het antwoord, en 't zijne daar op: *Toont dan dat gij Soldaaten zijt, en ſchiet 'er in.* Onder het aanrukken, hadt men hem, tot de manſchap, *die* hem verzelde, hooren zeggen: *Koomen u de burgers te na, verſchoont ze niet; ſchiet 'er onder, al zoudt gij vijfentwintig met éénen ſchoot treffen.* Het woord was 'er naauwlijks uit, of men zag, aan alle kanten, vuur geeven op de burgers: te meer, zints de Soldaaten nog meer wierden aangehitst, door het geroep van zommige burgers: *Schiet 'er vrij onder. Weert u nu als Mannen.* En, *zijn 'er nu geene*

Sol-

Soldaaten, om de Arminiaanen van kant te helpen? 't Gevolg hier van was, dat een merkelijk getal Remonſtranten deerlijk wierdt gekwetst, en zommigen hunnen ijver met den dood moesten bekoopen. Verſcheiden onſchuldige aanſchouwers ontvingen insgelijks zwaare wonden, of lieten 'er het leeven. Een Romeinsch ſtuk, en 't geen, veelligt, den voortgang van den moord niet weinig ſtuitte, vindt men, bij deeze gelegenheid, aangetekend, beſtaan door ADRIAAN VAN DYK, weleer Sekretaris van *Bleiswijk*. Zonder 't gevaar te ontzien, drong deeze onder de Soldaaten, en rukte, van gelid tot gelid loopende, de brandende Lonten van de Haanen der Musketten, met zulk eene ſnelle behendigheid, dat hij met 'er haast zo veele Lonten bekwam, als hij op zijnen arm konde draagen; daar hij voorts mede ter Stad in liep en die ergens in een huis nederworp. Van verwondering bedremmeld, over 's Mans ſtout beſtaan, ſtonden de Soldaaten roereloos, zonder iets tegen hem te onderneemen. De Remonſtranten, wijkende voor de overmagt, zogten, eindelijk, om een goed heen koomen, en de Stad kwam wederom in ru<t.

Midlerwijl badt men den Predikant geworpen in een akelig Dievengat, alwaar hij zat tot den volgenden nacht, wanneer de Dijkgraaf hem daar uit deedt haalen, om hem voors na *'s Graavenhage* te vervoeren. Doch den gevangene, uit vreeze voor nieuwe beweegingen, niet door de Stad durvende leiden, liet hij hem, langs den Buitenſingel, brengen na de Delfſche Schuit, zo vast gevleugeld en gebonden, dat hij, buiten de Stad gekoomen zijnde, zeer deemoedigljk om eenige verligting badt. Onder weg moest hij insgelijks verſcheiden ſmaadheden en mishandelingen verduuren. In *'s Hage* ſloot men BYSTERUS, op de Voorpoort, in de zo genaamde ijzeren Kamer, een zeer benaauwde Kerker. Hier zat hij eenigen tijd, eer men hem verhoorde. Eerlang geſchiedde zulks verſcheiden maalen, nu eens voor eenige Leden van het Hof, zomtijds voor den vollen Raad. Om den Leezer eenig denkbeeld te geeven van de geſteldheid dier tijden, zullen wij hier eenige vraagen en antwoorden melden.

Langs allerlei wegen, zelf door zwaare bedreigingen, zogt men uit den Gevangene te verneemen, waar hij te *Rotterdam* hadt thuis gelegen, en met welke lieden hij verkeerd hadt. Doch hij bleef volſtandig bij de weigering om iemand te bezwaaren. Op de vraag, of hij de tegenwoordige Heeren en Magiſtraaten niet voor wettig erkende, was zijn antwoord: „ dat hij zich daar over niet bekommerde, en hen wel voor „ zodanig hadt te houden." *Waarom*, viel daar op de vraag, *zijt gij dan, tegen hun gebod, in het Land komen predikken*? en het antwoord: „ Om der Conſcientie wille, die ver„ der dan op menſchen ziet." Op de vraag, op wiens verzoek hij zulks gedaan hadt, bekende hij, eene Akte van verzoek, om zich ten dien einde te laaten gebruiken, door UITENBOGAARD en anderen getekend, gehad te hebben. Als thans hem de Raaden vraagden, of dan UITENBOGAARD en anderen magt hadden, Predikanten herwaarts te zenden, hernam hij, „ dat zij zich geene magt aanmatigden, maar zulks deeden „ op verzoek der Gemeenten" Nu begon men BYSTERUS van nieuws te ondervraagen, over de lieden, bij welke hij gehuisvest was geweest, eerst door dreigementen, en naderhand door zagte redenen, met belofte zelf van die luiden geheim te zullen houden, en niet bezwaaren. Doch de Gevangene verklaarde zulks kwalijk te kunnen gelooven, en verſtoutte zich, naar de reden der nieuwsgierigheid te vraagen. 't Antwoord der Heeren was, men wilde die luiden door zagtmoedigheid beweegen, om zich wederom bij de Kerk te voegen, ten einde zij in de regeering mogten geſteld worden; waar op BYSTERUS den Raaden te gemoete voerde, „ dat hij die lui„ den voor de zodanigen hielde, dat ze na geene regeering „ ſtonden, en om hen wederom in de Kerk te brengen, zij „ met redenen moesten overtuigd worden." Naa herhaalde ondervraagingen, over het zelfde onderwerp, welke door den Gevangene even eens beantwoord wierden, deedt men hem buiten ſtaan, en, wederom binnen geroepen zijnde, aanzeggen, dat de Heeren niet voldaan waren, en wilden weeten, waar hij hadt thuis gelegen. Niettemin bleef de Leeraar volſtandig bij zijne weigering om iemand te willen noemen. Waar op hij na zijnen Kerker wierdt te rug geleid.

Ter-

Terwijl SIMON BYSTERUS op de Voorpoort zat, verzogt hij dikmaals om ſchrijfgereedſchap, en zijne huisvrouw, ISABELLA VAN HATTEM, om tot hem te worden toegelaaten; doch beiden te vergeefs. Ten tijde als de Leeraar gevangen wierdt genomen, was hij in een geleend gewaat geſtoken, om hem te vermommen. Dewijl dit gewaat aan zijnen ſtand niet voegde, en daarenboven, in het guure herfstweder, geen behoorlijk dekzel gaf, wilde zijne Echtgenoote hem de gewoonlijke zwarte kleederen toezenden, om dezelve tegen de geleende te verwisſelen. Ook dit verzoek wierdt afgeſlagen. Doch alzo zij, met haar Mans kleederen, zich dikwijls aan de deur vertoonde, door welke de Heeren moesten na binnen gaan, en telkens haar verzoek herhaalde, bewilligde men eindelijk, om alle verdere moeilijkheid en opſpraak te ontgaan. De Cipier, intusſchen, geenen last hebbende om den gevangene zijne kleederen te geeven, leide die ter zijde. Beter ſlaagde de Huisvrouw om haaren Man aan ſchrijfgereedſchap te helpen, en brieven met hem te wisſelen. Daar toe was haar behulpzaam de Dienaar van zekeren Graave, die boven haar Mans hoofd in gijzeling zat.

Drie weeken hadt de Leeraar gezeeten, toen de Huisvrouw, na lang bidden, verlof kreeg om haaren Man te mogen ſpreeken, doch in 't bijzijn van den Prokureur-Generaal. Naderhand wierdt hem toegeſtaan, dat zijn Dogtertje, een kind van zes of zeven jaaren, hem een dag gezelſchap hieldt, en vervolgens om zijne Huisvrouw alleen, in de zo genaamde ijzeren Kamer, te mogen ſpreeken.

Omtrent deezen tijd ontving men, in *'s Hage*, de tijding van de heimelijke ontkooming van twee gevangene Remonſtrantſche Predikanten uit hunne gevangenis. De Staaten van Holland, op het voorſtel van eenige Leden, „ dat 'er diende „ gelet te worden" (dus luidt de Reſolutie) „ waar men „ dat volk voortaan zoude leggen, ten einde zij mogten wor„ den bewaard en de authoriteit van het Land mogt behouden „ blijven, en met deeze zaak, tot ſpot der Regeeringe, zo „ niet mogt worden geſpeeld", de zaak overwoogen hebbende, namen, op den drieëntwintigſten September, het beſluit, dat de gevangene Remonſtrantſche Predikanten, voortaan, zou-

zouden gevoerd worden na het Kasteel van *Loevesteïn*, en aldaar zorgvuldig bewaard worden, zonder eenigen toegang, ten minsten koste van den Lande. Op den zesden van October wierdt dit besluit aan BYSTERUS bekend gemaakt, en hij, diensvolgens, ter eeuwige gevangenisse op *Loevesteïn* verweezen, om reeds 's anderendaags derwaarts gevoerd te worden.

Niet vroeger, intusschen, dan in den avond van dien volgenden dag, ontving de Huisvrouw berigt, dat haar man in den nacht zoude vervoerd worden. Dies vervoegde zij zich bij den President KROMHOUT, met ootmoedige bede om haaren Man nog eens te mogen spreeken. Doch deeze wees zulks van de hand. Nogthans vervoegde zij zich, met nog drie Vrouwen en den Zwager van den Cipier, bij de Gevangenpoort, om op het uitbrengen te wagten. Ten twee uure naa middernacht zag zij den Prokureur-Generaal met zijne Dienaaren koomen; met deeze drong zij na binnen, zonder dat men haar weerde, misschien uit medelijden met haare hoogzwangerheid. De andere moesten buiten blijven. De bitter bedroefde ISABELLA, haaren Man in 't oog krijgende, vraagde hem, werwaarts hij zoude vervoerd worden? en 't antwoord was, *na Loevesteïn*. Zeer kwalijk wierdt dit bij den Prokureur-Generaal opgenoomen. De Vrouw, ziende dat men met haaren Man voortging, riep: „Laat ik hem wat geld geeven"; doch de andere daar op: „Hij heeft geen geld van doen". Haar toestand, die den gang zeer bezwaarlijk maakte, belette hem te volgen. Voorts hieldt men haar op de Gevangenpoort, tot den volgenden dag, wanneer men haar na haare herberg liet wederkeeren, alwaar nu ook de Cipier de klederen van haaren Man bragt, welke hij dus lang in bewaaring hadt gehouden.

Intusschen was SIMON BYSTERUS te water na *Loevesteïn* vervoerd, alwaar hij den achtsten October des Jaars 1621 aankwam. In 't eerst ontving hij eene vrij goede behandeling, waarschijnlijk door het mededogen van de huisvrouw van den Slotvoogd. Zeker is het, dat, naa haar overlijden, ruim vijf weeken naa 's Leeraars komst in de Vesting voorgevallen, de kans ten kwaade keerde. Zoo slegt was, zedert, zijn onthaal, dat zelf eenige Soldaaten deernis met hem hadden, en zijner

zijner Huisvrouwe, te *Gorinchem*, alwaar zij, om de nabijheid, bij voorraad, haar verblijf hadt genomen, aandienden, dat haar Man niet genoeg kreeg, immers geene bekwaame ſpijze om van te leeven, en dat zij wel zoude doen met hem zomwijlen iets toe te zenden.

En, inderdaad, des middags moest hij zijnen maaltijd houden met twee gebakken haringen, die, om haare garſtigheid, naauwlijks konden geëeten worden, en daar bij een ſchotel met zo genaamde Erwteſoep, in welke naauwlijks eenige erwten te vinden waren. 's Avonds moest hij zich behelpen met eenen ongereezen Boekweitenkoek, zonder boter, waarin men zwoert en beentjes van ſpek hadt gebraaden. In één woord, zo vleg was de kost, met welken de Slotvoogd den Gevangene voedde, dat de Soldaaten van het overſchot weigerden te eeten, zelf een Exter, welken deeze op de Zaal van het Slot voedden.

Onder dit alles was de Huisvrouw van den gevangenen Kerkleeraar in het Kraambedde bevallen. Naa haare herſtelling ('t was omſtreeks van Kerstijd) beſloot zij tot eene reize na *'s Graavenhage*, met oogmerk om toegang tot haaren Man te verwerven. Zij nam haaren weg voorbij *Loeveſtein*, en vondt middel om den Gevangene van haar voorneemen kennis te doen toekoomen. Haar verzoek was, om nevens haare kinderen, bij haaren Echtgenoot, binnen de Sterkte te worden opgeſlooten. Men wees zulks van de hand. Doch dit ſchrikte haar niet af, om haar verzoek, van tijd tot tijd, aan te dringen. 't Gevolg daar van was, dat, in de Maand Maart des volgenden Jaars 1622, de Staaten van *Holland* en *Weſtfriesland* verlof gaven, om, geduurende den tijd van zes maanden, haaren Man eens ter weeke te mogen bezoeken. Naderhand wierdt dit verlof verder uitgebreid, en haar toegeſtaan, om zich nevens haare kinderen, bij aanhoudenheid, in 't gezelſchap van haaren geliefden Echtgenoot, binnen de Staatsgevangenis te laaten opſluiten. SIMON BYSTERUS zat in deezen Kerker, te gader met zijne getrouwe Echtgenoote, tot omtrent het midden der maand Julij des Jaars 1631, wanneer hij, nevens eenige andere medegevangene Remonſtrantſche Predikanten, zijne vrijheid bekwam door de vlugt. Van

de

de wijze en omſtandigheden der ontkooming, hebben wij reeds elders een verhaal gegeeven: te weeten op het Artikel van eenen van 's Mans lotgenooten NIELLIUS (KAREL). Zie Deel XXIII. bladz. 162 enz.

Zie G. BRANDT, *Hiſt. der Reformatie.*

SIMONSHAVEN *en* SCHUDDEBEURS, te gader één Ambagts-Heerlijkheid, in het Zuidlijk gedeelte van de Provincie van Holland, het *Land van Putten* genaamd. Nogthans ſtaan zij ieder afzonderlijk in de Verpondingslijſten aangeſchreeven. Volgens dezelve zou *Simonshaven* bevatten elfhonderd drieënzeventig Gemeten en zestien Roeden, *Schuddebeurs* niet meer dan achthonderd achtëntwintig Gemeten en eenentachtig Roeden. De laatstgenoemde plaats kan geen hooger naam, dan dien van gehugt draagen; 'er ſtaan ſlegts weinige Huizen. *Simonshaven*, daarentegen, is een vrij goed Dorp, hoewel 'er, bij de jongſte opneeming, niet meer dan negenëndertig Huizen ſtonden. De Kerk is een zindelijk gebouw.

SIMONIDES, (SIMON) een Godgeleerde, en ijverig Voorſtander van het Huis *van Oranje*, waar van hij, in de onrustige tijden, welke hij beleefde, doorſlaande proeven gaf. Eerst bekleedde hij het Leeraarampt, onder de Hervormden, te *Rotterdam*, en vervolgens in *'s Graavenhage*. Toen men, in den Jaare 1665, ginds en elders, in de Provincie van *Holland*, eenigen trek beſpeurde, om Prins WILLEM DEN III tot de Stadhouderlijke waardigheid te verheffen, voer hij uit, van den Predikſtoel, tegen zommige Regenten, die geoordeeld wierden het werk tegen te houden, hen beſchuldigende van ondankbaarheid tegen het Huis *van Oranje*. Niet minder ijverig, voor de belangen van dat doorluchtig Huis, gedroeg hij zich in den Jaare 1672. Men vondt toen, hier en daar, Predikanten, die openlijk ſtaande hielden, en het volk in het denkbeeld zogten te brengen of te voeden, dat veele Leden van Regeeringe, zo niet aan verraad ſchuldig, althans den Lan-

Lande niet zeer getrouw waren; als mede, dat de reden van den ſnellen voortgang der *Franſche* Wapenen, en van den zeer nadeeligen en kwaadſpellenden toeſtand van 's Lands zaaken, in geene andere oorzaak moest gezogt worden, dan om dat men den Prinſe VAN ORANJE te weinig gezags gaf. Wanneer, niet lang daar naa, de gebroeders JOHAN en KORNELIS DE WITT het ſlagtoffer wierden van de moorddaadige woede van 't *'s Graavenhaagſche* Graauw, zag men ook, nevens andere lieden van eenig aanzien, den Predikant SIMONIDES onder de aanſchouwers van het ſchrikwekkend treurtooneel. Ook ſtondt hij nabij genoeg hetzelve, dat een der beulen, die de hand geleend hadden tot het hangen der deerlijk geknotte Lijken, hem vraagde, *of ze hoog genoeg hingen?* Thans, egter, ſcheen de Kerkleeraar het afſchuwelijk gezigt niet langer te kunnen verdraagen, maar begaf hij zich in de herberg, naast de Gevangenpoort, bij eenige Leden der Regeeringe van *'s Graavenhage*, welke, van daar, het gruwelſtuk, van verre, aanſchouwden. Wijders vindt men aangetekend, dat SIMONIDES, 's anderendaags, predikende in de Nieuwe Kerk, van het voorgevallene op den voorgaanden dag, opzettelijke melding maakte. Den moord, aan het Broederpaar gepleegd, noemde hij *eene wraake Gods.* Hij voegde 'er nevens, dat de handdaadigen aan denzelven niet geſtraft, maar veeleer beloond zouden worden. Met dit alles was SIMONIDES een vlijtig beoeffenaar der gewijde Schriften, en moet veel gedagt hebben over de Christelijke Godzaligheid. Dit mag men afneemen uit zijne uitgegeevene Werken, onder welke men genoemd vindt twee *Verhandelingen over het Avondmaal*; de *Gekruiste Christus*; de *Hemelſche Ziel*; *Oeffenſchool der Godzaligheid*; *Noodige Boete*, en andere. Hij overleedt in goeden ouderdom, in den Jaare 1675.

SIMONS, (MENNO) grondlegger en hoofd eener gezinte, welke zich, in den beginne, naar hem Mennoniten heeft genoemd, (doch waar van de voornaamſte gemeenten naderhand die benaaming, als meer een menſchelijk, dan Christelijk geloof ſchijnende aan te duiden, verworpen, en zich Doopsgezin-

zinden genaamd hebben.) wierdt in 1496 geboren in het Frieſche Dorp *Witmaarſum* bij *Bolsward*, en bezat, volgens de aanmerking van den Kardinaal HOSIUS, meer geleerdheid, dan, zegt hij, „de Doopsgezinden gemeenlijk gewoon zijn." Wij zullen evenwel ſtraks zien, dat deeze aanmerking met oordeel verſtaan moet worden.

MENNO SIMONS was eerst Prieſter te *Pinningum*, *Pingjum*, of *Pijnrongen*, predikte de Leer van de Roomſche Kerk met veel ijver, en kantede zich tegen de oproerige Predik- en handelwijze der Munſterſche Wederdooperen. Naderhand verliet hij den Roomſchen Godsdienſt, en wierdt door eenen Herdooper, UBBO PHILIPS, andermaal gedoopt. Verſcheiden van deeze Wederdoopers, die ondernamen het Koninkrijk van den Meſſias te *Amſterdam*, te *Munſter*, en ook in *Friesland* weder op te rechten, waren onnoozele zielen en eenvoudige lieden, die door eenige weinige volſlagen Dweepers of Guiten, of moogelijk beiden, misleid wierden. Schoon MENNO SIMONS met hen daar in één was, dat hij den Herdoop aandrong, moet men hem egter geenzins met deeze Wederdoopers gelijk ſtellen, als welker handelingen en voorwendzels hij hoogli k afkeurde.

Door zijne Schriften, die in een bondel te *Amſterdam* in 1651, en naderhand op nieuw in 1681, zijn uitgegeeven, kreeg hij groote agting bij zijne geloofsgenooten, welke ook lang heeft ſtand gehouden, doch, gelijk wij ſtraks zien zullen, thans bij veelen zeer verminderd, ja genoegzaam verlooren is.

Gelijk hij zijne gedagten zeer net en vaardig verklaaren konde, bekwam hij te deezer oorzaake insgelijks veele aanhangers en leerlingen, in *Friesland*, te *Groningen*, en *Embden*; in *Weſtphalen*, in *Gelderland*, *Holland*, *Braband*, aan de Oostzee en elders.

MENNO onderweeg zijne Discipelen met veel zorg, en vermaande hen tot verdraagzaamheid: maar men beſchuldigt hem, en misſchien met reden, dat hij naderhand hier omtrent tegen zijn eigen gevoelen aanging, hevig uitvaarende tegen de geenen, die het Pausdom verlaatende zich niet bij hem vervoegden. Hij maakte, in zijne drift, de Lutherſchen voor Vrij-

gees-

geesten, en de gevoelens van ZWINGLIUS voor eene Gruwelleere uit.

Zommigen zeggen, dat hij in een gesprek met JOH. A LASCO te *Embden* loochende, dat CHRISTUS zijne menschelijke natuur van de Maagd MARIA hadt; anderen integendeel beweeren, dat hij in eene andere redevoering, welke hij met MARTINUS MYCRONIMUS hieldt, de menschwording van CHRISTUS erkende, maar dat hij het lighaam afleidde, dan uit het wezen des Vaders, dan uit het wezen van den H. Geest, dan uit het Woord.

Welke ook zijne weezenlijke gevoelens over deeze duistere stukken geweest mogen zijn, daar zijn andere dingen, waar omtrent hij zich duidelijker verklaard heeft: als de wederstand, wanneer men aangevallen wordt, welken hij verbiedt; gelijk hij ook het ampt der Overheid ongeoorlofd agt, of ten minsten ontraadt, voor een Christen. Volgens zijn gevoelen mogt men geheel niet zweeren. Evenwel heeft men in zijn Fundament-Boek deeze woorden: „ Mijn getrouwe Leezer, hier „ immer geloofd nu niet mij, maar het woord, daar u lieden „ op, met Gods genade, door mijne kleine gaven, geweezen „ hebbe: want ik zegge u, dat *zo waarachtig als de Heere „ leeft!* alle die u anders leeren, dan wij uit des Heeren „ woord betuigd hebben, zij zijn dan wie dat zij zijn, dat „ zijn de Propheeten, die u verleiden", enz.

In den Jaare 1546 kwam Keizer KAREL DE V in de Nederlanden, en gaf, op aanstooking der Monnikken en verdere Geestelijkheid, een sterk plakkaat tegen de Lutheraanen en Doopsgezinden uit, 't welk eene groote vervolging naa zich sleepte. In 't Jaar 1543 wierden 'er zelfs op het lijf van MENNO 100 guldens gezet, met bijvoeging, dat zo de geene, die hem ontdekken zoude, een van zijne aanhangeren was, hem hem pardon en het burgerregt beloofde. Bij deeze gelegenheid verhaalt men, dat hij, zijne reis op een Postwagen vervolgende, door Lieden, die hem zogten, wierdt gevraagd, of MENNO SIMONS zich niet op dien wagen bevondt, en dat hij darop zijne Reisgenooten, die naast en agter hem zaten, vroeg of MENNO SIMONS in hun gezelschap ware. En van allen Neen! ten antwoord gekreegen hebbende, tot de Vraagers

zeide: „ Gij hoort uit aller mond, Vrienden, dat MENNO „ SIMONS niet in het gezelschap is." Waar mede men de wagen liet voortrijden. Dit, naderhand rugtbaar geworden, zoude aanleiding gegeeven hebben tot het bekende spreekwoord: zich van eene Menniste streek bedienen.

Naa een onvermoeiden ijver, en veele omzwervingen, is hij, in den Jaare 1561, den 13 Januarij, in het zesënzestigste jaar zijns ouderdoms, omtrent een uur van *Oldestohe*, tusschen *Hamburg* en *Lubek*, gestorven. Alle zijne Theologische Werken zijn in Folio bij elkander gedrukt.

Onder de voornaamsten van zijne aanhangers, en die, naa MENNOS leer, Mennoniten genaamd zijn, worden geteld ANNO PASTOR, anders RUDOLPH MARTINI genaamd, HENDRIK VAN UNNEN, ANTONY VAN KEULEN, GILLIS VAN AKEN, en anderen, die deeze Leere verder hebben uitgebreid. Egter is 'er onder deeze Gezindheid eene groote scheuring ontstaan. Namelijk in 1555 dreef een LEONARD BRAUWENSZ., dat de ban, of de afzondering van de Gemeente, zich niet alleen uitstrekte tot het Geestelijke, maar ook tot het Waereldlijke: dat is, dat door den ban de Ouders van de Kinderen, en echte lieden van malkander zich onthouden moesten; welk hard gevoelen mishaagde.

Die geenen, die het met BRAUWENSZ hielden, noemden zich de regte Mennoniten, en wierden ook de Vlamingen genaamd, gelijk ook Harde Banners, wegens hunne hardheid in den ban. Van deeze soort waren de geenen, die zich op de bijeenkomsten te *Leeuwaarden* en *Embden*, in de Jaaren 1578 en 15[illegible] bevonden.

De anderen, die zich tegen deezen aankanteden, wierden de Friezen, Franekers, of Waterlanders genaamd, en moesten ook wel de Schimpnaamen van Hamaxsaaren, Barboniten, [illegible] voeren.

Wederom waren 'er anderen, die tusschen deeze twee partijen vrede wilden maaken, waar uit weder eene nieuwe [illegible] te rees: en om dat zij het met geen van beiden hielden, [illegible] den zij Neutralisten genoemd, hoewel ook de beide vo[illegible] Sekten, zo wel de Vlamingen als Friezen, wederom in [illegible] andere nieuwe Sekten verdeeld zijn, naardien onder hen [illegible]

wel

Kerkelyke opstand te Konstantinopolen.

CX.

Anastasius vertoont zich in de gedaante van boeteling. Bladz. 241.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

wel wegens de kerkelijke tugt, als wegens zekere geloofsſtukken, tweeſpalt is ontſtaan.

Onder deeze nieuwen noemde men voormaals de Galenisten, naa één hunner bekende Leeraars GALENUS ABRAHAMS te *Amſterdam*. Vermits men hem te laſt leide, dat hij niet vreemd was van het gevoelen der Sociniaanen, die de waare Godheid van CHRISTUS en den H. Geest lochenen, en zich al te toegeevende toonde in het Avondmaal uit te deelen aan de zulken, die nog niet, naa de gewoonte der Mennoniten, wedergedoopt waren, kantede zich, onder anderen, SAMUEL APOSTOOL tegen hem aan; maar door dien GALENUS ABRAHAMS in grooter agting was en veel aanhang hadt, ſcheurden deeze twee partijen zich van malkander, en rigtede ieder bijzondere zaamenkomſten aan.

Verder worden de zogenaamde Waterlanders, die ook, naa hunnen voornaamſten Leeraar JOHANNES DE RIES, wel Johanniten genaamd zijn, voor de regtzinnigſten gehouden: gelijk zulks uit de Geloofsbelijdenis van JOHANNES DE RIES, met de uitlegging van PIETER JANSZ van *Wormerveer*, te zien is.

Van deeze ſoort is ook ENGEL ARENTS VAN DOOREGEEST geweest, die met FREDRIK SPANHEIM zich in Strijdſchriften heeft ingelaaten, en in zijne brieven aan denzelven de waare Leere der zogenaamde Doopsgezinden getoond, zich zuiverende van veele zwaare beſchuldigingen, daar de Mennoniten mede belaſt wierden; waar uit blijkt, dat het zeer zwaar is van de Leerſtukken der Mennoniten of Doopsgezinden in het algemeen iets te melden, door dien zo veele verſchillende takken uit deezen boom gegroeid zijn. Men vindt een zeer groote onderſcheid in hunne geloofsbelijdenisſen, boven gemeld, met anderen welke van andere Gemeenten of Vergaderingen voorhanden zijn.

Men vindt egter een zamenhang van eenige hunner Geloofsbelijdenisſen te *Amſterdam* in den Jaare 1665 gedrukt, eene voorſtelling van de voornaamſte Artikelen des Christelijken geloofs, welke te *Dordrecht* in eene algemeene vergadering der Mennonitiſche Gemeenten goedgekeurd wierdt, en welke door HENDRIK RUDOLF BENTHEIM, in zijn Hollandſchen Kerk- en School ſtaat mede ingelaſcht is, waar in veele ſtel-

lingen geheel anders gevonden worden, dan eene onkundige bitterheid hunner Partijen hen dikwils te last gelegd heeft. In het ſtuk raakende het ampt der hooge Overigheid vindt men geen woord, dat het een Christen niet betaamen zoude dat ampt te bekleeden; ook worden 'er meer andere geloofſtukken niet in gevonden: waarom zij zich ook beklaagen, dat zij ten onregte door NOORDBEEK, CLOPPENBURG, HORNIUS en OTTIUS, beſchuldigd worden van ſtellingen, welke zij niet gevoelen. Dergelijke klagten ſtort ook GALENUS ABRAHAMS uit, in zijne verdediging der Protestanten wegens het gevoelen, dat men alleen die geenen doopen moet, die reeds tot het regte gebruik van hun verſtand gekoomen zijn; die zo wel in de Franſche als Hollandſche taal gedrukt is, te *Amſterdam* in den Jaare 1704. In dit verweerſchrift dringt hij aan, dat de regte Mennoniten geenzins de gevoelens der Socinianen omhelzen: zo dat men te onregt het oude ſpreek- of liever ſchendwoord gebruikt, namelijk, dat een Mennoniet een bedekte Socinian is. Verder ſpreekt HENRIK RUDOLPH BENTHEIM in zeer nadruklijke bewoordingen van hun zedelijk karakter en gedrag, waar in zij zich gewisſelijk boven de meeste Christenen een langen tijd onderſcheiden hebben, bijzonderlijk uitmuntende in eene voorbeeldelijke liefdaadigheid jegens noodlijdenden. Door al het welk hunne vijanden zelve meermaalen hebben moeten erkennen, dat zij als een zeer nuttig en eerwaardig lighaam in ons Gemeenebest beſchouwd moeten worden, ſchoon hunne zeden en levenswijze ſedert eenige jaaren zeer merkelijk verbasterd zijn.

De geweezen Profeſſor der Waterlandſche Doopsgezinden te *Amſterdam*, H. OOSTERBAAN, een man van erkende geleerdheid en verdienſten, heeft in den Jaare 1771 een Latijnſchen brief aan de uitgeevers van het *Dictionaire Encyclopedique* te *Yverdon* geſchreeven en in druk gegeeven, bij gelegenheid van een gebrekkig berigt, dat in de Parijſche uitgave van dat Werk, wegens de Mennoniten, geplaats was. Gelijk deeze brief eene ſoort van Geloofsbelijdenis van de meeste Leeraaren der voornaamſte Doopsgezinde Kerk bevat, gelijk dezelve met eene zonderlinge juistheid en gemaatigdheid is geſchreeven, en geheel nieuw is, zo meene ik mijnen Leezer een bijzonder

der

der vermaak en dienst te zullen doen, met denzelven hoofdzakelijk in 't Neêrduitsch mede te deelen; en schoon dit aan sommigen een weinig buiten ons beftek mogte schijnen, ben ik egter gerust, dat men het mij in het algemeen dank zal weeten.

„ Wij houden", (hier vatten wij het uittrekzel van des Hoogleeraars brief aan,) „ met alle andere Protestanten, de „ H. Schrift voor het eenigst rigtsnoer van ons Geloof en „ Leven, met verwerping van alle Gezag van menschelijke „ traditien en opstellen. Uit deeze overtuiging vloeit bij ons „ voort.

„ 1. Dat geene formulieren, of besluiten van Concilien en „ Sijnoden, nog als een eerste, nog als een tweede rigtsnoer, „ eenig verbindend regt kunnen hebben, dewijl alle die be- „ paalingen, door ons zo wel als derzelver opstelleren, eenig- „ lijk aan Gods woord getoetst moeten worden.

„ 2. Een tweede gevolg, dat met het eerste ten naauw- „ sten verbonden is, koomt hier op uit, dat 'er geen Stede- „ houder des Zaligmaakers op deeze waereld is, welken wij „ met een ingewikkeld vertrouwen gelooven moeten. Al wie „ een ander wetten van geloof durft voorschrijven, schendt „ Gods gezag, door zich dat geene aan te maatigen, 't welk „ Gode alleen toekoomt.

„ 3. Uit dit beginzel vloeit van zelfs, in de derde plaats, „ dat wij alle de zulken verdraagen, en voor onze Broeders „ erkennen, die de H. Schrift met ons voor den eenigen re- „ gel van hun Geloof en Leeven aanneemen. Hij die andere „ Christenen, om dat zij zommige plaatsen der H. Schrift „ anders verstaan, uit de Kerk meent te moeten werpen, of „ straffen, die houdt niet langer de H. Schrift voor het ge- „ meene rigtsnoer van alle Christenen, maar stelt zijne uit- „ leggingen en gevoelens daar voor in de plaats. De onder- „ vinding van alle Eeuwen heeft geleerd, dat 'er nooit Ge- „ loofsformulieren in Sijnoden of Concilien ontworpen zijn, „ waarin niet verscheiden geloofsstukken en voorschriften als „ verbindende worden voorgesteld, daar de H. Schrift niet „ een woord van meldt. De Zaligmaaker, en zijne Aposte- „ len, hebben nooit meer van hunne leerlingen gevorderd,

„ dan dat zij geloofden, dat JESUS CHRISTUS de Zoon van
„ God de waare Messias is, op aarde gezonden, om het
„ volk Zalig te maaken van hunne zonden; dat Hij een wree-
„ den dood voor het menschdom ondergaan heeft, ten derden
„ dage weder in het leven verreezen, en naderhand door zij-
„ nen Vader ten hemel opgenoomen is, om heerschappij te
„ voeren over alles, van waar Hij zal weder koomen om
„ allen te oordeelen, om den vroomen een eeuwig geluk te
„ schenken, den boozen de billijke straffen hunner ongereg-
„ tigheid te doen lijden. Deeze stukken alleen koomen ons
„ als noodzaaklijke waarheden voor. Op deeze zelfde gron-
„ den hebben ook andere Protestanten, wanneer zij zich te-
„ gen de Roomschgezinden verdedigen moesten, geredeka-
„ veld; en, naardien de waarheid maar één, en onverander-
„ lijk is, moeten zij derhalven, om bestaanbaar met zich zel-
„ ven te zijn, dezelfde verdraagzaamheid als wij oeffenen.

„ 4. Dewijl wij de H. Schrift alleen voor het rigtsnoer
„ van ons Geloof aanneemen, oordeelen wij ons in die stuk-
„ ken, welken wij enkelijk door de Openbaaring van God
„ moeten leeren kennen, stiptelijk aan de woorden der H.
„ Schrift te moeten houden; en wij willen in deeze stukken
„ niet verder gaan, of nadere bepaalingen maaken, dan het
„ Gode behaagd heeft ons aan te wijzen.

„ Uit dit alles begrijpt men, dat allen, die tot onze ge-
„ zinte behooren, niet dezelfde begrippen over verscheiden
„ leerstellingen hebben. De meesten onzer egter verwerpen
„ de gevoelens, welke wegens de Praedestinatie met den aan-
„ kleeve van dien, op de Dordrechtsche Sijnode, zijn vast-
„ gesteld.

„ Het H. Avondmaal oordeelen wij door den Zaligmaaker
„ ingesteld, om de gedagtenis zijns doods in onzen geest te
„ vernieuwen en ons tot deugd op te leiden. Elk, derhalven,
„ die JESUS CHRISTUS voor zijn Heer en Zaligmaaker erkent,
„ en gereed is om met ons des Zaligmaakers lessen en voor-
„ beeld te willen volgen, wordt bij ons tot het H. Avond-
„ maal toegelaaten; het verschil van gevoelens strekt hier in
„ tot geen beletzel.

„ Ten

„ Ten onregte geeft men ons den naam van Wederdoopers, „ daar wij alleenlijk den bejaarden Doop voor den Christelij- „ ken Doop houden; die van Mennoniten behaagt ons, die „ alle menſchelijk gezag verbannen, mede niet. Zo de bloote „ benaaming van Christenen niet genoeg is, dat men ons dan „ Bejaarde-Doopers noeme.

„ De Dweeperij van den Graaf VAN ZINZENDORF heeft ook „ bij eenigen van onze Gemeente, zo wel als bij andere ge- „ zindheden, ingang gevonden; maar hoe zeer dezelve met „ onze denkwijze ſtrijdt, kan onder anderen blijken uit de „ waarſchouwing, die de Eerw. J. STINSTRA tegen dit kwaad, „ met zo gelukkigen uitſlag, in druk heeft uitgegeeven.

„ Men heeft ons niet zelden beſchuldigd dat wij vijanden „ van de Geleerdheid, van de Wijsgeerte, en fraaie letteren „ waren. Hier van kunnen onze partijen ons, ten minſten „ voor tegenwoordig, niet beſchuldigen. Wij beminnen de „ Weetenſchappen en fraaie konſten; en niet ſlegts zijn die „ geenen onder ons, die zich op den Koophandel toeleggen, „ niet beneden anderen in kennis van waereldſche en Godge- „ leerde zaaken, maar ook leggen niet weinige jongelingen „ op de Academien onzes Vaderlands zich geheel op de „ Weetenſchappen toe, 't zij dezelve zich in de Geneeskunde „ oeffenen, 't zij ze de voorbereidende Studien tot de God- „ geleerdheid behartigen, om tot den H. Dienst bekwaam te „ worden. Tot welk laatſte onze grootſte Gemeente, te *Am- „ ſterdam*, ſedert den Jaare 1725 eenen Profeſſor in de God- „ geleerdheid en Wijsgeerte op eene eerlijke bezolding heeft „ aangeſteld; en voor eenige jaaren hebben eenige Leden „ onzer Kerke zelfs een vrij aanzienlijken voorraad ſaamge- „ bragt van gereedſchappen om Natuurkundige proeven te „ doen, en hebben denzelven aan onze kweekſchool ten ge- „ ſchenk gegeeven, om tot dat einde te dienen.

„ Tot deeze kweekſchool koomen veelen der geenen, die „ in de H. bediening ſtaan, ſchoon alle Kerken een volkoo- „ men regt en vrijheid behouden, om hunne Leeraars uit „ onze kweekſchool of van elders te zoeken, nademaal alle „ onze Kerken haare eigen zaaken beſtieren, en de vermo- „ genden geen gebied over de min vermogenden voeren.

„ De jonge Lieden, welke zich, na de Latijnſche Schoo-
„ len doorgegaan te hebben, onmiddellijk na onze kweek-
„ ſchool begeeven, worden, behalven in de Redeneer-, Na-
„ tuur- en Meetkundige weetenſchappen onder ons, daaren-
„ boven bij de Remonſtranten in de Kerkelijke Hiſtorien on-
„ derweezen, en zij, die lust hebben om de fraaie letteren
„ te beöffenen, vinden in deeze Stad gunſtige gelegenheid om
„ dat verlangen te voldoen.

„ Wij houden de gemaatigde Godgeleerden, welken de En-
„ gelſche en Zwitzerſche Kerken verdraagen hebben, in groote
„ agting, gelijk DE CLARKE'S, DE TILLOTSON, DE SHARPE'S,
„ DE WERENFELSEN, DE TURRETIN'S, en anderen, en wij prij-
„ zen die der jeugd aan om te leezen, en in de meeste din-
„ gen na te volgen."

Ik herhaale het; ik heb gedagt, dat dit kort uittrekzel, het welk de laatſte berigten van de Doopsgezinden bevat, hier niet kwalijk paſſen zoude.

SIMULTANEUM. Bij deezen naam is, onder de Kerkelijken, bekend, eene gewoonte, welke men, op verſcheiden Plaatzen, in het *Staats Land van Overmaaze*, heeft ingevoerd. Volgens dezelve dient het zelfde Kerkgebouw ter onderhoudinge van de Openbaare Godsdienſtoeffeninge, voor de Hervormden en de Roomſchgezinden. Wanneer de eerſtgenoemden openbaare Vergadering houden, wordt voor het Altaar en andere tekens van den Roomſchen Eerdienſt een Gordijn geſchooven, of hetzelve, op eenige andere wijze, voor de Gereformeerden onzigtbaar gemaakt. Nergens, in het Gebied der Algemeene Staaten, dan in het gemelde Gewest, heeft, naar men ons berigt, deeze gewoonte plaats.

Zie *Kerkelijk Plakaatboek*, Deel II.

SINOUTSKERKE, eene Heerlijkheid en Dorp, in *Zeeland*, op het Eiland *Zuidbeveland*, te zamen met nog twee Heerlijkheden, *Baarsdorp* en *'s Heer-Abtskerke*, uitmaakende een Diſtrikt, aan de Zuidwestzijde even buiten de Stad *Goes* gele-

gen,

gen, bij den naam van *de Poel* bekend; een zeer vermaaklijke oord, beſtaande uit grasrijke doch laage Weilanden. De Heerlijkheid *Sinoutskerke* wordt begroot op elfhonderdnegenëenveertig Gemeten en honderdzevenëntwintig Roeden. De boven gemelde Dorpen leggen niet verre van elkander, en allen bijkans even verre van de Stad *Goes*. Het Dorp heeft weinig aanziens, doch, evenwel, eene vrij goede Kerk en Toren. Met die van *'s Heer-Abtskerke* wordt de Gemeente aldaar door eenen zelfden Leeraar bediend.

Zie *Tegenw. Staat van Zeeland.*

S. ANDRIES-SCHANS, anders ook het *Fort S. Andries* genaamd, is een Schans of Sterkte in het Hertogdom *Gelder*, op een klein Eiland, tuſſchen de *Maas* en de *Waal*, in de *Bommelerwaard*, een weinig boven het Dorp *Roſſem*. De ſtigter daar van was, in den Jaare 1599, *Don* FRANCISCO DE MENDOZA, *Admirant van Arragon*. De reden der benaaminge was, om dat de Sterkte, geduurende het bewind van den Kardinaal ANDREAS VAN OOSTENRYK aangeleid, en in dezelve eene Kerk, aan S. ANDRIES gewijd, gebouwd wierdt. De reden, welke den Admirant bewoog, om aldaar eenen Schans op te werpen, was, om dat hij van daar de beide boven gemelde Rivieren konde beſtrijken, en alzo den toevoer van Krijgs- en andere noodwendigheden, te water, na het Staatſche Leger, affnijden. In den Jaare 1600 ſloeg Prins MAURITS het beleg om de Veſting. Veele moeite koſtte den Veldheere de verovering. Rondom dezelve deedt hij niet minder dan zes Schanzen opwerpen. Dewijl het beleg al vroeg in het Voorjaar was aangevangen, belette het hooge water der Rivieren het graaven. Naa het zakken van den Stroom, zette men het werk voort bij donkere nachten. Dus vorderde men tot aan den bedekten weg. De Bezetting, meeſtal zieklijk, en gebrek lijdende aan verſcheiden noodwendigheden, tradt nu in onderhandeling met Prins MAURITS, en verkogt aan hem de Sterkte voor honderdvijfentwintigduizend Guldens, zijnde een gedeelte der Soldije, welke de Spanjaard haar ſchuldig was.

Behalven het voordeel, door de bemagtiging van den Schans behaald, (om dit in 't voorbijgaan aan te merken) won MAURITS hier door, voor den Lande, twaalfhonderd dappere Soldaaten. De Bezetting, naamelijk, nam dienst onder de Staaten, en, vermids zij, door de Spanjaards, voor verraaders des Vaderlands verklaard wierdt, bewees zij, naderhand, uit weerwraak en verbittering op haare oude Meesters, aan de Algemeene Staaten zeer treffelijke dienſten. De Markgraaf VAN ASPREMONT, Franſche Bevelhebber, in den Jaare 1672, in de Betuwe zijnde doorgedrongen, maakte zich, met kleine moeite, meester van de Sterkte, alzo dezelve zeer ſlegt voorzien wás van de meest onontbeerlijke noodwendigheden.

Zie J. WAGENAAR, *Vaderl. Hiſtorie.*

S. ANNA-POLDER EN SCHAAPEN-GORS, één Polder, in het gedeelte van *Zuidholland*, het *Land van Voorn* genaamd. Tot in den Jaare 1724 behoorde dezelve aan de Graaflijkheid van Holland; doch toen wierdt dezelve uit de dus genaamde Graaflijkheids-Domeinen, door verkoop, aan een bijzonderen eigenaar afgeſtaan. De geheele uitgeſtrektheid wordt op iets minder dan negenhonderd tweeënzestig Gemeten begroot. Men vindt 'er geene Kerk, en naauwlijks zo veele Huizen, dat zij den naam van Dorp kunnen draagen.

S. ANTONIS-POLDER, een Ambagt, in het Zuidlijk gedeelte der Provincie van *Holland*, het *Land van Strijen* genaamd. Meer dan Vierdehalf Eeuwe geleeden, ontmoette men, in deezen oord, zeer uitgeſtrekte vrugtbaare Landerijen. De geduchte Watervloed van den Jaare 1421 deedt dezelve eenen prooi der Golven worden. *S. Antonis-Polder* is het eenige Diſtrikt, welk den verwoestenden ramp ontkwam, en tot heden toe is overgebleeven. Volgens de Verpondingslijsten beſlaat het, in zijnen omvang, vierhonderd zeevenëntveertig Morgens en vierhonderdvijf Roeden Lands. Bij de opneeming der Huizen, in den Jaare 1732, was derzelver getal, in het tijdverloop van eene Eeuwe, vijfentwintig vermeerderd, en van eenenvijftig tot zesënzeventig aangegroeid.

S. ZU-

S. EUSTATIUS, een der dus genaamde *Voor-Eilanden*, in *Amerika*, aan de Nederlandſche Weſtindiſche Maatſchappij, of, zedert derzelver vernietiging, onlangs voorgevallen, aan de Algemeene Staaten der Verëënigde Nederlanden toebehoorende. Gedurende de onluſten van den Staat met de Koninkrijken *Frankrijk* en *Engeland*, veranderde het, dikmaals, van eigenaaren. De verovering daar van, door de *Engelſchen*, was een der vijandelijke bedrijven buiten Europa, welke, in den Jaare 1664, den Oorlog aankondigden. Sedert maakten 'er zich de *Franſchen* meester van; welke het, bij de Vredehandeling van den Jaare 1667, aan de onzen wederom afſtonden. In den Jaare 1689 ontnamen zij het wederom aan de Staaten, om het, evenwel, niet langer te behouden, dan tot in het volgende jaar, wanneer de Engelſchen hetzelve aan hun ontweldigden, om het, eerlang, te ſtellen in de handen van zijne oude eigenaars. Nog in verſch geheugen legt de jongſte verovering van *S. Euſtatius*, in den laatſt gevoerden Oorlog met *Engeland*, door den Admiraal RODNEY, en de herovering door de *Franſchen*, welke het aan zijne wettige bezitters, edelmoediglijk, te rug gaven. Het Eiland *S. Euſtatius* is eigenlijk niet anders dan een Berg, welks voetſtuk op den bodem der Zee rust, en waar van het toppunt zich, onder de gedaante van een Suikerbrood, verheft. Op zijn meest kan het niet meer dan vijf mijlen in zijnen omtrek halen. De Maatſchappij heeft 'er eene Sterkte aangeleid. Ook is 'er eene Gereformeerde Kerk, die door éénen Leeraar wordt bediend. Suiker en Tabak zijn de voornaamſte voortbrengzels. Daarenboven worden 'er gedroogde Huiden van daan gehaald.

S. GEORGE DEL MINA, eene Sterkte, insgelijks voorheen de eigendom der Nederlandſche Weſtindiſche Maatſchappije, op de Guineeſche Goudkust, in *Afrika*. De Sterkte legt op eenen rots, en wordt van twee Graften omringd, die met regenwater gevuld zijn.

S. JANS STEEN, anders ook wel *S. Jan ten Steen* genaamd, eene Baronnij en Vrije Heerlijkheid, in *Staats Vlaanderen*,

aan

aan *Hulſter-Ambagt* grenzende, doch daar van onafhankelijk. Haare gantſche uitgeſtrektheid wordt op dertienhonderd achtënzeventig Gemeten en honderdvierënveertig Roeden begroot; een goed getal van welke, zo niet onder het water bedekt, althans veelal dras legt. Het drooge en bruikbaare gedeelte beſtaat, meestal, uit vrij goede Bouwlanden. Voor zo veel, evenwel, de grond, doorgaans, ligt en zandagtig is, wordt 'er meest Rogge en Boekweit geplant. Het Dorp is, meestendeels, nieuw, als zijnde gebouwd naa het Jaar 1747, wanneer het voorgaande Dorp, gedurende het beleg van *Hulst*, op bevel van deszelfs Kommandeur, in koolen wierdt geleid, om alzo den vijand het vernestelen in hetzelve te beletten. De Heer of Baron heeft aldaar eene vrij aanzienlijke wooning. Voor 't overige telt men 'er ruim vijftig Huizen, allen in twee rijen gebouwd, midden langs welke eene breede Straat loopt, ter wederzijden met fraaie en hooge Lindeboomen beplant. Daarenboven is 'er eene Kerk ten dienſte der Hervormden; die hier wel eenen eigen Kerkenraad, maar geenen Leeraar hebben. De Leeraars van *Hulst*, ſlegts een half uur van daar gelegen, koomen 'er, beurtelings, den predikdienst waarneemen.

De Opperheerſchappij van *S. Jans Steen* ſtaat aan de Algemeene Staaten; die 'er, egter, geene andere voordeelen van trekken, dan één derde der Tienden, ten behoeve van den Raad van Staate; de twee overige derden koomen aan de Abdij van *Bauderloo*, te *Gend*; welke, daarentegen, verpligt is, de Kerk en Toren van *S. Jans Steen* te onderhouden, en, des noods, te vernieuwen. Voorts bezit de Baron zeer uitgebreide Voorregten. De voornaamſte van deeze zijn de volgende. Vóór het uitſpreeken van eenig Vonnis, heeft hij het regt van *Abolitie* of Uitwisſching van alle, hoe genaamde, misdaaden. Aan hem ſtaat de goedkeuring of bekragtiging van Vonnisſen over Leeven en Dood; als mede het verleenen van Vergiffenisſe, naa dat de Vonnisſen zijn uitgeſproken. De Opgezeetenen moeten hem met een Wagen met vier paerden en met eenige lieden te voet ten dienſte ſtaan, wanneer hij, met zijnen Leenheer, te velde trekt. Wijders moeten ze hem, telkens, honderd Nobelen opbrengen, als hij beëedigd wordt,

wordt, als hij tot Ridder wordt geſlagen, en als hij in het huwelijk treedt. Boven dit alles heeft de Baron de aanſtelling van de Regeering der Baronnije; beſtaande uit Baljuw, één Burgemeester en zes Schepenen; als mede ook van den Dijkgraave en nog eenige andere mindere Amptenaaren.

Zie Tegenw. Staat van Staats Vlaanderen.

S. JOHN. (OLIVIER) Na den dood van Prinſe WILLEM DEN II, welk voorval het Engelſche Parlement hoop deedt ſchepen, om *Engeland* met de Algemeene Staaten naauwer te zullen kunnen verbinden, wierdt men aldaar te raade, ten dien einde, een Gezantſchap na *'s Graavenhage* te zenden. OLIVIER S. JOHN bekleedde hetzelve, nevens WALTER STRIKLAND, welke reeds vroeger dien post bekleed hadt. In de maand Maart des Jaars 1651 kwamen zij in *'s Hage*. Van wegen de gunſtige gezindheid der Regeeringe omtrent de toenmaalige Conſtitutie van *Engeland*, wierden de Gezanten met uitbondige ſtaatelijkheid ingehaald en ten openbaare gehoor geleid. Alleenlijk vindt men aangetekend, dat eenige jongens hun den ſcheldnaam van *Koningsmoorders* na het hoofd worpen; zinſpeelende op het bedrijf der *Engelſchen*, welke, gelijk bekend is, in den aanvang des Jaars 1649, hunnen Koning KAREL DEN I, op het Schavot, het hoofd voor de voeten geleid hadden. Volgens een loopend gerugt, in dien tijd, zoude dit ſchelden geſchied zijn door opſtookende omkooping van eenen Paadje der Koninklijke Prinſesſe, dogter van KAREL DEN I, en Weduwe van den jongstoverleeden Stadhouder. De last der Gezanten hieldt in, het ſluiten van een naauwer Verbond, dan ooit te vooren tuſſchen de twee Staaten was aangegaan. Geduurende hun verblijf in *'s Hage*, wedervoeren Heer S. JOHN, nevens zijnen amptgenoot, dagelijks, veelerhande onaangenaame ontmoetingen. Niet ſlegts van 't graauw, maar ook van lieden van aanzien, wierden hun, telkens, de hoonendſte ſcheldnaamen toegeroepen. Prins EDUARD, Zoon van den Paltsgraave FREDERIK, verdreeven' Ko-

Koning van *Boheme*, nevens eenigen van zijn gevolg, hadt hen voor *guiten*, en hunne dienaars voor *honden* uitgeſcholden. De Gezanten, hier over, hun beklag gedaan hebbende, bij Hun Edele Groot Mogende, vondt Prins EDUARD, veiligheidshalven, geraaden, *'s Graavenhage* te verlaaten; die, vervolgens, bij klokluiding, openlijk wierdt ingedaagd. Om voor anderen te dienen tot een affchrikkend voorbeeld, bragt men eenen zijner Dienaaren, op het Schavot, aan den Geezelpaal, en ſtrafte eenen anderen met ballingſchap. In weerwil van dit alles, liet het graauw zich niet beteugelen; zo dikmaals S. JOHN en zijn Amptgenoot in het openbaar verſcheenen, ſpoog het zelve op hen zijnen vuilen zwadder uit. Bij verſcheiden gelegenheden toonden de Staaten van Holland, als mede de Zeeuwſche Afgevaardigden ter Algemeene Vergaderinge, daar over, openlijk, hun misnoegen. Al wat in hun vermogen was, ſtelden zij te werk, om den Gezanten genoegen te geeven. Om een in 't oogloopend blijk te vertoonen van hunne afkeuringe der ſmaadelijke behandelinge, nodigden hen de Wethouders van *Amſterdam* tot het doen van eenen keer na hunne Stad, alwaar zij, ten algemeenen koste, treffelijk onthaald wierden. Te midden van dit alles hadden de Gezanten den ſmaad en hoon, welke hun, telkens, bejegende, overgebriefd aan het Engelſche Parlement; 't welk hen, vervolgens, in de maand Junij, te rug ontboodt. Hoedanig het verſlag ware, welke zij, bij hunne wederkomst in *Engeland*, deeden, kan gereedelijk daar uit worden afgeleid, dat aan de Verëénigde Gewesten, kort daar naa, de Oorlog wierdt aangedaan.

S. MAARTEN, met *Eenigenburg* en *Valkkoog*, drie onderſcheidene Dorpen, doch, zedert meer dan driehonderd jaaren, één gemeen Regtsgebied uitmaakende. Het legt in het gedeelte van *Noordholland*, *Geeſtmer-Ambagt* geheeten, en is onder de benaaming van *Valkkoog* of *Valker-Kogge* bekend. De gezamentlijke Regeering der geheele Ambagtsheerlijkheid beſtaat uit eenen Schout, zo wel over lijfſtraffelijke als over burgerlijke zaaken, die van de Staaten van Holland en Weſtfriesland zijne aanſtelling ontvangt; voorts uit vijftig Vroedſchap-

ſchappen en zeven Schepenen. Tot de eerstgemelde worden, uit die van *S. Maarten* twintig, tot de andere drie perſoonen verkoozen. De uitgeſtrektheid lands, welke meer bepaaldelijk onder *S. Maarten* behoort, wordt op ruim zeshonderd Roeden begroot. Volgens de opneeming, in den Jaare 1732, ſtonden 'er toen drieëntwintig Huizen minder, dan honderd jaaren vroeger. Men telde 'er naamelijk honderd en tien, nevens eenen Koornmolen. Het Dorp legt drie uuren gaans ten Noorden van *Alkmaar*. De Kerk, zo als men 'er veele, in dien oord, heeft, is een vrij groot, doch oud gebouw. Volgens een aloud Opſchrift, zoude zij reeds voor driehonderd en dertig jaaren geſtigt zijn. Op den vierkanten Toren ſtaat een zeskantig Spits, welke, door den Donder, over zijde gezet is.

S. MAARTENSDYK; zie MAARTENSDYK (*St.*) Deel XXII. bladz. 201.

S. PANKRAS, een Ambagt en Dorp, in het Baljuwſchap van de *Nieuwburgen*, in het gedeelte van *Noordholland*, 't welk bij den naam van *Weſtfriesland* bekend is. Het Ambagt, ten Noorden van *Alkmaar* gelegen, ſtaat in de Verpondingslijſten voor vierhonderdzevenënzeventig Morgens aangeſchreeven. Aanmerkelijk, naar gelange deezer uitgeſtrektheid, is het getal van Huizen, welke men aldaar ontmoet. Men telde 'er, voor ruim anderhalve Eeuw, zesënnegentig, welke, nu ruim veertig jaaren geleeden, op vierënzeventig verminderd waren. In eene dubbele rije van tweehonderd Roeden, die meestal regelrecht loopt, en ſlegts aan het eene einde eenen bogt heeft, ſtaan deeze Huizen langs den zo genaamden Breeden Weg gebouwd. Het Kruiskerkje, uit welks midden een fraai Torentje een dake uitrijst, is een zindelijk gebouw; het ſtaat een weinig agterwaarts, buiten de Huizen. De Predikſtoel is fraaier, dan men in de meeste Dorpkerken aantreft. De Regeering beſtaat uit Schout en Sekretaris, die door den Ambagtsheer, en uit vijf Schepenen, welke door den Schout en de afgaande Schepenen worden aangeſteld. Deeze met de vijf regeerende Schepenen maaken de Vroedſchap van het Dorp uit.

S. PIE-

S. PIETERSBERG; zie MAASTRICHT.

SIX. (*Het Geſlagt van*) Ook dit oud Vaderlandsch Geſlagt verdient eene plaats in ons *Woordenboek*; voor 't welk wij het, van den anderen kant, als een vereerend Artikel aanmerken, de naagedagtenis van doorluchtige Mannen in ons Vaderland, door middel van hetzelve, te kunnen voortplanten. Uit de echte bronnen, uit welke wij onze berigten ontleenen, blijkt, dat het genoemde Geſlagt reeds voor meer dan zevenhonderd jaaren bekend was in *Frankrijk*, alwaar het zijnen oorſprong heeft genomen. Van daar verſpreidde het zich naderhand ginds en elders, ook in de Nederlanden, met naame in Holland, alwaar een tak van hetzelve zich nederzette te *Amſterdam*, op de lijst van wiens Regeeringsleden wij den naam van SIX, zedert meer dan honderdveertig jaaren, aantreffen. Hoewel dus niet gelijk in oudheid aan eenige andere, verdient het, egter, eenen naam onder de aanzienlijke dus genaamde Patriciſche Geſlagten.

Het Landſchap *Cambreſis* is het oorſpronklijk Vaderland der SIXEN. Hun Stamvader was

LANDRY SIX, Ridder. Volgens eenen openen Brief, moet hij, in of omtrent het Jaar 1080, den gewigtigen post van Slotvoogd van het Kaſteel van *Kamerijk* bekleed hebben. Hij hadt ter Echtgenoote genomen CLOSINDE TURPIN, Zuster van den Ridder Watier Turpin, en verwekte bij haar eenen Zoon,

HUGUES of HUGO SIX, *Heer van Cunroy*. In of omtrent het Jaar 1132 tradt deeze in 't huwelijk, met EVERARDINE, Dogter van den Heer van Villers-Cagnicourt, en wierdt, bij haar, Vader van vier kinderen:

1. SIMON SIX, die volgt.
2. *Hugues* of *Hugo Six*.
3. *Aielaije* of *Adelheit Six*.
4. *Aliſſende Six*.

SIMON SIX, boven genoemd, tradt in den echt met CLOSCENDE DE LONSART, en verwekte bij haar vier Zoonen:

1. SIMON SIX, die volgt.
2. *Hugues* of *Hugo Six*, getrouwd met *Anna du Peage*, en bij haar Vader van

a. *Roger*

a. *Roger Six*, getrouwd met *Alix* of *Alida Brasfart*.

b. *Gery Six*, getrouwd met *N. N. Pillette.*

3. *Watier Six*, Ridder.

4. *Thierry* of *Diderik Six*, Ridder.

SIMON SIX, *de Tweede*, Ridder, nam ter Vrouwe *Joſine de Premont*, beiden overleeden, en in de Abtdij van St. Andries begraaven, in den Jaare 1209. Eén Zoon en éene Dogter wierden in deeze echt gebooren:

1. JAN SIX, die volgt, en

2. *Jeanne* of *Johanna Six*, Vrouwe van Prouvy, gehuwd aan *Raoul van Eſtourael*, genaamd *Creton*, welken zij eenen Zoon baarde,

Gerard van Eſtourael.

JEAN SIX, ſtraks genoemd, tradt in 't huwelijk met COLETTE DE HORDAING, Dogter van den Landvoogd of Drosſaard van Oſtrevant of Oostervant. Jan Six bekleedde den aanzienlijken post van Baljuw van Cambreſis, welke, in den Jaare 1260, aan hem wierdt opgedraagen. Hij liet niet meer dan éénen Zoon na,

ALEXANDER SIX, Schildknaap, Provoost van Crevecoeur, getrouwd met MACHTELT VAN WASNES, en bij haar Vader van

1. GUILLAUME of WILLEM SIX, die volgt, en

2. *Baudouin Six*, getrouwd met *Adelescende Floucquier*, Vrouw van Ligny, bij welke hij verwekte

a. *Guillaume Six*, gehuwd aan *Jeanne* of *Johanna de Durt*, en

b. *Baudouin Six*, die ter Vrouwe nam *Sophia de Bruille.*

GUILLAUME of WILLEM SIX, boven genoemd, tradt in 't huwelijk met ALIX, Dogter van den Heer van Marquette, in het Graafſchap Oſtrevant, en wierdt Vader van

JEAN SIX, *den Tweeden*, Heere in Thuw, getrouwd met COLLE DE LIGNY, zijne Nicht, eene Dogter van zijnen broeder Baudouin. Hij liet na:

1. JEAN SIX, die volgt.

2. *Iſabeau* of *Iſabella Six*, die de Echtgenoote wierdt van *Enguevrand de Marque*, Ridder.

3. *N. N. Six*, getrouwd met *Collard de Ramillies*, Schildknaap, bijgenaamd *le Dragon.*

JEAN SIX, *de Derde*, Heer in Thuw, en, van wegens zijne Echtgenoote ALIX, ook van Caulerij, was Schepen der Stad Kamerijk, alwaar hij, in den Jaare 1379, overleedt, naalaatende twee Zoonen en eene Dogter:

1. JEAN SIX, die volgt.

2. *Guillaume Six*, getrouwd met *Alix van Abancourt*.

3. *Maria Six*, Echtgenoote van *Jean de Noijers*, Schildknaap.

JEAN SIX, *de Vierde*, van wegens zijne Heerlijkheid betiteld met den bijnaam *de Caulerij*, tradt, in den Jaare 1379, in het huwelijk met COLBE DE HAUSSE, en wierdt Vader van

1. ALEXANDER SIX, die volgt.

2. *Gillis Six*, gehuwd met *Marie d'Anneux*, en in den Jaare 1400 overleeden.

3. *Philippe* of *Philips Six*, getrouwd met *Helene de Bullecourt*.

ALEXANDER SIX, *de Tweede*, was een Krijgsman, en, als zodanig, tegenwoordig, in den Jaare 1415, bij den vermaarden Slag van Azincourt, alwaar hij, naa wonderen van dapperheid verrigt te hebben, nogthans het ongeluk hadt van gevangen genomen te worden. Tweemaalen is hij gehuwd geweest, eerst met *Jeanne* of *Johanne Briſart*, gebijnaamd *de St. Hilaire*, vervolgens met *Jeanne* of *Johanne de Biſoches*, gezegd *de Lattre*. Hij overleedt in den Jaare 1418, en wierdt begraaven in de Abtdij van Cantimpré, alwaar men vindt aangetekend dat zijn broeder *Willem* Monnik was, hoewel wij deezen op 's Mans Geſlagtlijst niet vermeld vinden. Onzeker uit de eerſten, of uit de tweeden Echt, liet hij ſlegts éénen Zoon naa,

JEAN SIX, *den Vijfden*, gehuwd, voor de eerſte maal, met ALIX DE CANGE, Vrouw van Montignij, en, naa haar overlijden, hertrouwd met *Guillemette Claicquin*. Ter gelegenheid van zijn eerſte huwelijk, veranderde deeze zijn Voorouderlijk Geſlagtwapen. Dit beſtondt uit een Schild op een blaauw Veld, met drie Zilveren Starren, twee boven en één beneden. In de plaats daar van verkoos hij twee Halve Maanen in het hooſd van het Schild. Ter gedagtenisſe van zijne afkomſte, behieldt hij ſlegts ééne Star, in de punt van het Schild. Heer

JEAN

JEAN DE VYFDE, hadt, waarſchijnlijk bij zijne eerſte Echtgenoote, de volgende kinderen verwekt.

1. ALEXANDER SIX, die volgt.

2. *Jean Six*, gezegd *Hannotin de Gratencourt*, valt wegens zijne Echtgenoote, uit dat Geſlagt geſprooten, en Heer in Isnel.

3. *Adam Six*, getrouwd met *Marie le Prevost*.

4. *Paul Six*, in den Jaare 1489, Opperrentmeester van Kamerijk.

5. *Mehaut* of *Machtelt Six*, gehuwd aan *N. de Frasnes*

ALEXANDER SIX, *de Derde*, nam ter Huisvrouwe, eene Dogter van den Heere de *Creton-Mauville*, en verwekte bij dezelve, éénen Zoon en éene Dogter:

1. GUILLAUME of WILLEM SIX, van wien ſtraks nader, en

2. *Guillemette Six*, gehuwd aan *Daniel de Bullecourt*, gezegd *le Fievre*.

GUILLAUME of WILLEM SIX, *de Tweede*, was, in den Jaare 1489, Baljuw van Wallincourt, en verwekte, bij zijne Echtgenoote MARIA LE FUZELIER, drie Zoonen:

1. JEAN SIX, die volgen zal.

2. *Gillis Six*, getrouwd met *Pasque de Ruisſy*.

3. *Michel Six*, Heere van Ilant, getrouwd met *Marguerite Pollet*, van Valenchijn, in den Jaare 1512.

JEAN SIX, *de Zesde*, Schildknaap. Tot op deezen toe, hadt het Geſlagt zijn verblijf gehouden in het oorſpronklijk Vaderland. Doch, tot zijn leedweezen, beſpeurende, dat de Adel aldaar, van tijd tot tijd, in deszelfs aloude Voorregten wierdt beſnoeid, en daar door veel van zijnen luister en aanzien hadt verlooren, wierdt hij, nevens zijne Echtgenoote, JEANNE LE LEU, gezegd *de Bantouſel*, te raade, zich met der woon na Vlaanderen te begeeven. Dit viel voor in den Jaare 1511. Hij liet niet meer dan éénen Zoon naa,

GUILLAUME of WILLEM SIX, *den Derden* van dien naam, Hij woonde eerst te Armentieres, en naderhand te Rijsſel, Hij hadt een vrij talrijk Huisgezin, vier Zoonen en drie Dogteren, uit zijne Echtgenoote JAQUELINE of JENOVA DEMARY gebooren.

1. *Jacques Six.*
2. CHARLES SIX, die volgt.
3. *Guillaume* of *Willem Six.*
4. *Marten Six.*
5. *Catharine Six.*
6. *Marie Six.*
7. *Claire Six.*

CHARLES of KAREL SIX, nam zijn verblijf te *St. Omer*, en was de eerste van dit Geslagt, die zich op den Koophandel toeleide. Deeze was de Stamvader der takken, die zich, zedert, in de Nederlanden verspreid, ook te Amsterdam wortels geschooten, vervolgens gebloeid, en, tot op deezen dag, vrugten gedraagen hebben. CHARLES SIX, naamelijk, was getrouwd met ALIX DE ZATTRE, en verwekte bij haar de volgende kinderen:

I. *Christina Six*, getrouwd met NICOLAAS MULERIUS, gebooren te Brugge, in den Jaare 1564, een treffelijk Geneesheer en Wiskunstenaar, en, in beide hoedanigheden, Hoogleeraar te *Groningen*, alwaar hij, in den Jaare 1630, overleedt, hebbende geschreeven Tafelen over den loop der Zonne en der Maane; twee Boeken van Starrekundige Stellingen; een Werk over de Joodsche en Turksche Tijdrekening; en een Roomschen Almanach. Bij gemelde zijne Echtgenoote *Christina Six* hadt hij eenen Zoon verwekt, *Pieter* genaamd, gebooren in Friesland, te Harlingen, in den Jaare 1599. Hij volgde zijnen Vader op, in den post van Hoogleeraar in de Geneeskunde, waar mede hij vervolgens het onderwijs in de Kruidkunde paarde, en overleedt te Groningen, in den Jaare 1647. In 't einde van zijn leeven, hadt hij de waardigheid van Bewindhebber der Westindische Maatschappije bekleed. *Pieter* of *Petrus Mulerius*, de Zoon van *Christine Six*, is gehuwd geweest met *Machtelt Beth*, en verwekte bij dezelve drie kinderen:

1. NICOLAAS MULERIUS, van wien straks nader.
2. *Christina Mulerius*, gehuwd aan *Gerrit Ruitch*, Burgemeester van Woerden, doch kinderloos gestorven.
3. *Johanna Mulertus.*

NICOLAAS MULERIUS bediende het predikampt onder de Hervormden, eerst in de Zijp, in Noordholland, vervolgens te

te Harderwijk, en heeft eenige geleerde Werken nagelaaten. Zijne Echtgenoote was *Maria van Exel*, en hij, bij haar, Vader van de volgende kinderen.

1. *Petrus Mulerius*, Doktor in de Geneeskunde, gehuwd met *Maria Kleft*; bij welke hij twee dogters verwekte

a. *Maria Mulerius.*

b. *Christina Mulerius.*

2. *Salomon Mulerius*, Regtsgeleerde, getrouwd met *Wijnanda Schrijver*, en bij haar Vader van

a. *Nikolaas Mulerius.*

b. *Wijnand Jan Mulerius.*

c. *N. N.*

d. *N. N.* beide Dogters.

3. *Nicolaas Mulerius*, ongehuwd gestorven.

4. *Johannes Mulerius*, gehuwd aan *Johanna de Loot*, doch verwekte geene kinderen.

5. *Machtelt Mulerius*, gehuwd aan *Henrik Balk*, Leeraar onder de Hervormden te Schellinghout, een Dorp bij Hoorn, welken zij twee Zoonen baarde; wier naamen wij, egter, niet vermeld vinden.

6. *Judith Mulerius*, ongehuwd overleeden.

7. *Catharina Mulerius*, in 't huwelijk getreeden met *Gualtherus Holtius*, Leeraar onder de Hervormden, te Koudekerk, in Zeeland, op het Eiland Schouwen. Van den Zoon en de drie Dogteren, in deezen echt gebooren, vinden wij insgelijks de naamen niet opgetekend.

8. *Christina Mulerius*, die de echtgenoote wierdt van *Lenard Gudappel*, overleedt zonder kinderen gebaard te hebben.

II. *Alix Six*, was eerst de Echtgenoote van *Nicolaas Bonnenuit*, en vervolgens van *Jacques Bahler*. Uit geen van beide huwelijken vinden wij kinderen genoemd.

III. GUILLAUME of WILLEM SIX; zie beneden.

IV. JEAN SIX; van deezen zal hier naa gesproken worden.

V. ADRIAAN SIX; deeze zal insgelijks volgen.

GUILLAUME of WILLEM SIX, *de Vierde*, nam in huwelijk JOHANNA WYMER, en verwekte bij haar,

1. KAREL SIX, die volgt.

2. *Willem Six*, zonder kinderen geſtorven,

3. *Maria Six*, insgelijks kinderloos overleeden.

4. WILLEM SIX, van welken hier na zal geſproken worden.

5. *Alida Six*, getrouwd met *Adriaan Kromhout*, Schepen van Amſterdam, wiens Vader, Barthout Kromhout, aldaar de Burgemeesterlijke waardigheid bekleed hadt. Uit deezen echt wierden gebooren:

1. *Ida Kromhout*, getrouwd met Jonkheere *Jan van der Nieuwburg*.

2. *Willem Kromhout*.

3. *Wijntje Kromhout*. — Alle deeze zijn zonder kinderen overleeden.

KAREL SIX, ſtraks genoemd, trad, in den Jaare 1638, voor de eerſte maal, in 't huwelijk met MARGARETA VAN WAVEREN, Dogter van Antonij van Waveren, Ridder, Heere van Waveren, Boshol en Ruigewilnis, Burgemeester en Raad der Stad Amſterdam, en verwekte bij haar

1. JOHANNA SIX, getrouwd met PIETER SIX, Zoone van Jan Six, en van Anna van Wijmer, wier naakoomelingen, hier na, onder PIETER SIX, zullen vermeld worden.

2. *Frans Six*, en

3. *Alida Six*, beiden ongehuwd overleeden.

Na het overlijden zijner eerſte Echtgenoote, hertrouwde KAREL SIX met ADRIANA SPIEGEL, en wierdt, bij haar, Vader van nog drie kinderen.

4. WILLEM SIX, die aanſtonds volgt.

5. *Karel Six*, gehuwd aan *Margareta Commerſtein*, welke hem vier kinderen baarde:

1. *Adriana Six*, getrouwd met *Ludovicus de Dieu*, Doctor in de Geneeskunde, welken zij de volgende kinderen ter waereld bragt:

(1) *Daniel de Dieu*, Schepen en Raad der Stad Amſterdam, Buitengewoon' Afgezant van wegen de Algemeene Staaten der Verééngde Nederlanden aan het Hof van Rusland, getrouwd met *Geſina Wilhelmina van Horn*.

(2) *Ludovicus de Dieu*, de Jonge, ongehuwd overleeden.

(3) *Hen-*

(3) *Henrik Amelis de Dieu.*

(4) *Karel de Dieu*, Sekretaris van de Beemster, getrouwd met *Anna Brigitta de la Croix.*

(5) *Willem de Dieu.*

(6) *Johannes de Dieu.*

b. *Anna Six*, ongehuwd overleeden.

c. *Jan Karel Six*, getrouwd met *Johanna Apollonia Leten*, welke hem Vader maakte van

(1) *Margareta Six*, en

(2) *Wilhelma Adriana Six.*

d. *Dorothea Six*, getrouwd met *Henrik van der Merct*, uit welken echt gebooren wierden

(1) *Jakob van der Merct*, en

(2) *Margareta van der Merct.*

6. *Geertruid Six*, de Echtgenoote van *Jacob Bicker Raelofszoon*, Commisfaris der Stad Amsterdam, en bij hem Moeder van

a. *Agatha Bicker*, getrouwd met Mr. *Jakob Jan de Backer*, die bij haar verwekte,

(1) *Johanna Maria de Backer*, ongehuwd overleeden, en

(2) *Jan de Backer*, in Nederlands Indiën kinderloos gestorven.

b. *Adriana Bicker*, gehuwd aan *Pieter Marees*, welke haar Moeder maakte van

(1) *Johanna Machtelena de Marees*, gehuwd aan *Adrianus Johannes Elzevier*, Zoone van Petrus Elzevier, Leeraar onder de Hervormden te 's Graveland; uit welk huwelijk, onder andere, zijn gebooren,

(a) *Pieter Jan Elzevier*, en

(b) *Anna Adriana Elzevier.*

(2) *Jan Gerard de Marees.*

c. *Anna Bicker*, getrouwd, eerst met *Mattheus Backer Molshoek*, en vervolgens met Mr. *Gerbrand Klaas de Fay*, Commisfaris van Amsterdam, doch, in beide huwelijken, kinderloos.

Willem six, als de oudste Zoon van karel six, uit deszelfs tweede huwelijk, boven op N. 4 vermeld, nam tot

Echtgenoote EVA STILTE, en overleedt op den zevenden December des Jaars 1676, nalaatende de volgende kinderen:

1. *Elizabeth Six*, getrouwd met *Jan Hulshout*, Sekretaris van Rhijnland, en bij hem Moeder van

Anna Hulsthout, de Echtgenoote geworden van Mr. *Dirk de Raat*, Schepen en Raad der Stad Leiden, en Bewindhebber der Oostindische Maatschappije ter Kamer van Amsterdam. Uit dit huwelijk wierdt geboren eene éénige Dogter,

Elizabeth Theodora de Raat,

2. *Adriana Six*, zonder kinderen gestorven,

3. WILLEM SIX, van welken straks zal gesproken worden.

4. *Frans Six*, ongehuwd overleeden.

WILLEM SIX, zo aanstonds vermeld, was Raad in de Vroedschap en President Commisaris der Stad Haarlem. Zijne Huisvrouw was DOROTHEA VAN ASSENDELFT, en hij bij haar Vader van de volgende drie Zoonen:

I, Mr. WILLEM SIX, Raad in de Vroedschap en Schepen der Stad Haarlem, Lid van het Kollegie der Gekommitteerde Raaden der Staaten van Holland in 's Graavenhage, en Hoogheemraad van Rhijnland. Zijne Echtgenoote was HELENA WILHELMA FABRICIUS, Dogter van Albert Fabricius, Heere van Almkerk, Sekretaris van Hun Edele Groot Mogende de Heeren Staaten van Holland en Westfriesland, bij welke hij verwekte,

1. *Willem Six*, jong gestorven.

2. *Willem Fabricius Six*, geboóren den drieëntwintigsten Augustus des Jaars 1725.

3. *Henrietta Eva Six*, geboóren den dertigsten Julij 1726.

4. *Dorothea Albertina Six*, geboóren den derden April des Jaars 1728.

5. *Barbara Nikoletta Six*, geboóren den zeventienden Februarij des Jaars 1729.

6. *Helena Wilhelma Six*, geboóren den zeveneëntwintigsten Januarij des Jaars 1730.

7. *Meindert Karel Six*, geboóren den zestienden Januarij 1731.

II. Nico-

II. NIKOLAAS SIX, was Licentiaat in de beide Regten, Schepen der Stad Haarlem, en Rentmeester van het Heemraadſchap van Rhijnland. Hij hadt in huwelijk genomen ADRIANA CONSTANTIA BEEKMAN, Dogter van Kornelis Beekman, Schout bij nacht onder het Edel Mogende Kollegie ter Admiraliteit te Amſterdam, en verwekte bij dezelve,

1. *Iſaak Kornelis Engelbert Beekman Six*, gebooren den vijfden Julij des Jaars 1726, doch jong geſtorven.

2. *Dorothea Conſtantijn Six*, insgelijks jong overleeden.

3. *Margareta Eva Nikolaſia Six*, gebooren den vierden Maart des Jaars 1729.

III. CHRISTOFFEL SIX, Licentiaat in de beide Regten, Heer van Oosterleek, Raad in de Vroedſchap, als mede Schepen der Stad Alkmaar, Baljuw en Houtvester van Wimmenum, Meesterknaap van den Lande van de Helder en Huisduinen, Hoogheemraad en Schepen van de Zijp en Wieringerwaart. Hij is tweemaal gehuwd geweest: eerst met Vrouwe *Anna Jakoba van Vladderacken*, Dogter van Jonkheere Gerard van Vladderacken, Raad in de Vroedſchap en Preſident Schepen der Stad Alkmaar; en vervolgens met Vrouwe *Ida Johanna van Vladderacken*, Dogter van Jonkheere Geldolf van Vladderacken, Voorzittend Schepen der Stad Alkmaar.

WILLEM SIX, boven genaamd, als de vierde Zoon van WILLEM SIX, *den Vierden*, en van *Johanna Wijmer*, op de Regeeringslijst van Amſterdam, in den Jaare 1650, als Raad dier Stad vermeld, nam ter Vrouwe CATHALINA HINLOPEN, van Moeders zijde Kleindogter van den Amſterdamſchen Burgemeester Anthonij van Waveren, en overleedt op den veertienden Julij des Jaars 1652, hebbende verwekt:

1. *Frans Six*, getrouwd met *Maria Hinlopen Vermaas*, bij welke hij verwekte:

a. *Willem Six*, ongehuwd geſtorven.

b. *Jacobus Six*, insgelijks niet gehuwd geweest.

c. *Catharina Six*, getrouwd aan *Anthonij Valckenier*. Een kind, uit deezen echt gebooren, overleedt in zijne vroege jeugd.

2. *Cornelia Six*, ongehuwd aan de Kaap de Goede Hoop geſtorven.

3. *Willem Six Willemszoon*, getrouwd met *Agatha Guldewagen*, Dogter van Kornelis Guldewagen, Raad en Burgemeester der Stad Haarlem, en van wegen dezelve Afgevaardigde in de Vergadering van Hun Hoog Mogende de Algemeene Staaten der Verëénigde Nederlanden. Zij was Weduw van Johan Daniel d'Ablaing, Heere van Offain, doch bij denzelven geene Moeder geworden. In deezen echt baarde zij,

a. *Agatha Six*, getrouwd, voor de eerſte maal, met Jan Jakob Does, welken zij Vader maakte van

Johanna Jakoba Does, ongehuwd overleeden.

Naderhand hertrouwde zij met *Barnardus Muijkens*, Domheer in het Domkapittel te Utrecht.

b. *Willem Six Willemszoon*, Buitengewoon Raad van Nederlands Indiën, en Oud-Gouverneur van Malakka. Te Batavia tradt hij in den echt met *Geertruid Elizabeth de Bitter*, en verwekte bij dezelve eene Dogter,

Rijke Six, die vervolgens zich met der woon na Holland begaf, en aldaar ongehuwd overleedt.

4. *Johanna Jakoba Six*, getrouwd met *Simon van der Stel*, Buitengewoon' Raad van Nederlands Indiën, en Gouverneur van de Kaap de Goede Hoop. Hij hadt bij haar de volgende naakoomelingen:

a. *Willem Adriaan van der Stel*, Heer in Oud- en Nieuw-Vosmeer, Schepen der Stad Amſterdam, Oud-Buitengewoon Raad van Nederlands Indiën, en Gouverneur van de Kaap de Goede Hoop. Bij zijne Echtgenoote *Maria de Haſe*, die op den eerſten Julij des Jaars 1723 overleedt, was hij Vader geworden van

(1) *Cornelia van der Stel*, getrouwd met *Marcus van Weert*, welken zij twee Zoonen baarde.

(a) *Willem Adriaan van Weert*, en

(b) *Marcus Kornelis van Weert.*

(2) *Jacoba Catharina van der Stel.*

(3) *Simon van der Stel*, Commisſaris der Stad Amſterdam.

(4) *Maria van der Stel.*

(5) *Willem Adriaan van der Stel*, ongehuwd overleeden.

b. *Adriaan*

b. *Adriaan van der Stel*, Buitengewoon Raad van Nederlands Indiën, en Gouverneur van Amboina en de omliggende Eilanden, nam ter Vrouwe *Hillegonda Crenendonk*, en verwekte bij haar de volgende kinderen:

(1) Mr. *Simon van der Stel*, getrouwd, voor de eerſte maal, met *Anna Jakoba van Cingelshoek*, Dogter van Iſaak van Cingelshoek, Veertig in den Raad der Stad Leiden, en bij haar Vader van

Barbara Hillegonda van der Stel.

Naderhand hertrouwde hij met *Aleria Antonia van Bouverry*, en verwekte bij dezelve,

(a) *Adriaan van der Stel*, en

(b) *Johan van der Stel.*

(2) *Justus van der Stel*, jong geſtorven.

(3) *Johan van der Stel.*

c. *Cathalina van der Stel*, getrouwd met *Pieter van Rhijn*, in den Jaare 1717, zonder kinderen overleeden.

d. *Frans van der Stel*, gehuwd met *Johanna Weſſels*, in den Jaare 1717 overleeden, naa dat hij, alvoorens, Vader was geworden van

Johanna Jakoba van der Stel, ongetrouwd overleeden.

e, *Henrik van der Stel*, Landdrost der Batavíſche Ommelanden op het Eiland Java, in den Jaare 1729 overleeden.

f. *Kornelis van der Stel*, op Zee verongelukt.

5, *Alida Six*, voor de eerſte maal in den echt getreeden met *Johan de Vry*, Burgemeester en Raad der Stad Gouda, en bij hem Moeder geworden van

Jakob de Vry, Schepen en Raad der Stad Gouda, gehuwd aan *Willemina Albertina van Wartenbergen*, uit welk huwelijk voortkwam,

Jakob Willem de Vry, ongehuwd geſtorven.

Naa het overlijden van haaren eerſten Man, hertrouwde *Alida Six* met *Willem Kerkman*, en wierdt bij haar Moeder van

a. *Willem Kerkman*, getrouwd met N. N. bij Sluijpwijk, welke bij haar eenen Zoon verwekte.

b, *Gerrit Kerkman*,

Ook

Ook deezen tweeden Man overleevende, tradt zij in een derde huwelijk met *Samuel Munkerus*, Rektor van het Latijnſche School te Gouda, doch baarde deezen geene kinderen.

JAN SIX, boven, onder de kinderen van KARL SIX en *Alix de Lattre*, die zich te St. Omer met der woon nederzetten, onder N. IV vermeld, nam ter echtgenoote ANNA WYMER, Dogter van Pieter Wijmer, en verwekte bij haar de volgende kinderen:

I. *Karel Six*, op eene reize na Geneve, zonder kinderen, overleeden.

II. PIETER SIX, die volgt.

III. JAN SIX, die insgelijks zal volgen.

PIETER SIX hadt tot echtgenoote zijne bloedverwante JOHANNA SIX, boven genoemd, Dogter van *Karel Six*, en bij haar de volgende kinderen:

1. *Margareta Six*, voor de eerſte maal gehuwd aan *Willem Schrijver*, en bij hem Moeder van

Willem Schrijver, jong geſtorven.

Zij tradt in een tweede huwelijk met *Johan de Vries*, Burgemeester en Raad der Stad Amſterdam, als mede Afgevaardigde in het Edel Mogende Kollegie ter Admiraliteit aldaar, en Bewindhebber der Oostindiſche Maatſchappije, welke, bij haar, Vader wierdt van

Frederik de Vries, insgelijks vroeg overleeden.

2. Mr. PIETER SIX, in de Jaaren 1689, 1690 en 1691, Commisſaris van kleine zaaken, en in de Jaaren 1692 en 1699 Schepen der Stad Amſterdam, was gehuwd aan EMERENTIA DEYMAN, Dogter van Jan Deijman en Maria Bas, en verwekte bij dezelve,

a. *Pieter Six.*

b. *Jan Six.*

c. *Johanna Six.*

d. *Johanna Six.*

e. *Maria Six.*

f. *Nicolaas Six.*

g. *Margareta Six.* Alle deeze zijn in hunne vroegſte jeugd geſtorven.

h. Mr.

h. Mr. *Pieter Six*, Bewindhebber der Oostindiſche Maatſchappije ter Kamer van Amſterdam, in den Jaare 1719 Schepen der Stad, in den Jaare 1720 Raad in de Vroedſchap geworden, wederom Schepen in de Jaaren 1724, 1734 en 1735, en eindelijk, in den Jaare 1744, Burgemeester, en vervolgens in de Jaaren 1749, 1750, 1753 en 1754. Hij hadt in huwelijk *Geertruid van der Lijn*, Dogter van Anthonij van der Lijn, Schepen en Raad der Stad Alkmaar; doch heeft bij dezelve geene kinderen naagelaaten.

3. *Willem Six*, Commisſaris der Stad Amſterdam in den Jaare 1689, Schepen in den Jaare 1693, en Burgemeester in de Jaaren 1723, 1725 en 1729. Hij is nooit gehuwd geweest.

JAN SIX, boven vermeld, als de jongſte Zoon van *Jan Six* en *Anna Wijmer*, in 't vervolg Heer van Wimmenum en Vromade, wierdt gebooren in den Jaare 1618. Hij was een Man, vermaard, zo wel om zijne geleerdheid en ervarenis in verſcheiden takken van fraaie letteren, vooral in de Dichtkunde, als om de aanzienlijke posten, door hem bekleed. Al vroeg gaf hij blijken van zijne zucht voor de Latijnſche en Nederduitſche Dichtkunde, en maakte in beiden meer dan gemeene vorderingen. Hij ſchreef eenige Dichtſtukken, onder welke zijn Treurſpel *Medea* 't meest bekend is. In den Jaare 1655 tradt hij in het huwelijk met MARGARETA TULP, Dogter van Nicolaas Tulp, Burgemeester en Raad der Stad Amſterdam, en van wegen dezelve zitting hebbende in het Kollegie der Gecommitteerde Raaden van de Staaten van Holland en Westfriesland. In het volgende jaar wierdt hij Commisſaris der Stad. VONDEL, met welken SIX eenige verkeering hieldt, ſchreef, omtrent deezen tijd, op 's Mans afbeelding, dit Bijſchrift:

„ Zoo maelt men SIX, in 't bloeiendst van zijn jeught,
„ Verlieft op kunst, en wetenſchap en deught,
„ Die ſchooner blinkt dan iemants pen kan ſchrijven,
„ De verf vergaet: de deught zal eeuwigh blijven."

In den Jaare 1667 nam hij zitting in Schepensbank, en wederom

derom in de Jaaren 1688 en 1689, zijnde, intuſſchen, in dezt Jaare 1679, Raad geworden, om vervolgens, in eenen bijkans grijzen ouderdom van drieënzeventig jaaren, de Burgemeesterlijke waardigheid te aanvaarden; welke hij evenwel niet meer dan eenmaal heeft bekleed. Dit viel voor in den Jaare 1691. Nog negen jaaren leefde hij daar na, en overleedt op den achtienden Maij des Jaars 1700, in den ouderdom van tweeëntachtig jaaren. Bij gemelde zijne Echtgenoote hadt hij de volgende kinderen verwekt:

1. *Anna Six.*
2. *Jan Six.*
3. *Nicolaas Six* — allen jong geſtorven.
4. NICOLAAS SIX, Heer van Wimmenum, Schepen der Stad Amſterdam, in den Jaare 1690, en voorts in de Jaaren 1706 en 1707, als mede Kolonel der Burgerije. In den Jaare 1691 tradt hij in 't huwelijk, met *Emerentia Valckenier*, Dogter van Wouter Valckenier, Raad in de Vroedſchap te Amſterdam, en van wegens die Stad zitting hebbende in het Edel Mogende Kollegie ter Admiraliteit in het Noorderkwartier. Hij verwekte bij haar eenen Zoon

Jan Six, gebooren in den Jaare 1692, doch reeds vroeg geſtorven.

5. *Jan Six.*
6. *Anna Six*, beiden in de kindsheid overleeden.
7. *Margareta Six*, ongehuwd geſtorven, in den Jaare 1718.
8. Mr. JAN SIX, Heer van Hillegom en Vromade, in den Jaare 1691 Commisſaris, in den Jaare 1701 tot Raad in de Vroedſchap verkoozen, vervolgens Schepen in de Jaaren 1705, 1709 en 1710, en vervolgens zestienmaalen Burgemeester, te weeten, in de Jaaren 1719, 1722, 1724, 1726, 1728, 1730, 1733, 1736, 1737, 1739, 1740, 1742, 1743, 1745, 1746, 1748. Bij de buitengewoone Verandering der Regeeringe, in het laatstgenoemde jaar, wierdt hij, nevens zijne Ampтgenooten, van de Burgemeesterlijke waardigheid verlaaten. Driemaalen is de Heer JAN SIX getrouwd geweest. Zijne eerſte Echtgenoote wierdt, in den Jaare 1691, AGATHA DECQUER, Dogter van Henrik Decquer, Bewindhebber der Oostindiſche

Maat-

Maatſchappij ter Kamer Amſterdam, welke hem ter waereld bragt,

a. *Jan Six*, Commisſaris der Stad Amſterdam, in den Jaare 1713 ongehuwd overleeden.

b. *Maria Jakoba Six*, getrouwd met Mr. *Jacobus Trip*, Sekretaris, en naderhand Schepen der Stad Amſterdam, Zoon van den Burgemeester Jan Trip, in den Jaare 1716 kinderloos geſtorven.

Voor de tweede maal tradt de Heer JAN SIX in 't huwelijk, in den Jaare 1705, met *Maria Calkoen*, Dogter van Cornelis Calkoen, Schepen en Raad der Stad Amſterdam, welke hem baarde,

a. *Nikolaas Six*, en

b. *Jan Six*, beiden jong geſtorven.

Eindelijk tradt de Burgemeester, in den Jaare 1728, in een derde huwelijk met ANNA ELIZABETH VAN DEN BEMBDEN, Dogter van *Jan van den Bembden*, Schepen en Raad van Amſterdam, welke hem ter waereld bragt,

JAN SIX, gebooren den veertienden Augustus des Jaars 1730, naderhand Heer van Hillegom en Vromade, van welken, indien wij ons niet bedriegen, twee Zoonen nog heden in leeven zijn.

9 *Maria Six*, getrouwd, in den Jaare 1695, met Mr. *Daniel Jean Bernard*, Heer van Kattenbroek en de Uiterdijken van Maarwijk, Schepen der Stad Amſterdam, en, bij hem, Moeder van

a. Mr. *Jan Bernard*, Schepen der Stad Amſterdam, Afgevaardigde in het Edel Mogende Kollegie ter Admiraliteit in Zeeland, gehuwd, in den Jaare 1727, met *Baltina van Hemert*, Dogter van Gillis van Hemert, Bewindhebber der Oostindiſche Maatſchappije ter Kamer Amſterdam, bij welke hij heeft verwekt eene Dogter,

Maria Bernard, gebooren in den Jaare 1730.

b. *Anna Bernard*, jong geſtorven.

c. *Margareta Catharina Bernard*, gehuwd, in den Jaare 1721, aan Mr. *Reinier Brouwens*, Schepen der Stad Amſterdam, en Bewindhebber der Oostindiſche Maatſchappije ter Kamer

Kamer van gemelde Stad, wiens Moeder was Catharina Pels. Uit dit huwelijk wierden drie kinderen gebooren:

(1) *Jan Bouwens*, jong geſtorven.

(2) *Daniel Bouwens*, gebooren in den Jaare 1723.

(3) *Maria Bouwens*, gebooren in den Jaare 1724.

10. *Christina Six*, jong geſtorven.

11. *Dirk Six*, op eene reize na Wenen, ongehuwd, overleeden.

ADRIAAN SIX, het vijfde kind, en de derde Zoon van CHARLES of KAREL SIX, boven vermeld, die zich te S. Omer hadt nedergezet, tradt in 't huwelijk met ANNA KERMT, welker Grootvader, in den Jaare 1565, den post van Houtvester van Brabant bekleedde. Uit het gemelde huwelijk wierdt gebooren,

JAN SIX, die tweemaalen gehuwd geweest is: eerst met *Elizabeth van Goch*, vervolgens met *Johanna de Smit*. Het laatſte huwelijk was kinderloos; doch in het eerſte wierden de volgende kinderen verwekt:

1. ADRIAAN SIX; zie beneden.

2. *Elizabeth Six*, getrouwd met *Adriaan Karreman*, en bij hem Moeder van

Adriaan Karreman.

3. JAN SIX JANSZOON, van welken ſtraks zal geſproken worden.

ADRIAAN SIX, ſtraks genoemd, tradt in den echt met *Maria van Tareling*, eene bloedverwante van den Luitenant Admiraal en Burgemeester van Rotterdam Willem Bastiaanszoon Schepers, van welken wij, voorheen, in een afzonderlijk Artikel, geſproken hebben. ADRIAAN SIX overleedt op den zesden December des Jaars 1700, hebbende, bij gemelde zijne Huisvrouw, die op den vijfden Maart des Jaars 1715 haare dagen eindigde, verwekt de volgende kinderen:

1. PIETER SIX, getrouwd met *Anna Margareta Sterre* te Koningsbergen, en bij haar Vader van,

a. *Jan Willem Six.*

b. *Adriaan Six.*

c. *Catharina Elizabeth Six.*

2. *Jan Six Adriaansz*, getrouwd met *Petronella Heres*, doch bij welke hij geene kinderen heeft verwekt.

3. *Eliza-*

3. *Elizabeth Six*, ongehuwd overleeden.

4. *Catharina Six*, getrouwd met *Lucas Bardon*, welken zij twee kinderen baarde:

a. *Brigitta Bardon*, en

b. *Adam Adriaan Bardon.*

JAN SIX JANSZOON, boven vermeld, was getrouwd met MARIA DENYS, en verwekte bij haar eene Dogter,

Agatha Six, naderhand de Huisvrouw van *Louis Geerlag*, Schepen der Stad Middelburg, en Bewindhebber der Westindische Maatschappij ter Kamer aldaar. Hij overleedt, op den eenentwintigſten Augustus des Jaars 1759, zijnde Vader geworden van de volgende kinderen:

a. *Henricus Johan Geerlach*, Kiesheer der Stad Middelburg, en Bewindhebber der Westindische Maatschappij ter Kamer aldaar.

b. *Petrus Jacobus Geerlag.*

c. *Johanna Geertruid Geerlag*, getrouwd met J. van Steeland.

d. *Maria Geerlag*, in den echt getreeden met Mr. David Radæus, Schepen der Stad Middelburg.

Aldus hebben wij, van het aanzienlijk Geſlagt van SIX, voor zo veel ons doenlijk was, een uitvoerig verſlag gegeeven, ten aanzien van de afkomst en vermaagſchappinge der Leden. Behalven de reeds genoemden, vinden wij nog eenige perſoonen vermeld, die den naam van SIX gevoerd hebben, en, hoogwaarſchijnlijk, uit het zelfde Geſlagt zullen zijn voortgeſprooten; van welke wij, egter, bij gebrek aan de vereischte aantekeningen, de Ouders of verdere bloedverwanten niet kunnen aanwijzen. De bedoelde perſoonen zijn de volgende:

GILLIS SIX, Groot-Provoost van Kamerijk, in den Jaare 1147.

MATTHIEU of MATTHYS SIX, Houtvester, (waarſchijnlijk van Braband) in den Jaare 1357.

ANSELMUS SIX, Gouverneur van Arleux, in het Graafſchap Artois, in den Jaare 1404.

JAN SIX, waarſchijnlijk een broeder van CHARLES of MAKEL SIX, welke, zo als wij, ter zijner plaatze, vermeld hebben,

zich, om koophandel te drijven, te S. Omer, hadt nedergezet, begaf zich in den Geestelijken ſtaat, wierdt Bisſchop in de gemelde Stad, en eindigde zijne dagen, in den Jaare 1586. Zijn overlijden viel voor, te Rijsſel, op zijne reize na Bergen in Henegouwen, tot het bijwoonen van eene Provinciaale Kerkvergadering, welke aldaar zoude gehouden worden. Drie jaaren vóór zijn overlijden hadt de Bisſchop zelve, in de hoofdſtad van zijn Geestlijk Regtsgebied, eene diergelijke Vergadering gehouden, welker Beſluiten door hem zelven waren beſchreeven en door den druk gemeen gemaakt. Bisſchop SIX hadt eenen Neef, JAKOB VAN WILLANT genaamd; hij ſtelde op hem het volgende Graffchrift:

JUDICIUM COGITA.

1590.

JOHANNES SIX.

Episcopus Audomaropolitanus II. antea Paſtor Eccleſiæ Parochialis S. Stephani hujus Oppidi, Patriæ ſuæ frequentioribus Ceri, et populi Orationibus deſiderans eſſe commendatior, hunc ſibi vivens ſepulturæ locum elegit, qui dum iter faceret Montes Hann. ad Concilium Epp. Prov. apud hanc Eccleſiam obdormivit, ætatis ſuæ Ao. LIII. Episcopatus VI. Salutis humanæ CIↃIↃLXXXVI. IV Idus VIII bris.

JUDICIUM COGITA.

Nog eenen anderen JAN SIX, van onbeſchreevene afkomst en maagſchap, vinden wij vermeld. Deeze was Abt van Vicogne, in het Bosch van St. Amand, twee mijlen van Valenchijn gelegen.

Bij alle de bovenſtaanden voegen wij nog eenen perſoon, uit het zelfde Geſlagt voortgeſprooten, en, met naame, vermaagſchapt, doch in welk eenen graad, is ons niet gebleeken, aan den Heere JAN SIX, welke, zo als wij op 's Mans Artikel heb-

SIX'TUS DE VYFDE, van dien
Naame, Paus van Romen, te
voren genaamt Felix Perretti.
GESTORVEN DEN 27 AUGUSTUS
M D XC.
C. J. Frisch fecit.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

hebben aangetekend, de Nederduitſche Dichtkunde beoeffende, en, aan het einde der jongſtvoorgaande Eeuwe, de Burgemeesterlijke waardigheid te Amſterdam bekleedde. De perſoon door ons bedoeld, was

JAN of JOAN SIX VAN CHANDELIER, gebooren te Amſterdam, in of omtrent het Jaar 1610. Zijns Vaders naam was JAKOB SIX, die van zijne Moeder N. N. JULIENS; en hij zelve de oudſte van tien kinderen, zes Zoonen en vier Dogteren. Volgens de beſtemming zijner Ouderen, leide hij zich toe op den Koophandel, met naame in Droogerijen. Om zich, van het dagelijksch bedrijf, in zijne ſhippertuuren, te verpoozen, verſchafte hem zijne zucht tot de Nederduitſche Dichtkunde overvloedige gelegenheid. Door naarſtige oeffening maakte hij hier in genoegzaame vorderingen, om, onder de goede Dichters zijner Eeuwe, eener plaatze niet onwaardig te mogen geoordeeld worden. Op den ouderdom van dertig jaaren wierdt hij van eene hardnekkige Mildzucht aangetast; om van welke verlost te worden, hem het gebruik der wateren te *Spaa* wierdt aangepreezen. Zo veel baat vondt SIX, bij het opvolgen van dien raad, dat hij, zedert, in zijne Gedichten, den lof dier wateren, meermaalen, heeft bezongen. Naa zijne herſtelling deedt hij, onder andere en wel voornaamelijk, ter voortzettinge van zijnen Koophandel, eene reize door *Frankrijk*, *Spanje* en *Italie*. Meer dan tien jaaren duurde deeze reize. Op zijnen doortogt van het laatstgemelde Gewest, ſchreef hij een dichtſtukje, welk hij met den naam van *'s Amſterdammers Winter* doopte. Kenners houden dit voor het geestigſte Werkje, welk uit 's Mans pen gevloeid is. Tot het zelfde oogmerk, het voortzetten van den Koophandel, als de nu gemelde reize, deedt hij, kort naa het afloopen van dezelve, eenen keer na Engeland. Onder dit alles hadt hij, van tijd tot tijd, gearbeid aan het vermeerderen en beſchaaven zijner dichtſtukken. In éénen bondel gaf hij dezelve, in den Jare 1657, onder den titel van *Poëzy*, in 't licht. SIX VAN CHANDELIER is nooit getrouwd geweest. Hij was een man van geen gering vermogen: van hier, dat hij zijne laatſte leevensjaaren, meestal in ſtilte, doorbragt op een Lustplaats, in het Diemermeir, hem van zijne Grootmoeder CATHARINA JEHEU aange-

ſtorven. Hier bearbeidde en voltooide hij eene nieuwe berijming der Pſalmen, welke hij, in den Jaare 1674, in 't licht gaf. De tijd van 's Mans afſterven is ons niet gebleeken.

SJAARDEMA, (SIKKE) een Friesch Edelman, om zijne ongemeene zucht voor 's Lands Vrijheid en grootmoedige belangeloosheid, zeer vermaard in de aloude Geſchiedenisſen. Hij wierdt gebooren omtrent het einde der Twaalfde, of het begin der Dertiende Eeuwe. Dit leiden wij daar uit af, dat hij, omtrent het Jaar 1240, tot *Potestaat* van Friesland wierd's verkoozen; welke waardigheid, gelijk wij, op een bijzonder Artikel, vermeld hebben, niet dan aan Mannen van beproefde ervarenisſe wierdt opgedraagen. Van zijne zucht voor den welvaart van 't gemeene Land getuigt de voorſpoed, welken het Gewest, onder zijne Regeering, genoot. Van de opgemelde hoedanigheden, Vrijheidsliefde en Belangeloosheid, kan het volgende ten voldingenden bewijze dienen. Tot geluk der Frieſche Landzaaten, hadt het gezag, welk zich de Hollandſche Graaven over hen hadden weeten aan te matigen, in den leeftijd van SJAARDEMA, een einde genomen. Om die onafhanklijkheid te handhaaven, hadt men, voornaamelijk, aan hem het Potestaatſchap opgedraagen. Intuſſchen bekleedde Koning WILLEM, onder de aloude Hollandſche Graaven, bij den naam van WILLEM DEN II bekend, de Graaflijke waardigheid over Holland. Heerschzuchtig van aart, en alles te werk ſtellende om zijn vermogen uit te breiden, gevoelde hij eenen heimelijken ſpijt, dat het gezag, welk zommigen zijner Voorzaaten, over *Friesland*, hadden geoeffend, op hem niet was afgedaald. Om deeze ſchade te beteren, zogt hij zich, op eene listige wijze, te wikkelen in de gunst van verſcheiden Grooten. Onder andere ſchonk hij aanzienlijke giften aan de Abten en Prelaaten, om hen alzo te beweegen tot aanneeminge van hem voor Heer van *Friesland*, gelijk zij zommigen zijner Voorzaaten daar voor erkend hadden. Zij aanvaardden de gunstbewijzen, doch droegen een te edel hart in hunnen boezem, om daar voor 's Lands Vrijheid en Onafhankelijkheid te verkoopen. Om evenwel den Koning niet plotſeling voor het hoofd te ſtooten, en met een het uitzigt op verdere gunst-

be-

bewijzen af te ſnijden, gaven ze een dubbelzinnig antwoord, en weezen hem tot 's Lands Potestaat SIKKE SJAARDEMA, als zonder wiens toeſtemming en medewerking de Graaf nimmer zijn doelwit zoude kunnen bereiken. Straks wendde zich Koning WILLEM met eenen brief tot den Potestaat, vol van aanbiedingen van weldaaden en gunstbetooningen, indien hij hem, ter bekoominge van den begeerden titel en het daar aan verknogte gezag, de behulpzaame hand wilde leenen. Maar hoe groot was des Konings te leurſtelling, wanneer hij, van den Vrijheidminnenden en Grootmoedigen Fries, eenen brief ontving, van den volgenden inhoud:

„ *Grootmagtige Koning!*

„ Wil u niet te vergeefs vermoeien. Meent Gij, dat ik, „ om mij en mijn Geſlagt te verheffen, een Verraader wil „ zijn, en de naakomelingen van die Vrijheid berooven, wel„ ke onze Voorvaders boven alle goederen geſchat hebben? „ Verre zij van mij een geldgierig en oneerlijk hart! Vaar „ wel, en wil mij met uwe brieven niet meer begroeten in „ diervoegen: want ik wil naa deezen geene van U ontvan„ gen. Uit onzen huize Sjaardema."

Om zijnen afkeer van den aan hem gedaanen voorſlag nog duidelijker te doen openbaar worden, vindt men aangetekend, dat SJAARDEMA, tot ſpijt van den Hollandſchen Graave, gouden penningen liet ſlaan, op de eene zijde van welke men deeze woorden las: SIXTUS SJAARDEMA, POTESTAS FRISIÆ; en op den anderen kant eenen Man verbeeld zag, die geld uit zijne hand liet vallen, zinſpeelende op SJAARDEMA's afwijzing van de Graaflijke aanbiedinge, met het Randſchrift: LIBERTAS PRÆVALET AURO; „ De Vrijheid is meer waardig dan het Goud."

SLATIUS. (HENRICUS) Hoedanig eener denkwijze, raakende de geſchillen tuſſchen de Remonſtranten en Contraremonſtranten, welke vóór en naa de Jaaren 1618 en 1619 gevoerd wierden, men ook moge toegedaan zijn, de onpartijdigheid, nogthans, gebiedt eenen iegelijk te erkennen, dat zommige Leeraars van den eerstgenoemden Aanhang, door hunne gemaatigd-

heid en beſcheidenheid, zich der hoogagtinge van het naageſlagt hebben aanbevolen. Op deeze lijst, evenwel, mogen wij niet aanſchrijven, den naam des Mans, wiens bedrijven en lotgevallen wij, in het tegenwoordige Artikel, zullen verhaalen. Hij was een ſchandvlek voor het Genootſchap; op hetwelk, evenwel, deswegen, geene weezenlijke oneer kan nederdaalen, als hebbende hetzelve de bedrijven en ſnoodheden des doldriftigen, zo genaamden, Yveraars, meer dan eens, afgekeurd en openlijk veroordeeld. Doch laaten wij ter zaake treeden.

HENRICUS SLATIUS, gebooren op het Zeeuwſche Eiland *Duiveland*, in het Dorp *Oosterland*, gelijk bekend is, bekleedde het predikampt. Uit zekeren Brief van HUGO DE GROOT mogen wij afleiden, dat zijne eerſte ſtandplaats het een of ander Dorp, doch onzeker hoe genaamd, in 't Sticht van *Utrecht*, hoewel men aldaar, verkeerdelijk, *Gelderland* leest, moet geweest zijn. De geleerde Man verhaalt, hoe de vermaarde GREVINKHOVEN, beſchuldigd zijnde, onzen SLATIUS, hoewel dezelve van Socinianerij verdagt was, tot den Kerkendienst hadt aangepreezen, deeze aantijging, onder andere, daar mede wederlegd was, om dat SLATIUS, *door het Hof van Gelderland*, van die ſchuld was vrijgeſproken. Uit den zelfden brief leeren wij, dat hoewel hij, misſchien, in zijne Jonkheid tot die begrippen hadt overgeheld, naderhand zijne gedagten daar omtrent veranderd waren. Sedert bekleedde hij het predikampt in Zuidhollaud, te *Bleiswijk*, bij *Rotterdam*. Het eerſte, 't geen wij, van zijne verrigtingen, ter dier plaatze, vinden aangetekend, was, dat hij, nevens twee andere Predikanten der Klaſſis van *Rotterdam*, de hand hadt in het ſchrijven en verſpreiden van een boekje tegen JOANNES CALVINUS, meer met gal dan met inkt geſchreeven, in 't welk denzelven veelerlei verwijtingen van hevigheid, meesteragtigheid en dwingelandije gedaan wierden. Niet alleen in dit, maar ook in andere ſchriften, dikmaals ook bij monde, ſpoog hij zo veel ga's uit, zonder ontzien van vriend of vijand, dat zelf de ijverigſte voorſtanders van de zaak der Remonſtranten daar over hun misnoegen lieten blijken.

Tot

Tot meer gerugt maakende daadelijkheden floeg, eerlang, SLATIUS over. Gelijk elders, dus hadden ook te *Bleiswijk* de Contraremonſtranten zich afgeſcheiden, laatende de Kerk aan de Remonſtranten, en moesten zich behelpen met afzonderlijke Vergaderingen, op plaatzen, niet tot den predikdienst geſchikt. Te *Bleiswijk* gebruikten ze daar toe een Timmerſchuur. SLATIUS hadt eenige Artikelen doen drukken, bevattende 't geen hij de Leere der Contraremonſtranten noemde, doch in een zeer haatlijk licht geplaatst. Deeze Artikelen hadt hij allerwege, ook aan den Timmerſchuur, doen aanplakken, en voorts den Leeraar der afgezonderden tot een openbaar twistgeding uitgedaagd. Deeze was de vermaarde JOANNES KLOPPENBURG, weleer Predikant, onder andere, te *Amſterdam*, en naderhand Hoogleeraar te *Harderwijk* en *Franeker*. Doch men wees 's Mans uitdaaging van de hand, overal van zich laatende gaan, dat SLATIUS den Contraremonſtranten gruweleeringen opdrong, welke zij niet gelooſden. Dit hem ter ooren zijnde gekoomen, deedt zijne woede dermaate ontſteeken, dat hij, gevolgd van eenige anderen, op Zondag, den tienden September des Jaars 1617, 's morgens omtrent acht uure, zich voor den Timmerſchuur vervoegde, alwaar thans, voor de afgezonderden, het Avondmaal zoude bedient worden. Hier daagde hij den Leeraar uit tot een twistgeding, en om de Contraremonſtranten, van 't geen hun, in de aangeplakte Artikelen, wierdt te laste geleid, te zuiveren. Het antwoord was, dat de Leeraar zich zoude verantwoorden, doch niet voor dat zij hunnen Godsdienst zouden verrigt hebben. „ Indien gij mij kunt overtuigen", was het wederwoord van „ SLATIUS, van de nagegeevene leugens en lasteringen, zo zult „ gij daar mede meer verrigten dan met honderd predikanten: „ want gij zult ontallijke menſchen, die nu afkeerig zijn van „ uwe Leere, tot u trekken. Ook zal ik, zo men mij overtuigt, niet wagten tot dat mij de Heeren afzetten, maar „ terſtond van zelf uit den dienst ſcheiden, en openbaar erkennen de geene te zijn, daar men mij voor ſcheldt. Laat „ ons dan tot het diſpuit koomen: want ik zal niet van hier „ gaan, noch u met vrede laaten prediken, voor dat gij mij „ eerst voldoet." Meer dan anderhalf uur ſtondt SLATIUS buiten den Schuur.

Inmiddels ſchreef KLOPPENBURG eenen brief aan den Kerkenraad van *Bleiswijk*, in welken hij SLATIUS van Socinianerij beſchuldigde, met nevensgaanden eisch, om zich daar van te zuiveren, eer hij met hem een twistgeding wilde aanvangen. De andere liet deezen brief, door den Sekretaris van het Dorp, openlijk aan het volk voorleezen, en deedt vervolgens zijn beklag over 't ongelijk, welk hij zelde, hem daar in te worden aangedaan. Driemaalen, verklaarde hij, hadt hij zich van die lasteringe gezuiverd: eerst, voor de Heeren Staaten der Provincie en de Afgevaardigden van het Sijnode van *Utrecht*, toen hij de oplegging der handen ontving; vervolgens, voor de Bewindhebbers der Oostindiſche Maatſchappij te *Middelburg*, in de tegenwoordigheid van drie Predikanten; en laatſtelijk voor de Magiſtraat van *Rotterdam*, op aanklagte van den Leeraar SMOUTIUS; biedende thans aan, tegen de beſchuldiging van KLOPPENBURG, zich nogmaals te willen zuiveren voor zijnen wettigen Regter. Ten laatſte kwam KLOPPENBURG ten voorſchijn; doch alzo hij weigerde, op ſtraat te redetwisten, nam men gezamentlijk gang na de Kerk, verzeld, onder andere, van twee lieden, welke, van het geſprokene, aantekening zouden houden. Lang wierdt hier over en wedergeſproken, over eenige Artikelen, zonder dat, gelijk het gemeenlijk gaat, de een den anderen konde overtuigen; terwijl ieder zich de overwinning toeſchreef. Om van de verdere Artikelen, door SLATIUS, den Contraremonſtranten ten laste gelegd, te handelen, wierdt insgelijks dag geſteld; doch deeze verſcheen niet, vermids KLOPPENBURG de aantijging van Socinianerij herhaalde, met den eisch dat zijn tegenſtreever zich vooraf daar van moest zuiveren. Thans bevonden zich te *Bleiswijk* eenigen der Wethouderen van *Rotterdam*, Ambagtsheeren van dat Dorp, en thans nog Remonſtrantsgezind. Op de bovengemelde aantijging verklaarden deeze, dat de beſchuldiging tegen SLATIUS ook hen zelven betrof, als welke, op deezen grond, moesten onderſteld worden, Sociniaanſche Leeraars in hunne Gemeenten te gedoogen. Weshalven zij eischten, dat KLOPPENBURG zijne aantijging, op een bepaalden dag, op het Stadthuis te *Rotterdam* zou koomen bewijzen; beloovende voorts, indien hij daar in ſlaagde, SLATIUS terſtond uit den dienst te zul-

ſullen zetten. KLOPPENBURG, daarentegen, beweerde, dat SLATIUS zich te *Bleiswijk* voor den Kerkenraad moest zuiveren; waarop de Heeren verklaarden, dat de Gemeente aldaar, over dat ſtuk, nimmer klagtig was gevallen. Elk bleef aldus op zijne meening ſtaan, en men ſcheidde, zonder iets verrigt te hebben.

Naa dit voorval maakte zich SLATIUS, telkens, ſchuldig aan herhaalde buitenſpoorigheden: zo dat de Heer HUGO DE GROOT, ten dien tijde Penſionaris van *Rotterdam*, aan de Wethouderſchap dier Stad den raad gaf, om den woelzieken Leeraar van zijnen post te verlaaten. Doch het Zuidhollandſche Sijnode voorkwam hier in de Ambagtsheeren. De Kerkvergadering, in den Jaare 1618, te *Delft* gehouden, ontſloeg hem, nevens eenige andere Predikanten, uit zijnen dienst; 't welk SLATIUS zo euvel opnam, dat hij verſcheiden dreigementen uitſloeg, en de Gemeente opruide tegen den Leeraar, welke zijne plaats zoude vervangen: zo dat men, van hooger hand, zich genoodzaakt vondt, ter bewaaringe van rust en orde, eenige behoedmiddelen in 't werk te ſtellen. Zelf ontving SLATIUS ontſchrijven van 's Lands Staaten, bij 't welk hij, met ernſtige bedreigingen, tot ſtilte wierdt vermaand.

Sints deezen tijd wedervoer aan SLATIUS het zelfde, als aan verſcheiden andere Remonſtrantſche Predikanten. Nu eens heimelijk, dan meer openlijk bediende hij de Vergaderingen dier Gezinte, tot dat deeze, in het *Dordrechtſche Sijnode*, veroordeeld, en hij zelve, op zijne weigering om de Kanons der Kerkvergaderinge, of de Akte van Stilſtand van den predikdienst te ondertekenen, uit het Land wierdt gebannen. Naa dit Vonnis ſchijnt hij zich buitenslands te hebben begeeven. Zijne onrustige geaartheid volgde hem derwaarts: in zo verre dat hij van het misnoegen der Remonſtrantſche broederſchap een voorwerp wierdt, en veelen zwaarigheid vonden, hem als een Lid van dezelve te behandelen of te erkennen. Dit mogen wij afleiden uit een beſluit, in eene Vergadering van Remonſtranten, op den zeventienden Augustus des Jaars 1619, te *Waalwijk* genomen, alwaar veelen, zints hunne ballingſchap, zich eene wijle tijds onthielden. SLATIUS, naamelijk, verzogt hebbende, om even als de andere Leden der broeder-

„ geeven bekwaamen last of bediening, 't zij in het Vaderland, „ of daar buiten, waar mede hij dienst zoude kunnen doen." Direkteuren, dit voorſtel in overweeging hebbende genomen, vonden niet geraaden, zijn verzoek in te willigen, om reden, meent men, dat zij, den man kennende, bedugt waren, dat hij, indien ze hem zijn afſcheid gaven, de Akte van Stilſtand zou tekenen, en, in 't Land koomende, door het misnoegen, bij hem opgevat, veel onrust onder de Gemeenten zou veroorzaaken. Nogthans gaf men een ander antwoord, hoofdzaaklijk inhoudende, „ dat de Broeders oordeelden, dat de „ redenen, door hem bijgebragt, om zich van de Broeder„ ſchap te ſcheiden, niet van dien aart waren, dat de Broe„ ders hem daar op konden ontſlaan; dat ze ook niet geraa„ den vonden, om 't gevaar, 't welk voor hem te vreezen „ ſtondt, hem op commisſie, tot de bedieninge der Kerken „ in het Vaderland, of elders, uit te zenden." SLATIUS hadt insgelijks geklaagd over de ſchade, bij hem geleeden, van de kwaade betaaling der boeken, door hem in 't Land gezonden; en dat de Broeders, na 't Vaderland gezonden, bij de goede Gemeenten de vrije kost hadden, 't welk hij tot nog toe hadt moeten derven. Om den woelzieken man, ook hier omtrent, genoegen te geeven, beſlooten de Direkteurs, boven zijne wedde, hem in eens toe te leggen, een geſchenk van tachtig guldens. Tot het zelfde oogmerk, om hem binnen de paalen van zijnen pligt te houden, hadt men hem, voorheen, uit mededogen met zijne Vrouw en Kinderen, die in grooten nood zaten, nog tachtig guldens kwijtgeſcholden, welke hem uit de gemeene kas waren opgeſchooten.

Nogthans liet zich de onrustige man hier door niet ter nederzetten. Om de ontrouw, in 't uitgeeven van zeker Geſchrift, gepleegd, gelijk wij boven gemeld hebben, en meer andere van diergelijken aart, hadt men hem het bewind, over het drukken, en de voordeelen, daar aan vast, ontnomen. Dit ſtak hem vast in den krop. Hier bij kwam het verlies van eenige boeken, onlangs te *Leiden* opgehaald, waar omtrent hij vergoeding eischte, uit de gemeene middelen der Broederſchap, hoewel deeze aan de uitgave geen deel gehad hadt, en SLATIUS dezelve voor zijne eigen rekening hadt laten

ten drukken. Uit verſcheidenbrieven, door en aan hem geſchreeven, is af te leiden, langs welke trappen hij van kwaad tot erger voortſloeg. In de maand Octobet des Jaars 1621 ſchreef hij aan EPISCOPIUS en UITENBOGAART, „ dat men hem „ uit den zadel van het drukken hadt geligt; dat men hem „ hieldt als den veragtſten; dat hij genoeg hadt geklaagd, „ doch voortaan zou zwijgen, en doen wat in hem was." — „ Ik hoop niet" (ſchreef hij elders) „ dat men mij zal „ dwingen te doen, 't geen van mij ongaarne zal geſchieden." Naderhand gaf hij, in eenen brief aan UITENBOGAART, te „ kennen, „ dat hij wel zag, dat men hem niet konde hel„ pen, zo als men voorgaf, en daarom genoodzaakt was, „ zelve in 't Land te trekken, om hand aan de ploeg te ſlaan; „ dat hij meer niet zeide, en ten vollen gereſolveerd was zich „ met den eerſten in 't Land te begeeven." Nog klaarder drukte hij zich uit, in eenen brief van den tienden Maart des Jaars 1622: „ Ik gaa naar 't Landt, (dus ſchreef hij) weet „ niet wat doen, bevinde mij ſoo geprangt, dat ik ſal moeten „ tot landtwinning en onderteekening koomen. Soo dat ge„ ſchiedt, ſal 't quaelijk afloopen. Doch daer ſynde, ſal ik „ ſien wat Godt verleenen ſal. Want ſoo ik daartoe genoodt„ saekt werde, ſal men moeten denken, dat men mij tot het „ hoogſte leedt, ſpijt, affront, hoon, en verachting heeft ge„ bracht. Om geen bloemen meer om de kant te plukken, „ dat is de ſpil daer 't al op draeit. Niet dat ik ſulks ſoude „ doen of uit wraekgierigheit, of uit afkeer van de goed ſaek, „ maer (dat kenne Godt) uit enkele noodt, om mijn ſchulden „ te betaelen en Vrouw en Kinderen de kost te winnen. Men „ heeft mij (dus vervolgt hij) ſoo veel ſpijts aen alle kanten „ aengedaen, en 't middel ontrokken, daer mede ik een ſul„ ver hadt konnen winnen, ja men heeft mij etlijke honderdt „ guldens ſchaede gedaen van boeken, die noch onder mij „ ſyn. — Het ſchijnt nu of 'er in 't Landt niet een rijk man „ of twee ſoude te vinden ſyn, die d'Exemplaeren ſoude aan„ neemen. Syn ſeeker de ſaeken ſoo desperaet, 't is dan tijdt „ dat ik 'er uitſcheide: te meer, om dat ik 'er niet meer „ toe kan doen, en niemant mijnen dienst begeert. Dan men „ gedenke, dat ik bereidt ben geweest wat te lijden, te doen

„ en

„ en uit te ſtaen voor de ſaeken, daer ik nu de ſpae ſal moe-
„ ten ſteeken, 't welk mij ten hooghſten ſpijt."

SLATIUS, welken zijne ſchuldeiſchers merkelijk laſtig begonnen te vallen, en met gevangenisſe dreigden, vertrok uit *Antwerpen*, na *Holland*, op den vierëntwintigſten Maart des Jaars 1622. In eenen brief van den Predikant GREVINKHOVEN aan DE GROOT, behelzende, onder andere, een berigt van 's Mans vertrek, leest men, aangaande zijn karakter en handelwijze, deeze woorden: „ Hij (SLATIUS) heeft noch beſcheiden-
„ heit, noch beleeftheit. d'Ontrouwigheit en ondankbaar-
„ heit van dien man tegens ſyne beste vrienden is ſulks, dat
„ hij ſich des behoorde te ſchaemen. Hij is nu in 't Lands
„ (Holland), Godt geve, dat niemant door hem in ſwaerig-
„ heit koome."

In *Holland* hieldt hij, eenigen tijd, zijn verblijf, te *Delft*, ten huize van een eerlijken burger. Met het bereiden en verkoopen van fijne Wateren zogt hij hier den kost te winnen. Doch zijn Huiswaard kreeg wel haast verdriet in deezen Gast. Vooral verdroot hem het geduurig ſchelden en ſmaalen op de Direkteurs en verſcheiden leden der Remonſtrantſche broederſchap. Des hij op middelen bedagt wierdt, om zich van hem te ontſlaan; waar omtrent hij, evenwel, bezwaarlijk tot een beſluit kwam, uit vreeze van den Man te zullen vertoornen, en door hem beſchadigd worden.

In de maand Julij des gemelden jaars zondt SLATIUS eenen brief aan de Binnendirekteuren, zijnde de perſoonen, welke de zaaken der Remonſtranten binnenslands waarnamen. Met ſchampere woorden voer hij uit tegen hunne heerſchappij, en begeerde een onverwijld antwoord, of zij hem bij monde zijne zaak wilden hooren voorſtellen of niet, aangaande de ſchade, door de praktijk van eenige leden, en door de onagtzaamheid der Direkteuren, zeide hij, bij hem geleeden. De Binnendirekteuren, hem geantwoord hebbende, dat deeze zaak hun niet aanging, als kunnende door hen niet worden afgedaan, ſchreeven vervolgens aan de Buitendirekteuren, dat SLATIUS met geweld hen wilde ſpreeken, maar dat de geenen, die hem kenden, hem geenen toegang wilden geeven in hunne huizen; dat zij zelven zwaarigheid maakten, zich omtrent hem

te

te betrouwen, of hunne beste vrienden waagen aan eenen man, in welken zij zo weinige tekenen van menschlijkheid of vroomheid beſpeurden. Naa verſcheiden onaangenaame ontmoetingen, kwam SLATIUS met den Predikant BORRIUS, eenen der Binnendirekteuren, te *Leiden* in geſprek. In zijn ſchelden, raazen en dreigen hieldt hij hier maat noch regel, zeggende, onder andere, *dat men hem zoude brengen tot de uiterſte extremiteiten.* Nogthans wist BORRIUS, door het toonen van goed gelaat, en door kragt van redenen, hem tot bedaaren te brengen. In eene volgende zamenkomst, gehouden te *Amſterdam*, met de twee andere Binnendirekteuren, NIËLIUS en POPPIUS, deedt hij, van nieuws, zijn beklag over het niet naakoomen van beloften, welke, zeide hij, hem gedaan waren; eiſchende, voorts, eene ſomme van vierhonderd guldens, voor vierhonderd Exemplaaren van zeker Geſchrift, onder den titel van *Vrijmoedig Onderzoek der Plakaaten*, door hem opgeſteld en in de waereld gezonden. Op de betuiging van hun onvermogen, ter voldoeninge van zijnen eisch, verklaarde SLATIUS, ten laatſte, dat hij dan de Gemeenten zoude moeten aanſpreeken, om geholpen te worden. Van toen af aan vierde hij zijnen euvelmoed den ruimen teugel. Hij ſpoog niets dan vuur en vlam, zo op de gantſche Broederſchap, als met naame op de Direkteuren, hooglijk klaagende over het ongelijk, welk, zeide hij, hem was aangedaan. Armoede en toorn, twee gevaarlijke raadslieden, vervoerden hem, eindelijk, tot medepligtigheid in eenen aanſlag, in welken hij van zijn onrustig en woelziek leeven den eindpaal vondt.

Overbekend, uit 's Lands Geſchiedenisſen, is de toeleg, in den Jaare 1623, door eenige vertwijfelden en misleiden, gemaakt op het leeven van Prinſe MAURITS. Een verhaal van het gantſche beloop dier zaake behoort niet tot ons tegenwoordig plan. Veelligt zullen wij elders daar van uitvoeriger verſlag doen; en hier daar van alleen in zo verre gewaagen, als SLATIUS in dezelve betrokken was.

't Is niet zeker, uit wien SLATIUS de eerſte opening van den voorgenomen Prinſenmoord bekoomen hebbe. Zommigen noemen eenen CORNELIS GERRITSZOON VAN WORDEN, Schrijnwer-

werken te *Rotterdam*, alwaar SLATIUS thans woonde, en die eene Zuster van SLATIUS ter huisvrouwe hadt. Eenigen houden voor den eerſten aanzoeker ADRIAAN ADRIAANSZOON VAN DYK, geweezen Sekretaris van *Bleiswijk*; anderen wederom den Heer VAN STOUTENBURG, Zoon van den onthooſden 's Lands Advokaat JOAN VAN OLDENBARNEVELD. Hoe 't zij, uit het voorgemelde is gereedelijk af te leiden, dat SLATIUS ſlegts behoefde aangezogt te worden, om tot het ontworpen gruwelſtuk met 'er daad de hand te leenen. Reeds in den Jaare 1622 hadt men daar toe in hem eene voegzaame geſchiktheid beſpeurd, zints de uitgave van zijn boekje, de *Klaarlichtende Fakkel* genaamd, bevattende verſcheiden beſchuldigingen tegen Prins MAURITS, onder andere, dat hij den opſtand, te *Utrecht*, in den Jaare 1610, geſtookt en geſtijfd hadt. Voorts behelsde het Geſchrift veele muitzuchtige opſtookingen, zelf eene vermaaning aan 's Lands Ingezeetenen, met naame aan de Remonſtranten, om *door hunne handen*, en door de *verſchrikkelijke wapenen van hunne handen*, zich van den *dwingeland*, en van den *godloozen hoop* der tegenwoordige Regenten te verloſen. Het boekje was te *Gouda* gedrukt, en, in een half vat, den Schrijver, te *Rotterdam*, alwaar hij thans woonde, thuis gezonden, doch nog niet geſtrooid. 't Zou, meent men, gedient hebben, om onder het volk geſtrooid te worden, indien de toeleg van STOUTENBURG, om den Prins, op zijnen jongſten veldtogt, buiten het Land te houden, of hem te *Rotterdam* van kant te helpen, gelukt ware.

Naa eenige duiſtere uitſlagen, door deezen en geenen aan SLATIUS gedaan, kwam de geweezen Sekretaris VAN DYK 't eerst ter zarke, met eene aankondiging, dat *het den Prinſe op zijn dak zoude waaien*, waar toe reeds eenige duizenden van penningen waren bij een gebragt, en vervolgens met eene openlijke verklaaring van het genomen beſluit, *om den Prins te dooden*; ten welken einde hij verzogt, van het Agterhuis van SLATIUS te mogen gebruik maaken, om de Piſtolen, tot den aanſlag dienſtig, daar in te brengen, als mede tot het maaken van de noodige toebereidzelen. In dit alles bewilligde SLATIUS, te gereeder, meent men, om dat hij nu eene gele-

gen-

genheid oordeelde gevonden te hebben, om zich op de Remonſtrantſche broederſchap te wreeken. Ten zelfden tijde deedt hij zijn best, om drie Matroozen, welke zijn Zwager CORNELIS GERRITSZOON tot den aanſlag hadt gehuurd, verder over te haalen en in het opzet te verſterken. Hij verklaarde aan hun, „ dat de zaak, welke geſchieden zoude, niet door „ hen, maar door anderen zou volvoerd worden; dat zij „ niets te doen hadden, dan, des noods, de anderen te be„ ſchermen." Hij beloofde hun, „ dat ze ſtraks honderd„ vijfentwintig guldens ontvangen zouden, en indien iemand „ van hun, in den aanſlag, omkwam, diens vrouw en kinde„ ren eerlijk zouden onderhouden worden; dat de geenen, „ die in 't leeven zouden blijven, eene goede ſomme gelds „ daar boven genieten, en wijders met bedieningen, naar elks „ gelegenheid, zouden voorzien worden." Hij voegde 'er bevens, „ dat de aanſlag ook ſtrekken zoude tot herſtellinge „ van de gemeene zaak, daar zij zo lang na verlangd hadden; „ dat men voor 't gemeen iets moest waagen, gelijk het ook „ van hem veel gewaagd was dat hij hen daar over aanſprak; „ dat in de zaak geen gevaar was; dat zij het te gelijk ont„ loopen konden; dat hij niet anders konde verſtaan, of het „ zou ligt te doen zijn, en het daar voor hieldt, dat in den „ Hage terſtond zulke orde zou worden geſteld, en zulk een „ toeloop zoude vallen, dat men geen tijd of gelegenheid „ zoude hebben om hen te agtervolgen." Met zulke en ſoortgelijke redenen de eenvoudige en behoeftige lieden hebbende overgehaald, ſtelde hij hun de beloofde ſomme ter hand, welke zij, bij voorraad, ontvangen zouden. Op aanraaden van VAN DYK, nam SLATIUS nog vier andere Matroozen in dienst, voor gelijke handgift en toezeggingen voor het toekoomende.

Dus een genoegzaam aantal medepligtigen verzameld hebbende, beval SLATIUS, aan drie der omgekogte Matroozen, eenen Wagen te huuren, en zich daar mede na *'s Graavenhage* te begeeven. Zij vertrokken op de vierden Februarij des Jaars 1623, door SLATIUS, belast met eenen Koffer, inhoudende eenige geweeren, welke tot de volvoeringe van den aanſlag moesten dienen, met last om dezelve af te geeven in

zekeren Herberg, alwaar VAN DYK gewoonlijk zijnen intrek hadt. Nog dien zelfden avond rigtte SLATIUS, ten zijnen huize, eenen maaltijd aan, op welken hij, met eenige vrienden, zich vrolijk maakte, en, op den goeden uitslag der onderneeminge, den voorgenomenen Prinsemoord, den beker rijklijk deedt roodgaan. Hoedanig het, voor 't overige, met deeze zamenzweering is afgeloopen, staat ons hier niet te verhaalen. 't Is bekend, hoe eenige der omgekogte Matroozen den Prinse kennis hebbende gegeeven van den aanslag, eenige der medepligtigen gevat wierden, anderen hun heil in de vlugt zogten. Onder de laatsten bevondt zich SLATIUS, doch met een ongelukkigen uitslag voor hem zelven, gelijk wij nu nog zullen melden.

Zeven dagen, zints de ontdekking der zamenzweeringe, liet SLATIUS verloopen, eer hij de vlugt nam. Thans in eene grove boerenpije verkleed, en zijn hoofd gedekt hebbende met eenen breeden nederhangenden hoed, welken hij digt in de oogen trok, begaf hij zich na *Amsterdam*, voer van daar na *Harlingen*, en vervolgens, over *Leeuwarden*, na *Groningen*, met oogmerk om van daar zijnen weg op *Lingen* te neemen. Te voet nu zijnen weg vervolgende, en gevorderd tot in het Dorp *Rolde*, niet verre van *Koevorden*, tradt hij aldaar in den Herberg en eischte eenen kan bier. Hij vonde aldaar den Wagtmeester WILLEM BLAAUW, met eenige Soldaaten, wagtende op een geleide met geld, 't welk van *Groningen* aldaar verwagt wierdt. Hier bij het vuur zittende, spraken de Soldaaten van het Konvooi, 't welk, dagten ze, te lang agter bleef. Eenigen waren van verstand, dat het door den vijand konde opgeligt, anderen dat het door een Verspieder konde ontdekt zijn. Door het aanhooren van dit gesprek, en kennende zijne eigen gelegenheid, wierdt SLATIUS, door het prikkelen van zijn Geweeten, dermaate van angst en benauwdheid aangegreepen, dat hij besloot, zo dra mogelijk, zich van daar te maaken. Terwijl de Wagtmeester en de Soldaaten zich buiten het Vertrek hadden begeeven, om na het geleide te verneemen, rees hij spoedig op, betaalde zijn gelag, en ging ten huize uit, laatende den kan met bier staan. De Wagtmeester wederom binnen koomende, miste den man

met

met de pij, en ziet zijnen kan nog vol ſtaan. Dit, als mede dat hij zijn geld betaald hadt, wekte zijnen agterdogt, en deedt hem Vermoeden, of hij niet, veelligt, een verſpieder ware. Heen dan met twee Soldaaten naa loopende, wierdt hij ſpoedig agterhaald, hebbende een roggen brood, daar eenig geld in verborgen was, in een vuilen doek bewonden, onder den arm. Gevraagd zijnde na de reden van zijn ſchielijk vertrek, en waar hij heen wilde, antwoordde hij, met eene bedeesdheid, die den agterdogt vermeerderde: weshalven hem de Wagtmeester dwong, na den Herberg te rug te keeren. Thans gaf hij zich uit voor eenen Oogmeester, en noemde zich zelven Meester JAN HERMANSZ; biddende voorts ootmoedigljjk, men wilde hem loslaaten, vermids hij, omtrent *Amſterdam*, eene nederlage hadt gedaan. Doch de Wagtmeester hier op geantwoord hebbende: *Indien gij een doodſlager zijt, moet gij te meer mijn gevangene blijven; ik wil geene doodſlagers laaten loopen*, bragt hem na *Koevorden*, bij den Gouverneur, die hem voorts in hegtenis liet zetten. Dewijl deeze, op zijne ondervraagingen, zeer onvolkomene antwoorden bekwam, beſloot hij te ſchrijven aan het Geregt van *Amſterdam*, om te verneemen, of zeker Oogmeester, JAN HERMANSZ genaamd, daar of daar omtrent eenen doodſlag hadt gedaan. Het antwoord, dat men aldaar van zulk een man geene kennis hadt, bragt den Gouverneur op den inval, daar het gantſche Land van de zamenzweering tegen Prins MAURITS gewaagde, of hij niet veelligt SLATIUS mogt weezen, op wiens lijf men onlangs vierduizend guldens hadt gezet. Men beſloot, derhalven, hem na Holland te voeren. Met een gelede van Ruiters bragt hem de Wagtmeester BLAAUW eerſt na *Zwol*, daar hij zich ſtraks, alzo hij ziekelijk was, te bedde leide, met het aangezigt na den muur, zonder van iemand te willen gezien worden. Wie hem aanſprak, gaf hij geen of kwaad beſcheid. Als aanzienlijke perſoonen hem het een of ander vraagden, was zijn antwoord: „ Wat hebt gij mij te „ vraagen, of wat behoeve ik u te antwoorden? Gij zijt „ mijn competente Regter niet. Als ik in Holland koome, „ daar zal men mij al te wel kennen." Van *Zwol* voerde men hem te ſcheep na *Amſterdam*, alwaar hij den twaalfden

van Maart aankwam. Nog dien zelfden dag wierdt hij aldaar in zijn boerengewaat uitgetekend, alzo men hem terſtond herkende. De tekening, in het koper geëtst zijnde, wierdt de Print, door KLAAS JANSZOON VISSCHER, in 't licht gegeeven, met een Bijſchrift, waar in de Remonſtranten ſchamperlijk gehekeld worden, als ware de zamenzweering uit hunnen boezem voortgekoomen. 's Anderendaags voerde men hem na *'s Hage*, alwaar, zo wel als te *Amſterdam*, veelen hem herkenden. Het verloopen van zijn bier bragt SLATIUS in deeze zwaarigheid; 't welk, zedert, aanleiding heeft gegeeven tot een ſpreekwoord onder de drinkebroeders, die node hun gelag willende verloopen, daarom gewoon zijn te zeggen: *Ik wil* SLATIUS *niet ſlagten, en mijn bier verloopen.* Kort na zijne komst op de Gevangenpoort, ſtortte SLATIUS in eene gevaarlijke ziekte. Veelen waren in het vermoeden, dat hij vergif hadt ingenomen. Doch, met het wijken der ziekte, verdween dit vermoeden.

Het misnoegen, bij SLATIUS tegen de Remonſtranten opgevat, volgde hem tot in den Kerker. Over de zamenzweering ondervraagd zijnde, bekende hij niet ſlegts alles, 't geen daar omtrent door hem verrigt was, maar wendde ook alles aan, 't geen dienen konde om de Regters te behaagen; voorgeevende, veele verborgenheden, de Remonſtranten betreffende, te zullen aan den dag brengen, indien men zijn leeven wilde ſpaaren. Hij verkreeg daar op papier, pen en inkt, en zette zich neder om tegen de Remonſtranten te ſchrijven; waar toe hij te meer wierdt aangezet, door de hoop op pardon, welke men hem in de oogen liet flikkeren, indien hij het Land tegen de Remonſtranten eenen goeden dienst wilde doen. Tot zulk een oogmerk ſtelde hij nu in geſchrift zijne *Klaar Verſoogh*, waar in hij de Remonſtranten met vuile verwen afmaalde, hun veelerlei kwaad te laſt leide, en elk eenen vermaande, van hun te wijken. Hier mede zogt hij de gunst zijner Regteren te winnen, van welke hij zich zo volkomen verzekerd hieldt, dat hij, in het uitzigt op een ſpoedig ontſlag, aan zijne Huisvrouw om andere klederen en ſchoon lijwaat zondt, om eerlijk te mogen thuis koomen. Zo ſtijf en ſterk ſprak hij daar van aan zijne Huisvrouwe, toen deeze ver-

verlof verworven hadt om hem te mogen bezoeken, dat zij twijfelde, of zijne veelvuldige kwellingen hem het verſtand gekrenkt hadden. Ook vindt men aangetekend, dat de Voorzitter KROMHOUT de Huisvrouw van SLATIUS hardelijk bekeven en ſcherpelijk hadt overgehaald, om dat zij haaren man de hoop ten leeven zogt te beneemen, door hem te verzekeren dat 'er geene waarſchijnlijkheid was om den dood te kunnen ontgaan.

De gegrondheid deezer vreeze bleek na weinige dagen, op den vierden Maij, toen SLATIUS, nevens nog drie gevangenen, de dood aangekondigd, en hij tot voorbereiding tot denzelven wierdt vermaand: eene tijding, die hem te harder viel, naar gelange dezelve onverwagt was. De Predikanten, bij hem op de Voorpoort gezonden, om hem te troosten en te ſterken, wierden met veel fierheid en ſchamperheid van hem bejegend. Als zij met hem wilden ſpreeken over de bedijdenis van zonden en de bekeering, wees hij hen van de hand, zeggende, „ dat hij zelve die dingen wel wist, en „ mogelijk beter dan zij; dat zij de luiden niet waren om „ hem zulks te zeggen, aangezien God, volgens hunne leere, „ wilde dat de menſchen kwaad deeden, ja hen daar toe „ dwong. Wilden ze van andere zaaken met hem ſpreeken, „ hij was gereed." Den gantſchen nacht zogt hij met de Predikanten over de Godlijke Voorbeſchikking, Gods Regeering over het kwaad, met den aankleeve van dien, te redentwisten. Zelf zogt hij ſtaande te houden, dat het geoorloft is, eenen Dwingeland te dooden.

Intusſchen ſcheen bij SLATIUS alle aandoening des Geweetens niet ten eenemaale verſtompt te zijn. Nog vóór zijnen dood ſtelde hij in geſchrift, eene wederroeping van 't geen hij den Remonſtranten hadt ten laste geleid. Hij bergde het ſchrift, op een klein ſtukje papiers geſchreeven, in eenen penneſchagt, en deezen vervolgens in zijnen mond, van waar hij, zullende na de Rolle gaan, zijner Huisvrouwe, als zij afſcheid van hem nam (zijnde zijne beide handen gebonden) onder het kusſen, dien uit zijnen mond in den haaren bragt. De Huisvrouw, den penneſchagt gewaar wordende, wist dien, met haaren neusdoek, denzelven aan haare oogen,

gen, in 't afwiſchen van haare traanen, aan den mond brengende, daar uit te krijgen en behendig weg te ſtoppen. De vermaarde Remonſtrantſche Predikant PASSCHIER DE FYNE zag en las het Geſchrift nog dien zelfden avond. De Hiſtorieſchrijver GERARD BRANDT verhaalt, uit den mond van den Predikant BARTHOLOMÆUS PREVOSTIUS te hebben gehoord, hoe deeze het Schrift meermaalen gezien, en, door vergelijking met andere brieven van SLATIUS, de volkomene overeenkomst van ſchrift, van letter tot letter, hadt bevonden. Wij kunnen niet naalaaten, het aanmerkelijk ſchrijven hier in te laſchen. Van woord tot woord luide het aldus:

„ Ik ondergeſchreven bekenne in mijne gevangkennisſe ge„ ſtelt en geſchreven te hebben ſekere geſchriften tegens de „ Societeit der Remonſtranten en de gantſche Remonſtrantſche „ ſieke, doch verklaere oprechtelijk, ſulks van mij gedaen „ te ſyn alleen uit vreeſe van quaedt traſtement en pijnigen; „ ook om dat ik door ſulke middelen ſoude beſpeuren en „ ſien, of ook bij de tegenwoordige Regenten eenige com„ paſſie, mededoogenheit, beleeftheit en bermhertigheit ware, „ en of ſy als goede Medicijns meer de ſiekten als de on„ noſele menſchen ſoeken weg te neemen. Edoch ik heb „ deſelve bevonden vol bedrogh, ſchalkheit, boosheit en tij„ rannie, jae voor luiden, op welke gantsch niet te vertrou„ wen is: alſoo dat ik voor gewis houde dat ſy luiden, ſoo „ door haar onverſtandt als door haar boosheit, niet anders „ als in ſtrengheit ſullen procedeeren, eerst tegens de Remon„ ſtranten, en daer na tegens alle andere Seften. Wil derhal„ ven een ijder gebeden hebben ſich bij tijdts te verſien en „ uit deſe Landen te vertrekken. Ik bidde oók eenen ijgelij„ ken, hooge en laege, bij de welke men mijne voorſchreve „ Schriften ſonde willen gebruiken tegens de Remonſtranten, „ deſelve niet aen te neemen, dan voor Schriften die tegens „ de waerheit, om redenen als vooren, van mijn ſyn geſtelt: „ als gelovende dat het geoorlooft ſy wrede Tijrannen, of „ met redenen van haeren ſtrengen cours te diverteeren, of „ te verabuſeeren. Dit hebbe ik vrijwillig en uit mij ſelven „ geſchreven, biddende alle Remonſtranten, 't ſelve mijn doen „ ten besten te duiden, nacmentlijk als ſulks gedaen hebben-

„ de,

„ de, om aen mijn exempel (die nooit ſich heeft konnen in-
„ beelden eenige behouding van leeven) te doen blijken, dat
„ de boosheit bij deeſe Regenten ſoo groot is, dat 'er gantsch
„ geen goedt van is te verhoopen of te verwachten. In
„ 's Gravenhage op de gevangenpoort, deſen twede Mey.
„ MDCXXIII.

„ HENRICUS SLATIUS."

Toen SLATIUS op de Rolle van het Hof kwam, om het Vonnis des doods te hooren leezen, verſcheen hij aldaar met een gelaat, meer grommig en verſtoort, dan bedeest of neerſlagtig; met een ſtuursch gezigt zag hij den Raadsheer aan. Onder het leezen van het Vonnis, hoorde men hem, met luider ſtemme, nu eens zeggen: *Dat's niet waar, ik heb dat niet bekend*; dan wederom: *Dat heb ik zo niet bekend; de Heeren doen 'er af en toe naar hunnen zin; 't is geen juſtitie, maar tijrannie.* Sints eenigen tijd hadt zich een gerugt verſpreid, dat KORNELIS GEESTERANUS en GERARDUS AELBERTUS, twee gebannen Remonſtrantſche Predikanten, op den maaltijd, ten huize van SLATIUS, boven vermeld, tegenwoordig geweest waren, en op den goeden uitſlag van den Prinſenmoord beſcheid gedaan hadden. Hunne naamen, als zodanigen, ſtonden in het Vonnis van SLATIUS: Doch als hij deszelve hoorde leezen, *Dat is onwaaragtig*, riep hij uit, met een ontſteld gemoed: *Ik heb dat niet bekend; ook zijn se 'er niet ſchuldig aan. Zij hebben 't niet geweeten.* Bij andere plaatzen hoorde men hem zeggen, met opzigt tot het Vonnis: *Daar ſtaat veel in dat niet waar is.* Naa dat SLATIUS zijn Vonnis was voorgeleezen, wierdt zijn boekje, boven vermeld, *de Klaarlichtende Fakkel* betiteld, *als een eerroovend en oproerig Lasterſchrift*, voor zijne oogen verſcheurd.

Struks hier naa, op den vijfden Maij, bragt men SLATIUS na het Schavot, met twee Dienaars hand aan hand geſlooten, zijne handen gebonden, en met het touw tuſſchen de beenen door gehouden en verzekerd, uitgedoscht in een donker Gaazegroen gewaat, hebbende het hoofd met eenen hoed gedekt, en een Bef om den hals. Met zulk een onverzaagd gelaat en

en houding trad hij ten voorſchijn, alsof hij alle vreeze des doods hadde afgeleid. Zich wendende tot de omſtanders, ſprak hij dezelven aan in deeze woorden: „ Eerlijke vroome „ burgers, hier ziet gij dien HENRICUS SLATIUS, over welken „ men dus lang geroepen heeft, dien men zo heeft maage„ tragt, zo vervolgd, na wiens bloed men zo heeft gedorst. „ Al ziet gij mij in dit Spaanſch gewaat" (doelende op zijne kleeding) „ ik ben daarom nooit Spaansch noch Jeſuitsch in „ 't hart geweest. Ik ben zo ſnood een man nooit geweest, „ gelijk uit mijn Vonnis zal blijken. Ik heb altijd na gemaa„ tigdheid getragt, en de geenen, die Middelaars behoorden „ te zijn, hebben u misleid. 't Is waar (ging hij voort) „ dat ik in deeze zaak ben gekoomen en ingewikkeld, en 't „ geen ik daar in misdaan heb, dat, hoop ik, zal de goede „ God mij vergeeven. Doch, zijt verzekerd, en gedenkt „ 'er mij bij, dit Land hangt een groote plaag en ſtraffe over „ 't hoofd." Op deeze woorden hoorde men zommigen uit het volk roepen: *Wij hoopen neen*; anderen, *Men behoorde u in vier ſtukken te houwen.* Den Predikant LAMOTIUS, aangeboden hebbende om op het Schavot voor hem het Gebed te doen, wees hij van de hand, met te zeggen, *Ik zal zelf bidden.* Doch, voor zo veel men niets, dat naar bidden geleek, aan hem konde merken of hooren, beſlooten zommigen hier uit, dat hij, zonder aanroeping van den Almagtigen, de Eeuwigheid is ingetreeden. Na het zand gaande, en zijnen hoed en bef hebbende weggeworpen, haalde hij uit zijnen zak een vuilen neusdoek, om daar mede geblind te worden. Doch als de Scherpregter hem eenen anderen, die ſchooner was, aanboodt, ſtak hij den zijnen wederom op, en bondt den anderen voor zijne oogen. Daar op knielde hij; en als hij zijne beide handen een weinig opbeurde, met oogmerk om den doek, die hem een weinig over den mond hing, om hoog te ſchuiven, deedt de Scherpregter zijnen ſlag, en hieuw hem, te gelijk met het hoofd, de rechterhand af, en ook bijkans de ſlinker, als die ſlegts aan een lap vels bleef hangen.

Zodanig een einde hadt HENRICUS SLATIUS; „ een man, „ (ſchrijft BRANDT) dien 't aen geen verſtandt en andere goe„ de gaven ontbrak: ſchrander van geest, glad van tong,

„ ſnedig

„ ſnedig van ſtijl, niet ongeleerdt in 't ſtuk der Religie en
„ andere ſieken: maar in al dit goedt mengde ſich meer
„ quaedts dat d'overhandt nam, ſynde ſeer brusk, wrevelach-
„ tig, krakkeelſiek, vinnig en wreedt van aerdt, gebreeken,
„ die hem dikwils ten monde en ter penne uitborſten." 't
Geen de Hiſtorieſchrijver verder meldt aangaande deezen man,
zullen wij, met zijne eigen woorden, hier verder inlaſſchen.
„ Hij ſtondt de haet veel meer ten dienst dan de lieſde, en
„ ſcheen meer bequaem om te twisten, en vijandtſchap te
„ maeken en te voeden, dan om vrede of eendraght te quee-
„ ken, waer door hij niet alleen de Contraremonſtranten mee-
„ nighmael met al te groote bitterheit van enkel gal en roedt
„ bejegende, maer ook eindelijk met de Remonſtranten over
„ hoop raekte, en van een lidt tot een doorn wierdt in 't
„ lichaem der gemeene broederſchap, die hij ten laaste door
„ de Conſpiratie, haer 't onrecht toegeſchreeven, naer 't
„ herte ſtak, en ſwaerlijk verwonde. 't Hadt (dus vervolgt
„ BRANDT) te vooren aen geen goede raedtsluiden ontbroo-
„ ken, die hem tot lijdtſaemheit en het afleggen van ſommige
„ gebreeken, in goeden ernst en tot meermaelen, hadden
„ vermaent. Ook ſoude hij nooit in 't Landt ſyn wederge-
„ keert, hadt hij niet liever ſyn eigen ſin (doch door noodt
„ van armoede, ſoo hij verklaerde, geperst ſynde) willen
„ volgen, dan den raedt van ſommige Remonſtranten. Dus
„ dien bandt der Ordre losbreekende, ſloeg hij verkeerde
„ weegen in, en raekte ten vullen val." Met het volgende
berigt van 's Mans Schriften beſluit de Hiſtorieſchrijver de
Karakterſchets. „ Men hieldt hem niet alleen maeker te ſyn
„ van den *Gepredestineerden Brief*, en van 't *Welbiddens*
„ *Onderwijs*, maer ook van andere ſchriften, die naer oproer
„ ſmaekten, en buiten kennisſe der Remonſtranten in 't hei-
„ melijk gedrukt ſynde, van hun ſoo haest als ſe die ſiegen,
„ ſyn verſoeit en tegengeſprooken. Van die ſoorte was de
„ *Kristallijne Spiegel*, de *Morgenwekker*, en de *Klaerlich-*
„ *tende Fakkel*, alle pijlen uit ſyn koker voortgekoomen."

Het Lijk van SLATIUS wierdt, buiten *'s Graavenhage*, digt bij de Galg, op een Rad geleid, zijn hoofd op een Staak geſteld, en zijne afgehouwen hand aen het Rad vastgenageld.

Hier lag het tot in den nacht tuſchen den elfden en twaalfden Maij, wanneer zijne Weduw, niet kunnende verdraagen, dat haars Mans lichaam op Rad en Staak ten toon ſtaan en vergaan zoude, geholpen van eenige vrienden, met meer dan vrouwelijke kloekhartigheid, zijn lichaam met haare eigen handen van het Rad en 't hoofd van den Staak nam, en 't een en ander in een Kist van vuuren hout geleid hebbende, digt bij den Geestbrug begroef, omtrent een ſpit diep onder de aarde. Een Landman, vier dagen daar na, dien akker ploegende, zonk zijn eene voet, terwijl hij een weinig ter zijde van den Ploeg tradt, in de aarde, en beſpeurde hij dat de grond aldaar was omgewroet. In den waan dat hier veelligt eenig geſtolen goed verholen lag, begon hij te graaven; doch vondt, in ſtede van 't geen hij zogt, den geknotten romp. Van ſchrik bevangen, loopt hij ſtraks de Hofplaatze in, en geeft 'er kennis van zijn wedervaaren. Het Geregt zondt hier op ſtraks den Scherpregter na de aangeweezene plaats, doet het Lijk van daar haalen, en na het Galgeveld op zijne voorgaande plaats brengen. Met dit alles was der Weduwe de moed nog niet ontzonken. De donkerheid van eenen nacht te baate neemende, ſteit zij haare handen nogmaals te werk, rukt de rottende overblijfzels van haaren Man, ten tweedemaale, van Rad en Staak, legt ze neder in eenen Schuit, en voert ze, ondanks den geweldigen ſtank, welken ze uitwaasemden, door *Leiden* na *Warmond*, en begroef ze voorts in eenen Boomgaart, agter een groot huis, alwaar ze bleeven leggen, zonder ooit gevonden of agterhaald te zijn.

Zie G. BRANDT, *Hiſtorie der Reformatie*, en de Echte Stukken, bij hem aangehaald.

SLEEN, een Schoutampt en Dorp, in het Landſchap *Drenthe*, onder het Dingſpil *Zuidervelt*. De Officier of Schout daar van droeg, van ouds, den naam van *Bonner-Schultet*. Het Dorp legt ruim eene mijl, ten Noorden, van *Roeverdon*. De Kerk en Predikant behooren onder de Klaſſis van *Zuidervelt*.

SLEE-

SLEEWYK, bij anderen *Sleeuwijk* genaamd, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in het gedeelte van Zuidholland, bij den naam van het *Land van Altena* bekend. Het Regtsgebied, 't welk op eenige Roeden boven de vierhonderdachtenegentig Morgens wordt begroot, ſtrekt zich uit langs den Noordlijken oever van *de Merve*, ſchuins tegenover de Stad *Gorinchem*. Voor ruim anderhalve Eeuw moet dit Diſtrikt zeer ſchaars bewoond geweest zijn; men telde 'er toen ſlegts negen Huizen. Eene Eeuw daar naa waren ze tot eenentzestig aangegroeid. De meeste deezer Huizen ſtaan hier en daar verſpreid. Van hier dat het Dorp zeer gering is. Het heeft eene Kerk, welke rondom in digt geboomte ſtaat, en, zo min als de Toren, van buiten niet kan gezien worden. Ruim een vierendeel uur gaans hooger op, legt het Veer over de Rivier; welke aldaar tamelijk breed is. De overtogt van Rijtuigen en paerden geſchiedt met een Zeilpont. Eene Sterkte, *de Muggeſchans* genaamd, welke, in den Spaanſchen Oorlog, hier plagt te leggen, is niet meer in weezen.

SLICHTENHORST, (AREND VAN) een vermaard Hiſtorieknndige en Regtsgeleerde der voorgaande Eeuwe, den beoefenaaren der Vaderlandſche Geſchiedenisſen genoeg bekend, door zijne vertaaling en vermeerdering der Hiſtorie van Gelderland van den geleerden JOHANNES ISAACUS PONTANUS. De natuur en bedoeling van 's Mans arbeid aan dit Werk, 't welk in den Jaare 1653, te *Arnhem*, in folio gedrukt wierdt, kan uit den volgenden Nederduitſchen titel genoeg worden afgeleid. Dus luidt dezelve: *Vierentwintig boeken van de Gelderſe Geſchiedenisſen, van 't begin af vervolgt tot aan de afzwering des Konings van Spanje; waar van 't eerſte Deel verhandelt de land-beſchrijving. Getrokken meerendeels uit de Latijnſche werken van den Heer Joh. Iſacus Pontanus; doch doorgaans veranderd, verbetert, en met meer dan driehonderd nieuwe Hoofdſtukken en andere nodige bijvoegſels allezins vergroot.*

SLINGE-

SLINGELAND, eene Hooge Heerlijkheid in de *Alblasſerwaard*, bevattende, na genoeg, tweehonderdvijftig Morgens Lands, met ongeveer twintig Huizen. Men vindt 'er geen Kerkdorp, maar ſlegts een Gehugt of Buurt, reeds in den aanvang der Elfde Eeuwe, door Heer JAN VAN ARKEL geſtigt. Hij voegde daar nevens eene Kapel; die, egter, zedert bijkans anderhalve Eeuw, niet meer in weezen is. De Opgezeetenen gaan in het nabuurig Dorp *Gieſſen-Nieuwkerk* hunnen openbaaren Godsdienſt oeffenen. Men heeft hier merkelijken doortogt, van wegen het Veer, welk men 'er op *Gorinchem* aantreft.

SLINGELAND, (GOVERD VAN) uit het vermaarde Dordrechtſche Geſlagt van dien naam, bekleedde den post van Penſionaris in zijne Geboorteſtad, en wierdt, meermaalen, tot zeer gewigtige Staatshandelingen gebruikt. Toen, in den Jaare 1653, zeer hooggaande twisten en oneenigheden de Stad *Enkhuizen* beroerden, diende hij als middelaar, en bragt zeer veel toe ter herſtellinge van de algemeene rust. Daarenboven bekleedde hij meer dan één Gezantſchap na het Noorden, als, in den Jaare 1655, in *Zweeden*, en, in den Jaare 1659, in *Zweeden* en *Deenemarken*. In 't einde zijner dagen wierdt hij tot het gewigtig Ampt van Sekretaris van den Raad van Staate bevorderd. De Heer VAN SLINGELAND overleedt in merkelijk gevorderden ouderdom.

SLINGELAND, (PIETER VAN) een vermaard Nederlandsch Kunſtſchilder, gebooren te *Leiden*, op den twintigſten October des Jaars 1640. Zijns Vaders naam was KORNELIS PIETERSZOON VAN SLINGELAND, en die van zijne Moeder TRYNTJE VAN POLANEN. GERARD DOU was zijn Leermeester, welken hij zo vlijtig naaſtreefde, dat, eerlang, van hem het gerugt uitging, dat hij denzelven niet ſlegts in de verkiezing van ſtukken, maar zelf in de netheid van uitvoeringe bijkans evenaarde. Zelf waren zommigen van oordeel, dat SLINGELAND, in eenige opzigten, zijnen Meester boven 't hoofd was gewaſſen. Intuſſchen zogt men, van deeze meerderheid, de reden in het onbegrijpelijk geduld, welk hij aan zijne

Kunſt-

Kunſtſtukken te koste leide. Men vindt aangetekend, dat hij aan een enkel familieſtuk drie jaaren bezig is geweest. Van hier, dat van zijn penſeel niet zeer veele gewrogten voor handen zijn. Onze Kunſtenaar was van een ſtillen aart en deugdzaamen wandel. Met den roem daar van daalde hij ten grave, in den ouderdom van ruim eenenvijftig jaaren, op den zevenden November des Jaars 1691.

SLINGELAND, (SIMON VAN) bekleedde den aanzienlijken post van Theſaurier Generaal, of Algemeenen Schatbewaarder van de Verëénigde Nederlanden. Hij was geboren in of omtrent het Jaar 1665. Den ouderdom van vierënzestig jaaren hadt hij reeds bereikt, wanneer het Raadpenſionarisampt van Holland, opengevallen door het overlijden van den Heere ISAAK VAN HOORNBEEK, aan hem wierdt opgedraagen. Als eene bijzonderheid vindt men, wegens den Heer VAN SLINGELAND, aangetekend, dat de dag zijner beëedigínge de eerſte maal was dat hij in de Vergadering van Holland verſcheen, welke hij voorheen nimmer hadt bijgewoond. Niet langer dan negen jaaren bekleedde de Heer VAN SLINGELAND dit gewigtig Ampt. Een onverwagte dood rukte hem uit dit leeven, op den eerſten December des Jaars 1736, in den goeden ouderdom van bijkans drieënzeventig jaaren. Hij was een man van uitſteekende bekwaamheid tot de onderſcheidene verrigtingen zijner bedieninge, vooral tot de onderhandelingen met uitheemſche Staatsdienaaren. Daarenboven muntte hij uit in de kennis van de belangen en bedoelingen der vreemde Mogendheden. De Heer Raadpenſionaris liet eenen Zoon naa, GOVERD VAN SLINGELAND, die het ampt van Algemeenen Ontvanger over de Provincie van Holland bekleedde.

SLOCHTEREN, een Dorp van de Provincie van *Stad en Lande*, in de *Ommelanden*, meer bepaaldelijk in het Kwartier van *Fivelingo* gelegen. Het Dorp heeft zijne eigen Kerk en Predikant, onder de Klaſis van *Appingadam* behoorende.

SLOOT,

SLOOT, (VOLKERT) *tot Vollenhove*, Afgevaardigde van wegen de Provincie *Overijſſel* ter Vergaderinge van Hun Hoog Mogende de Algemeene Staaten der Verëénigde Nederlanden, was een der vierëntwintig Staatsleden, welke, in den Jaare 1619, zich tot Regters over de Heeren JOHAN VAN OLDENBARNEVELD, ROMBOUT HOOGERBEETS en HUGO DE GROOT lieten gebruiken.

SLOTEN, in rang de achtſte onder de Steden van *Friesland*, in omtrek de kleinſte onder de elf Steden, welke men in dat Gewest telt, doch treffelijker dan verſcheiden andere, door haare neringrijkheid en welvaart, de gevolgen van den veelvuldigen doortogt van ginds en herwaarts vaarende Schepen. *Sloten*, de eenige Stad, welke men in 't Kwartier der *Zevenwouden* aantreft, legt in het Zuidwestlijk gedeelte der Provincie, niet verre van de Zuiderzee. In den omtrek der Stad vindt men zeer veele laage landen. In voorgaande tijden waren dezelve van geringe waarde; zedert het aanleggen van Polders en het ontlasten van 't overtollige water, heeft men ze merkelijk verbeterd, en in vrugtbaare Weilanden veranderd. Voorts heeft men nog veel water, in de nabuurſchap der Stad, vooral ten Noorden van dezelve het vermaarde *Slotermeir*. Uit hetzelve loopt een water, de *Ee* genaamd, 't welk door en rondom de Stad loopt, en zich, bij de zo genaamde *Taekesijl*, in de Zuiderzee ontlast.

Het hiſtorisch gedeelte van de beſchrijvinge deezer Stad levert weinige bijzonderheden uit. Een tak van het aloud Friesch adelijk Geſlagt van HARINGSMA plagt hier het hoofdbewind te voeren; van waar het zich, in onderſcheiding van een anderen tak, HARINGSMA TOT SLOTEN liet noemen. Een Bastion, aan de Noordzijde der Stad, *Haringsma-Schans* genaamd, is een overblijfzel der Sterkte of van het Kaſteel, welk het gemelde Geſlagt hier bezat, en uit welk het, als aan het hoofd der *Schieringers* geplaatst, de aanvallen der *Vetkoopers* te keer ging. Want aan den ongelukkigen tweespalt deezer beide aanhangen, en de onlusten, welke daar door het Gewest ſchokten en beroerden, heeft onze Stad rijkelijk haar deel gehad. Gedurende de oneenigheden tusſchen de

Cel-

Gelderſchen, *Saxiſchen* en *Bourgondiſchen*, hieldt *Sloten* de zijde der eerstgenoemden, en diende voor dezelven, langer dan eenige andere Stad van het Gewest, tot eene ſchuilplaatze. Eindelijk moest de Stad zich overgeeven aan de *Bourgondiers*, die dezelve geheel ontmantelden. Zij bleef in dien toeſtand, tot in den Jaare 1582, wanneer zij, op bevel van 's Lands Staaten, van nieuws, verſterkt wierdt. Zes jaaren daar naa ware de Stad, door verraad, bijkans wederom in 's vijands handen gevallen. Zekere DOTTE SIBLES, van *Greow*, hadt het ontwerp gesmeed, om een Schip met Soldaaten in de Stad te brengen. Om zijnen toeleg te verbergen, waren dezelve gedooken in een Schip, welk eenen bovenlast van ledige vaten voerde. Hij hadt tot medepligtige eenen PIER LUPKES, van *Tjerkgaast*. Het plan hieldt in, dat terwijl SIBLES de Soldaaten uit den ſchuilhoek deedt ten voorſchijn treeden, en in den nacht op de burgers aanvallen, zijn makker, aan verſcheiden oorden der Stad, zoude brand ſtigten. De nacht van den dertienden Maij was tot de volvoering van dit verraderlijk bedrijf geſchikt. Het ſpoedig opſteeken van een zwaaren ſtorm verijdelde dit ontwerp. PIER LUPKES wierdt gevat, en naa dat hem het hoofd voor de voeten was geleid, hetzelve, op het Noorder Bolwerk, op een Staak ten toon geſteld.

De gedaante van *Sloten* is genoegzaam eijrond, hebbende zijne grootſten middellijn Zuid- en Noordwaarts. Rondom de Stad loopt een aarden Wal of Bolwerk, met fraaie Lindebooomen beplant, en kunnende tevens tot een vermaaklijken wandelweg dienen. Op het nabuurig boomrijk *Gaasterland*, en op de menigvuldige gedurig af- en aanvaarende Schepen, heeft men, van daar, een zeer aangenaam gezigt. De Stad heeft vier Poorten, twee en twee bijkans recht tegen elkander over gelegen: twee Rijpoorten, de *Koepoort* en de *Wijchelerpoort*, en twee Waterpoorten, de *Snekkerpoort* en de *Lemſterpoort*. Eene breede Straat, loopende van de eene na de andere der twee eerstgemelde Poorten, wordt van eene breede Graft, tusſchen de beide Waterpoorten, bijkans rechthoekig doorſneeden. Geene Openbaare Gebouwen ſtaan 'er, behalven het *Stadhuis* en de *Kerk*. Het eerſte is een klein, doch

doch zindelijk gebouw; het wierdt, in den Jaare 1757, bijkans geheel vernieuwd. In overoude tijden hadt *Sloten* geene Parochiekerk, maar ſlegts eene Kapel, onderhoorig aan twee nabuurige Dorpen, *Wijckel* en *Tjerkgaast*. CÓNERUS PETRI, eerſte en eenige Biſchop van *Leeuwarden*, verhefte, in den afloop der Zestiende Eeuwe, deeze Kapel tot eene Parochiekerk, en ſtelde 'er eenen Paſtoor aan. De Kerk wierdt aan JOANNES DEN DOOPER toegewijd. Volgens zommigen zouden ook de Augustijner Monniken hier een Kerkje gehad hebben. Ook ſchijnt 'er, weleer, een Kommandeurſchap van de Duitſche Orde geweest te zijn. De tegenwoordige Kerk, welke door éénen Leeraar wordt bediend, die tevens Rektor van het Latijnſche School is, wierdt gebouwd in den Jaare 1647. De Toren ſtaat boven op de Kerk, een weinig binnen den Westlijken Gevel. Voorts praalt de Kerk, van binnen, met een Orgel, en met de Wapenſchilden van verſcheiden perſoonen, uit aanzienlijke Geſlagten, welke hier begraven leggen. Behalven die der Hervormden, heeft men ook hier eene kleine Gemeente van Doopsgezinden, als mede eene Statie van Roomsch-Katholijken, in gemeenſchap met die van *Balk*, een Dorp in de nabuurſchap gelegen. Volgens Oktrooi van Hun Hoog Mogende de Heeren Staaten Generaal der Verééniged Nederlanden, van den Jaare 1637, naderhand door de Heeren Staaten van het Gewest bekragtigd, beſtaat de Regeering der Stad, zo als de eigen woorden van het Oktrooi luiden, „ uit vier Burgemeesteren ende daar en boven twalef „ perſonen als Gemeensluiden ofte Vroedſchappen, te weten „ de vier Burgemeesteren nu in dienst zijnde, ende de vier „ Raadsperſonen ende de agt perſonen uit de Burgerije voor „ deeſen gekoren, ſullen 't ſamen maken de twalef Gemeensluiden of Vroedſchappen."

Sloten, gelijk wij boven, in 't voorbijgaan, aantekenden, ontvangt merkelijken bloei van den geſtadigen doortogt van Schepen, uit verſcheiden oorden der Provincie, als mede uit Groningerland, welke deezen, als den kortſten weg, kiezen, om door *de Lemmer* hunne reize na *Overijſſel*, *Gelderland* en *Holland* te volvoeren. Voeg daar nevens den geſtadigen doorvaart van Veerſchepen, van verſcheiden Frieſche plaatzen

na

in het ſtraks genoemde Dorp *de Lemmer*, en men zal niet te veel rekenen, indien men het getal der Vaartuigen, welke, in de drukſte tijden, zo door als om de Stad ſchieten, zomtijds, op een enkelen dag, op honderd begroote. Behalven den bloei, welken deeze doortogt aanbrengt, hebben ook verſcheiden ingezeetenen hun beſtaan van den Viſchvangst, waar toe het nabij gelegen Sloterмeir en andere wateren, overvloedige gelegenheid aan de hand geeven.

Zie *Tegenw. Staat van Friesland*, en HOOGSTRATEN; *Woordenboek.*

SLOTEN; eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in *Amſtelland*, ten Westen van de Stad *Amſterdam*, en niet verre van het Haarlemmermeir gelegen. De Ambagtsheerlijkheid behoort aan de gemelde Stad, van welke het Dorp een groot uur gaans ten Zuidwesten legt, in geen ongevalligen oord, midden in het geboomte, aan den Sloter-Weg; en aan het einde eener Vaart, de *Kerkvaart* genaamd, die met den Ringſloot van het Sloterdijkermeir gemeenſchap heeft. Het Dorp is zekerlijk een der oudſten in dit diſtrikt. Reeds omtrent het midden der Elfde Eeuwe moet het in weezen geweest zijn, naardien men, op het Jaar 1063, van deszelfs Kapelle vindt gewag gemaakt. De tegenwoordige Kerk plagt toegewijd te zijn aan den H. PANCRAS, wiens hoofd, als een koſtbaar gewijd Overblijfzel, men voorgaf, alhaar in bewaaring te hebben. Men verhaalt, dat de Prieſter, op den feestdag van S. PANCRAS, invallende op den twaalfden Maij, den volke een doodshoofd plagt te vertoonen, 't welk hij zeide dat van den H. PANCRAS te zijn, die gehouden wordt, ten tijde van den Roomſchen Keizer DIOCLETIANUS, den Marteldood te hebben geleeden. Om de echtheid des gewijden Overblijfzels te ſtaven, was hij gewoon, met luider ſtemme en eene vertrouwelijke houding, de volgende woorden uit te roepen: „ 't en „ is gheen Oſſenhooft; 't en is gheen Paerdenhooft; maer 't „ is het heylighe hooft van Sinte Pancras." De tegenwoordige Kerk van *Sloten*, hoewel ruim genoeg voor de Kerk-

leden, plagt veel grooter te zijn, dan zij tegenwoordig is. Ten tijde van Keizer KAREL DEN V was het Gebouw merkelijk vervallen, door ouderdom. Om het geſtigt wederom in bruikbaaren ſtaat te brengen, deedt de Keizer daar toe de aanwijzing van de inkomſten van het Slotermeir. Geduurende het beleg van *Amſterdam*, in den Jaare 1572, toen het nog Spaanschgezind was, ſtak het Staatſche Krijgsvolk den brand in het Kerkgebouw. Sedert wederom herbouwd zijnde, pronkt het met een vierkant Torentje, 't welk in een achtkantigen ſpits eindigt. Ter rechterzijde van den Predikſtoel, welke, even als het Doophek, van gebruind Ekenhout zindelijk gemaakt is, ziet men het geſtoelte van den Ambagtsheer, welke altoos een der Amſterdamſche Burgemeesteren is. Voor 't overige heeft *Sloten*, 't welk, in de eerſte jaaren naa de verandering der Regeering hier te Lande, met *Sloterdijk*, in het Kerkelijke vereenigd was, thans zijnen eigen Predikant.

SLOTERDYK, een vermaaklijk Dorp, ongeveer een half uur gaans ten Westen van *Amſterdam*, gelegen aan den Noordkant tegen de Trekvaart, welke van gemelde Stad na *Haarlem* loopt, en over welke, zo wel rijtuigen en paerden, als menſchen, door middel van een Schouw, van den Trekweg na het Dorp gezet worden. Dikmaals, en nog in den voorleeden jaare, heeft men in beraad genomen, om hier eenen Brug over de Vaart te leggen. Doch verſcheiden bedenkingen hebben, tot nog toe, het werk doen agterblijven, en zal het, om dezelve, waarſchijnlijk, nimmer tot ſtand gebragt worden. *Sloterdijk* is zeer zindelijk bebouwd. Men vindt 'er een goed getal Speelhoven of kleine Buitenplaatsjes, welke, nevens de overige Huizen, meestal in een halven kring gebouwd, aan het Dorp een bevallig aanzien geeven. Agter het Dorp en de meeste Speelhoven loopt een Water, *de Slochter* genaamd, 't welk zich in het Y plagt te ontlasten, door middel van een Sluis; doch deeze is, zedert een goed aantal jaaren, niet meer in weezen. Onder het Artikel *Sloten* hebben wij reeds aangemerkt, dat de Kerk van dat en van ons tegenwoordig Dorp door éénen Leeraar plagten bediend te worden. De ſcheiding viel voor in den Jaare 1613. De

eigen-

eigenlijke tijd der ſtigtinge van de *Sloterdijker* Kerk, die thans met een vierkanten Toren, van een laagen Spits gedekt, voorzien is, is niet bekend: Uit een Latijnsch Opſchrift, boven den Predikſtoel, in een zwarten Tafel geſteld, leert men, dat het Gebouw, in den Jaare 1664, in zijne tegenwoordige gedaante wierdt gebragt. In het Nederduitsch luidt het aldus.

TOT
MEERDER VERHEERLYKING VAN GOD
EN OEFFENING
VAN DEN WAARLYK HERVORMDEN
GODSDIENST
HEEFT
CORNELIS DE GRAEF,
VRYHEER VAN ZUIDPOLSBROEK, enz.
BURGEMEESTER EN RAAD DER STAD
AMSTERDAM
AMBAGTSHEER VAN DIT EN ANDERE
DORPEN,
DEEZE KERK, DOOR DEN BRAND
VERWOEST, EN DOOR OUDERDOM
VERVALLEN ZYNDE, VAN DEN
GROND AF, DOEN HERBOUWEN EN VERGROOTEN:
TOEN PREDIKANT WAS
ENGELBERT SLOOT

EN KERKMEESTERS

JAN KLAASZOON VAN DYK

EN

MAARTEN PIETERSZOON LYST.

JAN VAN NOORT

HEEFT DEN EERSTEN STEEN GELEGD

IN 'T JAAR DES HEEREN MDCLXIV.

Op het Kerkhof, 't welk gedeeltelijk met blaauwe Zerkfteenen is gevloerd, ziet men, buiten aan het Kerkgebouw, acht Graftomben; eenige van deeze behooren aan Amfterdamfche Burgers. In een Opfchrift van eene deezer Begraafplaatzen, bevattende de Overblijfzels van JAN KLAASZOON VAN DYK, wordt deeze de *Stigter der Kerke* genoemd: waarfchijnlijk om dat hij, ten tijde der vernieuwinge, volgens het boven aangehaalde verduitfchte Opfchrift, een der Kerkmeesteren was. Eindelijk tekenen wij hier nog aan, dat men te *Sloterdijk* een Regthuis heeft, 't welk tevens tot eenen Herberg dient; het ftaat aan den Haarlemmer Trekvaart, tegenover het Tolhek.

SLOTERDYKERMEIR, ook wel *Slotermeir* genaamd, weleer een zeer vischrijk Meirtje, tusfchen de twee laatst befchreevene Dorpen, *Sloten* en *Sloterdijk*, ten Zuiden van den Haarlemmer Trekvaart. De Visfcherij in dit Meirtje plagt, bij ouds, aan zommigen der bewoonders van gemelde Dorpen, een goed beftaan te geeven. Sints de vermindering daar van, en op het voorbeeld van andere oorden, wierdt men te rade, den Waterplas in Land te veranderen. Men wierdt daar toe aangemoedigd door de voegzaame gelegenheid, om daar mede te voldoen aan den wensch van Amfterdamfche welvarende Burgers, veele van welke nu, in de nabuurfchap der Stad, buitenverblijven zogten. De eerfte Indijking gefchiedde in den Jaare 1644. Wel haast zag men den droog gemaakten grond

met

met Buitenplaatzen, Tuinen en Boerenwooningen bedekt, en elders het Rundvee in vrugtbaare Velden graazen. Meer dan eens ondervondt men hier doorbraaken; doch verdreef telkens het overgevloeide water. Sints een geruimen tijd heeft men, van zulk eenen ramp, geen letzel gehad. Het *Sloterdijkermeir* heeft zijn eigen beſtuur, beſtaande uit eenen Dijkgraaf en twee Heemraaden. Hun post is, den Ringdijk, Wegen en Wateren te ſchouwen, en voor de goede orde en veiligheid van 't een en ander de vereischte zorge te draagen.

SLUIPWYK, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in het gedeelte van *Holland*, *Rhijnland* genaamd, en grenzende aan het Waterſchap van *Woerden*. Het Ambagt bevat eene uitgeſtrektheid van duizendvierënzeventig Morgens en vijfhonderd Roeden gronds. Voor anderhalve Eeuw telde men hier ſlegts drieëndertig Huizen. Tegenwoordig wordt het getal op meer dan honderd begroot. Men vindt de reden deezer vermeerderinge in de Veenderijen, welke men hier heeft aangeleid.

SLUIS, eene Stad in *Staats Vlaanderen*, omtrent drie uuren van *Brugge*, aan een Water, het *Zwin* genaamd, welk haar tot eene Haven verſtrekt en zich in de Noordzee ontlast. Het dient tevens tot eene ſcheiding van het naast gelegen *Land van Kadzand*. Bij ouds was de Stad bekend bij den naam van *Lamminks-Vliet*; zij voerde dien nog in den Jaare 1331, wanneer zij de eigendom was der Graaven VAN NEMOURS, uit GUIDO *van Vlaanderen* geſprooten. Haaren tegenwoordigen naam ontleende zij van de *Sluis*, hier aangeleid, ter ontlastinge van het binnenwater, 't welk, van tijd tot tijd, geweldige overſtroomingen en ſchade veroorzaakte.

Sluis was van ouds eene zeer vermaarde Koopſtad, veel vermaarder dan *Middelburg* of *Vlisſingen*, welker welvaart en bloei zints het verval van *Sluis* eenen aanvang genomen hebben. Haare lange en breede Haven, gevoegd bij de hoedanigheid van derzelver legginge aan de Noordzee, was 'er de oorzaak van. Men wil, dat zij, ten tijde van haaren bloei, wel vijfhonderd Schepen konde bergen. Waarſchijnlijk zal

deeze welvaart de reden geweest zijn, waarom de Engelſchen, altoos nijdig tegen den bloei van andere Gewesten, behalven hun eigen, reeds in den Jaare 1405, het beleg dier Stad ondernamen. Een vergiftige Pijl, uit de Stad geſchooten, welke den Admiraal, die het bevel over de belegering voerde, eene doodlijke wonde toebragt, jaagde den belegeraaren zulk eenen ſchrik aan, dat zij van hunne onderneeming afzagen, en in eene ſchandelijke vlugt hun behoud zogten. Sedert begon de Koophandel eenigzins te verloopen, zo door de rampen des Oorlogs, als inzonderheid ook, naa dat de *Sluizenaars*, in of omtrent het Jaar 1436, in een geweldigen Oproer, vernielende handen hadden geſlagen aan verſcheiden Pakhuizen in hunne Stad, toebehoorende aan Oosterlingſche Kooplieden, welke in dezelve veele kostbaare goederen hadden opgeſlagen, doch, zedert de ſchade, door de plondering geleeden, hunnen handel na elders verleiden. Omtrent dien zelfden tijd, doch een weinig vroeger, hadden die van *Sluis* eenen inval in *Zeeland* gedaan, met naame op het Eiland *Walcheren*. *Vliſſingen*, 't welk toen niet meer dan een Dorp was, wierdt door hen uitgeplonderd, en voorts in brand geſtoken. Voorts hunnen ſtroopenden en vernielenden togt vervolgende, ſtaken zij over na *Holland*, plonderden en verwoestten verſcheiden Hollandſche Dorpen, langs het ſtrand van de Noordzee gelegen; doch ontmoetten, eindelijk, bij *Wijk op Zee* een zo kloeken tegenſtand, dat zij zich genoodzaakt vonden, het verder voortzetten des optogts te ſtaaken, en na de plaats hunner wooninge te rug te keeren. Men wil dat zij, bij die gelegenheid, een aanzienlijken buit van ſchepen, met goederen en gevangenen beladen, te *Sluis* binnen ſleepten. Geduurende de oneenigheden der *Hoekſchen* en *Kabeljaauwſchen*, hieldt *Sluis* de zijde der eerstgenoemden, en was de eenige Stad, in dien oord, welke voor eenige voornaame hoofden en leden diens aanhangs tot eene ſchuilplaatze diende. In den Jaare 1492 haalde dit haar eene belegering op den halze, door Hertog ALBRECHT VAN SAXEN. De Stad wierdt te lande en te water ingeſlooten en benaauwd, Het Leger ſtondt onder het bevel van den Hertog zelven, als die, in eigen perſoon, het beleg van het begin tot het einde

einde bijwoonde. PHILIPS VAN BOURGONDIE, *Heer van B.-veren* en Admiraal der Nederlanden, voerde het bevel over de Vloot. Deeze was in *Zeeland* verzameld, en beſtondt uit drieënveertig Oorlogſchepen, dertig platgebodemde Vaartuigen en dertien Hulken. HENDRIK DE VII, Koning van *Engeland*, hadt de Zeemagt met twaalf van zijne Schepen vermeerderd. De gantſche magt beſtondt alzo uit eenëntachtig, deels groote, deels kleine ſchepen. PHILIPS, broeder des Hertogs van *Kleeve*, voerde het bevel binnen de Stad. Drie jaren geleeden hadt hij, in 't vooruitzigt van een waarſchijnlijk beleg, dezelve merkelijk verſterkt. Hevig wierdt de Stad beſchooten, zo wel van de waterzijde als van den landkant. De Stadvoogd bleef, van zijnen kant, niet ſchuldig, omtrent het bieden van kloeken tegenſtand; zo gelukkig ſlaagde hij, in zijne poogingen ter afbreuke van den vijand, dat hij, in menigen aanval, denzelven zeer gevoelige neepen toebragt. Dit deedt zijnen moed zo hoog rijzen, dat hij aan geenerhande voorſlagen tot verdrag het oor wilde leenen, zelf niet aan de vermaaningen van zijnen Vader ADOLF, die, met voordagt, uit Zeeland was overgekoomen, om zijnen Zoon tot overgave te beweegen. Door een ongelukkig toeval, onzeker of het door de bewerking der belegeraaren, of door de onvoorzigtigheid der belegerden veroorzaakt ware, floeg, in de maand September des bovengenoemden jaars, binnen de Stad, de brand in het Buskruid. Hier door ontſtondt zo aanmerkelijke ſchade, aan de Gebouwen en Vestingwerken, dat de Stadvoogd, geenen kans ziende tot verdere verdeedigingе, zich genoodzaakt vondt, met den vijand in onderhandeling te treeden. Voor zich zelven en voor de zijnen bedong hij een eerlijken uittogt. Na een beleg van twee maanden, ging de Stad op den dertienden October over. *Sluis* hieldt de Spaanſche zijde, tot in den Jaare 1584, wanneer het zich, in 't nijpen van den nood, voor de Algemeene Staaten verklaarde. Van te veel aangelegenheids, intuſſchen, was onze Stad, dan dat de Spanjaards het verlies daar van met onverſchillige oogen konden aanzien. De Hertog VAN PARMA bevondt zich, in den Jaare 1587, met een Leger, in deezen oord. In de maand Junij floeg hij het beleg om de Stad. Jonkheer AREND

VAN GROENEVELD voerde het bewind binnen dezelve, en deedt, in meenig kloeken uitval, groot nadeel aan den vijand. Intusſchen waaide het gerugt der belegeringe na *Engeland* over, en kwam ter ooren van den Graave VAN LEICESTER; die, in aanmerking neemende het gewigt der Stad, en dat PARMA, in eigen perſoon, het bevel voerde over het beleg, den Stadvoogd de beloſte zondt van een onverwijlden onderſtand. Ten zelfden oogmerke, en om den Hertog voor *Sluis* te doen opbreeken, deeden Prins MAURITS en de Graaf VAN HOHENLO eenen inval in *Brabant*; doch alzo hunne tegenwoordigheid elders wierdt vereiſcht, mislukte hun deeze toeleg. Terwijl de Hertog VAN PARMA het beleg ijverig voortzette, kwam de Graaf VAN LEICESTER, uit *Engeland*, in *Zeeland* aan. Zijn eerſte werk was, het maaken van toeſtel om de Stad te ontzetten; midlerwijl, met ſchoone beloften, de belegerden opbeurende, welke nu, door het geweldig ſchieten en het naderen des vijands, in geene geringe benauwdheid gebragt waren. Eindelijk vertoonde zich de Graaf VAN LEICESTER, met zestig ſchepen, voor het *Sluiſche Gat*. Doch al deeze omſlag was louter geveinsdheid, en het den Engelsman geen ernst, om der benaauwde Vestinge met 'er daad te hulpe te koomen. Want, naa een kort vertoeven, na *Oſtende* gezeild zijnde, deedt hij aldaar zijne troepen aan land ſtappen, en trok 'er mede na *Blankenberg*, van waar PARMA hem na *Oſtende* deedt te rug wijken; van waar hij, eerlang, na *Zeeland* wederkeerde, zonder iet zaakelijks verrigt te hebben: terwijl hij, daarenboven, de ſchuld der mislukte onderneeminge ſchoof op de Algemeene Staaten, als welke, naar zijn voorgeeven, hem van volk en geld onvoorzien gelaaten hadden. De Hertog VAN PARMA, intuſſchen, zette het beleg van *Sluis* zo ijverig voort, dat hij, in 't begin van de maand Augustus, een ſtuk van den Wal bemagtigde. Dit verſpreidde zo veel ſchriks door de Stad, dat de belegerden, op den vijfden der maand, met den Spaanſchen Veldheer in onderhandeling traden, een eerlijk verdrag met hem ſlooten, en de Stad aan hem overgaven. Ondanks zijn ſtraks gemeld gedrag, deedt LEICESTER, naaderhand, de Bevelhebbers der Bezettinge tot verantwoordinge oproepen. Deeze viel hun gemaklijk,

en

en liep uit tot oneere der Vlootvoogden, welke zij, van hunnen kant, beſchuldigden, van wegen wind en ſtroom, welke beiden hun gunſtig waren, het ontzet der Stad verzuimd te hebben. *Sluis* bleef in de magt der Spanjaarden, tot in het begin der Zeventiende Eeuwe. Te weeten, Prins MAURITS, in den Jaare 1604, eenen inval in het *Land van Kadzand* gedaan, en aldaar eenige voordeelen behaald hebbende, wierdt nu te raade, ook op de Stad *Sluis* eenen kans te waagen. Ten dien einde verzekerde hij zich, vooraf, van twee Vaarten, de *Zoute Vaart*, en de *Zoete Vaart*, welke derwaarts loopen. De Spaanſche Veldheer VELASCO, die zich op den weg na deeze Vaarten hadt verſchanst, zogt MAURITS in zijnen loop te ſtuiten; doch hij wierdt geſlagen, met verlies van achthonderd man. Daarenboven verdreef MAURITS den vijand uit verſcheiden verſchanzingen, ten westen van het *Sluiſche Gat* gelegen, en ſloeg zich, vervolgens, tuſschen het Strand en de Stad, op drie plaatzen, neder. Uit een aantal Roeijers, van den Markgraave AMBROSIUS SPINOLA, welke, uit de Stad, tot den Staatſchen Veldheer overliepen, ontving deeze berigt omtrent de inwendige gelegenheid van *Sluis*, onder andere, dat 'er de leeftogt zeer ſchaars omkwam. Dit deedt MAURITS beſluiten, om, door gebrek en uithongering, de Plaats tot overgave te noodzaaken. Om, evenwel, den ſchijn te verzoonen van het te werk ſtellen van gewelddaadige middelen, gaf MAURITS bevel tot het houden van eene Vasten- en Bededag in het Leger; 't welk, volgens zijne gewoonte, altoos een voorbode van gevaarlijke aanſlagen was. Onder dit alles kreeg ALBERTUS, Aardshertog van Oostenrijk, de handen een weinig ruimer, en zondt, dienſvolgens, eene verſterking van manſchap aan den Markgraave VAN SPINOLA, wiens neef, AURELIO SPINOLA, binnen de Stad het bevel voerde, met last om het ontzet van *Sluis* te onderneemen. De twee grootſte Veldheeren der Eeuwe beproefden nu, over en weder, hunne kragten, doch met een ongelukkigen uitſlag voor den Spanjaard, die, door de dapperheid der Staatſche Knegten en het beleid van MAURITS, hier eene aanmerkelijke nederlage leedt. Gedurende dit alles was *Sluis*, door gebrek aan de meest dringende leevensmiddelen, in de uiterſte engte gebragt. Bij

verrotte krengen en ander ongunr voedzel moesten veelen het leeven behouden. De bezettelingen, eindelijk, door hongersnood, tot het uiterſte gedreeven, en geene hoop hebbende op ontzet, gaven zich eindelijk, op den twintigſten Augustus des boven gemelden jaars, over, volgens de voorwaarden van een Verdrag, 't welk 's daags te vooren was getekend. De Krijgsknegten, door vermoeijenisſen en gebrek aan mondkost uitgeput, hadden, bij den uittogt, meer het voorkoomen van geraamten dan van menſchen. Een goed aantal bezweek onder den last der wapenen en pakkaadje. Prins MAURITS behaalde, onder andere, hier eenen buit van zeventig Stukken Geſchut en tien Galeien. Veertienhonderd Turkſche Slaaven, welke deeze Vaartuigen bemanden, ontvongen, bij deeze gelegenheid, hun ontſlag. De Veldheer deedt ze na hun Vaderland wederkeeren, met oogmerk om, voor de Nederlandſche Schepen, in die afgelegene Gewesten, eenen dies te meer onbelemmerden Scheepvaart en Koophandel te verwerven. 't Kon niet uitblijven, of de vijand moest, eerlang, eenen aanſlag waagen, om de Stad *Sluis* te herwinnen. Men nam daar van eene proef in den Jaare 1606, en bediende zich, ten dien oogmerke, van zekeren DU TERRAIL, eenen Franſchen balling, doch thans in dienst der Spanjaarden. Deeze, vernomen hebbende, dat de Wagthuizen, geduurende de jongſte belegering, aan de Oostzijde der Stad, afgebrand, nog niet herbouwd waren, en men 'er ook geene wagt hieldt, oordeelde hem den kans ſchoon te ſtaan, om, aan dien kant, het doelwit zijner te werkſtelleren te bereiken. In de maand Junij des gemelden jaars begaf hij zich dan derwaarts, met twaalfhonderd man, en zijnen weg genomen hebbende over het verdronken *Land van Kadzand*, kwam hij 'er behouden aan. Om den toeleg te begunſtigen, hadt Graaf FREDERIK VAN DEN BERG de toezegging gedaan, hem met nog meerdere magt te zullen te hulpe koomen, om, na het bemagtigen van de Stad, het Kaſteel te belegeren. KAREL VAN DER NOOT, Stedehouder van Prinſe FREDERIK HENRIK over *Vlaanderen*, voerde thans het bewind binnen *Sluis*. Van eenigen vijandigen aanſlag, in deezen oord, hadt hij inderdaad de lucht gekreegen, doch niet gerooken, dat men op *Sluis*, omringd als het was van

eene

eene menigte Wagthuizen en Schanzen, iets in den zin hadt. Van hier dat de toeleg, in 't eerst, ſcheen te zullen gelukken. Door middel van Petarden twee Valbruggen en éene Poort zijnde los geſprongen, wierdt 'er, in de binnenſte Poort, een gat gemaakt, door den ſlag, wijd genoeg voor twee man, om 'er tevens te kunnen door trekken. Intuſſchen wierdt 'er van binnen geene wagt gehouden. De Stadvoogd VAN DER NOOT en de overige Bevelhebbers lagen in een gerusten ſlaap. De ſtilte, hier door ontſtaan, was, gedeeltelijk, het behoud der Stad. Immers de vijand, geene andere gedagten voedende, of men was van het gevaar verwittigd, en daarom op zijne hoede, beſchouwde deeze ſtilte als een teken dat men op zijne hoede was, en draalde daarom in het aanrukken. Een gering, dus genaamd, toeval wrogt, van de andere zijde, mede om de aanvallers in hunnen loop te vertragen. Het Uurwerk van de Stads Klok was overwonden, en daar door van zijnen ſtel geraakt. Een gedeelte der vijandelijke Soldaten, gelast om op een zeker bepaald uur, aan eenen andere oord der Stad, een loozen Wapenkreet aan te regten, vrugtloos op het ſlaan van den Klok wagtende, bleef, deswegen, in gebreke, omtrent het geeven van het afgeſproken zein. Terwijl de beſpringers, van vreeze bevangen, draalden met zich te bedienen van de gemaakte opening, om door dezelve ter Stad in te dringen, ontwaakte een gedeelte der Bezettinge, gewekt door den ſlag der Petarden. Half gekleed en half gewapend begeeven deeze zich ſtraks na de gedreigde Poort. Door een onverſchoonlijken misſlag waren de vijandelijke Piekeniers hier voor aan geſchaard; het geweldig ſchieten uit de Musketten van binnen deedt hen ſpoedig te rug deinzen; 't welk, onder hunne ſpitsbroeders, die op den brug, buiten de Poort, ſtonden, zulk eenen ſchrik veroorzaakte, dat zij gezamentlijk, in eene verhaaste vlugt, elkander bijkans verdrongen. Midlerwijl kwam de Stadvoogd insgelijks ten voorſchijn. Door een zo ſpoedig uitgevoerd als gegeeven bevel, gelukte het hem, het geſchut dwars over den brug te doen losſen, en, onder de digt op een gepakte menigte, eene ſchrikwekkende ſlagting te veroorzaken. Men wil dat, bij deeze gelegenheid, bijkans vijfhonderd Spanjaarden voor *Sluis*

het

het leeven lieten. De bezettelingen der omleggende Schanzen, door het gerugt gewekt, deeden, daarenboven, een goed gedeelte der aftrekkende vijanden, in den aftogt, ſneuvelen. Om voor diergelijke onverhoedſche aanvallen niet meer bloot te ſtaan, deedt men, zedert, voor de Poort van *Sluis*, eene Halve Maan leggen. Tweemaalen deeden, zedert, de Spanjaarden eenen aanval op onze Stad, te weeten, in de Jaaren 1621 en 1626; doch telkens zonder de bedoelde uitwerking. Van eenen verraaderlijken toeleg, in den Jaare 1690 geſmeed, door eenen JAKOB MARTINET, Oud-Schepen van *Sluis*, om de Stad aan den vijand over te leveren, doch bij tijds ontdekt, en naar verdienſte geſtraft, hebben wij op 's Mans Artikel, Deel XXII. bladz. 282, gewag gemaakt. Hoewel dus de Stad *Sluis*, aan herhaalde onderneemingen, het hoofd hadt gebooden en onverwinnelijk was gebleeven, te magtig was voor haar de Franſche magt, in den Jaare 1747, om dezelve te kunnen buiten houden. Slegt voorzien zijnde van manſchap, en van alles, 't geen verder ter verdeediginge van eene Stad vereischt wordt, gaf zij zich over, op den vijfden dag, na dat de vijand zich voor haare muuren hadt vertoond, en zonder dat 'er een eenige ſchoot gedaan was. Volgens het Verdrag bleef de Bezetting krijgsgevangen, en wierdt, eerlang, na *Frankrijk* gevoerd. Naa het ſluiten van den Vrede kwam de Stad wederom aan de Algemeene Staaten, welke dezelve, tot heden toe, bezitten.

Op dit hiſtorisch berigt, zullen wij nu eene nadere beſchrijving der Stad laaten volgen. Overeenkomſtig met de aangelegenheid der Plaatze, is *Sluis* van aanzienlijke Vestingwerken omringd. Ten Westen van de Haven, tegenover de Stad, leggen twee Werken, die, langs eene Linie, gemeenſchap hebben met elkander. Het Noordlijkſte wordt *Klein-Pas*, het Zuidlijkſte *Groot-Pas* genaamd. Het eerſte is een Hoornwerk, van eene dubbele Graft en Bedekten Weg omringd. Op den hoek, bij de zamenkomst van den Zeedijk met den Bedekten Weg, heeft men een Reduit opgeworpen. Het *Groot-Pas* is een Kroonwerk, 't welk door twee Halve Maanen gedekt wordt. De Linie van gemeenſchap, tuſſchen deeze twee Werken, is met een Bolwerk en twee Ravelijnen ver-

verſterkt. De Buitenwerken van het *Groote-Pas* zijn van groote uitgebreidheid; zij beſlaan ongeveer zesëntwintig Morgens Lands. Voorts heeft het *Groote-Pas*, langs eene Linie, gemeenſchap met het Port *S. Donaas*. Op den weg na *Aardenburg* legt de Schans de *Kruisdijk*, zonder Bolwerken, doch van eene Graft omringd. De Vestingwerken, meer onmiddelijk aan en om de Stad gelegen, zijn de volgende. Aan de Landzijde heeft men acht, en aan het Water *de Zoute* vijf Bolwerken. In de breede Graften, aan de Landzijde, zijn zeven Ravelijnen, naar de zeven Provincien genaamd, eene Halve Maan en drie *Couvre faces*. Aan de Zuidpoort is eene dubbele Contreſcharp. Voor een der Bolwerken, de *West-Batterij* genaamd, legt een Werk, *Bekaf* genaamd, met een Reduit daar in, en wat verder nog een ander Werkje, 't welk de Sluis van eenen Polder dekt. Een Werk, *Koehelet* genaamd, dekt de Oostſluis der Stad. Voorts kan *Sluis*, door middel van het water, ongenaakbaar gemaakt worden, vooral aan den Zuidkant. Daarenboven wordt de Haven beſchermd door een zwaar Kaſteel, aan 't welk men, eertijds, zestien hooge en dikke Torens telde, doch die, op één na, tot op zekere hoogte, zijn afgebroken, zo dat ze nu voor Rondeelen doorgaan. Het Huis van den Gouverneur is tegen den overgebleevenen Toren aan gebouwd, op het Binnenplein van het Kaſteel. Uit eene der Kamers in den Toren heeft men een fraai uitzigt over 't *Zwin* en in de Noordzee. Onder de Torens heeft men uitmuntende overwelfde Kelders. Midden op het Plein vindt men eene kunſtig gebouwden Regenbak, na welken, door middel van Buizen, het water van de Gebouwen wordt afgeleid. Voor 't overige is dit Plein zeer ruim, en met geboomte fraai beplant.

Zonder de Vestingwerken, is *Sluis*, op zich zelve, klein van omtrek. De gedaante is langwerpig, gelijkende, eenigzins, na eene Halve Maan. De grootſte lengte wordt op driehonderdvijftig, de breedte op tweehonderd Roeden geſchat. Met dit alles beſlaat de Wal bijkans één uur gaans in zijnen omtrek. Binnen deezen legt zo veel Welland beſlooten, dat 'er meer dan honderd Runderbeesten voedzel kunnen vinden. Men heeft 'er drie Poorten: de Waterpoort, de Zuidpoort

poort en de Ketenpoort. Het getal der Huizen vinden wij op omtrent vierhonderd, dat der Inwoonderen, buiten de Bezetting, op ongeveer twaalfhonderd begroot.

Onder de Openbaare Gebouwen verdienen de volgende onze opmerking. Het Stadshuis, naar den ſmaak des tijds, in welken het geſtigt wierdt, een ſierlijk Gebouw, ſtaat aan de Markt. De Toren is van een zonderling maakzel; uit het Dak van hetzelve rijzen verſcheiden kleine Torentjes. Onder het Stadshuis is de Vleeschhal, en agter hetzelve ſtaat een voornaame Herberg. Het Landshuis, een groot Gebouw, ſtaat een weinig binnen de rooijing der andere Huizen in de Vrijſtraat, en heeft, van vooren, een ruim Plein, 't welk met boomen is beplant. De Kelders, onder het Gebouw, dienen tot Gevangenisſen. Men heeft 'er verſcheiden Magazijnen, welke deels tot bewaarplaatzen van Buskruid, deels van andere Krijgsnoodwendigheden dienen; zij ſtaan op verſcheiden plaatzen door de Stad verſpreid. Twee *Kerken*, ten dienſte der Hervormden, hadt men voormaals te *Sluis*. De eene is al voor lang afgebroken; de andere, van ouds aan den H. JOANNES gewijd, wordt door twee Predikanten bediend. Binnen dezelve, een taamelijk ruim Gebouw, ziet men eene menigte Rouwwapens, en ook verſcheiden fraaie Begraafplaatzen van aanzienlijke perſonaadjen. Behalven de Nederduitſche, hebben 'er ook de Franſche Gereformeerden eenen Leeraar; hij verrigt den predikdienst in een der Vertrekken van het Gasthuis, op hoogen last tot eene Godsdienſtige Vergaderplaatze bekwaam gemaakt. Wijders heeft men 'er eene Statie van Roomschgezinden. Drie Kloosters telde men te *Sluis*, vóór de invoering van den meer gezuiverden Godsdienst. Zij zijn zedert vernietigd, en tot Magazijnen en een Gasthuis bekwaam gemaakt. Eindelijk heeft men 'er ook een Burger-Weeshuis; in hetwelk, egter, ook kinderen van Krijgslieden, en van zulke Ouders, die geene burgers geweest zijn, worden opgevoed, doch op kosten van de Armen-Diakonie.

Van den eertijds bloeienden Koophandel van *Sluis* hebben wij reeds geſproken. De oorzaak van deszelfs verval moet gezogt worden, deels in den naijver van andere Nederlandſche Steden, deels ook in het verval en de opdrooging van de Ha-

ven,

ven, door veelvuldige aanſlibbering veroorzaakt: zo dat 'er thans geene andere dan kleine binnenlands vaarende ſchepen kunnen binnen koomen. Voor het oog heeft de Haven een treffelijk aanzien, beſtaande haare lengte eene uitgeſtrektheid van vijfhonderd, en haare breedte die van ongeveer tweehonderdvijftig voeten. Tegenwoordig bepaalt zich de handel der Stad, genoegzaam, tot verſchen en zouten Viſch, welke hartstgemelde zeer vermaard is. Ook gaat 'er eenige handel om in Brandewijn, Genever en Graanen.

De Regeering der Stad beſtaat uit Baljuw, die door de Algemeene Staaten, voor zijn geheele leeven, midsgaders uit twee Burgemeesteren, die jaarlijks door de Afgevaardigden van Hun Hoog Mogenden worden aangeſteld, als mede uit zeven Schepenen, die insgelijks jaarlijks, door de zelfde Afgevaardigden, vernieuwd of in hunne Ampten bevestigd worden. Allen deeze is een Griffier, midsgaders eenen Theſaurier, toegevoegd. De Raad van Staate houdt te *Sluis* een Ontvanger des Gemeene-Lands Middelen, over de Stad en het Land van den *Vrije*, die te gelijk Ontvanger van den Veertigſten penning en van het Kollateraal is; voorts eenen Ontvanger van de Verpondingen, die te gelijk Ontvanger is van de vier Grooten van ieder Gemet Lands, voor den Raad van *Vlaanderen*; en nog eenige andere bedienden. Daarenboven houdt 'er het Kollegie ter Admiraliteit in *Zeeland* eenen Ontvanger en Kontrarolleur van de inkoomende en uitgaande Regten, nevens eenige Kommizen ter Recherche.

Slydrecht, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in Zuidholland, in de *Alblasſerwaard*. De Heerlijkheid is in drie Ambagten onderſcheiden, het eigenlijk *Slijdrecht*, *Naaldwijk* en *Lekhorst*; ieder van welke zijnen bijzonderen Ambagtsheer heeft. *Slijdrecht* is het middenſte der drie Ambagten. In overoude tijden lag 'er nog een *Slijdrecht*, in de Groote Waard, recht tegenover het tegenwoordige Dorp. De Kerk van het oude Dorp ſtondt ter plaatze, alwaar thans het Merwer-Diep is, en wordt nog het Kerkhof genoemd. Volgens eene aloude Overlevering zouden twee Zusters deeze Kerken gebouwd hebben, waar van de eene veel pragtiger was dan

de

de andere. Die de pragtigſte Kerk hadt gebouwd, ſmaalde geduurig op de geringheid van haars Zusters Kerk, welke, naar men wil, door den geest der Voorzeggingе gedreeven, plagt te zeggen: *Mijn Kerk zal ſtaan, en uwe Kerk zal vergaan.* In den gedugten Watervloed van den Jaare 1421, zou deeze Voorzegging haare vervulling gekreegen hebben. Reeds in eenen Brief van Keizer HENDRIK DEN IV, van den Jaare 1064, vindt men van het tegenwoordige *Slijdrecht* gewag gemaakt. De uitgeſtrektheid van ons Ambagt vinden wij niet afzonderlijk, maar wel die der drie gemelden te zamen begroot: te weeten, op twaalfhonderd negenëndertig Morgens en vijftig Roeden, in de Quohieren der Verpondingen; hoewel het, in den Omſlag van den Hoogendijk, voor veertien Morgens minder draagt. In eene aloude Lijst vinden wij het getal der Huizen op tweehonderdvijfentachtig begroot. In den Jaare 1632 ſtonden 'er ſlegts honderdvier Huizen. Het tegenwoordige getal is ons niet gebleeken. Het Dorp *Slijdrecht*, aan den Hoogendijk gelegen, is vrij wel betimmerd, met tamelijk goede Boerenhuizen. Kerk en Toren zijn zeer oud. De meeste inwooners hebben hun beſtaan van het ſnijden en droogen van Biezen, welke tot Matten van Stoelen gebruikt worden.

S. MAARTENSPOLDER, gelegen in het Markgraafſchap van *Bergen op den Zoom*, niet verre van het aanzienlijk Vlek den *Oudenbosch*, beſlaat eene uitgeſtrektheid van zevenhonderdëndvijftig Morgens Lands. Men vindt 'er geen Dorp, en ook geene Kerk: weshalven de Opgezeeten, deels in het ſtraks genoemde Vlek, deels in de *Hoeve*, hunnen openbaaren Godsdienst moeten verrigten. Ook ſtaan de polderbewooners, in lijfſtraffelijke misdaaden, onder de Geregten der twee genoemde Plaatzen. In burgerlijke zaaken, egter, hebben zij hunne eigen regtsoeffening; zij wordt gehandhaafd door den Schout van *S. Bernard*, en door vijf Schepenen, die, door de Ingelanden, uit de Polderlingen verkooren worden, en, gewoonlijk, hun leeven lang, dien post bekleeden. Voorts draagt *S. Maartenspolder* zestienhonderdënvier Guldens en vier Stuivers in de jaarlijkſche Verpondingen.

SMAL-

SMALLEN-EESTER-KONVENT, in het Frieſche Kwartier *Oosterge*, onder de Grietenij *Smallingerland*, ten Noorden van het aanzienlijk Dorp *Bornbergum*, ontleende zijnen naam van de Rivier de *Ee*, welke hier zeer ſmal was, of ſlegts eene geringe breedte hadt. Van ouds was het eene Abtdij van Nonnen, die naar de Orde van den H. BENEDIKTUS leefden. De gewijde Maagden ſtonden onder haare eigen Prioors, die haar, uit naam der Abten, beſtuurden, met de magt om haar *het Wiel*, dat wil zeggen, den Nonnenſluijer, op te zetten. Voorts is *Smallen-Eester-Konvent* vermaard door eene zamenkomst, welke, geduurende de oneenigheden der *Schieringers* en *Vetkoopers*, tusſchen eenige Gemagtigden van de Provincien *Friesland* en *Groningen*, aldaar gehouden wierdt, om over de gemeene belangen te raadpleegen.

SMALLINGERLAND, eene Grietenij in *Friesland*, onder het Kwartier van *Oosterge*, in rang de negende onder de Grietenijen van dat Diſtrikt. Omtrent den oorſprong der benaaminge is men het niet eens, gelijk het veelal gaat, ten aanzien der benaamingen van landen en plaatzen, welke reeds van overoude tijden bekend geweest zijn. Toen de Turfgraaverij nog niet bekend was, immers niet zo algemeen als heden ten dage in zwang ging, vondt men, in het Noordlijk en Oostlijk gedeelte der Grietenije, veele hooge moerasſige Veengronden. De landen, daarentegen, aan den West- en Zuidkant, waren, veelal, laag. Dit hadt ten gevolge, dat dezelve, door het afloopende Veenwater, meestal dras lagen, en dus, even min als de niet ontgonnene Veenen, van weinig of geen nut waren. Sints den tijd dat men, ook in deezen oord, zich op het turfgraaven heeft toegeleid, heeft de Grietenij eene veel gunſtiger gedaante aangenomen. Door het afgraaven der hooge Veengronden, en aan het water een geregelden loop te geeven, heeft men niet ſlegts van de verzending van den Turf aanmerkelijke voordeelen getrokken, maar ook de laage gronden in voortreffelijke Bouw- en Weilanden veranderd. Het land, intusſchen, is 'er niet zeer zwaar; van hier dat men 'er genoegzaam geen ander Graan, dan Rogge, Haver en Boekweit plant. Ook wordt 'er nog heden ten dage, ginds en elders

in de Grietenij, Turf gegraaven. Vischrijke wateren zijn 'er vrij talrijk. Ook wordt 'er veel hout geplant, waarom de Rijdwegen, langs en onder den lommer van het Geboomte hier, zeer vermaaklijk zijn. Geduurende de oneenigheden tusschen de *Schieringers* en *Vetkoopers*, was *Smallingerland* een hoofdtooneel der vernielende burgertwisten. Zeven Dorpen telt men in deeze Grietenij: *Oudega*, *Nijega*, *Opeinde*, *Noorderdrachten*, *Zuiderdrachten*, *Kortehem* en *Bornwirgum*. Behalven de Hervormden, vindt men ook hier een goed getal Doopsgezinden.

SMALLEGANGE, een vervallen Huis, in *Zeeland*, op het Eiland *Zuidbeveland*, niet verre van het Dorp *Kloetinge*, en den Jaare 1560 wierdt het, door een zwaaren brand, genoegzaam geheel vernield. Hoewel men het, zedert, wederom heeft opgebouwd, is het thans geheel vervallen, en genoegzaam verdweenen. Het Huis behoorde aan het Geslagt van den vermaarden Kronijkschrijver van *Zeeland*, onzeker, egter, of hetzelve den naam daar van ontleend, of het Geslagt naar zijnen naam genoemd hebbe.

SMETIUS, (JOANNES) gebooren te *Nijmegen*, in den Jaare 1596, was een der geleerdste mannen van zijnen tijd, die de grondig bedreeven in verscheiden takken van menschelijke Weetenschappen, Wijsbegeerte, Godgeleerdheid, Hiſtorie in 't algemeen, en de Vaderlandsche Oudheden in 't bijzonder. Daarenboven hadt hij zo veel werks gemaakt van de beoefeninge van vreemde taalen, dat van hem getuigd wierdt, dat hij tien onderscheidene spraaken genoegzaam magtig was om, zo niet in het spreeken, althans in het leezen van boeken, van dezelve zich te kunnen bedienen. Behalven het Leeraarampt, onder de Hervormden, welk hij, in zijne Geboortestad, bekleedde, was hem ook aldaar de post van Hoogleeraar opgedraagen. Onder andere Werken, bij 's Mans leevens in 't licht gegeeven, zijn vooral vermaard zijne *Antiquitates Noviomagenſes*, ook onder den titel van *Theſaurus Antiquarius Smetianus, ſive Pinacotheca* den Hiſtorikus bekend. SMETIUS overleedt in den Jaare 1651, naadat

Mahonet doet een Karavane verevreren.

CXII.

't Verbranden der Boekery te Alexandrie. Bladz. 270.

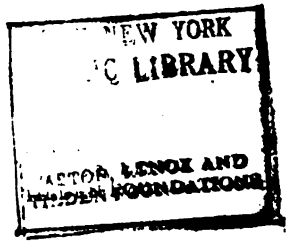
NEW YORK
C LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

eenen Zoon, ingelijks JOANNES genaamd; welke vervolgens door den druk heeft gemeen gemaakt, een kleine Kronijk van *Nijmegen*, voor het meerendeelte door zijnen Vader opgeſteld, doch vervolgens door hem zelven in orde gebragt en voltooid, onder den titel: *Chronijk van de oude Stadt der Batavieren, waar in (nevens de Beſchrijving van Nijmegen) de eerſte oorſprong van deze landen, de achtbare oudheit van deze Stadt, de voortreflijkheit van hare privilegiën, en de voornaamſte geſchiedenisſen van de vorige eeuwen kortelijk vertoont worden.*

Zie WITTE, *Diarium.*

SMELT. Bij deezen naam is bekend, vooral in de Provincie *Zeeland*, een klein dun Vischje; veelal dor en niet zeer smaaklijk, en 't welk, gevolglijk, geringe opmerking zoude verdienen, indien het niet ware, om de zonderlinge wijze, op welke het gevangen wordt. Dit geſchiedt niet in het water, gelijk ten aanzien van alle andere ſoorten van Visſchen plaats heeft, maar in het drooge Strandzand. Men heeft namelijk, vooral op het Zeeuwſche Eiland *Walcheren*, de gewoonte, om in den Naazomer de droog geloopene Stranden te ſpitten met eene ſpade, of ook wel van eenen Ploeg zich daar toe te bedienen. Straks ziet men eene zo groote menigte van de gemelde Vischjes ten voorſchijn koomen, dat 'er eene menigte handen noodig is om dezelve bij een te zamelen. Is men daar mede niet ſpoedig genoeg gereed, de kleine diertjes weeten, met hunne ſcherpe kopjes, wel haast wederom in het zand te kruipen, en zich voorts onzigtbaar te maaken. Deeze zonderlinge Visſcherij wordt met reden aangemerkt als niet een van de minſte van Zeelands landvermaaken. Het volgende Klinkdicht, welk wij in het *Walcherens Arcadia* van den Heere MATTHEUS GARGON aantreffen, op deeze bijzonderheid ſlaande, zal, vertrouwen wij, den leezer niet onaangenaam zijn.

S. MICHIEL, een Fort, in Staats *Opper-Gelderland*, tegenover het Eilandje *de Waard*, omtrent honderdvijftig Roeden

van de Stad *Venlo*, aan de overzijde der *Maaze*. Het Fort is 'er zeer klein, als zijnde ſlegts van eene enkele Graft omringd, en bevattende niet meer dan drie Woonhuizen, behalven het Wagthuis en eenige weinige Kazernen. Het heeft geene afzonderlijke Krijgsbezetting. Uit *Venlo* trekt dagelijks derwaarts eenige manſchap, onder het bevel van eenen Onderofficier. De Kommandeur van ſtraks genoemde Vestinge voert ook hier het opperbevel.

„ Zwijg oude beuzeleeuw van zeven wonderheden,
„ Stil Memfis; roem niet meer, grootſpreekend Griekenland:
„ 'k Zie duizend wonderen aan Walchrens Dijk en Strand;
„ Het Land word't hier tot Zee, de Zee tot ſchoone Steden.

„ De Vreemdling ſtaat verrukt, waar dat hij richt zijn ſchreden,
„ Men vangt hier Visch te paard, men grijpt die met de hand:
„ 't Ploegijzer is ons net; men vischt hier in het land;
„ De ſpaê verrast den Smelt, die wegſchiet na beneden.

„ Waar ziet men wonderen zo wonderlijk als dit?
„ Men zet geen netten uit, maar ploegt en graaft en ſpit;
„ Zoo haalt men Visſchen uit den droogen grond van onder.

„ Spaait Landman, ploegt en werpt het Kooren in de Voor;
„ De Smelt ſpringt voor ons op in 't zandig kouter-ſpoor.
„ Zoo baart een kleine Visch 't vermaaklijkst wereld-wonder."

Zie M. GARGON, *Walch. Arkadia.*

SMID, (JAN JANSZOON) was een der agtenswaardige aanzienlijke Amſterdamſche burgers, die goederen, vrijheid en leeven in de waagſchaal ſtelden, om, naar de inſpraak van hun Geweeten, den Allerhoogſten te dienen, naar de regelmaat der meer gezuiverde leerbegrippen, aangaande de waarheden des Christlijken Godsdiensts. Elders hebben wij reeds verſlag gedaan van de verrigtingen van REINIER KANT en LAURENS JAKOBSZOON REAAL, om het openbaar prediken der Hervormden te

te bewerken. JAN JANSZOON SMID was, hier in, hun medeſtander, en vinden wij zijnen naam vermeld, nevens die van KORNELIS WILLEMSZOON HOOFT en deszelfs Dogter AAGT of AAGJE KORNELIS HOOFT, onder de zulken, welke, op Zondag, den eenentwintigſten Julij des Jaars 1566, bij het Huis te Kleef, even buiten *Haarlem*, onder het gebied des Heeren VAN BREDERODE, de openbaare prediking hebben bijgewoond, zijnde de tweede, welke, tot dien tijd toe, in Holland gehouden was.

Zie J. WAGENAAR, *Beſchr. van Amſt.*

SMIDS, (LUDOLF) door zijne *Schatkamer der Nederlandſche Oudheden*, den landzaaten 't over bekend, was geboortig te *Groningen*, alwaar hij, op den dertienden Julij des Jaars 1649, het eerſte leevenslicht aanſchouwde. Tot de beoeffening der Weetenſchappen, door zijne Ouders, zijnde opgeleid, bepaalde hij zich tot de Geneeskunde. Om hier in de nóodige vorderingen te verkrijgen, hoorde hij eerst de Hoogleeraars in zijne Geboorteſtad, en bezogt, vervolgens, de Hoogeſchoolen van *Franeker* en *Leiden*. Aldus beklom hij den trap van het Meesterſchap, en om nuttig te zijn voor hem zelven en voor zijne natuurgenooten, zette hij zich neder in zijne Vaderſtad. Gedurende den tijd, in welken SMIDS de werkdaadige Geneeskunde oeffende, veranderde hij van Godsdienſtige belijdenisſe; van de Gezinte der Roomschgezinden, onder welke hij gebooren en opgevoed was, ging hij tot de Gemeenſchap der Hervormden over. Dit viel voor in den Jaare 1682. Niet lang daar naa, 't zij dan in den Jaare 1684, of in 1685, veranderde SMIDS van woonplaatze; hij vertrok na *Amſterdam*, met oogmerk om 'er insgelijks de Geneeskunde te oeffenen, zo als hij ook, tot zijnen dood toe, heeft gedaan. Reeds van zijne vroege jeugd hadt SMIDS blijken vertoond van zijne zucht en geſchiktheid tot de Dichtkunde. In zijnen opgroeienden ouderdom, en terwijl hij zijne kundigheden ten beste zijner kranke medemenſchen aanwendde, gaf hij 'er, van tijd tot tijd, eenige proeven van. De omgang met Kunstbroederen, te *Amſterdam*, wekte deeze zucht, en

begon hij, zints hij, in die Stad, zijn verblijf hadt gevestigd, zich op de Dichtkunde meer en meer toe te legger. De vrugt daar van waren verscheiden Tooneelstukken; onder welke een der meest bekenden is zijn *Konradijn*, als hetwelk, zeer veele maalen, ten Amsterdamschen Tooneele wierdt gevoerd. Daarenboven schreef SMIDS, in Nederduitsch Ouryn, een *Chronijk van het Oorlogend Europa*, en vervaardigde eene uitgave van VALENTYNS *Vertaaling der Werken van Ovidius*, met uitvoerige aantekeningen door hem verrijkt. Als Schrijver van de *Schatkamer der Nederlandsche Oudheden* hebben wij onzen Dichtkundigen Artz reeds doen kennen. Behalven dit alles zijn ook nog eenige Latijnsche Werkjes van hem voorhanden. LUDOLF SMIDS overleedt, te *Amsterdam*, op den zevenden Maij des Jaars 1720. Zo veel ons bekend is, heeft hij, bij zijne twee Huisvrouwen, MARIA MARGARETA ALTINGA en ANNA DE GROOT, geene kinderen verwekt, immers niets nagelaaten.

SMOUTIUS, (ADRIAAN JORISZOON) was een der onrustige Kerkleeraaren, welke, door hunne onverdraagzaamheid en bemoeizucht met zaaken van Staat en Regeeringe, hunnen gewijden post ontluisteren, en daar door, bij de onbedagtzaamen, de Orde zelve tot oneere verstrekken. Wegens 's Mans geboorte en opvoeding bezitten wij geen vast bescheid. Alleen is ons gebleeken, dat hij, vóór het Jaar 1612, het Leeraarampt onder de Hervormden heeft bekleed, in het Dorp *Roon*, in Zuidholland. Niet zeer lang schijnt hij aldaar het predikampt bedient te hebben. Althans, onzeker om welke reden, hadt hij die standplaats verlaaten, en was hij, zedert, in geenen vasten dienst zijnde, door den vermaarden Rotterdamschen Leeraar KORNELIUS GESELIUS, die zo wel de Fransche als de Nederduitsche Gemeente bediende, ter zijner hulpe aangenomen. In het gemelde jaar vertoonde hij aldaar een blijk van zijne afkeerigheid van de Remonstranten, in zijne weigering, om, op bevel van de Overheid der Stad, met den Predikant NIKOLAAS GREVINKHOVEN in een gesprek te treeden, tot bevorderinge van goed verstand en ter vereffeninge der bestaande oneenigheden. Volmaakt overeenkomstig, met 's Mans

's Mans doorgaande handelwijze, was deeze weigering, naardien hij, in ſtede van de Kerkbreuk, in die tijden, te heeſchen, de ſcheuring uit alle zijne vermogens zogt te verwijden; waar toe hij zich in verſcheiden afgezonderde Vergaderingen van Contraremonſtranten liet gebruiken, om dezelven tegen de andersdenkenden op te zetten.

Onder dit alles hieldt zich SMOUTIUS niet te vreden, met zijnen ijver alleen bij monde bot te vieren. Hij ſtelde in Geſchrift zeker Werk, 't geen hij, vervolgens, met eenen Opdragt aan 's Lands Staaten, door den druk gemeen maakte. Zeer kwalijk, evenwel, bekwam hem dit ſchrijven. Hoedanig 's Lands Hooge Magten over de natuur en ſtrekking des bedoelden Werks oordeelden, en wat den Schrijver deswegen wedervoer, vinden wij vermeld in een Beſluit der Heeren Staaten van *Holland* en *Weſtfriesland*, ter gelegenheid van hetzelve genomen, op den twintigſten Julij des jaars 1613. Om meer dan eene reden vinden wij geraaden, dit Beſluit hier in te laſchen. Van woord tot woord luidt het aldus:

„ Opening gedaan weſende, dat eenen Adriaen Joriſſoon „ Smout hem onderſtaen hadt te maeken en aen de Heeren „ Staeten van Hollandt en Weſtvrieslandt te dedicceren ſeker „ boek, geintituleert SCHRIFTUURLYK JA, *of de Leerpunten, „ die huiden ten dage in geſchil getrokken worden, het fon- „ dament der ſaeligheit raeken, of niet*, ende dat ſoo wel „ in de dedicatie als in veele plaetſen bij het voorſchide boek, „ directelijk tegens verſcheide reſolutien van de Heeren „ Staeten, brieven van haere Ed. Mog. Gecommitteerde Raeden, ook met kennelijke onwaerheit, ja tot ſedicie en oproerigheit gearbeidt wordt: ook dat het ſelve boek uitgegeven is, niet tegenſtaende den autheur van dien bij Burgemeeſteren en Regeerderen van Rotterdam (daer hij woont) 't ſelve verboden was. Is in deliberatie geleit, wat dienſtelijk voor den lande en de ruste van dien in de voorſchide ſaeke behoorde gedaen te worden, waerop gedelibereert „ ſynde is verſtaen, dat de voorſchreve Adriaen Smout beſchreven ſoude worden tegens Saterdagh, den twintigſten „ der maendt, op dat dieſelve in de volle Vergaderinge gehoort ſynde, daer nae in die ſaeke gedaen mogte worden „ ſulks

„ fulks als voor den dienst der landen bevonden ſoude wor-
„ den te behooren. Dienvolgende den voorſchreven Adriaen
„ Smout beſchreven en in de Vergadering gehoort ſynde, is
„ na deliberatie gereſolveert, hem in de Vergadering te ver-
„ klaeren, dat de Heeren Staeten met ſyne voorgeſtelde rede-
„ nen tegens de contraventie van haere reſolutie, en het be-
„ vel van Burgemeesteren van Rotterdam, aen hem dien con-
„ form gedaen, niet en ſyn gecontenteert, dat niettemin de
„ Reſolutie ten principaalen is uitgeſteld, tot de naeſte Verga-
„ dering, en geordonneert, dat hij bij proviſie binnen vier
„ daegen eerstkomende hem ſal inſtellen binnen de ſtede van
„ 's Graveſande, en uit de vrijheit van deſelve ſtede hem niet
„ te mogen begeven, voor dat in de naeſte Vergaderinge op
„ ſyne ſaeke ſal weſen gedisponeert; alles op arbitrale cor-
„ rectie, ter diſpoſitie van de Gecommitteerde Raeden; die
„ daer toe, en op 't naekomen van deſe Reſolutie, ernſte-
„ lijk zijn gelast." Zijn verblijf te *'s Graveſande*, in het bo-vengemelde Beſluit van 's Lands Staaten, bij voorraad aange-weezen, wierdt, zedert, in eene ſoort van ballingſchap ver-anderd, en hem het vertrekken van daar ſtrengelijk verboo-den. De vermaarde Amſterdamſche Burgemeester KORNELIS PIETERSZOON HOOFT, op het boven gemelde Geſchrift van SMOUTIUS doelende, vraagt ergens, *Of men wel eenigen Schrijver zoude kunnen aanwijzen, die in lasteren en ſchel-den bij hem zou konnen haalen?*

Ondanks het ſtreng verbod, om de Vrijheid van *'s Grave-ſande* niet te mogen verlaaten, ſchijnt SMOUTIUS hetzelve niet zeer lang ontzien te hebben. Waarſchijnlijk roeiden zommige Predikanten van *Amſterdam* hier onder. Deeze, hem aan-merkende als een man, die voor de zuiverheid der Hervorm-de leere ijverde en waakte, bragten hem, nu en dan, op den Predikſtoel, in de gemelde Stad, alwaar het getal der Re-monſtrantsgezinden thans geenzins gering was, en, diensvol-gens, een man als SMOUTIUS, om dezelve te beſtrijden, van veelen vuuriglijk verlangd wierdt.

Omtrent den zelfden tijd, 't was in den Jaare 1617, raakte SMOUTIUS in geſchil met den boven gemelden NIKOLAAS GRE-VINKHOVEN, Predikant te *Rotterdam*, en de gevoelens der Re-

Remonſtranten toegedaan. SMOUTIUS gaf tegen hem een boekje in 't licht, in de Latijnſche taal geſchreeven, waar in hij GREVINKHOVEN zo ſchamper overhaalde, en zo zwaare beſchuldigingen te laste leide, dat de Kerkenraad zich de zaak zijns Leeraars aantrok, en den beſchuldiger bij 's Lands Staaten aanklaagde; die voorts het beſluit namen, den Advokaat Fiskaal te gelasten, „ het boeksken van Smoutius op te ſoe„ken, daer uit te trekken 't geen hij vinden ſoude argerlijk, „ en ten laste van Nicaes te weſen geſtelt, 't ſelve hier (ter „ Vergaderinge van Holland) te vertoonen, om daer naer, „ daer op naerder gelet ſynde, gedaen te werden naer be„ hooren." Doch dit beſluit hadt geen gevolg. Want SMOUTIUS, die zich, zo als boven gezegd is, thans te *Amſterdam* onthieldt, hadt zo veel gunst gevonden bij de Regeering, dat deeze hem het burgerregt ſchonk, en voorts weigerde toe te laten, dat de Fiskaal, in haare Stad, iets tegen hem zoude onderneemen, of hem voor eenen anderen Regtbank trekken. Hierom verdeedigde zich GREVINKHOVEN, in een Latijnsch Verweerſchrift, tegen SMOUTIUS, waar in hij hem verſcheiden zaaken te laste leide, onder anderen zijne meesteragtige en willekeurige handelwijze, gebleeken in het onderzoek van zekeren aankoomenden Leeraar te *Schiedam*, welken hij, behalven de zevenëndertig Artikelen der Nederlandſche Confeſſie, nog zeventien Artikelen, op eigen gezag, voorleide, met last om dezelve toe te ſtemmen en te ondertekenen, onder bedreiging, om, bij weigering, van den predikſtoel te zullen geweerd worden. De meeste deezer Artikelen handelden over de Godlijke Voorbeſchikking, met den aankleeve van dien; in een van welke Artikelen hij zich aldus uitdrukte: „ Alle „ bewegingen en deeden, of werken der menſchelijke wille, „ en alle ſaeken, ſyn door een eeuwigen en onveranderlijken „ raedt of beſluit Godts, te vooren ſoo verordineert en be„ paelt om te geſchieden, gelijk ſe nu in der tijdt geſchie„ den." Behalven deeze ontmoette men 'er drie Artikelen, uit welke men mag afleiden, welke hoogvliegende gedagten SMOUTIUS, aangaande het regt der Kerke en der Kerkelijken, voede. Zij waren van deezen inhoud:

„ Het regt om de Kerkdienaars te beroepen koomt aan de „ Kerk toe.

„ Het uiterſte oordeel, om Kerkelijke zaaken of verſchil„ len, voornaamelijk de Leere betreffende, te bepaalen, koomt „ der Kerke toe; en de ordre vereischt, dat de geenen, die „ dit oordeel zullen ontwerpen en uitſpreeken, van de Kerk „ bekoorlijk daar toe worden verkooren.

„ De Kerk heeft magt om buiten toeſtemming der Magi„ ſtraat de Kerkelijke tucht te oeffenen in alle graaden, zelf „ ook over de Magiſtraaten."

Hoewel, gelijk wij boven hebben aangemerkt, de Predikant SMOUTIUS, ondanks het bevel van 's Lands Hooge Magten, zijn verblijf te *'s Graveſande* ontloopen, en, door de Regeering van *Amſterdam*, tegen de regtsvervolgingen elders in ſchuit en ſcherm was genomen, hadt hij, evenwel, den moed niet, om, zonder voorafgaand verlof, te rug te keeren na *Rotterdam*, waar uit hij zo goed als gebannen was. In de laatstgemelde Stad woonde, in den Jaare 1618, de Moeder van SMOUTIUS, hoog van jaaren, en aangetast van eene verzwakking, welke een aanſtaand einde des leevens dreigde. Hieron wenschte hij haar te bezoeken en in haar uiterſte bij te ſtaan. Om daar toe verlof te bekoomen, vervoegde hij zich, in de maand Augustus des gemelden jaars, met een Verzoekſchrift aan 's Lands Staaten, in de niet ongegronde onderſtelling op een gunſtig antwoord, vermits hem niet onbekend was, dat de zulken, welke in de begrippen van SMOUTIUS ſtonden, het oor der Hooge Vergaderinge hadden, ten minſte beter dan voor etlijke jaaren aldaar gezien waren. Zijn verwagting was niet ijdel. De Staaten van Holland, na alvoorens de Heeren van *Rotterdam* gehoord te hebben, ſchonken hem verlof, zich geduurende den tijd van veertien dagen, in gemelde Stad, te mogen ophouden, om zijne oude en zwakke Moeder te bezoeken, en in haare zwakheid te verzoomen; mits van zijne aankomst kennis gevende aan Heeren Burgemeesteren, en dezelve beloovende, zich, in hunne Stad, ſtil, zedig en gerust te zullen gedraagen, zonder, in eenigerlei opzigt, iets te doen of te ondernemen, 't geen tot ſtoornisſe van de rust der Stad zoude kunnen dienen. Verder

be-

behelsde het Besluit en Vorlof van 's Lands Staaten, dat ingevalle SMOUTIUS, om de aanhoudende krankheid zijner Moeder, langer dan de toegezeide veertien dagen, binnen *Rotterdam* zoude moeten vertoeven, hij, om een langer verblijf, aan Heeren Burgemeesteren zoude moeten verzoeken; welken het wierdt aanbevolen, daar omtrent zodanig te handelen, als zij met de rust en goede orde, en alzo met het belang hunner Stad, meest overeenkomstig zouden oordeelen.

Aangemoedigd door zulk een besluit, wierdt SMOUTIUS, eerlang, te raade, nog eenen verderen slap te waagen. Terwijl hem het bovenstaande was vergund, was de Regeering van *Rotterdam*, alhans voor het meerengedeelte, nog op de zijde der Remonstranten. Bij de verandering der Weduwerschap, die kort daar na voorviel, kwamen 'er anders denkenden op het Kussen. Van deeze gunstige gelegenheid van zaken oordeelde SMOUTIUS zich te moeten bedienen, om ontheven te worden van het Verbod, waar onder hij lag, om op het grondgebied van *Schiedand*, zo min als binnen de Steden *Rotterdam* en *Utrecht*, geenen voet te mogen zetten, zonder verlof der Staaten en der Regeeringen van de gemelde Steden. Bij een Verzoekschrift, in de maand November des jaars 1618, ter Vergaderinge van *Holland* ingeleverd, verkreeg hij ontslag van dit verbod. Hij verkreeg nog meer. Daar het schrijven en uitgeeven van boeken, ter oorzaake van zijn boven vermeld *Schriftuurlijk Ja*, hem verbooden was, wierdt ook dit besluit ingetrokken, onder voorwaarde nogthans, dat zijne Schriften moesten gesteld worden in eene zedige orde, en overeenkomstig met de Plakaaten, op het schrijven en verspreiden van boeken uitgegeeven. Ook maakte SMOUTIUS, in het Verzoekschrift, welk hij, ter deezer gelegenheid, inleverde, gewag van zekeren voorslag, welken hij, op het aanstaande Nationaale Sijnode, voornemens was te doen, tot heil der Kerke, en verzogt, deswegen, bij voorraad, om eenige belooning. Doch, hoewel hem brieven van voorschrijvinge, aan de Politijke en Kerkelijke Afgevaardigden van *Holland* op het Sijnode, verleend wierden, om met dezelve, over zijnen voorslag, te handelen, zijn verzoek om vergelding wierdt in bedenking gehouden, tot dat men zoude ver-

verſtaan hebben, welke vrugt zijn voordragt op het Sijnode zoude hebben uitgewerkt. Van hoedanigen aart, intusſchen, deeze voorſlag ware, of wat dezelve behelsde, is ons niet gebleeken.

Van nu af aan namen de zaaken van SMOUTIUS een gunſtiger keer. Niet alleen mogt hij nu, door het gantſche Land, reizen en trekken, werwaarts hij wilde, maar hij wierdt, daarenboven, in de maand September des Jaars 1620, tot vasten Predikant te *Amſterdam* beroepen. Nu meende hij, aan zijnen ijver en bemoeizucht, den losſen teugel te mogen vieren. Van 's Mans wijze van doen en prediken zullen wij eenige voorbeelden aanhaalen, en het aan den Leezer overlaaten, om zijn Karakter te beoordeelen.

't Is bekend, hoe men te *Amſterdam*, naa het houden van het *Dordrechtſche Sijnode*, eerlang tot gemaatigdheid begon over te heilen, en lieden in de Regeering gebragt wierden, die eenen afkeer hadden van geweetensdwang, maar, daarentegen, eene uitgebreide verdraagzaamheid aanmerkten, behalven derzelver overeenkomst met de leere des Euangeliums, als eene hoofdvereischte tot den bloei en welvaart van hunne Stad. In den Jaare 1622 hadt men drie Raaden verkoozen, twee van welke, de Heeren GEURT DIRKSZOON VAN BEUNINGEN en ANDRIES BICKER, der gemaatigdheid openlijk waren toegedaan. Alle de vier Burgemeesteren waren mannen van bekende beſcheidenheid. Ook vondt men 'er eenigen in Schepensbank, welken de zelfde naam naaging. Bij veelen onder de Burgerij en Gemeente baarde dit een algemeen genoegen. Doch verſcheiden Stads Predikanten dagten 'er anders over; met veel ijvers voeren ze uit, van den predikſtoel, tegen de opgaande gemaatigdheid en de denkwijze der Regenten. SMOUTIUS munte inzonderheid hier in uit. Niet lang naa de aanſtelling der boven gemelde Regenten, verſtoutte hij zich, om openlijk van den Kanzel zich in deeze bewoordingen te laaten hooren: „ 't Is beklaagelijk (dus ſprak hij) dat men in „ zaaken van zulk een gewigt, als het verkiezen van Magi„ ſtraaten, zo blindeling toetast, en daar zo ligtelijk over „ heen loopt, zonder den mond des Heeren." (hier mede bedoelde hij de Predikanten) „ eens raad te vraagen. Een

„ goed

„ goed Magiſtraat" (dus ging hij voort) „ moet drie deug-
„ den hebben; wijsheid, kloekmoedigheid om iets door te
„ dringen, en godvrugtigheid. BARNEVELD" (dus luidde
's Mans oordeel) „ was wel wijs genoeg, maar hij was niet
„ doordringende: hij was te ſlap, en liet zich ligtelijk ver-
„ hinderen, door tusſchenkoomende zaaken, en zag te zeer
„ hier of daar op. SPINOLA" (de Spaanſche Veldheer) „ is
„ ſcherpzinnig en doordringende genoeg; maar het ontbreekt
„ hem aan Godvreezendheid. Maar" (dus beſloot hij) „ in
„ zijne Doorluchtigheid, Prins MAURITS, zijn deeze drie zaa-
„ ken bij een, en zo moeten alle Magiſtraaten zijn; daar be-
„ hooren de Kiezers op te letten."

Van wegen de geſteldheid der tijden, liet men den Leeraar thans ongemoeid; gelijk ook, toen hij, in zekere Leerrede, in de maand Januarij des Jaars 1626, de oorzaak van 's Lands plaagen hadt toegeſchreeven aan het dringen van lieden in de Regeering, welke, zeide hij, het Pausdom waren toegedaan, en tevens de Staaten beſchuldigd, om dat zij Schepen na *Rochelle* hadden gezonden, tot onderdrukkinge, zo als hij zeide, van de waare Gereformeerde Religie. Met het laatſte hadt de Prediker het oog op de Zeemagt, volgens een Verdrag, aan LODEWYK DEN XIII ter hulpe gezonden, welke voorts gebruikt wierdt tot het beleg van *Rochelle*, welke Stad thans nog in de handen der Hugenooten of Franſche Gereformeerden was.

Op een anderen tijd, ter gelegenheid van eenen Biddag, welke gehouden wierdt op den eerſten Augustus des Jaars 1629, moest SMOUTIUS den dienst verrigten in de Oude Kerk. Thans den Kanzel beklommen hebbende, maakte de Prediker zich ſchuldig aan onverdraagelijke onbeſcheidenheden. Zie hier daar van eenige ſtaalen. Met het aangezigt gewend na Burgemeesters geſtoelte, in 't welk thans zaten de Schout Dr. JAN TEN GROOTENHUIS, en de Burgemeesteren JAN KORNELISZOON GEELVINK, ABRAHAM BOOM, ANTONY OETGENS VAN WAVEREN en Dr. ANDRIES BICKER GERRITSZOON, en zijne ſtemme verheffende, ſprak hij dezelve in deezer voege aan: „ Gij
„ zijt de oorzaak met uwe proceduren (maatregels en hande-
„ lingen) dat God almagtig den vijand op de Veluwe heeft
„ doen

„ doen koomen. — Men legt den luiden misdaad te last;
„ maar mogten zij eens, als beſchuldigers en beſchuldigden,
„ tegen elkander gehoord worden, dan zou men bevinden,
„ wie eigenlijk ſchuld hadt. — Gij agt ons te klein en te
„ gering, dan dat gij met ons Correspondentie zoudt houden
„ (ons raadpleegen). — Men houdt ons voor Kootjongens. —
„ Gij houdt zo veel van u zelven, als of gij alleen iets te
„ zeggen hadt. Men leent zijne ooren veel liever aan een
„ hoop Poëeten, Orateurs (Redenaars), Juristen (Regtsge-
„ leerden), Politijken (Staatkundigen) dan aan ons. Dit is
„ verkeerd. Zij haalen hunne dingen uit Redevoeringen, uit
„ de Keizerlijke Regten, enz. Wij zeggen blootelijk, *de*
„ *Heere zegt het.* Wij hebben Gods Woord: hoort, der-
„ halven, wat wij u zeggen. Wij zijn uwe Herders; wij
„ zullen u anders niet zeggen dan de waarheid. *Wee den*
„ *afvalligen, die zonder mij raadſlaagen, Jeſaia* XXX. —
„ Herſtelt dan de geenen, die ons zo trouw geweest zijn;
„ herſtelt de geenen, die gij ontſchutterd hebt. Volgt niet
„ na de voetſtappen van REHABEAM, die den jongſten Raad
„ ſtelde boven den ouden." Voorts zich wendende tot de Vergadering in 't algemeen, voer hij uit, onder andere, in de volgende beſtraffingen: „ Wij (Predikanten) belgen 't ons,
„ dat gij ons niet gekend hebt. Ik voor mij belge mij, dat
„ gij mij niet gekend hebt. Gij hebt, met uw klaagen in
„ den Hage, uwe Heeren getergd, zo dat zij zich tegen u
„ geſteld hebben. Ik weet wel (ging hij voort) dat u al
„ wat veel gevergd is; maar gij moest tot ons gekoomen
„ zijn: wij zouden bij uwe Wethouders gegaan, en hun hun-
„ ne misſlagen aangeweezen hebben." Voorts verklaarde hij,
„ dat de Predikanten menig Vertoog aan Burgemeesteren ge-
„ daan hadden; gelijk ook aan den Prinſe, toen zijne Door-
„ luchtigheid, laatſtelijk, zich binnen Amſterdam bevondt.
„ Maar (voegde hij 'er nevens) wat was het? Men agtte het
„ niet. Men ſloeg het in den wind." De Prediker beſloot zijne beſtraffende redevoering met de woorden: *Kortom, zij hebben allen tegen ons* (Kerkleeraars) *gezondigd, van den minſten tot den meesten toe.*

Be-

Behalven de onbeſchaamdheid, welke in dusdanig prediken doorſtraalde, was het, bovendien, van eene zeer gevaarlijke ſtrekkinge, en konde, ligtelijk, opſtand onder de Gemeente, tegen haare Stads Regeering, ten gevolge hebben. Reden genoeg voorwaar, voor Burgemeesteren, om den Kerkleeraar, in zijnen hollenden loop, te beteugelen. SMOUTIUS wierdt dan ten Stadshuize ontbooden, en hem door de Heeren aangezegd „ dat zij eenige aantekeningen gehouden hadden van zijne „ laatſte Biddags-predikatie, welke hun grootlijks mishaagd „ hadden; doch voor zo veel zij hem niet onverhoord wil„ den veroordeelen, op hem begeerden, dat hij hun zijne „ Predikatie, zo na mogelijk opgeſteld, gelijk hij dezelve „ hadt uitgeſproken, aan hun zoude overleveren, om door „ vergelijking van hunne aantekeningen met zijn Opſtel, te „ verneemen, of zij zijne woorden ook in eenen anderen „ zin, dan door hem bedoeld was, hadden opgevat." In 't eerst ſcheen SMOUTIUS in twijfel te hangen, omtrent het geen hem te doen ſtondt. Eindelijk weigerde hij regelrecht om aan de begeerte der Heeren te voldoen. Zijne reden was „ dat hij de Heeren niet konde believen, zonder vooraf des„ wegen kennis te hebben gegeeven aan den Kerkenraad; „ welken hij, dienſvolgens, verzogt te mogen verwittigen „ van 't geen hem wedervaaren was." Hier toe verlof bekoomen hebbende, verſcheen SMOUTIUS, naa verloop van eenige dagen, wederom voor de Heeren, welken hij nu verklaarde, „ dat hoewel de Kerkenraad het overleveren van de „ gevorderde Leerrede niet dienſtig hadt geoordeeld, hij het, „ evenwel, doen zoude, mids men hem eene maand uitſtels „ vergunde." Dit verzoek wierdt hem ingewilligd. Doch de Kerkleeraar liet den geſtelden tijd verloopen, zonder zich van zijne belofte te kwijten. Van nieuws ontbooden hem derhalven Heeren Burgemeesteren op het Stadshuis, om hem zijn gegeeven woord indagtig te maaken, en op de vervulling daar van te dringen. In ſtede van daar aan te voldoen, was hij onbeſchaamd genoeg, om zich onkundig te houden, iets diergelijks beloofd te hebben, en zich te dekken met het verbod des Kerkenraads.

Thans

Thans wendden het de Heeren over een anderen boeg. Zich beroepende op hunne gehoudene aantekeningen van de bewuste Biddags-predikatie, vraagden ze den Leeraar, wie hij bedoeld hadt met de woorden: *Gij zijt de oorzaak met uwe proceduren*, enz. *Herſtelt de geenen, die gij ontſchutterd hebt?* In 't eerst aarzelde SMOUTIUS in zijne antwoorden, doch verklaarde, eindelijk, ronduit, zo wel de Magiſtraat als de Gemeente daar mede bedoeld te hebben. Het zelfde beleedt hij ook ten aanzien van verſcheiden andere uitdrukkingen, als door hem aangaande de Wethouderſchap gebezigd. Ja, tot zulk eene hoogte klom 's Mans onbeſcheid, dat hij geene zwarigheid maakte, de Burgemeesteren in deezervoege aan te ſpreeken: „ Mijne Heeren, valt God nog te voet, en „ bidt hem om vergiffenis. Staat van uwe begonnen proce„ duren af: want anders zult gij u zelve en uwe kinderen „ om hals brengen." Als Burgemeesteren hem te gemoete voerde, „ dat indien hij alzo over de Heeren dagt, hij hen „ afzonderlijk moest aangeſproken hebben, zonder zijne be„ ſchuldigingen op den predikſtoel te brengen", was zijn antwoord „ dat de ergernis openlijk gegeeven zijnde, ook open„ lijk moest beſtraft worden." Op de vraag, wie hij op het oog hadt met de woorden „ den ouden Raad", was zijn antwoord *Burgemeester* PAUW *en de zijnen*. Wederom gevraagd zijnde, of de Heeren verpligt waren, het gevoelen en den raad van Burgemeester PAUW te volgen, ook wanneer zijne redenen hun niet voldeeden, hernam hij, „ dat men in „ den Raad kwam met bekuipte ſtemmen, en in zulkervoege „ de beſluiten doordreef." Als men hem hier op te gemoete voerde, „ hoe hij wist wat 'er in den Raad omging", gaf hij het koen beſcheid „ dat de dingen niet zo geheim blee„ ven, of zij lekten wel eens uit." Eindelijk braken Burgemeesteren deeze onderhandeling af, en lieten den Prediker gaan, niet, evenwel, zonder eene ernſtige aanzegging „ dat „ Burgemeesteren, volgens hunnen eed, niet zouden kunnen „ nalaaten, omtrent het voorgevallene zodanige voorziening te „ doen, als zij, tot behoudenisſe en handhaavinge van de „ rust der Stad, en van den Godsdienst, zouden oordeelen te „ behooren"; vermaanende hem wijders „ dat hij zich ver-

„ der

„ der hadt te gedraagen, zo als een goed en eerlijk Predikant „ betaamde."

Naa zulk eene aankondiging en vermaaning, door Burgemeesterlijk gezag en agtbaarheid geſchraagd, zoude men natuurlijk verwagt hebben, dat de Leeraar, in zijnen, dus genoemden, ijver zoude geſtuit zijn. 't Viel anders uit. Op den eenëntwintigſten November des Jaars 1629 voor de beurt ſtaande, hadt hij tot zijnen text verkoozen de woorden des Zaligmaakers, geboekt door MATTHEUS, Hoofdſt. VII: 5. *Gij geveinsden, werpt eerst den Balk uit uw oog, en dan zult gij beziên, om den Splinter uit uws broeders oog uit te doen.* Van 's Mans Leerrede over deeze woorden hadden zommige Heden van aanzien, die onder het gehoor geweest waren, eenige aantekeningen gehouden, en, volgens dezelve, den Prediker, onder andere, hooren zeggen „ dat de zodanigen de *Geveinsden* waren, die de ijveraars voor den Gods„ dienst, in deeze Stad, hadden ontſchutterd"; (dit zag op het afzetten van eenige Schutters, in den Jaare 1628, die verſcheiden nieuwigheden, als mede verandering in de Regeering zogten) „ dat hij voorheen algemeene uitdrukkingen hadt „ gebruikt, maar nu bijzonderlijk zou gaan, al zoude het „ hem nog zo kwalijk genomen worden; dat hier ter Stede „ vervolgd wierden de zulken, die voor Gods Woord ijver„ den, zo als, God betere 't, dit jaar nog gebleeken was; „ dat men hier erger was te werk gegaan, met Inquiſitie, „ Perſecutie en Vervolging, dan de Koning van Spanje ooit „ in Spanje hadt gedaan; dat men zelfs de Dienaars van „ Gods Woord vervolgd hadt; dat hij de perſoonen niet „ noemde, maar dat elk wel verſtaan konde, wie hij meen„ de."

Dusdanig prediken hadt eene klaarblijkelijke ſtrekking tot het verwekken van minagting voor de Regeering en openbaare Oproerigheid. Van hier dat Burgemeesteren hetzelve niet ongemerkt door de vingeren konden zien. SMOUTIUS wierdt dan, van nieuws, ten Stadshuize ontbooden, en hem het geſchreeven opſtel van zijne Leerrede afgevraagd. Hij weigerde daar aan te voldoen; en als men hem vervolgens de gehoudene Aantekeningen voorleide, ontkende hij, de woorden *Inquiſi-*

ſitie en *Perſecutie* gebruikt te hebben; 'er nevens voegende, indien men hem uitſtel gelieſde te vergunnen, omtrent de overige uitdrukkingen en gezegden, opheldering en voldoening te zullen geeven. Doch Burgemeesteren ſcheenen, tot het verkeenen van dit uitſtel, thans kleine gezindheid te betoonen. Althans SMOUTIUS, een vermoeden hebbende, dat de Heeren den weg van gezag tegen hem zouden inſlaan, vervoegde zich bij den Kerkenraad, op welken hij wist te bewerken, dat dezelve, nog dien zelfden dag, het beſluit nam tot het zenden van twee Predikanten en twee Ouderlingen aan Burgemeesteren, met last, om aan de Heeren „ de bewijzen „ af te vraagen, welke zij, omtrent de Leerrede van „ SMOUTIUS, hadden ingewonnen." Doch tot deezen eisch des Kerkenraads weigerden Burgemeesteren ronduit hunne bewilliging, maar ontbooden, van nieuws, SMOUTIUS op het Stadshuis, alwaar zij hem thans ernſtig aanzeiden, aangaande de jongſte Leerrede, de begeerde voldoening te moeten geeven. Ook ditmaal bleef de Leeraar weigeragtig; hij beholp zich met de uitvlugt „ dat zijne medebroeders hem gelast „ hadden, de Preek in geſchrift te ſtellen, en dezelve den „ Kerkenraad over te leveren." Wanneer daar op Burgemeesteren mondelinge ophelderingen en onderrigting van hem vorderden, verklaarde SMOUTIUS „ ook hier in de Heeren niet „ ten wille te kunnen zijn, buiten bewilliging van den Ker„ kenraad."

Door dit alles liep eindelijk het geduld van Burgemeesteren ten einde. Nog eene laatſte pooging beſlooten zij te doen, en wat een uitſtel van vier of vijf weeken, zo op den Leeraar als op den Kerkenraad, zoude uitwerken. Geen van beiden beantwoordde aan den wensch van hunne Edele Grootagtbaarheden. De Prediker ging voort in zijn doldriftig opſtookend prediken; en de Kerkenraad deedt geenerhande poogingen, om hem te beteugelen. Hierom beſlooten Burgemeesteren, tegen den zevenden Januarij des Jaars 1630, Vroedſchap te beleggen, en den toedragt der zaake aldaar in 't midden te brengen. De Raad dan, op den gemelden dag, bij een gekoomen zijnde, gaven de Heeren aan denzelven kennis „ van de menigvuldige poogingen, zedert eenigen tijd, „ door

„ door hen aangewend, om den Predikant ADRIAAN SMOUT te
„ houden binnen de paalen van zijn beroep, en te doen af-
„ ſtaan van zijn oproerig prediken; waar in hij dagelijks de
„ bedrijven der Wethouderen deezer Stad, in zaaken van
„ Regeeringe en Regtsoefeninge, veroordeelde; dat zij hier
„ in niets op hem hadden kunnen verwinnen, maar dat hij,
„ van tijd tot tijd, op gelijken voet was voortgegaan, gelijk
„ blijken konde uit zijne Preeken, op verſcheiden tijden ge-
„ daan, die in den Raad geleezen en hem voorgehouden wa-
„ ren; dat zij hierom niet langer konden uitſtellen, zich daar
„ over gevoelig te toonen, en, oordeelende dat het, zo
„ voor zijnen perſoon als voor den Predikdienst, de minſte
„ kwetzing geeven zoude, indien de zaak politiekelijk, of bui-
„ ten form van regtspleeginge, afgedaan wierdt, waren zij
„ van meening, hem te belasten, binnen zekeren korten tijd,
„ de Stad te ruimen: over welke meening zij den raad en
„ het gevoelen der Vroedſchap verzogten." Bij omvraag
bleek het, dat verre de meeste Leden met Burgemeesteren
inſtemden: eenigen verklaarden zelf van gevoelen te zijn, dat
„ Burgemeesteren, *ex propria authoritate*, op eigen gezag,
„ volſtrektelijk, en bij zich zelven, zonder den raad der
„ Vroedſchap daar op te verzoeken, hier in zodanig zouden
„ mogen handelen, als zij zouden goedvinden."

Spoedig was nu het Vonnis van SMOUTIUS geveld. Nog
dien zelfden dag deeden Burgemeesteren eene Akte in geſchrift
ſtellen, en zonden dezelve aan den onrustigen Leeraar thuis,
woordelijk en letterlijk van den volgenden inhoud:

„ Burgermeesters ende Regheerders der Stadt Amſterdam
„ belasten D. ADRIAEN SMOUT, om redenen, op morgheu
„ voor 't ondergaen van de Sonne de Stadt ende de Vrijheijdt
„ van dien te ruimen, ſonder daer weder in te komen, op
„ pene indien hij voor de voorſz. tijdt niet en vertreckt,
„ van door der Heeren Officier daer wtgeleit te worden.
„ Actum den ſevenden Januarij 1630.

„ Ter ord. van haer E. E.

„ D. MOSTART."

SMOUTIUS thans ziende, hoe zeer het de Heeren Burgemeesteren ernst ware, vondt niet geraaden, derzelver verder misnoegen te tarten. Reeds in den eerſten nacht, naa dat hem het bevel was ter hand gekoomen, vertrok hij ter Stad uit, met een Schuit, hem, ten dien einde, door Burgemeesteren toegeſchikt. Bij zijn vertrek was 'er eene groote menigte volks voor zijne deur verzameld, uit nieuwsgierigheid om hem te zien vertrekken, of uit genegenheid om hem een ſtuk wegs uitgeleide te doen. De Dichter VONDEL, op dit voorval doelende, en op de vredelievende gezindheid der Amſterdamſche Regeeringe, ſchreef, onder andere, de volgende regels:

„ Geen Paep, geen ſtokebrand mag hier den wervel draeien;
„ De tochtſchuit leit gereet, voor al die oproer kraeien,
„ Als SMOUT."

Wat vervolgens van SMOUTIUS geworden zij, is ons niet gebleeken. Zo men aan den ſtraks genoemden Dichter moge geloof ſlaan, heeft hij meer naams gemaakt door zijn onrustig ijveren, dan uitmuntendheids bezeeten door kuischheid en ingetogenheid van wandel en gedrag.

Zie G. BRANDT, *Hiſt. der Reformatie*; J. WAGENAAR, *Beſchr. van Amſterdam*.

SNEEK, eene fraaie en zeer welvaarende Stad, in *Friesland*, in het Kwartier van *Westergo*, bijkans midden in de Provincie, hoewel een weinig meer na den Zuidkant gelegen, in een zeer vermaaklijken en vrugtbaaren oord, van wegen de vette Weilanden, die de Stad allerwege omringen. In rang heeft zij de vierde ſtem, ten Algemeenen Landsdage van het Gewest. In den omtrek der Stad vindt men, meestal, laage gronden; waar door zij tot den Akkerbouw onbekwaam zijn. Doch,

Doch, zints men aan het water, door bepoldering en het ſtigten van verſcheiden Watermolens, en geregelde togtſlooten, een voegzaamen afloop heeft bezorgd, heeft men den voormaals drasſigen grond uitgedroogd, en eene groote uitgeſtrektheid van veele vrugten draagende Weilanden bekoomen. Met HAMCONIUS den oorſprong der benaaminge te willen zoeken in het woord *Snein*, 't welk, in de Frieſche landtaal, *Zondag* betekent, om dat, zegt hij, de Zon hier voormaals godsdienſtiglijk plagt vereerd te worden, oordeelen wij op de lijst der verdichtzelen te moeten plaatzen.

Wat den oorſprong der Stad betreft, deeze legt, met dien van veele andere, in de duisterheid begraaven. Zo veel is bekend, dat reeds omtrent het midden der Dertiende Eeuwe een gedeelte van den grond bebouwd was. Op het Jaar 1268 vindt men *Sneek* vermeld, doch onder de benaaming van een Dorp. Niet lang daar naa begon het, in bloei en welvaart, dermaate toe te neemen, dat het in eene Stad veranderd en met Voorregten en Geregtigheden begiftigd wierdt: zo dat men, in of omtrent het Jaar 1294, beſloot, de Stad binnen eenen Wal te beſluiten, en met Poorten te verzekeren. Een zwaare brand, in 't volgende jaar uitgebroken, leide genoegzaam de gehcele Stad in koolen, zo dat 'er niet meer dan twee Huizen onbeſchadigd bleeven. In deezen brand wierdt ook een prooi der vlammen, een Hospitaaler Klooster van de Orde der Johanniten, door de Ridders van *Malta* geſtigt. Volgens de aloude aantekeningen zou dit Klooster reeds in den aanvang der Dertiende Eeuwe, gevolglijk toen *Sneek* nog een zeer gering Dorp was, geſtigt zijn. Nevens de Stad, wierdt het Geestlijk Geſtigt, kort naa den voorgaanden ramp, herbouwd. Diergelijk een ongeval rigtte, in den Jaare 1417, van nieuws, groote verwoestingen aan; welke, egter, de Stad niet zo zwaar ſcheenen getroffen te hebben, of zij vondt zich, tien jaaren laater, in ſtaat om eene Staatsvergadering, van de aanzienlijkſte hoofden van den Aanhang der *Schieringers*, binnen haare Wallen te ontvangen. Zij hadt toen reeds eene Waag, nevens het hoogſte regtsgebied, in burgerlijke en lijfſtraffelijke zaaken. Eene nieuwe ondervinding, van de vernielende kragt der vlammen, hadt *Sneek* in den Jaare 1457,

burg, is een oud geſtigt, doch zeer hegt en ſterk. Volgens eenigen zou het reeds in den Jaare 1427 geſtigt zijn. Voor het Gebouw is een groote vooruitſteekende Luifel, welke op negentien pilaaren rust. Hij dient, om onder denzelven de Boter, die hier in groote menigte wordt ter markt gebragt, tegen de hitte der Zonne te behoeden. Boven de Waag heeft men de Wagtkamer der Burgerwagt, als mede de Hoofdwagt der Krijgsbezettinge, wanneer 'er eenig Krijgsvolk in de Stad bezetting houdt; 't geen niet altoos plaats heeft. Twee Kerken, ten dienſte der Hervormden, heeft men te *Sneek*, de Groote Kerk, en de Kleine of de Broere-Kerk. De tijd der ſtigtinge van de Groote Kerk, die wel eer aan den H. MARTINUS was toegewijd, is onbekend. Dit weet men, dat zij, in den Jaare 1503, met een Koor vergroot wierdt. Het is een zeer groot gebouw, haalende in de lengte tweehonderdveertien, in de breedte zevenëntachtig, en in de hoogte vijfennegentig voeten. In vroegere dagen ſtondt bij deeze Kerk een Toren, van evenredige dikte en hoogte; om zijne bouwvalligheid wierdt dezelve, in den Jaare 1682, weggenomen. Tegenwoordig rijst ten Kerkdake uit, een fraai Koepeltorentje, met een bevallig Speelwerk voorzien. Binnen de Kerk ziet men een fraai Orgel, nevens een goed aantal kunſtig geſchilderde Glazen, zommige van welke, door Prinſen VAN ORANJE, ten geſchenke gegeeven wierden. De vermaarde GROOTE PIER legt binnen deeze Kerk begraaven. Aan den Zuidkant van het Gebouw ſtaat een Klokhuis, waar in twee zwaare Klokken hangen, waarſchijnlijk, uit den afgebroken Toren derwaarts overgebragt. De Kleine of Broere-Kerk, waarſchijnlijk ouder dan de voorgaande, als zijnde reeds voor het Jaar 1390 bekend geweest, was eertijds aan den H. ANTONIUS gewijd. Naderhand wierdt zij de eigendom der Kruisbroederen, van waar zij haaren naam ontleend heeft. Door onderdom geheel vervallen zijnde, beſloot men, in den Jaare 1756, het Geſtigt te herbouwen, zo als ook met 'er daad geſchied is. Twee Predikanten verrigten hier den Predikdienst. — De *Doopsgezinden* hebben 'er insgelijks twee Vergaderplaatzen: de eene van de Gezinte der dus genaamde vereenigde Vlaamſchen en Waterlanders, de andere van Oude Vlamingen.

De

De eerstgemelde, welke reeds omtrent het midden der voorgaande Eeuwe, wierdt gebouwd, is tamelijk ruim, en, zedert de vertimmering van den Jaare 1764, merkelijk verfraaid. Voor weinige jaaren heeft men 'er insgelijks een Orgel geplaatst. De andere Kerk of Vergaderplaats wordt gehouden in een Vertrek van een Burgerhuis, eerst zedert het Jaar 1746 tot een godsdienstig gebruik bekwaam gemaakt. — De Kerk der *Roomschgezinden* is een nieuw en fraai gestigt, gebouwd in den Jaare 1766, op den grond eener voorgaande Kerke van die Gezintheid. Omtrent deeze Kerk moeten wij aanmerken, dat het Dekenschap van alle Roomsche Kerken der geheele Provincie aan dezelve is verknogt; 't welk den Priester in den tijd geen klein gezag bijzet. — Het *Latijnsche School*, eertijds zeer vermaard, doch thans van weinig naams, staat aan het Westeinde van het Kerkhof. Weleer behoorde aan dit School een aanzienlijke voorraad van Latijnsche, Griekse en Hebreeuwsche boeken, die, in een afzonderlijk vertrek, naar de gewoonte des tijds, aan Ketens geklonken, bewaard wierden. Bij gelegenheid van het verbouwen der Schoolen, deedt men ze na het Stadshuis overbrengen, alwaar ze een tijd lang bewaard wierden, tot dat de Magistraat dezelve, om hunnen ouderdom, voor Scheurpapier deedt verkoopen. — Het *Burger-Weeshuis*, weleer het Kruisbroederen Klooster, wierdt, in den Jaare 1580, tot zijn tegenwoordig oogmerk aangewend. Dit Gestigt is een der rijkste, in zijne soort, in het geheele Gewest. Het uitwendig aanzien des gebouws, het onderhoud der kinderen in hetzelve, het nitzet, welk zij, bij hunnen uitgang, ontvangen: alles draagt getuigenis van deezen rijkdom. Bij de jongste vertimmering van dit Huis, vondt men, in den grond, eene groote en zwaare Kas, van een bijzonder maakzel, en in dezelve eenige kunstige Schilderijen, welke, zedert, in de Groote Zaal zijn ten toon gehangen. — Het *Diakonie-Weeshuis* of *Armenhuis*, staande aan den Zuidkant van het Kerkhof, wierdt in den Jaare 1675 gebouwd, op den grond van etlijke Diakonie-Kamers, reeds in den Jaare 1616 vervaardigd. — Het *Gasthuis* plagt hier ter Stede zeer vermaard te zijn. Ongeveer vijftig inwooners hadden 'er een aangenaam verblijf, van we-

gens de fraaiheid en luchtigheid des geſtigts. Doch vermits de Stad 'er haare rekening niet bij vondt, worden 'er, volgens beſluit der Regeeringe, geene Proveniers meer aangenomen, maar de openvallende Kamertjes, ten voordeele van Stads Kas, verhuurd. — Vijftig jaaren omtrent geleeden, bouwde men, bij het boven gemelde Diakonie-Weeshuis, een *Stads-Spinhuis*, met het loflijk oogmerk, om de behoeftige Stadsarmen, die nog iets konden verdienen, aan werk te helpen, als mede om bedelaars en ſtraatloopers in hetzelve op te neemen. Ongelukkiglijk is deeze heilzaame ſtigting te niete geloopen. Toen, in den Jaare 1784, te *Sneek*, zo wel als elders, de Burger-Wapenhandeling merkelijken opgang maakte, verzogt en verkreeg het Genootſchap, van de Regeering der Stad, de vrijheid om het ledig ſtaande gebouw tot eene plaats ter oeffeninge te mogen aanwenden. Men verſierde het gebouw van buiten met twee fraaie Lantaarnen, en maakte van binnen de noodige ſchikkingen, tot den bedoelden aanleg dienſtig. Zedert de Omwenteling van den Jaare 1787, heeft het gebouw wederom ledig geſtaan.

De *Regeering* van *Sneek* beſtaat uit vier Burgemeesteren, vier Schepenen en twee Bouwmeesteren, welke één jaar dienen, van den eenen Nieuwjaarsdag tot den anderen, en uit zesëntwintig Gemeensluiden of Vroedſchappen, welke hun leeven lang hunnen post waarneemen.

Een der hoofdtakken van den Koophandel, welke te *Sneek* wordt gedreeven, beſtaat in den Boterhandel. In geene Stad, van het gantſche Gewest, wordt zo veel van dit zuivel ter Markt gebragt. Niet ongewoon is het, dat, in den drukſten tijd van het jaar, op elken Marktdag, welke hier op Dingsdag wordt gehouden, elf of twaalfhonderd Vierendeelen Boter in de Waag gewoogen en verkogt worden. Nu en dan heeft men dit getal wel eens tot veertienhonderd zien klimmen. Daarenboven heeft men 'er eene bloeiende Markt van Grove Kaas; men ziet 'er, menigmaalen, tuſchen de twee en driehonderd Schipponden ter Waage brengen. Behalven het vertier, welk dit aan veelerhande Winkelneeringen geeft, drijft men 'er eenigen handel in Graanen. Ook heeft men 'er ſtelijke Boezel- en Bontreederijen, verſcheiden Oliemolens,

en

en andere Neeringen. Om alle 't welk de Stad voor eene der meest bloeiende Steden der Provincie van *Friesland* moet gehouden worden.

Voor het overige heeft *Sneek* verſcheiden Geleerde en Voorname Mannen voortgebragt, of ter woonplaatze gediend. Onder andere verdienen de volgende hier genoemd te worden. ALVINUS FRISIUS, omtrent het Jaar 1400 Schoolvoogd in zijne Geboorteſtad, naderhand Geheimſchrijver van het Gewest. Hij was in de Geſchiedenis van zijn Vaderland grondig, en in de Dichtkunde naar den ſmaak der Eeuwe bedreeven. Van 't een en ander gaf hij eene proeve in een kort begrip der Hiſtorie van *Friesland*, zints de vroegſte tijden tot op KAREL DEN GROOTEN, in Frieſche Verzen. VOLKERUS SIMONIS, insgelijks eerst Schoolvoogd, naderhand Burgemeester in zijne Geboorteſtad, bloeide omtrent het Jaar 1496. Hij ſchreef een Kronijk van *Friesland*, in de Latijnſche taal, van 't welk, naar men wil, hier en daar nog eenige Affchriften bewaard worden. Van JOACHIMUS HOPPERUS, op den elfden November des Jaars 1523, binnen onze Stad gebooren, en op den vijfdienden December des Jaars 1576, te *Madrid* overleeden, hebben wij, op een afzonderlijk Artikel in ons *Woordenboek*, gehandeld. ALBERTUS HERO, te *Sneek* gebooren, was een der eerſte Kweekelingen van het Kollegie, door zijnen geleerden Landgenoot VIGLIUS ZUICHEMIUS AB AYTA te *Leuven* geſtigt, wierdt vervolgens Licentiaat in de Godgeleerdheid te *Keulen*, hieldt daar naa voorleezingen in het St. Laurens-Kollegie in de zelfde Stad, en bekleedde eindelijk het Paſtoorsampt te *Dusſeldorp*, alwaar hij, in den Jaare 1589, zijne dagen eindigde. Van hem zijn verſcheiden kleine Werkjes voorhanden. REGNERUS BRUITSMA, zeer bedreeven in de Geneeskunde, en ook in de Latijnſche Poëzij niet onervaren, wierdt Geneesheer van de Heerlijkheid *Mechelen*. Een blijk van zijne kunde in de gemelde weetenſchap, en tevens van zijne zucht voor de ingezeetenen van *Mechelen*, vertoonde hij in een Werk, in den Jaare 1617 gedrukt, waar aan hij den titel gaf van *Votum ſatricum in publicæ ſalutis et Medicinæ ſanctioris tutelam ad S. P. Q. M.* Van zijne dichtkundige bekwaamheden gaf hij eene proeve in de ver-

meer-

meerderde uitgave van de *Schola Salerna. novo-antiqua.* Bekend zijn daarenboven de naamen van GELLIUS SNECANUS en PIETER FRITTEMA. Laater dan de voorgaanden hebben geleefd, PETRUS MOL, eerst Rektor van het Latijnſche School in zijne Geboorteſtad, naderhand Hoogleeraar in de Griekſche taal te *Franeker*; DAVID FLUD VAN GIFFEN, Leeraar der Hervormden in verſcheiden Gemeenten, en eindelijk te *Dordrecht*, en daarenboven door verſcheiden Schriften vermaard; JOHANNES VAN DER MARK, wiens Vader WILLEM VAN DER MARK den post van Rektor van het Latijnſche School bekleedde, was Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, eerst te *Franeker*, vervolgens te *Groningen*, en eindelijk te *Leiden*, alwaar bij, in den Jaare 1731, zijne dagen eindigde. Van twee ongemeene perſonaadjen, Man en Vrouw, de eerſte van welke te *Sneek* gebooren wierdt, en 'er in 't begin deezer Eeuwe leefde, moeten wij nog melding maaken. De eerſte, om zijne buitengewoone lichaamslengte, was bij den naam van *Lange* JAKOB *van Sneek* bekend. Hij was niet minder dan acht voeten hoog, en won, verſcheiden jaaren, den kost met reizen en trekken door veele landen, om zich, aan de nieuwsgierigen, voor geld te vertoonen. Op de zonderlinge keuze was deeze Man gevallen, om zich in den echt te verbinden met eene Vrouw van *Waddinxveen*, een Dorp niet verre van *Gouda*, niet minder merkwaardig om haare kleinheid, dan hij zelve om zijne hoog opgeſchootene geſtalte. Beider Afbeeldingen zijn nog in weezen. Nevens de woorden LANGE JAKOB VAN SNEEK, oud 40 jaar, lang 8 voet, leest men onder 's Mans Portret deeze regels:

„ 'k Ben Jakob, buiten groot en onbezuisd van leden,
„ Dog binnen is 't gedarmte en maag ook groot en wijd;
„ Dus als mij ſpijs en wijn, vereenigd, tegen troeden,
„ Blijf ik verwinnaar, en zij ſneuv'len in den ſtrijd."

Onder de Afbeelding der Vrouwe leest men KLEIN JANNETJE *van Waddingsveen bij Tergou*, oud 46 jaar, lang iets meer dan 3 voet:

„ 't Is

„ 't Is korte Jannetje, aan een langen Vent getrouwt;
„ Een wijze Karel, die dees gulde ſpreuk onthoudt:
„ Een Vrouw is kwaad, een peſt in 't huis, en wilje mallen,
„ (of liever moetje) kies het kleinſte kwaad van allen."

Zie de *Frieſche Hiſtoricſchrijvers*, en *Tegenw. Staat van Friesland.*

SNEEK, (KORNELIS VAN) dus genaamd, niet om dat hij de Stad van dien naam tot geboorteplaats gehad hadt (want deeze was *Indijk*, een Dorpje, niet verre van *Sneek* gelegen) maar, waarſchijnlijk, om dat hij op het, in zijnen leeftijd, zeer vermaard Latijnſche School aldaar, de eerſte beginzels van Taalkennisſe en Geleerdheid hadt geleid. Te *Rostock*, in *Zweeden*, beklom hij den trap van Leeraar in de Godgeleerdheid. Zedert, of, misſchien, reeds vroeger, de Regels van den H. DOMINICUS hebbende aangenomen, wierdt hij Provinciaal dier Orde, over *Saxen*, *Frankrijk* en *Polen*, en Algemeen Vikaris der Hollandſche Vergaderinge. Dit niettegenſtaande ſchijnt hij het laatſte gedeelte zijns leevens in zijn Vaderland te hebben doorgebragt. Althans vinden wij aangeteekend, dat hij te *Leeuwarden* overleeden is, op den veertienden September des Jaars 1631. Hij was een ijverig Voorſtander der Roomſche Kerke, tegen de aanvallen, met welke de vroegſte Kerkhervormers haar te keer gingen. Een blijk van 's Mans ijver is, onder andere, voorhanden in zijne *Defenſio Eccleſiaſticorum*, of *Verdeediging der Kerkelijken*, dienende ter wederlegginge van zekeren SEBASTIANUS POL, een Godgeleerde, der Augsburgſche Geloofsbelijdenisſe toegedaan. Daarenboven heeft hij in 't licht gegeeven, Eenentwintig Sermoenen over het Broederſchap van den Roozekrans van onze Lieve Vrouwe.

Zie SUFFRIDUS PETRI.

SNEL.

SNEL *en* MIDDELLAND, eene Landſtreek of Diſtrikt, aan het regtsgebied der Poorterije van de Stad *Woerden* onderhoorig. Het bevat, in zijne uitgeſtrektheid, driehonderd vijſenveertig Morgens en drieënzestig Roeden Lands. Een getal van ruim twintig Huizen ſtaat hier en daar verſpreid.

SNELLIUS, (RUDOLFUS) van *Oudewater*, en dus een Stadgenoot van den vermaarden JAKOBUS ARMINIUS, wierdt aldaar gebooren in den Jaare 1546. De eerſte gronden van Taalkennisſe en van geleerde Weetenſchappen leide hij te *Utrecht*. Zo ras hij in 't een en ander, en ook in jaaren, genoegzame vorderingen hadt verkreegen, ondernam hij, naar de gewoonte der Eeuwe, eene buitenlandſche reize. De beoefening der Oosterſche taalen was zijne hoofdbedoeling. Naa dat deeze hem, eenigen tijd, te *Keulen* hadt bezig gehouden, vertrok hij na het Hoogeſchool van *Heidelberg*, om 'er den vermaarden TREMELLIUS te hooren. Eene vernielende peſtziekte, van welke deeze Stad bezogt wierdt, was oorzaak, dat hij dezelve ontijdig, en vroeger dan hij wenschte, moest verlaaten. *Marpurg* wierdt nu zijne verblijfplaats. Hier maakte hij zo veel naams, met zijne Taalgeleerdheid en andere voorbereidende Weetenſchappen, dat het onderwijs der Jeugd, in de Latijnſche en Griekſche taalen, hem wierdt toevertrouwd. Van hier ook, dat hij 'er een aanmerkelijken tijd vertoefde.

Veertien jaaren hadt nu SNELLIUS in *Duitschland* doorgebragt, wanneer hem de luſt bekroop, om ook *Italie* te bezoeken. Twee jaaren onthieldt hij zich te *Piſa*, om 'er zich in de Geneeskunde te oeffenen. Vervolgens bezogt hij *Rome*, en vertoefde 'er eenigen tijd. Eindelijk nam hij, in den Jaare 1578, de terugreize aan na het Vaderland. Hier woonde hij eerst een korten tijd in zijne Geboorteſtad, doch verhuisde, eerlang, na *Leiden*. Thans beving SNELLIUS de zucht, om zich in het huwelijk te begeeven. Hij verkreeg zijnen wensch, in de echtverbintenis met eene Vrouw van onbekrompene omſtandigheden. Dit ſtelde hem in ſtaat, om op zijne huislijke inrigting zodanige ſchikkingen te beraamen, als noodig waren ter voldoeninge van zijne natuurlijke zucht, te weeten, om Jongelingen van goeden huize in den kost te neemen, en

in

in de gronden der Taalen en van andere voorbereidende Weetenſchappen te onderwijzen. Naar wensch en tot algemeen genoegen ſlaagde hij in dien toeleg. Intusſchen zagen de Bezorgers van het onlangs opgerigte Hoogeſchool te *Leiden* uit na bekwaame mannen, om der nieuwe ſtigtinge eer, aanzien en luister bij te zetten. Op SNELLIUS viel, onder andere, hun oog, en booden zij hem, in den Jaare 1579, een Hoogleeraarsgeſtoelte, eerst in de Hebreeuwſche taal, en vervolgens ook in de Wiskunde aan.

Gedurende zijne uitlandigheid hadt SNELLIUS met MAURITS, Landgraave van *Heſſen*, een gemeenzaamen omgang gehouden. Ondanks de langdurende afweezigheid was de hoogagting des eerstgenoemden voor onzen Hoogleeraar niet uitgeſleeten. Door een eigenhandigen brief nodigde zijne Doorluchtigheid, in den Jaare 1600, zijnen vriend tot een bezoek. SNELLIUS voldeedt aan de begeerte des Landgraafs, en keerde, eerlang, te rug, met treffelijke geſchenken overladen.

Onder dit alles zukkelde onze Hoogleeraar aan eenen benauwden borst. Met het klimmen der jaaren verergerde de kwaale, en maakte, ten laatſte, een einde aan zijn leeven, in den Jaare 1613, het zevenënzestigſte zijns ouderdoms, na dat hij, gedurende den tijd van vierëndertig jaaren, met veel ijver en getrouwheid, zijnen post hadt waargenomen. Hij liet eenen Zoon na, van welken wij, in een volgend Artikel, zullen ſpreeken. Verſcheiden Werken heeft hij geſchreeven, voornaamelijk over de Redenkunde handelende; waar omtrent hij de begrippen en leerwijze van den vermaarden PETRUS RAMUS volgde.

Zie *Vitæ Profeſſorum Leidenſium.*

SNELLIUS, (WILLEBRORDUS) Zoon van den zo even vermelden RUDOLFUS, wierdt gebooren te *Leiden*, terwijl zijn Vader aldaar op de Hoogleeraarsſtoel zat, in den Jaare 1591. De Regtsgeleerdheid was de weetenſchap, tot de kennisſe en beoefeninge van welke hem zijn Vader zogt op te leiden. Doch de roeping der Natuure zegepraalde over deeze beſtemming. Zo ſterk werkte in den Jongeling de zucht tot de beoeffe-

oeffening der Wiskunde, dat geenerhande bedenkingen in ſtaat waren, om hem van dezelve te rug te houden. Zijn Vader dan der heerſchende neiginge van zijnen Zoon bot vierende, maakte deeze zo ongemeene en ſpoedige vorderingen, dat hem, reeds op het negentiende jaar zijns ouderdoms, op buitengewoone dagen, op welke geene andere leſſen gegeeven wierden, het doen van Openbaare Voorleezingen, over het zamenſtelzel van PTOLEMEUS, wierdt opgedraagen. Inmiddels kreeg de jonge Wiskunſtenaar de lucht van eene heimelijke bedoeling, met dit vroegtijdig blijk van vertrouwen en eerbetooninge. Men wilde, naamelijk, den jongen SNELLIUS aan het *Leidſche* Hoogeſchool voor altoos bankvast maaken. Doch hier mede was niet beſtaanbaar zijne heimelijke zucht, om vreemde landen te bezoeken. Hier omtrent deedt hij dan eenen voorſlag aan zijne Ouderen, en verkreeg van hun verlof, om door Duitschland eene reize te onderneemen. In zijne uitlandigheid maakte hij zijn werk, om de vermaardſte Wiskunſtenaars van dien tijd te bezoeken en te hooren. Zijne reize heel tot *Praag* hebbende voortgezet, maakte hij aldaar kennis en vriendſchap met TYCHO BRAHÉ en KEPLERUS, gelijk ook te *Tubingen* met MOESTLINUS. Naa zijnen reislust door het Duitſche Rijk voldaan te hebben, deedt hij eenen keer door *Frankrijk*; waar naa hij in zijn Vaderland te rug keerde. Hier volgde hij, eerlang, zijnen Vader op in het Onderwijs in de Wiskunde. Doch zijn leeven was van geen langen duur. Hij overleedt in den Jaare 1626, het vijfendertigſte zijns ouderdoms.

't Is bekend, hoe, in den Jaare 1618, een ongemeen helder ſchijnende Komeet zich, onder andere, ook aan de Nederlanden vertoonde. Het ongewoon verſchijnzel gaf aanleiding tot veelerhande gisſingen en bedenkingen. Zommigen wierden 'er van vreeze en angſt door bevangen, en beſchouwden het als een voorbode van veele dreigende rampen. Meer dan éénen Geleerde zag men dit, in openbaaren geſchrifte, beweeren. Het *post hoc ergo propter hoc*, *daar naa*, *derhalven daarom*, was eene gevolgtrekking, welke toenmaals nog te veel goldt. SNELLIUS rangſchikte zich zelven onder de Schrijvers, die het verſchijnen van zwaare of

veel

veel lichts geevende Staartſtarren als eene aankondiging van Godlijke Oordeelen aanmerkten. In den Jaare 1619 liet hij eene Latijnſche Verhandeling drukken, onder den titel *Deſcriptio Cometæ Anni* 1618. Om eene proef te geeven van 's Mans denkwijze, en manier van redekaveling over dit onderwerp, agten wij niet ondienſtig, den Leezer het volgende onder het oog te brengen, uit het ſlot der boven gemelde Verhandelinge, en 't welk dus als een kort begrip en de waare bedoeling zijner meeninge kan beſchouwd worden. „ De wonderlijke veranderingen (dus ſchrijft hij) in *Spanje*, *Bohemen* „ en elders voorgevallen, zullen, misſchien, nu veelen ontzetten. Maar gij, o Natuurkundigen, weet immers wel, „ dat niemand door het geval getroffen wordt, vóór den tijd „ van 't geval. Die dingen zijn geſchied, voor dat de Staarſtar begon te ſchijnen; wij moeten de uitkomst, die volgen „ zal, afwagten. Ik meen dat wij allen te zamen daar op „ wat nader agt geeven, dan wel voorheen plagt te geſchieden. Men kan ligtelijk zien 't geen voorhanden is. Ik „ wil niet dat men alles geeſtiglijk opvatte, doch ik wil ook „ niet dat men alles zal veragten. Ik laat elk zijne vrijheid, „ en ik agte dat men ook mij de mijne behoort te laaten. „ Ook worde ik in mijn gevoelen verſterkt, door dien Arabier „ HALY BAN-RHODAN. Deeze verhaalt, dat hij, nog heel jong „ zijnde, en zich oeffenende in de Starrekunde, in het twee- „ ënnegentigſte jaar naar de Mahometaanſche Tijdrekening, „ eene Staartſtar hadt gezien, die eerst in den vijftienden „ Graad van den Schorpioen begon te ſchijnen, en in eene „ plaats, ſtaande tegen de Zon en de Maan over, driemaal „ grooter dan de Star VENUS, met zulk eene helderheid als „ de Maan, zeven dagen oud zijnde, van zich geeft, en die „ voortliep tegen de Orde der Hemelstekenen, en van dag „ tot dag haaren opgang begon te vervroegen, tot dat zij tot „ den vijftienden Graad van het Teken der *Maagd* was gekoomen; in welke plaats zij eindelijk verdween. En dat „ daar op, in Mauritanie, oorlogen, nederlagen, veranderingen van regeeringe, verwoestingen van landen, zijn gevolgd, ook droogte, duure tijd, en eindelijk de peſt, die „ veele duizenden menſchen aantaste, en uit het leeven ruk-

„ te. Omtrent onze Komeet (dus vervolgt SNELLIUS) be-
„ weeren mij de overeenkomst van de plaats van haaren
„ oorſprong, en van haaren loop, en voorts de geheele ge-
„ lijkenis met die andere Komeet, om ook iet kwaads te
„ duchten, en dat dies te meer, om dat zij helder ſchijnende
„ in 't begin niet weinig toenam. En eindelijk, om dat zij
„ in de laatſte dagen van haar ſchijnen, toen ze, om het
„ verminderen van hare helderheid, in eenigen tijd naauw-
„ lijks was gezien, nogthans een helderen glans van haare
„ hairen, als willende in haar uiterſte haar afſcheid neemen,
„ uitſchoot en uitwierp. En, 't geen bij mij van 't meeste
„ gewigt is, om dat SATURNUS, met zijne vijandelijke en te-
„ genoverſtaande ſtraalen, haaren opgang ontmoette, en haar
„ met zijnen kwaadaartigen aart beſmette. Daarom vreeze ik,
„ dat het ſchijnen deezer Staartſtarre van een Saturniſche en
„ dat zeer kragtige uitwerking zijn zal. Welk kwaad de goe-
„ de en almagtige God van de Kerk en van onze halzen ge-
„ radiglijk afwende, daar ik hem deemoedig om bidde, om
„ dat hij dat alleen kan verhoeden."

Zie FREHERI *Theatrum*.

SNIKZWAAG, een Dorp, in het Frieſche Kwartier *Zeven-wouden*, onder de Grietenij van *Haskerland*, ten Noordweſten van het aangenaame en welvaarende Vlek *de Joure*, aan den dus genaamden *Slagtedijk*. Men vindt 'er geene Kerk. Het getal der Stemgeregtigde Landen vinden wij op negentien begroot.

SNOYUS, (REINIER) gebooren te *Gouda*, vertoonde, in zijne aankoomende Jongelingſchap, geene de minſte blijken, maar veel meer het tegendeel, van 't geen hij naderhand geworden is. Van hem wordt, naamelijk, verhaald, dat hij, op den ouderdom, in welken men eenen aanvang maakte, om hem eenig onderwijs toe te dienen, dermaate ſtomp van begrip was, dat hij, in 't algemeen, voor eenen Botterik en Domoor wierdt gehouden. Onverwagt namen zijne verſtandelijke

lijke vermogens eenen ſprong, en begonnen zich zo ſpoedig te ontwikkelen, dat hij, omtrent alles, 't geen hij bij de hand nam, zijne medeleerlingen voorbij ſtreefde. Naa dat de leerlust eenmaal bij hem gevat, en hij in de voorbereidende oeffeningen gepaste vorderingen hadt gemaakt, wierdt hij te rade, eenen keer te doen na *Italie*, om 'er zich in de Geneeskunde te oeffenen. Tot dat oogmerk viel zijne keuze op het Hoogeſchool van *Bologne*, alwaar hij voorts den trap van Leeraar in die Weetenſchap beklom. Van zijne uitlandigheid in het Vaderland te rug gekeerd, onthieldt hij zich, in 't eerst, een geruimen tijd, bij ADOLF VAN BOURGONDIE, *Heer van Beveren en Vere*, Admiraal van Zeeland. Zedert gebruikte hem Keizer KAREL DE V als zijnen Gezant, eerst bij JAKOBUS DEN IV, Koning van Schotland, en vervolgens bij CHRISTIAAN DEN II, Koning van Denemarke. Naa al dit reizen en trekken, nam hij, in 't einde van zijn leeven, een vast verblijf in zijne Geboorteſtad, alwaar hem de Burgemeesterlijke waardigheid wierdt opgedraagen. Hij overleedt, in goeden ouderdom, naalaatende verſcheiden Werken, van verſchillenden inhoud, doch geene, die over de Geneeskunde handelen. Hij ſchreef, onder andere, eene *Uitbreiding van Davids Pſalmen*, eene *Verhandeling over de Chriſtelijke Vrijheid*, over het *Weezen, de Magt en de Lijdingen der Ziele*, als mede eene Verzameling van meestal gewijde Gedichten.

Zie SWEERTII, *Athenæ Belgicæ*.

SNYDER, (HENRIK HENRIKSZOON) was een dier verbijſterde Dweepers, bekend bij den naam van Amſterdamſche Naaktloopers, van welker harsſenlooze buitenſpoorigheden wij, elders in ons *Woordenboek*, reeds uitvoerig verſlag gedaan hebben. De Hiſtorieſchrijver GERARD BRANDT noemt hem, verkeerdelijk, DIRK SNYDER. De Heer J. WAGENAAR, heeft, uit de *Sententieboeken* der Stad *Amſterdam*, dien misſlag verbeterd.

SNYERS, (FRANÇOIS) een Nederlandsch Kunstſchilder, wierdt geboóren te *Antwerpen*, in den Jaare 1579. De eerſte gronden der Kunst leerde hij van HENRIK VAN BALEN. Met de verandering van zijnen ſmaak koos hij ook andere Leermeesters. Naa dat hij, naamelijk, zich eenigen tijd op het fruitſchilderen hadt toegelegd, viel hij op het ſchilderen van dieren, inzonderheid in het rijk der viervoetigen. Zo gelukkig ſlaagde hij daar in, dat hij, onder zijne tijdgenooten, geenen weergaê vondt. Van hier dat Koningen en Vorſten hem te werk ſtelden, om de wanden van Gaanderijen en Zaalen, in hunne Lusthoven en Paleizen, met Jagtvertooningen te beſchilderen. SNYERS was niet ſlegts een vriend van den beroemden RUBBENS, maar hij leende hem ook, zomwijlen, zijne hand, gelijk hij zelve, van den anderen kant, het penſeel zijns vriends te baate hadt: zo dat men, van kenners, getuigd vindt, dat zulke Stukken meest geagt wierden, in welke men de hand der beide Kunſtenaaren opmerkte. Den ſterfdag van onzen Schilder vinden wij niet opgetekend.

SNYERS, (PIETER) waarſchijnlijk een bloedverwant des ſtraks genoemden, doch in welken graad, is ons niet gebleeken, kwam, in den Jaare 1593, insgelijks te *Antwerpen*, ter waereld, en was mede vermaard door eene ſikſche behandeling van het wonderdoende Kunstpenſeel. Zijne kragt beſtondt in het ſchilderen van Landſchappen, doch wel voornaamelijk in het afbeelden van Veldſlagen, met alle de ſchrikwekkende omſtandigheden, welke daar mede gaan gepaard. De Aardshertogen ALBERT en ISABELLA, gelijk ook de Kardinaal-Infant van *Spanje*, gebruikten hem als hunnen Hofſchilder. De tijd zijns overlijdens is ons niet gebleeken. Alleen weeten wij, dat hij, in den Jaare 1622, te *Brusſel* nog leefde.

SOLLENBURG. Bij deezen naam was, nu ongeveer vijfendertig jaaren geleeden, bekend, eene Kruidmaakerij, ſtaande aan den Overtoomſchen Weg, buiten de Leidſche Poort der Stad *Amſterdam*, recht tegenover eene Laan, welke, aan de overzijde der Vaart, den toegang na het Pesthuis geeft. Wij maaken 'er gewag van, om een ongeluk te verhaalen, welk

dit

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

RUÏNE VAN DEN KRUIDMOLEN SOLLENBURG, AAN DEN OVERTOOMSCHEN WEG, BUITEN AMSTERDAM.

dit Gebouw wedervoer, en aanleiding gaf om een zo gevaarlijk bedrijf uit de nabuurſchap der Stad te weeren. Te weeten, in den vroegen morgen van den veertienden Augustus des Jaars 1758 vloog het Gebouw, nevens deszelfs aanhoorigheden, in de lucht, onder een ſchrikwekkend gedruis; de volgende omſtandigheden vinden wij vermeld, als bij het akelig voorval hebbende plaats gehad.

Het Woonhuis van den Opziener der Kruidmakerije ſtondt aan den Overtoomſchen Weg. Naast hetzelve lag een Tuin, terwijl wederom naast deezen het zo genaamde Korrelhuis ſtondt. Agter den Tuin hadt men den Paerdeſtal. Agter het Woonhuis en agter het Korrelhuis zag men twee Pakhuizen, beiden rondom met boomen beplant. Het eene was de Stoof, waar in het Kruid gedroogd wierdt, het ander een Magazijn, om 'er het bereide Buspoeder, tot nadere verzending, te bewaaren. 's Morgens tusſchen vijf en half zes uure, van den gemelden veertienden Augustus, vatte het Kruid vuur, in een der gemelde Pakhuizen, door een toeval, welk alleen zoude hebben kunnen verhaald worden, door de ongelukkigen, die, op eene rampzalige wijze, aan hun einde kwamen. Straks hoorde men eenen ſlag, gelijk aan dat van het losſen van een ſtuk zwaar Geſchut. Het Magazijn, insgelijks hebbende vuur gevat, ſprong ſtraks in de lucht, met een gedruis, nog ongelijk ſterker dan dat van het eerst ontſtoken Gebouw. Drie Arbeidslieden wierden deerlijk vernield. De geknotte ledemaaten, door de lucht gevlogen, vielen ginds en elders neder. Een half lichaam vondt men in den Kolfbaan van een naast bijſtaanden Herberg; een ander lichaam, zonder hoofd en onkenbaar gehavend, kwam neder, dertien huizen van de Kruidmaakerij. Handen en andere geknotte ledemaaten vondt men hier en daar verſpreid. Alle de omſtaande gebouwen, tweehonderd ſchreden in het rond, waren zwaar beſchadigd. De grond der Pakhuizen was in eenen poel veranderd; veele boomen waren ontworteld; ſtukken van balken der huizen tot op een merkelijken afſtand gesmeeten. Het water zelf was dermaate geperst over de naastgelegene Landen, dat zij in eenen Moeras veranderd ſcheenen. Vreemd is het, dat de Paerden, die in den Stal ſtonden, niet beſcha-

digd waren, hoewel de Ruiven en Krebben waren weggeſlagen. Een akelig aanzien vertoonden de naastgelegene Huizen en Tuinen; de meeste Huizen van hunne Pannen, zommigen van de Daken geheel beroofd; de muuren geſcheurd; deuren en venſters in ſtukken geſlagen; de boomen, zo verre de vlammen gereikt hadden, gezengd, bast- en bladerloos, eenigen onder den voet gehaald, allen van hunne vrugten ontbloot. Zelf hadden eenige Huizen binnen de Stad, in den omtrek der Leidſche Poort, merkelijk geleeden. Dewijl nog vroeg in den morgen dit onheil voorviel, zag men veelen, door den ſchrik gewekt, half naakt ten huize uitgeloopen, in eene verbijſterde houding en de uiterſte verlegenheid, langs den weg herwaarts en derwaarts loopen. Als eene bijzonderheid vindt men aangetekend, dat eene Vrouw, met de Kaag van *Leiden* gekoomen, houdende een Jongetje aan de hand, de Kruidmaakerij reeds verſcheiden huizen voorbij zijnde, terwijl de uitbarſting voorviel, met haar kind verſcheiden voeten boven den grond wierdt opgeheven, en te zamen zo geweldig nedervielen, dat het verlegene kind uitriep: *Moeder, wij moeten hier ſterven.* Sedert verſtondt men, dat men niet ſlegts op het Haarlemmermeir, maar heel te *Leiden*, *Gouda* en *Rotterdam* den ſchok gevoeld hadt. Geene andere gedagte hadt men, aldaar en elders, of 'er ware eene Aardbeeving voorgevallen.

Zie *Nederl. Jaarboeken.*

SOMMELSDYK, eene Heerlijkheid en Dorp, welke beiden dit bijzonders hebben, dat zij, hoewel gelegen op het grondgebied van Holland, nogthans aan de Oppermagt der Staaten van Zeeland onderhoorig zijn. *Sommelsdijk*, naamelijk, leit op het Eiland *Over-Flakkè*, tuſſchen het Zeeuwſche Eiland *Duiveland* en het Diſtrikt van Holland, bij den naam van Land van *Voorn en Putten* bekend. Met de landerijen, niet onmiddelijk binnen de Heerlijkheid beſlooten, maar op eenigen afſtand van daar gelegen, wordt de uitgebreidheid van *Sommelsdijk* begroot op eenendertighonderd Gemeten en honderd-

negen

GEORGIUS EREBARD,
Graave van Solms,
Vrij. Heer van Mintzenberg.
Collonel van Zeeland.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

negen Roeden. Met zommigen den oorſprong der benaminge te zoeken, in de uitdrukking der aloude Landzaaten *Somtijds dijk en ſomtijds geen*, te kennen geevende, dat de landſtreek des Zomers een dijk, maar niet des Winters was, dunkt ons te beuzelagtig, om 'er eenige agt op te geeven. *Sommelsdijk*, toen men nog aan geene bedijking dagt, was reeds bekend in den Jaare 1417. Nogthans ſchijnt men, niet lang daar naa, met het bedijken eenen aanvang gemaakt te hebben.

Volgens ſchikking en overeenkomst met de Staaten van Holland, wordt het hooge regtsgebied, over *Sommelsdijk*, geoefſend door Baljuw en 's Graavenmannen van *Zeeland* Beooster Schelde, te 's Graavenſtein binnen *Zierikzee*. Diensvolgens ſtaan de In- en Opgezeetenen der Heerlijkheid onder de Regten en Keuren van *Zeeland*; met uitzondering, nogthans, van de zulke, welke de Ambagtsheer geregtigd is te maaken en te ſtellen. Want de Voorregten van den Ambagtsheer, welke, zedert een zeer langen tijd, geweest is een Heer uit het Geſlagt VAN AERSEN, zijn zeer uitgebreid. Aan hem behoort, onder andere, het regt van Tienden, Vogelerijen, Viſcherijen, Veeren, Excijnzen, Giften van Kerken en meer andere. Buiten zijne toeſtemming mag niemand, binnen de Heerlijkheid, jagen of Patrijzen vangen. Alle vaste goederen, 't zij dezelve in 't openbaar of uit de hand, binnen de Heerlijkheid, verkogt worden, kan hij naasten. Voorts ſtaat aan hem de aanſtelling van Amptenaaren en mindere Bedienden. De Regeering beſtaat uit Baljuw en zeven Schepenen, die over burgerlijke zaaken te regt zitten. Een Dijkgraaf en vijf Gezworenen voeren het bewind over de Polderzaaken. Hoewel deeze twee Kollegien, in de gemelde opzigten, van elkander onderſcheiden zijn, maaken ze, in eene andere hoedanigheid, ſlegts één Kollegie uit, dat van de Magiſtraat genoemd, het bewind voerende over zaaken, de burgerlijke zamenleeving en de Ingezeetenen in 't algemeen betreffende, als mede over de Kerk en het Kerkbeſtuur.

Wat het Dorp *Sommelsdijk* op zich zelf aangaat, in veelerhande opzigten heeft dit het voorkoomen van eene bloeiende en welvaarende opene Stad; als zijnde voorzien van eene goede Haven, en wordende doorſneeden van verſcheiden bree-

de en luchtige Straaten, van weerkanten met Huizen bebouwd, die, door hunne zindelijkheid en netheid, de onbekrompenheid der bewooneren aankondigen. De meeste Neeringen van bloeiende en welvaarende Steden worden hier gepeffend. Marktſchepen vaaren 'er, van tijd tot tijd, af en aan, op en van verſcheiden Plaatzen van *Holland*, *Zeeland* en *Braband*. Het getal der Ingezeetenen, een goed aantal van welke zich met den Landbouw en den aankleeve van dien geneert, wordt op ongeveer dertienhonderd, dat der Huizen op ongeveer tweehonderdzeventig begroot. Onder deeze munte uit de Hervormde Kerk, ſtaande midden in het Dorp, aan het einde van de Voorſtraat. Het is een Kruisgebouw, geſtigt aan het einde der Vijftiende Eeuwe. De Toren ſtondt, weleer, op het Kruis der Kerke. Deezen, nevens het Dak der Kerke, zijnde afgebrand, bouwde men den tegenwoordigen Toren, aan den Weſtelijken Gevel. Van binnen is de Kerk merkelijk verſierd door een fraaien Predikſtoel, zindelijke Geſtoelten, fraai beſchilderde Glazen, keurlijke Wapens van de Geſlagten der Heeren en Vrouwen VAN SOMMELSDYK, die hier hunne begraafplaats hebben. Vooral pronkt het Koor met eene heerlijke Praalcombe, welke, buiten de Kerk, door middel van een Portaal, haaren ingang heeft. Men ziet op de Tombe twee Beelden van wit Marmer, in eene knielende houding. Zij verbeelden den Heer FRANÇOIS VAN AERSEN VAN SOMMELSDYK en zijne Gemaalin Vrouwe PETRONELLA VAN BORRE. Volgens een Opſchrift, hadt de gemelde Heer bekleed drie Gezantſchappen in *Frankrijk*, vijf in *Engeland*, één aan het Gemeenebest van *Venetie*, om nu niet te ſpreeken van andere hooge waardigheden, hier vermeld, en was op den zesentwintigſten December des Jaars 1641 overleeden. Het Kerkhof, met ſchoone Ypenboomen beplant, en rondom binnen eene wijde Graft beſlooten, maakt eene aanzienlijke vertooning. — Voormaals hadt men te *Sommelsdijk* eene vrij aanzienlijke Vergadering van *Doopsgezinden*; welke, egter, tot op eenige weinige leden is gedund. De Leeraar heeft zijne wooning in het nabuurig Dorp *Middelharnis*. Het Raadshuis, 't welk met een klein Torentje pronkt, is voorzien van de noodige Vertrekken, voor de onderſcheidene Vergade-

gaderingen, die aldaar gehouden worden. Voorts heeft men 'er eene Waag en Gasthuis, en, tot het waarneemen van Togten en Wagten, even als in de Steden, twee Kompagniën, ieder van welke wederom in acht Rotten verdeeld is.

SOMMELSDYK, (FRANÇOIS VAN AERSSEN, *Heer van*) de Zoon van KORNELIS VAN AERSSEN, Griffier der Algemeene Staaten, de eerſte Heer der boven vermelde Heerlijkheid, diende den Algemeene Staaten, bij verſcheiden gewigtige gelegenheden. Hij was de eerſte Agent, aan het Franſche Hof, van wegen de Algemeene Staaten, zints deeze, met Koning HENRIK DEN IV, eene naauwer gemeenſchap getroffen, en van zijne Majeſteit kragtdaadiger onderſtand genooten hadden. Niet lang daar naa met den titel van Gewoon' Afgezant begiftigd, groeide ook, allengskens, zijn gezag, en won hij tot zo verre het vertrouwen van Koning HENRIK, dat wanneer de Gezant, in de maand Februarij des Jaars 1606, eenen keer na den *Haage* deedt, zijne Majeſteit hem belaſtte met de drie volgende Vraagen, ten einde om bij zijne wederkomst te *Parijs*, het antwoord zijner Meesteren op dezelve te rug te brengen. De bedoelde Vraagen, drie in getal, waren van den volgenden inhoud: 1. „ Of de Algemeene Staaten, met be„ hulp hunner naburen, zich konden handhaaven in den „ toeſtand, in welken zij toen zich bevonden? 2. Hoedanig „ zij geneigd waren tot den Vrede? Welke middelen zij had„ den, om dien te bekoomen; en of zij, tot verkrijging en „ verzekering van denzelven, de tusſchenkomst des Konings „ noodig hadden. 3. Welke voordeelen zij den Koning dag„ ten toe te voegen, in gevalle hij den oorlog aan Spanje „ verklaarde? en of zij, zich werpende in de armen van zijne „ Majeſteit, de vrije oeffening van den Roomſchen Gods„ dienst zouden willen gedoogen?" Bij zijne wederkomst te *Parijs*, bragt AERSSEN geen ander beſcheid, dan dat hij, over de gemelde Vraagen, noch met de Staaten, noch met de voornaamſte Leden van Regeeringe afzonderlijk, hadt durven handelen: te minder nog, om dat de Koning van Engeland voordeelige aanbiedingen hadt gedaan. Niet lang daar naa verſpreidde zich het gerugt in Frankrijk, dat de Al-

gemeene Staaten, zonder zijne Majeſteit te kennen, met de Aardshertogen eene afzonderlijke Vredehandeling ondernomen hadden. AERSSEN, hier over zich ten hoogſten verwonderd houdende, boodt nu den Koning aan, andermaal eenen keer na *den Haage* te willen doen, deels om te bewerken, dat 'er, buiten 's Konings bewilliging, geen Verdrag geſlooten wierdt; deels om de vraagen te doen, welke hij onlangs niet hadt durven voorſtellen. De Koning, in 't een en ander bewilligd hebbende, kwam de Gezant, in de maand Januarij des Jaars 1607, wederom in Holland. Door de ſchikkingen, bij 's Lands Staaten, ten aanzien van den Spanjaard, zedert, gemaakt, hadt deeze reize niet de bedoelde uitwerking.

Hoe lang daar naa de Heer AERSSEN zijn Gezantſchap in *Frankrijk* nog bekleed hebbe, is ons niet gebleeken. Zeker is het, dat hij, eerlang, van daar wierdt te rug ontbooden. En voor zo veel hij zelve 's Lands Advokaat JOHAN VAN OLDENBARNEVELD als den voornaamſten aanraader en drijver der ontzettinge van dien aanzienlijken post beſchouwde, baarde dit, aan zijnen kant, eenen haat tegen den grijzen Staatsman, welke bij meer dan eene gelegenheid openbaar wierdt. Reeds in den Jaare 1614 hadt men den Heer AERSSEN hooren zeggen, het oog hebbende inzonderheid op den Heer VAN OLDENBARNEVELD, *dat zommiger gezag zo niet gevestigd was, of het konde wel ter neder geworpen worden.* Naderhand, toen de Advokaat, bij zekere lieden, meer en meer begon in 't oog te loopen, wendde ook de Heer AERSSEN zijne poogingen aan, om den toeneemenden haat nog feller te doen branden. Op de lijst der Schotſchriften, welke in den Jaare 1618, tegen den veegen Staatsman, geſtrooid wierden, las men de titels van *Praktijk van den Spaanſchen Raad*, en *Noodwendig Discours.* In het eerſte wierdt de Advokaat vertoond, als hadde hij geld van *Spanje* vertrokken; het ander drong op eene geweldige verandering in de Regeering. Van beide deeze Geſchriften ging de Heer AERSSEN, bij zommigen, voor den Opſteller. Daarenboven kwam, een weinig laater, in 't licht, zeker Geſchrift, onder zijnen eigen naam, *Remonſtrantie van François Aarſen* betiteld. Zo veel ongenoegen baarde dit Geſchrift, dat, in de maand Junij des Jaars 1618, ter

ter Vergaderinge van Holland, welke nu den Advokaat in hasre bijzondere beſcherming hadt genomen, in beraad geleid wierdt, om het Geſchrift op te haalen, en den Opſteller het verder ſchrijven te verbieden.

Omtrent deezen tijd wierdt de Heer VAN AERSSEN, door koop, eigenaar van de Heerlijkheid van *Sommelsdijk*, met welken naam wij hem vervolgens zullen noemen. Het leedt niet lang, of men vernam het oogmerk van deezen aankoop. 's Lands Advokaat VAN OLDENBARNEVELD zat thans in den Kerker. Uit den geheelen handel van Prinſe MAURITS blijkt overduidelijk, dat deeze het op de veroordeeling van den Grijzaart hadt toegeleid. Een grooten ſtap zoude hij, ter bereikinge van zijn oogmerk, gevorderd zijn, indien hij de Ridderſchap van *Holland* op zijne zijde hadde. Met vijf Hollandſche Edelen hadt zijne Doorluchtigheid, onlangs, dit Lid vermeerderd. Thans wendde hij zijne poogingen aan, om ook den Heer VAN SOMMELSDYK daar in te brengen. Veel viel hier over te doen, naardemaal de meeste Edelen niet konden gedoogen, dat iemand, als de Heer VAN SOMMELSDYK, die niet binnen de Provincie van Holland was gebooren, tegen de Voorregten en Wetten der Orde, in hun Lichaam zoude worden aangenomen. De zwaarigheid, wegens de geboorte buiten het Gewest van Holland, wierdt vooreerst weggenomen, door den Heer VAN SOMMELSDYK te naturaliſeeren, of het regt van inboorlingſchap te ſchenken. De tegenſtand van zulke Edelen, welke niet van de hand van Prinſe MAURITS vloogen, wierdt door herhaalde betuigingen van de ernſtige begeerte zijner Doorluchtigheid overwonnen. Eene ſchriftelijke Verklaaring, of *Akte van non prejuditie*, welke het Lid der Ridderſchap, bij deeze gelegenheid, deedt aanteekenen, toonde, evenwel, niet onduidelijk de gezintheid der Orde omtrent deeze bevordering. Zij verklaarden in deeze Akte „ dat alzo, volgens de Oude Privilegien, Regten, Vrij„heden en loflijke obſervantien deezer Landen, niemand het „ regt hadt, om onder de Ridderſchap en Edelen van Hol„land en Weſtfriesland beſchreeven te worden, dan alleen de „ geenen, die gebooren Hollanders zijn, van oude adelijke „ en Ridderlijke Hollandſche ſtammen, bezittende heerlijke of

„ ade-

„ adelijke ſtamgoederen, in den zelfden Lande, en mitsdien „ te regt onderſteld wierdt, dat de Heer FRANÇOIS AERSSEN, „ *Heer van Sommelsdijk*, buiten *Holland* gebooren zijnde, „ tot den voornoemden ſtaat niet toegelaaten konde worden, „ uit aanmerking, nogthans, van de ernſtige begeerte van den „ Prinſe VAN ORANJE, dat men den Heer VAN SOMMELSDYK „ mede onder de Ridderſchap en Edelen zoude willen be„ ſchrijven, met vaste toezegging dat zulks niet in gevolge „ zoude getrokken worden, zij Ridderſchappen en Edelen „ daarom noodig geoordeeld hadden, daar van te maaken „ eene *Akte van non prejuditie*, bij welke zij elkanderen, „ bij adelijke trouwe, eer en vroomigheid, beloofden, voor „ hun zelven en voor hunne erven en naakomelingen, de „ oude Privilegien, Regten en Vrijheden, voortaan, naauw„ keurig te zullen onderhouden, zonder eenigen inbreuk op „ dezelve te gedoogen, regelrecht of van ter zijden; waar „ toe zij gemelde zijne Doorluchtigheid, eindelijk, verzog„ ten, deeze Akte mede te bekragtigen en te ondertekenen, „ *ad perpetuam rei geſtæ memoriam*, ter altoosduurende „ gedagtenisſe van het gebeurde." Het geſchrift hadt tot dagtekening den eenentwintigſten Januarij des Jaars 1619.

Reeds op den volgenden dag verſcheen de Heer VAN SOMMELSDYK in de Vergadering van *Holland*, alwaar men thans bezig was met raadpleegen over het ſtellen van Regters over 's Lands Advokaat en de twee andere gevangenen, HOOGERBEETS en DE GROOT. In 't oogloopende, inderdaad, was de onbillijkheid, dat iemand, welke voorheen zich openlijk tot partij van den Advokaat geſteld hadt, nu zitting nam in eene Vergadering, aan welke de beſliſſing van het lot des gevangenen, in groote maate, was overgelaaten. Bij mangel aan de gepaste opmerkzaamheid, omtrent dit gewigtig onderwerp, aan de zijde der Staaten, bragten de Huisvrouw en Kinderen van den Heere VAN OLDENBARNEVELD dezelven onder het oog, „ dat vermits de Heer VAN SOMMELSDYK den Advokaat en die „ van zijnen huize, eenige jaaren herwaarts, een vijandelijk „ hart toegedraagen, en zulks nog onlangs, bij gedrukte „ boekjes, hadt bekend gemaakt, zij diensvolgens begeerden, „ dat de Heer VAN SOMMELSDYK, welken zij voor beſchuki„ ger

„ ger en partij van den Advokaat hielden, zich zelven ken-
„ de, en uit de Vergadering bleef, terwijl de zaak des Ad-
„ vokaats overwogen wierdt." De Staaten van Holland het hier op in de beſcheidenheid van den Heere VAN SOMMELSDYK geſteld hebbende, of hij blijven of vertrekken wilde, ſtondt hij op en verliet de Vergadering. Hoewel dus de nieuwe Ridder niet openlijk de veroordeeling van den Advokaat hielp bevorderen, meent men, egter, dat hij, door heimelijke poogingen, daar toe niet weinig heeft toegebragt.

SOMMELSDYK behieldt de gunst van Prinſe MAURITS, geduurende het overſchot der leevensdagen van zijne Doorluchtigheid. Van hier, dat wanneer, in den Jaare 1624, een Gezantſchap na *Engeland* wierdt benoemd, om een Verbond te ſluiten, tot eene naauwe verbintenisſe en tot zekerheid der wederzijdſche Rijken en Staaten, aan den Heer VAN SOMMELSDYK, onder andere, die aanzienlijke last wierdt opgedragen.

Meer dan eens hadt onze Gezant, bij het leeven van den Heere VAN OLDENBARNEVELD, zijn misnoegen laaten blijken tegen *Frankrijk*, om dat hetzelve den Advokaat droeg, en op deszelfs loslaating ijverig aandrong. Zo hoog waren, bij wijlen, 's Mans uitdrukkingen, tegen het Franſche Hof, gelooopen, dat dezelve, aldaar bekend geworden zijnde, de gevoeligheid des Franſchen Konings gaande maakten, en, meer dan eens, bij de Staaten van Holland deeden aanhouden, om zijne vermetelheid te ſtraffen. Sints het overlijden van Koning HENRIK DEN IV, ſchijnt de Heer VAN SOMMELSDYK, ten aanzien van het Franſche Hof, van denkwijze te zijn veranderd, en men den opgevatten wrok aldaar tegen hem te hebben afgelegd. Zeker is het, dat hij, naa zijn Gezantſchap in Engeland volbragt te hebben, in het volgende Jaar 1625, in de zelfde hoedanigheid, na *Frankrijk* vertrok, en 'er met bijzondere tekenen van agtinge wierdt ontvangen. Hij hadt hier verſcheiden zeer netelige zaaken om handen, en vertoonde, bij meer dan éene gelegenheid, blijken van zijne bevoegdheid tot den post, waar toe men hem hadt te werk geſteld. In de maand April des Jaars 1626 keerde hij van *Parijs* in *'s Hage* te rug. Andermaal begaf zich de Heer VAN SOMMELSDYK, in de zelfde hoedanigheid, na dat Koninkrijk, in den

aan-

aanvang des Jaars 1628. Het laatſte openbaar bedrijf van onzen Staatsman, welk wij vinden aangetekend, was zijn Gezantſchap na *Engeland*, in den Jaare 1640, om de Koninklijke Prinſesſe, voor den jongen Prinſe WILLEM DEN II, ten huwelijk te verzoeken. Hij overleedt, gelijk wij, op het voorgaande Artikel, in het voorbijgaan, hebben aangetekend, op den zeventëntwintigſten December des Jaars 1641, en wierdt in de Kerk van zijne Heerlijkheid begraaven.

Zie J. WAGENAAR, *Vad. Hiſt.*

SOMMELSDYK. (KORNELIS VAN AERSSENS, *Heer van*) Overbekend, uit 's Lands Geſchiedenisſen, is de aanſlag van Prinſe WILLEM DEN II op de Stad *Amſterdam*, doch even vrugteloos uitgevallen, als dezelve roekeloos en onbezonnen ondernomen was. Wat den Prins tot dit bedrijf bewoogen hebbe, zullen wij hier niet verhaalen, maar alleenlijk het aandeel des boven genoemden Edelmans in de tewerkſtelling van het wijdklinkend plan, als die in hetzelve tot een hoofdwerktuig wierdt gebezigd. De Heer VAN SOMMELSDYK, Zoon van den boven geſchetſten Ambasſadeur, diende den Staat te Lande, en was nu tot den rang van Kolonel gevorderd. Hij was een boezemvriend en vertrouwde raadgeever van Prinſe WILLEM. Zelf wil men, dat zijne Hoogheid, onder andere op aanraaden van den Heere VAN SOMMELSDYK, als welke daarin zijn bijzonder voordeel bedoelde, gekoomen was tot het beſluit, om de bekende zes Staatsleden der Hooge Vergaderingen in hegtenis te neemen. Of de Prins, in de zaak van *Amſterdam*, insgelijks zijnen raad hebbe ingenomen, is ons niet gebleeken; dit wel, dat zo ras het Ontwerp tot rijpheid was gekoomen, zijne Hoogheid hem, nevens den Graaf VAN DONA, in den arm nam, en de uitvoering daar van aanbeval. Voor zo veel het onderwerp deezes Artikels in de berugte onderneeming betrokken is geweest, zullen wij het gedenkwaardig voorval verhaalen.

't Was, naamelijk, op den twintigſten Julij des Jaars 1650, dat Prins WILLEM DE II den Heer VAN SOMMELSDYK bij zich ont-

ontboodt in *den Haage*, en hem aldaar bekend maakte, hoe hij beſlooten hadt, Graaf WILLEM FREDRIK VAN NASSAU, *Stadhouder van Friesland*, met eenige Ruiterij te zenden binnen *Amſterdam*, en dat hij hem (SOMMELSDYK) en de Bezetting van *Nijmegen*, onder andere, daar toe dagt te gebruiken. Zonder eenige aanmerkingen te maaken op dit beſluit, bragt SOMMELSDYK eenige zwaarigheden in 't midden, omtrent den wijden afſtand en den grooten weg, als mede wegens de hitte van het Jaargetij. Niets bijzonders ſchijnt verder, in deeze eerſte zamenkomst, te zijn voorgevallen. Maar op den derden dag, van nieuws, het onderwerp hervat hebbende, verklaarde de Prins aan Graave WILLEM en aan SOMMELSDYK, dat de dag van den optogt, de weg na *Amſterdam* en de troepen, derwaarts beſtemd, bepaald waren; dat SOMMELSDYK moest vooruit trekken, om de troepen te ontvangen op de Heide bij *Harten*, om ze van daar na *Abkoude* te geleiden. SOMMELSDYK, van nieuws, eenige zwaarigheid gemaakt hebbende, over den grooten afſtand tuſſchen deeze twee plaatzen, en verzogt, in plaats van op de Heide, de troepen te *Scherpenzeel*, op de *Veluwe*, te mogen ontvangen, bewilligde de Prins in zijn voorſtel; beveelende, tevens, dat SOMMELSDYK op den tweeden dag daar naa de reize moest aanneemen, naa dat hij, alvoorens, zijne jongſte bevelen zoude ontvangen hebben. Deeze hielden in, zich na *Amſterdam* te begeeven, om vervolgens van daar te rijden na *Scherpenzeel*, ten einde om den afſtand der Dorpen, tuſſchen de Stad en *Scherpenzeel*, naauwkeurig op te neemen, om, in het geleiden der troepen, zich daar naar te ſchikken. De Prins voegde 'er nevens, dat hij, binnen *Amſterdam* gekoomen zijnde, een waakend oog moest houden op Graaf WILLEM, als die een weinig haastig was, en last hadt, om binnen die Stad geenerlei geweld te pleegen.

Van zulk eenen last voorzien, vertrok de Heer VAN SOMMELSDYK, alleenlijk van zijnen Kamerdienaar verzeld, op den zevenëntwintigſten Julij, 's middags ten één uure, uit *'s Graavenhage*. Hij reisde te paerd, neemende zijnen weg over *Leiden* na de bedoelde Stad. Omtrent *Koudekerk* wierdt hij ingehaald door den Markgraaf DE VILLEVILLE, om hem te verzel-

zellen, door den Prins hem naagezonden. Ten half tien uure bereikten ze den *Overtoom*, alwaar zij vernacht hebbende, zaten zij 's anderendaags morgens ten half vijf uure wederom op, en reeden, door de Leidſche Poort, binnen *Amſterdam*. Zij hielden zich niet op, dan een oogenblik op de Reguliers-Breeſtraat, alwaar SOMMELSDYK van den Onderſchout VAN BUREN ontmoet- en aangeſproken wierdt. Van *Amſterdam* reeden zij over *Abkoude*, *Baambrugge*, *Loenen*, *Vreeland*, *Kortenhoef*, *Hilverſom*, *Zoest* en *Leusden*, op *Scherpenzeel*, alwaar SOMMELSDYK 's naamiddags ten vijf uure aankwam. Hier wagtte hij op de Ruiterij, die door den Graaf VAN DONA geleid wierdt, en 'er niet eerder dan vierëntwintig uuren na hem aankwam. Terſtond ſloeg SOMMELSDYK op weg, met oogmerk, om, volgens zijne rekening, ten vijf uure in den morgen van den dertigſten Julij voor *Amſterdam* te zijn. Een, dus genaamd, toevel was oorzaak van zijne misrekeninge.

Te weeten, de Optogt ging voorſpoedig, tot op de Goolſche Heide, voorbij *Hilverſom*. Hier wierden de troepen overvallen van een zwaar onweder, 't welk dezelve na het gemelde Dorp deedt wederkeeren, om 'er eene poos te vertoeven. Het onweder eenigzins bedaard ſchijnende, vertrokken ze van nieuws. Doch naauwlijks waren ze een ſtuk wegs gevorderd, of de Donder ſtak van nieuws op, en wierdt de lucht zo donker, dat alleen de Heer VAN SOMMELSDYK, aan het hoofd van vier Kompagniën, den rechten weg vondt, en de tien overige, naa lang dwaalen, te *Hilverſom* te rug keerden. Onder het voorttrekken vernam de Heer VAN SOMMELSDYK, niet vroeger dan te *Vreeland*, dit afdwaalen. Hij zelve kwam, met zijne manſchap, ten beſtemden tijde, te weeten, ten half vijf uure, in den morgen van den dertigſten Julij, voor *Amſterdam*. Graaf WILLEM was 'er reeds; en alzo hij vol vuur was, deedt hij den voorſlag, of men, met de manſchap, welke men bij de hand hadt, 's Prinſen last niet behoorde te volvoeren, en den togt, zonder uitſtel, voortzetten? De meeste Bevelhebbers waren daar toe genegen. Doch SOMMELSDYK, bedaarder van geest, en het ſtuk dieper inziende, verklaarde van oordeel te zijn, „ dat men de agtergebleve-

„ vene

„ vene manſchap behoorde in te wagten, alzo zijne Hoogheid
„ uitdrukkelijk gewild hadt; dat, om alle wanorde te voor-
„ koomen, de aanſlag met veel volks ondernomen zoude wor-
„ den, en het te dugten ſtondt, dat de Stads Bezetting en
„ Burgerij aangemoedigd zouden worden tot het bieden van
„ tegenſtand, indien men met weinig volks ter Stad introk;
„ 't welk gelegenheid zoude geeven tot daadelijkheden, wel-
„ ke zijne Hoogheid, zo veel mogelijk was, voorkoomen
„ wilde, hebben." Deeze raad wierdt gevolgd. De afge-dwaalde manſchap kwam eerst ten half acht uure te *Abkoude*. Toen zette men den togt voort; doch volbragt dien niet ver-der, dan tot aan de nog heden bekende Hofſtede *Weina*, eenige honderden Roeden van de Stad, aan de Weſtzijde van den Amſtel, buiten de Utrechtſche Poort gelegen. Wat den verderen voortgang verijdelde, en hoe de gantſche Krijgsmagt, eerlang, onverrigter zaake, aftrok; is uit 's Lands Geſchiede-nisſen, bijzonderlijk uit die van *Amſterdam*, algemeen be-kend.

Prins WILLEM DE II overleefde niet lang deeze onbezonnene onderneeming. Sedert namen de zaaken ter Vergaderinge van Holland eenen keer, welke, onder andere, den Heere VAN SOMMELSDYK geenzins gunſtig was. Men leide 'er bijzonder-lijk in beraad, om het gedrag der zulken, welke deel gehad hadden in den aanſlag op *Amſterdam*, te onderzoeken. Dit goldt insgelijks den Heer VAN SOMMELSDYK. En voor zo veel hij nu van zijnen ſteun, in den Prinſe VAN ORANJE, was ont-bloot, vondt hij geraaden, het hoofd in den ſchoot te leggen, en aantebieden om aan Gemagtigden, welke men mogt goedvinden daar toe te benoemen, de opening van zaaken te geeven. Dit onderzoek viel voor in de maand Julij des Jaars 1651. Drie zaaken, voornaamelijk, hadt men ten laste van den Heere VAN SOMMELSDYK: *Vereerst*, dat hij, in den Eed van Holland zijnde, kwalijk gedaan hadt aan het leiden van Krijgsvolk na *Amſterdam*, op bevel van zijne Hoogheid. — *Ten tweede*, dat hij de Wallen van *Amſterdam* hadt beſpied. *Ten derde*, en eindelijk, dat hij verſpreider was van het gerugt, als of de Stad *Amſterdam* een Verdrag hadt geſlooten met het Par-lement van *Engeland*. Op deeze punten van bezwaar begeeven

de men zijne antwoorden. Op het *eerſte* punt van beſch
ginge bragt SOMMELSDYK in 't midden „ dat hij, als Kol
„ ook onder zijnen Kapitein-Generaal ſtondt, die hem,
„ dien hij gehoorzaamheid geweigerd hadde, wegens het ſc
„ den van den Krijgsëed, zou hebben kunnen ſtraffen; h
„ ven dat zijne Hoogheid ook groot gezag hadt in z
„ van Regeeringe, en, in *Amſterdam*, alleenlijk bege
„ gehoord te worden over zaken, den dienst der L
„ betreffende." — Op de *tweede* bezwaarnis merkte hij
„ dat hij, op 's Prinſen bevel, uit *den Haage* gereeden
„ na *Amſterdam*, inkoomende door de Leidſche Poort,
„ wederom uitrijdende door de Reguliers- of Utrechtſ
„ Poort, en voorts over *Abkoude*, *Baambrugge*, *Leid*
„ *Vreeland*, *Kortenhoef*, *Hilverſom*, *Leusden* en *Zoest*, t
„ *Scherpenzeel*, met geen ander oogmerk, dan om den
„ af te meeten, welken de Ruiterij, die hij van *Scherpenz*
„ na *Amſterdam* geleiden moest, tot deezen togt zoude noo-
„ dig hebben, zonder dat hij eenige gedagten gehad hadt, om
„ de wallen van *Amſterdam* te beſpieden." — Op de *derde* beſchuldiging erkende hij, „ op 't Huis *ter Hart*, tegen de
„ Heeren van *Haarlem*, gezegd te hebben, dat het goe
„ zoude zijn, dat 'er wat minder gemeenſchap was, tuſſ
„ de Stad *Amſterdam* en het Parlement van *Engeland*,
„ mits, voegde hij 'er nevens, de Prins hem onlan
„ haald hadt, eenen brief gezien te hebben, te *Lond*
„ ſchreeven, inhoudende, dat het Parlement beſloote
„ *Amſterdam* met tienduizend man te zullen bijſtaan." T
deeze verdeediging volgde geene uitſpraak. Een ander
behoedde den Heer VAN SOMMELSDYK voor de onaang
den, die, veelligt, hem konden wedervaaren zijn. Hij
zich, naamelijk, op Graaf WILLEM FREDRIK, als die
aanſlag op *Amſterdam* het voornaame beleid gevoer
Dit maakte de Staaten van *Friesland* wakker, en, om
Stadhouder voor alle aanſpraak te behoeden, deedt h
voorſlag doen tot het afkondigen van eene Algemeene
ſenis. In 't eerst vonden de Staaten van *Holland* g
noegen in dit ontwerp, en ſtondt bijzonderlijk de Stad
ſterdam 'er zeer ſterk op, dat de zaak van den Heer

Koning Clovis word gedoopt.

CXIV.

Verbranding van Chramnus met vrouw en kinderen. Bladz. 20.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

SOMMELSDYK voor het Hof van *Holland* zoude getrokken worden. Midlerwijl wierdt 'er een Ontwerp eener Algemeene Vergiffenisſe gemaakt, en kwam de Heer VAN SOMMELSDYK zo veel aan de hand, dat hij in zo verre zich ſchuldig erkende, dat hij onder de Algemeene Vergiffenis verzogt begreepen te worden. Veele moeite kostte het, eer de Regeering van *Amſterdam* daar toe haare toeſtemming wilde geeven; zij beweerde, dat men hem daar van behoorde uit te ſluiten. Eindelijk bewilligde zij in het verzoek, mids de Heer VAN SOMMELSDYK zich verbondt, van alle Ampten van Regeeringe in Holland zich te zullen onthouden. Met zulk eene beloſte ontkwam hij het dreigende gevaar van verdere zwaarigheden.

Hoewel dus, door 's Lands Staaten, van eene, naar het oordeel van zommigen, wel verdiende ſtraffe vrijgeſproken, ſchijnt, egter, de Heer VAN SOMMELSDYK daar door niet van begrippen te zijn veranderd, of aangeſpoord geworden ter begunſtiginge der heerſchende inzigten. Immers hieldt hij eene nauwe gemeenſchap met den Luitenant-Admiraal KORNELIS TROMP, die geoordeeld wierdt, meer de belangen van den jongen Prinſe VAN ORANJE, dan de thans aangenomene maatregelen der Staaten van Holland te zijn toegedaan. Een blijk hier van meende men te beſpeuren in een bedrijf van den Heere VAN SOMMELSDYK, in den Jaare 1666. Bekend is het Zeegevegt, welk, in het begin van de maand Augustus dien jaars, tuſſchen de Engelſche en Nederlandſche Vlooten, voorviel: Zeegevegt, zo ongelukkig aan de eene zijde, als eerambrengende aan den anderen kant, voor den Heer MICHIEL DE RUITER, welke hier het opperbevel voerde. Men weet, daarenboven, het vreemd gedrag, door den Heer TROMP, bij deeze gelegenheid, gehouden, als welke, terwijl de Opperbevelhebber, met den vijand, in een hevig gevegt was ingewikkeld, op eenen afſtand van twee mijlen, met opgegijde zeilen, even alsof hem het werk in 't geheel niet aanging, onbeweegelijk bleef leggen. In den vroegen morgen van den dag, op welken het Gevegt voorviel, was de Heer VAN SOMMELSDYK in 's Lands Vloot gekoomen. DE RUITER, als Oppergezagvoerder, hadt dien Heer genodigd, zijn eigen Schip ter verblijfplaatze te neemen. Doch SOMMELSDYK weest

deeze uitnodiging van de hand, en begaf zich bij den Heer TROMP aan boord. Sedert ontſtondt, bij veelen, het vermoeden, in gevolge van het boven vermelde gedrag des Luitenant-Admiraals, dat SOMMELSDYK hem eenen raad hadt gegeeven, die met 's Lands dienst en oirbaar niet beſtaanbaar was. Waar in, bepaaldelijk, deeze onderſtelde kwaade raad zou gelegen geweest zijn, vinden wij niet aangetekend.

Naa dat, in den Jaare 1668, de Heer VAN SOMMELSDYK zijne Heerlijkheid van dien naam van de Staaten van *Zeeland* hadt verheven, als bij welke hij beter dan bij Hun Edele Groot Mogende was gezien, wierdt hij, in den Jaare 1682, eigenaar van een derde gedeelte der Volkplantinge van *Suriname*. Tot in het gemelde jaar hadt de Volkplanting onder het bewind der Staaten van *Zeeland* geſtaan. Thans wierdt dezelve opgedraagen aan de Weſtindiſche Maatſchappij, voor eene ſomme van tweehonderdzestigduizend guldens. Voor een derde gedeelte van deeze ſomme verkreeg de Heer VAN SOMMELSDYK het bovengemelde aandeel; het tweede derde deel wierdt de eigendom der Stad *Amſterdam*; de Maatſchappij zelve bleef eigenaares van het overige. In het volgende jaar, door de Algemeene Staaten, tot Gouverneur zijnde aangeſteld, vertrok de Heer VAN SOMMELSDYK na de Volkplanting; in het beſtuur van welke hij zich, egter, geenzins naar het genoegen der In- en Opgezeetenen ſchijnt gekweeten te hebben. Reeds in het eerſte jaar van zijn bewind, wierden, tegen en over hetzelve, verſcheiden klagten ingebragt bij de Algemeene Staaten; die, evenwel, dezelve niet dugtig of bepaald genoeg moeten geoordeeld hebben, om den Landvoogd deswegen in regten te betrekken. Althans is ons niet gebleeken, dat hem daar over eenige onaangenaamheden wedervaaren zijn. De Heer VAN SOMMELSDYK bleef dan in het bewind, tot in den Jaare 1688, wanneer hij op eene jammerlijke wijze aan zijn einde kwam. Bij gebrek aan toevoer van mond- en andere noodwendigheden uit het Vaderland, was, in de Volkplanting, een zo groot gebrek ontſtaan, dat men het Krijgsvolk op een minder rantſoen, dan gewoonlijk, hadt moeten ſtellen. Dit bragt de gemoederen aan het morren. Een goed aantal Soldaaten, door het nijpen van den nood geperst, ver-

ſtoute

ſtoutte zich, aan den Landvoogd zelven hunne klagten in te brengen. In ſtede van de misnoegde menigte met zagte woorden te paaien, of met beſcheidenheid toe te ſpreeken, beging SOMMELSDYK de onvoorzigtigheid om de klaagers met ſtokſlagen af te wijzen. Zulk eene behandeling deedt het ſmeulend vuur, eensklaps, in lichten laaije vlamme, ten dake uitſlaan. Men loopt te wapen, keert te rug na des Landvoogds wooning, valt op hem aan, en berooft hem, op eene jammerlijke wijze, van het leeven. Dit viel voor in de maand Julij des bovengenoemden Jaars 1688. De Overſte VERBOOM, toeſchietende om den Heer VAN SOMMELSDYK te ontzetten, ontving eene zo gevaarlijke kwetzuure in den buik, dat hij negen dagen daar naa, lusgelijks overleedt.

SONDEL, een Dorp, in *Friesland*, in het Kwartier van *Zevenwouden*, onder de Grietenij *Gaasterland*, in welke het, in rang het tweede, tweeënveertig ſtemmen uitbrengt. Het legt aan den Rijdweg, welke na het nabuurig welvaarend Dorp *de Lemmer* loopt. Op den grond van de zeer groote Kerk en den zwaaren Toren, welke eertijds te *Sondel* ſtonden, ziet men thans een klein Kerkje met een ſpits Torentje. De huizen ſtaan eenigzins verſpreid, en zijn weinig in getal.

SONNEGA, een Friesch Dorp, in de Grietenij *Stellingwerf-Weſtainde*, onder het Kwartier der *Zevenwouden*. Het legt niet verre van *Wolvega*, weleer de verblijfplaats van den vermaarden Frieſchen Edelman, Jonkheere ONNO ZWIER VAN HAREN. *Sonnega* legt zeer vermaaklijk in het geboomte, 't welk, in dit gedeelte van het Gewest, zo welig als in eenigen anderen oord der Verëénigde Gewesten, tiert, en blijken vertoont van de geſchiktheid van den grond tot het draagen van houtgewas. Men vindt hier geene Kerk, maar alleenlijk de overblijfzels van het gewijd geſtigt, welk 'er eertijds plagt te ſtaan, in het Klokhuis en den Kerkhof. Voor het overige brengt het Dorp, in de algemeene aangelegenheden der Grietenije, achténdertig ſtemmen uit.

SONOI, (DIDERIK) een Edelman, zeer vermaard in 's Lands Geſchiedenisſen, ten tijde der eerſte worſtelingen tot het afſchudden van het Lijfs- en Zielenjuk der Spaanſche Overheerſchinge, en, om zijne veelvuldige verrigtingen, 't zij dan tot lof of tot laster, overwaardig om bij de naakoomelingſchap herdagt te worden. De eerſte beſcheiden, welke wij van hem aantreffen, klimmen op tot den Jaare 1565, wanneer hij niet ſlegts het vermaarde Verbond der zamenvereenigde Edelen onderteekende, maar ook zijnen vlijt aanwendde, om tot de veel gerugts maakende onderneeminge deelgenooten te winnen. Ten blijke van zijne Gezintheid omtrent godsdienſtige Geloofsbegrippen, vinden wij, in het volgende Jaar 1566, zijnen naam vermeld onder die der zulken, welke, buiten *'s Graavenhage*, bij den Hoornbrug, op eene plaats, de *Ruiterkamp* genaamd, zamenvloeiden, om 'er den Leeraar PIETER GABRIEL, in den ſmaak en naar de denkwijze der Hervormden, te hooren prediken. Toen de Landvoogdes, van wegen den Koning van *Spanje*, 's jaars daar aan, van alle Edelen, Ampteraars en Wethouders, een nieuwen eed vorderde, bij welken zij zich moesten verbinden, het Roomſche geloof te zullen handhaaven, de Beeldſtormers ſtraffen en de Ketters uitrooien, hadt SONOI, op het voetſpoor van Prinſe WILLEM VAN ORANJE, en nevens verſcheiden andere Edelen, de koenheid om het doen van dien Eed te weigeren. Eene andere proeve van zijne gezintheid omtrent de zaak der Vrijheid gaf SONOI, nog in dat zelfde jaar, door zijne belofte tot het opbrengen van eene zekere ſomme gelds, tot het ondersteunen van het Verbond der zamengezworene Edelen. Hij verbondt zich zeven voor vierhonderd guldens *Brabantsch*: eene ſomme, met welke, naar gelange van de ſchaarsheid van geld, in die dagen, vrij veel konde worden uitgeregt. Daarenboven verzelde hij, in dat zelfde jaar, den Prins VAN ORANJE in zijnen beſaanden overtogt van de rivier *de Maaze*.

In geene geringe maate moet, reeds nu, Jonkheer SONOI in 's Prinſen vertrouwen gedeeld hebben. Een blijk hier van kunnen wij vinden in de ſchriftelijke volmagt, welke zijne Doorluchtigheid, beſlooten hebbende, om, bij de welgezinden, in de Nederlanden, eene geldverzameling te doen, onder

ande-

andere aan SONOI verleende. Deeze nam verſcheiden Predikanten, zo in *Holland* als in het Sticht van *Utrecht*, in den arm, om heimelijk hunne Ledemaaten te ondertasten en tot handreiking tot den algemeenen nood aan te ſpooren. Eerlijker was dit middel, en ſlaagde tevens gelukkiger dan een ander, welk SONOI, in den Jaare 1570, bij de hand nam, om eenige penningen magtig te worden. Te *Antwerpen* lag thans zekere Schipper JAN GILLISZOON, hebbende zijn ſchip met eenen kostbaare vragt beladen, na *Italie* beſtemd. SONOI was hier van verwittigd. Verlekkerd op zo een vetten buit, kreeg hij den inval om denzelven zijnen eigenaaren te ontvoeren, en voor den Prinſe VAN ORANJE te verzekeren. Ter bereikinge van zijn oogmerk bedient hij zich van twee Amſterdammers, JAN BETH JANSZOON en JAN KOENENSZOON, den eerſten een' Koopman, den anderen een Notaris. In naame van SONOI, doch niet zonder medeweeten van zijne Doorluchtigheid, treeden deeze met den Schipper in onderhandeling, en worden 't eens, voor eene ſomme van tweeduizend guldens, dat deeze met zijne te werkſtellers zal zamenſpannen, om zijnen Reederen of bevragteren hunnen eigendom te ontvoeren. Zo gedaan als gezegd. JAN GILLISZOON, op zijne reize, tot op de hoogte van *Rochelle* gevorderd zijnde, loopt in die haven binnen, alwaar Graaf LODEWYK VAN NASSAU, 's Prinſen broeder, zich thans bevondt, en die, volgens afſpraak, de helft van den buit zou genieten. Voor de halve waarde, dat wil zeggen, voor ruim tweeëntwintigduizend guldens, wierdt de lading in de gemelde Stad verkogt. Naa aftrek van de eene helft voor den Graave, en van de onkosten, welke 'er op de andere helft liepen, droop 'er voorts zo veel van het overſchot door de vingeren, dat SONOI niet meer dan zeshonderdëenvijftig guldens, in zuiver overſchot, ontving. Een toeleg, om *Utrecht* te doen omvallen na de Staatſche zijde, door SONOI, geſterkt met ALBERT VAN HUGTENBROEK, in den Jaare 1571, beraamd, liep insgelijks te niete, voornaamelijk om dat de tegenwoordige Slotvoogd van *Vredenburg*, beter dan zijn onlangs overleeden Voorzaat, den Spanjaard was toegedaan.

Terwijl, in de Nederlanden, de zaaken, voor de belangen der Vrijheid, zich een weinig gunſtiger begonnen te vertoo-

pen, hadt zijne Doorluchtigheid SONOI gezonden na *Bremen* en *Hamburg*, deels tot het werven van tien Vaandelen Duitsche Knegten, deels om, onder de gevlugte Nederlanders, eenig geld te verzamelen. Terwijl hij in de eerstgenoemde Stad zich bevondt, ontving hij de tijding van het omslaan van *Enkhuizen*. In ellerijl begaf hij zich derwaarts, kwam 'er met geene kleine moeite binnen, en wierdt 'er met tekenen van groote blijdschap ontvangen. SONOI, naamelijk, was reeds vóór het omslaan dier Stad, doch terwijl alles zich daar toe schikte, door zijne Doorluchtigheid tot zijnen *Luitenant* en *Gouverneur* van het Noorderkwartier benoemd. Bij zijne komst binnen *Enkhuizen*, zijnen Lastbrief vertoond hebbende, wierdt hij straks in zijne waardigheid erkend, en maakte, van het oeffenen daar van, eenen aanvang. Volgens zijn Berigtschrift, moest SONOI de Steden van *Westfriesland* en *Waterland* herstellen in haare Vrijheden, aldaar den gezuiverden Godsdienst doen oeffenen, naauwe wagt doen houden, toezigt op de Vestingwerken hebben, de ballingen wederom inroepen, de In- en Opgezeetenen van beiderlei Godsdienst voor overlast bewaaren, de Wethouders, den Prinse toegedaan, in dienst houden, de anderen afzetten, en, eindelijk, de Kerkfieraaden doen optekenen en de Koninklijke inkomsten doen ontvangen, door iemand, bij hem, met goedvinden van de Wet, daar toe aangesteld, tot dat, bij mijnen Heer den Prins, daar op nader zoude worden gelet.

SONOI dan in zijne aanzienlijke waardigheid erkend zijnde, zo ras hij, op de bewaaring van *Enkhuizen*, de noodige bevelen hadt gesteld, begon straks op middelen bedagt te zijn, om ook de andere Steden van het Noorderkwartier den Spanjaard af, en den Prinse VAN ORANJE te doen toevallen. *Medenblik* lag 't eerst aan de beurt. Ter gemaklijke bemagtiginge oordeelde de Stadhouder hem de kans schoon te staan, doordien men eenige *Waalen*, door den Hertog VAN ALVA, eenigen tijd geleeden, derwaarts geschikt, aldaar niet hadt willen binnen laaten. Hierom zondt SONOI de Hoplieden RUIKHAVER, KABELJAAUW en BROUWER na die Stad, om met de Wethouderschap in onderhandeling te treeden. Doch de Slotvoogd, Jonkheer KORNELIS VAN RYSWYK, stondt in andere begrippen,

en

en wist, onder allerlei voorwendzels, het toetreeden tot de onderhandeling, nu onder 't een, dan onder het ander voorwendzel, van de hand te ſchuiven en draalende te houden. Om dan te verhoeden, dat, onder het marren, de Stad, van elders, verſterking zoude ontvangen, beſloot SONOI den weg der gewelddaadigheid in te ſlaan. Benevens de gemelde Hoplieden en hun volk, zondt hij twee Vaandelen *Enkhuizers*, onder KLAAS KROES en JAKOB IN 'T HOF, om de Stad van twee kanten te overvallen. Thans namen de meeste burgers hunne toevlugt tot het Kaſteel, laatende hunne Vrouwen en Kinders in de Stad, welke nu in de magt der aanvallers viel. Om ook het Slot magtig te worden, bedienden zij zich van een zonderling middel. De Vrouwen en Kinderen der gevlugten plaatſten zij in de ſpits, om hun tot eene borstweeringe te dienen, en trokken aldus op de Sterkte aan; in de vaste onderſtelling dat het gezigt van de dierbaare panden den opgeſlootenen den luſt tot het bieden van wederſtand zoude beneemen. Dit middel deedt de bedoelde uitwerking, en *Medenblik* koos de zijde van ORANJE, in het begin van de maand Junij des Jaars 1572. Toen wendde SONOI het oog na *Hoorn*, op welks bemagtiging die van de overige Steden van het Noorderkwartier, *Alkmaar*, *Edam*, *Monnikendam* en *Purmerend*, ſpoedig volgde. In ieder deezer Steden ſtelde SONOI Overſten of Stadvoogden aan.

Omtrent den zelfden tijd begon men in *Friesland*, zo wel als elders, eenige Vrijheidgezinde beweegingen te beſpeuren. Die 't werk aldaar aanzetteden, waren de Edelen DUCO MARTENA, SYDS BOTNIA, TIETE HETTINGA, SJERP GALAMA en PIETER KAMMINGA. Van deeze ſchreef de eerstgemelde aan SONOI, om vier of vijf Vaandelen Knegten. Doch, voor zo veel de Stadhouder van *Noordholland*, in dien oord, eene menigte Plaatzen moest bezetten, waar toe veel volks vereischt wierdt, konde hij niet meer dan één Vaandel misſen. Welke hulp, hoe gering ook in zich zelve, nogthans merkelijken dienst deedt, om het Slot van *Staveren* te bemagtigen.

Amſterdam bleef, onder dit alles, nog Spaanschgezind. De Admiraal BOSHUIZEN, met de Vloot dier Stad geſterkt, badt de Enkhuizenaars merkelijk gekweld en benaauwd, en

buiten de Noordpoort verſcheiden Huizen en Wooningen afgebrand. Om hem dit betaald te zetten, en *Amſterdam* te benauwen, deedt SONOI den Waterlandſchen Dijk, tegenover den Stad gelegen, bezetten, de Zaandammer Sluizen, *Nieuwendam* en eenige andere Dorpen beſchanzen. Men zogt hem dit, van de andere zijde, door middel van eenige groote en kleine Schepen, te beletten. Doch SONOI, uit de Steden *Hoorn*, *Edam* en *Monnikendam* eenige Galeien hebbende bij een gebragt, noodzaakte dezelven, van hun voorneemen af te zien, en hem ongemoeid zijn werk te laaten voortzetten. Hier door rees den Stadhouder en den Noordhollanderen de moed zo hoog, dat zij hunne gedagten lieten gaan over het vermeesteren der Zuiderzee, en eenige Schepen en Galeien uitrustten, met oogmerk om de Amſterdammers van den voordeeligen Oosterſchen handel en ſcheepvaart te verſteeken.

Ondanks deezen voorſpoed, misbaagde den Staaten, in zommige opzigten, het gedrag van SONOI, voornaamelijk, naar het ſchijnt, met opzigt tot de maatregelen, welke hij, in het voeren van den Oorlog, volgde. Althans vonden zij geraaden, in de maand October des meer gemelden jaars, Jonkheer JAN VAN VLIET en REINIER KANT na het Noorderkwartier te zenden, om, nevens den Stadhouder, het bewind der zaaken van Oorlog, in dien oord, in handen te hebben.

De Stad *Haarlem*, omtrent deezen tijd, door den Spanjaard, jammerlijk benauwd, vorderde hulp van allen, welke, in deezen oord, 'er eenige konden toebrengen. Om den vijand afbreuk te doen, en den toevoer te beletten, hadt SONOI den raad gegeeven, om op Halfwegen tuſſchen de genoemde Stad en *Amſterdam*, bij het Huis *ter Hart*, een gat in den Haarlemmerdijk te graaven, en voorts te beſchanzen. Gewisſelijk ware dit zo veel geweest, als den vijand op een Eiland zetten. Doch de Prins vondt dien voorſlag niet geraaden, onder andere, om dat hij geen nut konde aanbrengen, zo men geen meester te water ware. Daarentegen zondt zijne Doorluchtigheid, in de maand Maart des jaars 1573, bevel aan zijnen Stadhouder, om zich te verſchanzen op den Diemerdijk, te *Jaaphannes*, eene geweezene Buurt, ter plaatze alwaar thans het Gemeene-Landhuis van gemel-

den

den Dijk ſtaat, tusſchen de Steden *Amſterdam* en *Mulder*. Hij hadt aldaar aan de eene zijde het Y, en aan de andere het toen nog niet droog gemaakte Diemermeir, 't welk, voorbij *Amſterdam*, tot in den Amſtel en aan den Utrechtſchen Wagenweg ſtrekte. Eene zeer geſchikte plaats, gevolgelijk, om den toevoer van boven na het Leger, zo wel te water als te lande, te beletten. In gevolge des ontvangenen bevels, SONOI, in den aanvang van Maart, uit Noordholland, met achthonderd Soldaaten, en een goed aantal Delvers, zijnde overgeſtoken, bemagtigde hij, op den twaalfden dier maand, den Dijk, ſlaat voorts eene Sluis aan ſtukken, maakt, wat verder, eene opening met de ſpade, en verſchanst zich tusſchen beiden: 't werk verrigt hebbende, deedt hij zelve eenen keer na *Edam*, om van daar den Schans van nooddruft te voorzien. Binnen *Amſterdam* hadt men van dit alles de tijding niet ontvangen, of men zondt ruim twintig gewapende Waterſchepen derwaarts, die het den bootsgezellen van SONOI zo bang maakten, dat zij, met agterlaating van twee Galeien, onder het geſchut van den Schans moesten wijken. Van vier kanten deeden nu de Amſterdammers eenen aanval op de Sterkte; die, egter, zich zo dapper weerden, dat zij de aanvallers op eenen afſtand hielden, tot dat zij, op de komst van SONOI, met veertig ſchepen, op de vlugt gedreeven wierden. Doch de kans keerde, zedert de Stedelingen eenige Raazeils hadden bij een gekreegen. Op hunne beurt wierden nu de Noordhollanders op de vlugt gedreeven, en ontkwam de Stadhouder zelve ter naauwernood het dreigende gevaar, om in 's vijands magt te vallen. De Bezetting ontruimde nu ook den Schans, en bergde zich binnen *Hoorn*. In de maand Maij hervatte SONOI zijnen toeleg op den Diemerdijk; doch een uitgeleezen getal Amſterdammers, na buiten getrokken zijnde, verjaagde hem van zijnen post, en bragt hem, bij die gelegenheid, geene kleine ſchade toe. SONOI was dit maal doorgedrongen tot aan den Amſteldijk, buiten de Utrechtſche Poort, en hadt bij de nog heden bekende Hofſtede *Meerhuizen*, ſlegts weinige honderden Roeden buiten de tegenwoordige Muuren der Stad, eene Sterkte opgeworpen. Eene derde pooging deedt SONOI in de maand Junij, in welke hij wel eenige voordeelen be-

behaalde, doch, in het bereiken zijner hoofdbedoelinge, wierde te leur geſteld.

Naa de bemagtiging van *Haarlem*, ſloeg de Spanjaard het beleg om *Alkmaar*. In de Stad was men ſchaars van volk voorzien, en zondt men, uit dien hoofde, aan SONOI verzoek om ſpoedigen onderſtand, met nevens gaande melding, hoe men het doorſnijden der Zeedijken voor dienſtig hieldt, om 's vijands dieper inval in het Land te beteugelen. Gedienſtiglijk ſchreef de Stadhouder tot antwoord, dat zijn zorgen, zweet en bloed ten beste der Stad was; dat hij den Prins reeds om hulp gemaand, de Sluizen geopend hadt, en, zo de nood aan den man ging, de Zeedijken niet verſchoonen zoude. SONOI liet het niet bij woorden. Om des vijands voortgang te weeren, deedt hij, op vier onderſcheidene plaatzen, even zo veele ſterke Schanzen opwerpen, en elk derzelven, bij nacht en dag, boven het Krijgsvolk, door twee of driehonderd boeren bewaaken. Aan die van *Otterlijk*, welke met den vijand heimelijk gehould hadden, ſtelde hij een voorbeeld voor anderen, door hun Dorp in brand te ſteeken. Van geene geringe baate waren deeze Sterkten voor de belegerde Stad, om den vijand van voor dezelve te doen opbreeken.

In den Zomer des Jaars 1574 raakte SONOI in geſchil met de Staaten van het Noorderkwartier, 't welk geſchapen ſtondt, in den toenmaaligen ſtand van zaaken, zeer nadeelige uitwerkzels te zullen hebben. Over en weder was men misnoegd op elkander, en verloor alzo den gemeenen nood uit het oog. De Staaten klaagden over des Stadhouders eigendunkelijke willekeurigheid in het bewind van zaaken, en dat hij, zonder hen te kennen of te raadpleegen, zijn eigen hoofd volgde; terwijl hij, met dit alles, wanneer zijne onderneemingen niet naar genoegen ſlaagden, op hun de ſchuld der mislukkinge leide. Van zijnen kant leide SONOI de Staaten ten laste, dat men 'er onder hen vondt, die het niet wel meenden met den Godsdienst; als mede, dat zij zijn gezag ondermijnden, door hem bij het gemeen in veragtinge te brengen. Zelf ſprak hij van zijn Ampt te willen nederleggen; 't welk eenigen onder de Staaten niet ongaarne hoorden. Eer het, egter,

egter, hier toe kwam, bragt men de zaak ter ooren van den Prinſe; die, kort daar na, tot antwoord ſchreef, dat hij niet ongenegen was om SONOI van zijn Ampt te ontſlaan, en vervolgens den Graaf VAN DEN BERGE in deszelfs plaats wilde ſtellen. De Graaf VAN DEN BERGE was 's Prinſen Zwager, en, van wegen zijn karakter en gedrag, bij de Landzaaten, veelal, gehaat. Zo ras dan hadden de Staaten 's Graven naam, als hunnen aanſtaanden Stadhouder, niet hooren noemen, of zij verzoenden zich met SONOI; die voorts, met 's Prinſen goedvinden, zijne waardigheid behieldt.

Sints de bemagtiging van *Haarlem*, door de *Spanjaards*, was men, aan de zijde der Staatſchen, meermaalen bedagt om eene zo gewigtige Stad den vijand wederom afhandig te maken. In den Jaare 1575 nam men het ſtuk met ernst bij de hand. Het plan, indien 't gelukken wilde, hieldt in, de gemelde Stad, door het belemmeren van den toevoer van noodwendige leevens- en andere behoeften, uit te hongeren, en alzo te noodzaaken om van partij te wisſelen. SONOI moest daar toe de hand leenen. Terwijl de Zuidhollanders zich van den Schans, op Halfwegen tusſchen *Amſterdam* en *Haarlem*, bij het Huis *ter Hart*, zouden tragten meester te maaken, zou de Stadhouder van het Noorderkwartier het zo genaamde *Barndegat*, eenen Inham van het Y, tegenover *Amſterdam* gelegen, tragten te bemagtigen. Indien men dit tweevoudig doelwit bereikte, zou de toevoer na *Haarlem*, zo wel langs het Y als over het Haarlemmermeir, geheel zijn afgeſneeden. Reeds in den aanvang van de maand Maart des genoemden jaars maakte SONOI aanſtal tot het volvoeren van zijn aandeel in het volwigtig werk. Binnen weinige dagen bemagtigde hij het *Barndegat*, wierp 'er terſtond eenen Schans op; en voorts in den Waterlandſchen Dijk een Gat hebbende doen graaven, bragt hij, door hetzelve, de Noordhollandſche Galeien in het Y. Thans zondt hij bevel aan die van *Hoorn*, om hem met magt van ſchepen te hulp te koomen. Doch vermids men, aan dien kant, niet zeer voortvaarende was, en, daarenboven, de Amſterdammers hem, bij nacht en dag, te water en te lande, zeer veel werks verſchaften, vondt SONOI zich genoodzaakt, zijne Sterkte wederom te verlaaten, zeventien dagen na dat hij dezelve bemagtigd hadt.

Thans

Thans zijn wij gevorderd tot een verhaal in den leevensloop van SONOI, waar van de bijzonderheden zijnen naam en nagedagtenisse eene altoosduurende ſchande zullen aanwrijven. Hoewel de bedrijven en ſchenddaaden, welke wij zullen vermelden, meenig eenen leezer eenen killen ſchrik zullen aanjagen, agten wij een uitvoerig berigt niet ondienſtig, als een middel ter waarſchuwinge, hoe een gewaande ijver voor Godsdienst en regtvaardigheid, bij wijlen, een mensch tot bijkans ongeloofbaare uiterſten kan doen overſlaan, en een ieder, uit dien hoofde, zich hebbe te wagten voor de verleiding zijns harten, ook in zaaken van minder gewigt, om den eenen pligt niet aan den anderen op te offeren. Wij zullen, in ons verhaal, het geleide van den Ridderlijken Hiſtorieſchrijver volgen.

In den Zomer des Jaars 1575 verſpreidde zich, door Noordholland, een gerugt, hoe een deel Landloopers door de Spanjaarden was omgekogt, om eenige Dorpen in brand te ſteeken, om alzo de Huislieden uit de Sterkten en van de Dijken te lokken, welke zij nevens de Soldaaten bewaakten. De kommer en agterdogt der tijden deedt dit gerugt gereedelijk gehoor vinden, ook bij SONOI en de Gemagtigden der Noordhollandſche Steden; die 'er ſtraks den Schouten ten platten Lande van verwittigden, en, door dit middel, een twintigtal van het geboefte in handen kreegen. Bij hunne verhooren, bekenden zij, huisbraaken en andere verſtooringen der openbaare rust, doch niets 't geen naar brandſtigting of ſoortgelijke euveldaaden geleek, gepleegd te hebben. SONOI, een man van harden inborst, en zeer agterdogtig, met deeze algemeene bekentenisſen niet voldaan, wordt hier op te raade, ſtrenger maatregelen te baat te neemen. Even alsof hij den Hertoge VAN ALVA, in wreedheid, niet wilde toegeeven, ſtelt hij eenen bijzonderen Regtbank in, welke, eerlang, niet minder dan de bekende Raad van Beroerten, algemeen verfoeid, en insgelijks met den naam van Bloedraad wierdt betiteld. Tot Leden van deezen Raad benoemde de Overſte SONOI, JOHAN VAN FOREEST, Schout van *Alkmaar*, Meester JOOST HUIKESLOOT, Schout van *Hoorn*, WILLEM MAARTENSZOON KALF, Baljuw van *Waterland en Zeevang*, en WILLEM VAN ZONBEN-

RENBERG, Baljuw van *Bredérode en Bergen*. Bij deeze wierden vervolgens nog gevoegd Jonkheer WILLEM VAN ROON, Schout van *Nieuwdorp*, en WILLEM MOSTARD. Doch deeze deeden weinig dienst, en nog minder de genoemde JOHAN VAN FOREEST, wiens plaats de Geweldige Provoost MICHIEL VERMESTLEN verving. In 't eerst zat deeze Regtbank te *Alkmaar*, doch wierdt, eerlang, overgebragt op het *Huis te Schagen*.

Zo ras de Regtbank naar den eisch geschikt en geregeld was, gingen de Regters aan het ondervraagen, en wanneer zij geene nadere bekentenissen bekwamen, aan het pijnigen en folteren, om, door kragt daar van, de verlangde aanwijzingen te bekoomen. Men gaf hun naamen in den mond, met ondervraaging, of deeze hen niet tot brandstigten hadden aangezogt? Ontkenden de boeven zulke aanzoeken, dan beloofde men hun het leeven en de vrijheid, indien ze de waarheid wilden zeggen. Op deeze wijze noemden zij eenen KOPPE KORNELISZOON, en zijnen Zoon NANNING, eerlijke en welgestelde huislieden te *Wognum*; voorts eenen PIETER NANNINGSZOON, van *Bennenbroek*, REINIER PIETERSZOON, van *Hoogwoude*, allen Roomschgezind, en daarom te meer verdagt. Alle deeze hadden de landloopers, met huisvesting of andere handreiking, nu en dan, beweldaadigd.

De belofte van 't leeven hadt zeven van de sielten de beschuldiging afgeperst. Een achtste, JAN DRIEMUNT, van *Hoorn*, toonde, eene wijle tijds, meer eerlijkheids in 't hart te hebben. Drie of vier tornen van den Pijnbank stondt deeze door, zonder dat men hem aan 't beschuldigen konde brengen. Men hervat het pijnigen, terwijl de Regters hem voorlazen de naamen, welke hij hadt te beschuldigen, onder bedreiging van diergelijk eene behandelinge, dag aan dag, tot dat hij de waarheid sprak. DRIEMUNT, vroomer dan zijne ondervraagers, door zulk een dreigement niet getroffen, wordt nu ter scherper proeve gebragt. Opgetrokken aan eenen Ladder, met de armen agterwaarts gedraaid, en tweehonderd ponden gewigts aan zijne groote toonen, laat men hem vierdehalf uur in die gestalte hangen; terwijl men, intusschen, in den herberg gaat zitten drinken. De bevigheid der pijne perste den

ramp-

rampzaligen het zweet uit de leden, zo dat het op den Zolder droop. Aldus gemarteld, en onmagtig om de pijn langer te verdraagen, ontboodt hij de Regters; die, egter, eerst een half uur daar naa, met dronkene hoofden, wederkeerden. Toen verzogt hij ontſpannen te worden, beloovende te zullen openbaaren, al wat zij op hem begeeren zouden. Nu belooft men hem vergiffenis en een Dienaarsplaats onder den Geweldigen Provoost, indien hij de dus genaamde waarheid zeide; waarop hij insgelijks de boven gemelde perſoonen noemde.

Inmiddels hadt men deeze, op de aanklagte van DRIEMONTS medgezellen, reeds in verzekering genomen. Het brandverraad, hun, door de gevangenen, in 't aangezigt aangezegd, wierdt ronduit ontkend, en verklaard, daar van geene de minſte kennis te hebben. Ook herriepen de landloopers, zedert, hunne beſchuldiging. Want, ten vuure verweezen zijnde, wederriepen zij in hun uiterſte, en eenigen met den wurgſtrop aan de keel, al wat hun, wegens het brandſtigten, en tot beſchuldiging der huislieden, door pijn en ſchoone beloften was afgewrongen: van welke herroepinge, naderhand, uit de geregtelijke getuigenisſen van Scherpregteren, Schoutsdienaaren, Predikanten en anderen, de waarheid gebleeken is.

Dit niettegenſtaande maakten nu de Regters eenen aanvang met de hevigſte folteringen aan de gevangenen, van welke weinige Geſchiedenisſen gewaagen. KOPPE KORNELISZOON was het eerſte voorwerp hunner woede. Acht kannen brandewijn wierden 'er verbruikt, tot het nat maaken van lijnwaat, 't welk men in brand ſtak, om hem het lichaam, van boven tot beneden, te blakeren, vooral ook onder de zolen der voeten: zo dat 'er de Zenuwen geheel bloot lagen. Acht of negen dagen, onder zijne ſtandvastige betuiging van onſchuld, en van die der verdere beſchuldigden, hadt men hier mede aangehouden, wanneer men hem, in den naamiddag, naa dat hij des morgens zeer heftig was aangetast, in de Kamer bragt, alwaar de Regters zaten. Aldaar gekoomen zijnde, viel hij van zwakheid met de handen op den tafel neder, en voorts gevraagd hebbende, wat hun begeeren ware, voegde hij 'er nevens: *Ik weet u niets te zeggen.* Met een valt hij in zwijm, zijgt neder op de grond, en ſterft voor de voeten zijner

zijner Regteren; die, in 't eerst, daar over van schrik bevangen, vervolgens, bij onderlinge afspraak, het gerugt deeden loopen, „ dat de Duivel den Schelm den hals gebroken, „ en hem voorts ter helle hadt gevoerd." Om hunnen moed aan 't Lijk te koelen, deeden zij het heimelijk vierendeelen.

Naa dat KOPPE KORNELISZOON dus rampzalig aan zijn einde was gekoomen, deeden de Regters zijnen Zoon HANNING uit den Kerker haalen, door eenen Dienaar, die hem vondt leggen in zijn hembd, met de handen tusschen de beenen aan eenen bank gebonden. Het geloof gaan bijkans te boven de folteringen van allerleien aart, welke aan dien rampzaligen wierden te werk gesteld. „ Hij" ('t is de Ridder HOOFT, die thans spreekt) „ sterker van gesteltenis dan de ouwde „ man, geweest was, wert tot twee- oft drieëntwintigh maa„ len ooverseillijk gepijnight, niet alleen naa gewoonte met „ geeselen en spannen, maar met de vinnighste quelmadjen, „ zoo van weedom als walghe, die d'alderdurtelste en scherp„ zinnigste wreedtheid wist te verzieren. Scheidende zijn „ geduldt voor duivelsspel, schoor men hem met een scheer„ mes al 't hair van den lijve; en verbeezighde daarop twee „ mengelen brandewijns: zulx het van de keel af ter naavel „ toe, heel rauw en velleloos was. Men barnde, met zwa„ vel, en een half pondt kaarsen teffens, zijn' naakte oxelen „ en zoolen, der wijze, dat hij, niet kunnende op de voe„ ten staan, zes weeken lang gedwongen was op de knien te „ kruipen. Zoo zeerigh een lichaam kneide en rekte men „ dan noch met folterzeelen. Naa dit ellendigh martelen, „ deeden zij hem etlijke nachten, zonder yets onder oft „ oover te hebben, op de vloer leggen, en met waater en „ roeden de slaap afkeeren. In vijf of zes etmaalen, werd „ hem niet dan peekelharing en andre gezoute spijs t'eeten, „ nocht, hoe deerlijk hij daarom jankte, eene teugh drinken„ gegeeven. Eén beul was niet genoegh, men steide den „ tweeden te werk. Deez nam torren, uit d'aarde gegraa„ ven, en plantez' hem op de naavel, daar een angel uitge„ tooghen werd, zoo lang als een lidt van een vinger. —— „ Op eene steene stolp, eighentlijk ten dien einde gebakken, „ leide men geglomme koolen, en steide daar onder op zijnen

„ buik, een' ratte, die, benaauwt door de hitte, en nerghens „ anders te graaven vindende, hem, met bijten en krabben, „ naa 't ingewant dolf. Men beſmeerde zijn' manlijkheit met „ room, en deed ze trekken van een zoghkalf. 'T zelfde „ lidt deeden zij opblaazen, door een riet, dan booven toe„ binden, en hem met ſtoxkens in zijne liezen ſlaan. Men „ ſnerpte hem, booven dien, 't lichaam, met gloeijende „ droppen ſpek, die gaaten als ſtuivers etſten."... Maar het hart wordt mij week, onder het uitſchrijven van alle deeze barbaarsheden. De elendeling, ten laatſte, ten einde zijner kragten, en gemoedigd door de beloſte zijner Regteren van goed en bloed te zullen behouden, zeide toen alles wat men' begeerde dat hij zeggen zoude. Bij alle de overige ſchenddaaden, voegde men nu nog dié van trouwloosheid. In naame van SONOI velde de Bloedraad een Vonnis over NANNING, op zijne gewaande misdrijven gegrond, volgens 't welk men hem verwees, om leevende opengeſneeden, het hart uit zijnen borst gehaald, en hem in 't aangezigt geſmakt, voorts het lichaam gevierendeeld, de ſtukken aan de Poorten van *Hoorn* gehangen, en het hoofd te *Wognum* ten Kerkteren te worden uitgeſtoken. Te *Hoorn*, hoewel met grooten tegenzin der Wethouderſchap, wierdt dit Vonnis volvoerd. De rampzalige lijder, deeze ſchendige woordbreeking zijner Regteren verſtaan hebbende, herriep alle zijne voorgaande bekentenisſen, ook toen hij ter ſtraſplaatze wierdt geleid, niettegenſtaande men, om hem te bedwelmen, hem dronken hadt gemaakt. Der optekeninge niet onwaardig is het, dat als de Leeraar JURIAAN EPESZOON, die den lijder in zijn uiterſte verzelde, hem, zo dikmaals hij van zijne onſchuld ſprak, in de reden viel, NANNING hem binnen drie dagen voor het jongſte Gerigt van den Opperſten Regter daagde; 't welk op den Leeraar zo diepen indruk maakte, dat hij mistroostig van de Geregtsplaats na huis ging, en binnen of kort naa den beſtemden tijd overleedt.

Het ſlagtoffer der wreedheid, welk nu volgde, was de reeds genoemde PIETER NANNINGSZOON, een deftig en vermogend Huisman van *Benningbroek*. Nog heviger, indien het mogelijk ware, dan zijne lotgenooten, wierdt deeze gefolterd. Men

Men deedt hem gaten, daar twee vingers in leggen konden, onder de oxelen branden. Men kneide zijn lichaam met zeven hoorden teffens, en wrong ze toe, met zulk een geweld, dat ze kneepen in den bank ſneeden, en, door huid en vleesch hervende, het naakte been ontdekten. Dit maakte hem de handen t'onbruik: zo dat men hem, zeven weeken lang, als een jonggebooren kind moest voeden. Vlammend ſpek, in brandewijn gedoopt, wierdt op zijn hoofd geplaatst, en door eene menigte torren hem de buik doorboord. Door middel van een werktuig, een loopend windas genaamd, rekte men zijn lichaam uit elkander. HUIKESLOOT, een der Regtsen, hadt de onmenſchelijkheid, van, bij wijlen, den afgematten beul te vervangen. SONOI zondt met voordagt Ratten van *Alkmaar* na *Schagen*, om hier ten zelfden oogmerke, als aan den voorgaanden elendeling, te dienen. Als de Rat den hartkolk raauw gewroet en geknaagd hadt, leide men gloeiende koolen in de verſche wonde, en ſchroeide de gemartelde ledemaaten. Onverdnldig, in 't einde, en onmagtig om verdere ſokeringen te verdraagen, kwam PIETER HANNINGSZOON insgelijks tot bekentenisſe, beſchuldigende niet ſlegts zekeren PIET EL, en eenen JAN JERORNSZOON, aanzienlijken Roomschgezinden burger van *Hoorn*, maar ook een groot getal huis- en ſteelieden, zelf de geheele Schoutambagten van *Zijbekarspel* en *Benningbroek*, als meewustigen van het verraad. Men wilde nu ook den gemelden JERORNSZOON ter ſcherpe proeve brengen, en, ten dien einde, uit zijne geboorteſtad na 't Huis *te Schagen* overvoeren. De Regeering van *Hoorn*, hebbende reeds een kwaad oog op den wreeden handel gekreegen, verzette zich tegen het vervoeren van haaren burger; doch zij bezweek voor het ſcherp aanſchrijven van SONOI, mids, egter, dat de Schout en twee Schepenen der Stad bij de ondervraagingen zouden tegenwoordig zijn. Men hieldt zich evenwel niet aan deeze voorwaarde, maar pijnigde JERORNSZOON viermaalen, in den tijd van twee dagen, bij afweezen der Hoornſche Gemagtigden. Hier uit reezen klagten, en voorts oneenigheden tuſſchen de Regeering van *Hoorn* en den Overſte SONOI; die, zijns onregts bewust, den voorgemelde tot zwijgen zogt te brengen, door haar te laaten

rieken, alsof hij dezelve voor medepligtig aan het gewaand verraad hieldt. De Heeren, zich daar aan niet kreunende, vervoegden zich daar op bij Prins WILLEM, met een Smeekſchrift, in naame van JAN JEROENSZOON; 't welk zo veel ingangs vondt, dat zijne Doorluchtigheid verboodt, met het onderzoek voort te gaan, buiten bijzijn van twee zijner Gemagtigden. Tegen deeze uitſpraak verzette zich SONOI, en beveelt den Regteren, het geſtaakte werk te hervatten; die, egter, het hart niet hadden, om 's Prinſen gebod te overtreeden: welke, voorts, aan SONOI uitdrukkelijk bevel zondt, om, tot nader order, het ſtuk te ſtaaken.

Intusſchen deedt men herhaalde aanzoeken, om lieden te vinden, die, in naam zijner Doorluchtigheid, de verdere ondervraagingen der Gevangenen zouden bijwoonen. Men ſtootte overal het hoofd, ook bij Mr. JOHAN VAN OLDENBARNEVELD, thans Advokaat der Staaten voor het Hof van Holland. Aldus bleef het werk hangen, en wierdt men, eerlang, te raade, de gevangenen te ontſlaan, zo als ook, ten aanzien van zommigen, geſchiedde. JAN JEROENSZOON en PIETER NANNINGSZOON bleeven in hegtenis tot na de Gendſche Bevrediging, die in de maand November des Jaars 1576 geſlooten wierdt. Uit kragt der Vredepunten wilde men hen toen op vrije voeten ſtellen; doch zij begeerden regt. De Staaten van Holland belastten hen te ontſlaan onder handtasting. Doch SONOI ſloeg het in den wind, begeerende dat zij, in gevolge van den Vrede, zouden uitgaan. Thans kwam de zaak aan het Hof, die zijnen Prokureur na *Schagen* zondt, alwaar hij den Slotbewaarder niet vindende, de gevangenis met geweld deedt openen, en voorts de gevangenen na *Delft* voerde. Zij zaten hier niet lang, maar wierden door het Hof, bij 's Prinſe goeddunken, onder handtasting, losgelaaten. Straks na hunne thuiskomst, ligtten JAN JEROENSZOON en PIETER NANNINGSZOON een *Mandement van purge* of Daagbrief van zuiveringe, en riepen SONOI, de Regters, en elk, die iets op hen te zeggen hadt, voor het Hof. SONOI kreunde zich niet daar aan, drijvende dat de zaak, met de Gendſche Bevrediging, moest geſmoord worden. De geſtaakten, van hunnen kant, verneemende dat de meeste Noordhollandſche Steden, welke

van

van SONOIS hand vloogen, hun tegen waren, en dat zij, langs den weg van regten, een langzaam einde zouden vinden, lieten, door hunne Advokaaten, zich beweegen om ſtil te zitten: te meer, alzo zij, ter verdeediginge van hunnen goeden naam, zich nu genoeg gekweeten hadden. Zulk eenen afloop nam dit werk, door Hollanders, ja, volvoerd, maar door SONOI, eenen uitlander, begonnen en gedreeven; en 't welk, meent men, ten voornaamen oogmerke hadt, om den Roomschgezinden op verandering van Regeeringe eens voor altoos den moed te beneemen.

Thans hervatten wij het Verhaal van SONOIS verdere verrigtingen.

In den aanvang der maand Maij des Jaars 1576 vertrok hij, met eſlijke ſchepen, van *Edam*, koers zettende na de Vegt, met oogmerk om op *Muiden* eenen kans te waagen. Hoewel het Kaſteel dier Stad toen nog geene aarden Wallen, en eene Bezetting van ſlegts twintig man binnen hadt, zag hij, nogthans, geenen kans, om hetzelve, zonder het geweld van grof geſchut, ſpoedig genoeg te dwingen. Derhalven ſchreef hij om twee Kartouwen na Noordholland; voorts om meer Oorlogſchepen, om ze bij *Amſterdam* voor de wrakken te leggen, als mede om Schansgraavers en mondbehoeften. Terwijl SONOI na 't een en ander wagtte, veroverde hij den Schans bij *Diemerdam*, op den Muiderdijk. Eer nog de gevraagde verſterking aankwam, wierdt hij van daar verdreeven, en in zijn oogmerk op *Muiden* te leur geſteld. Want een deel Amſterdammers te water, en eenig Spaansch Krijgsvolk te lande zijnde aangerukt, wierdt hij van zulk eenen ſchrik bevangen, dat hij in allerijl de vlugt nam in zijne ſchepen, met verlies van tweehonderd man; hoewel een Schuitevoerder hem naderhand in 't aangezigt verweet, dat hij zelve de oorzaak van den ſchrik, en het gevaar bij lange na niet zo groot als die geweest was.

Gelukkiger was SONOI, 's jaars te vooren, geſlaagd, in eene onderneeming in *Friesland*. Honderdëntwintig Soldaaten en dertig Vrijbuiters derwaarts gezonden hebbende, namen deeze gang na het Dorp *Balk*, 't welk zij deerlijk plonderden; zendende voorts den buit, bij hen op vijfentwintigduizend

guldens geſchat, in ſchuiten en onder goede bewaaring, na den Zeekant, om voorts nog eenige ſteenen huizen te bemagtigen, op welke de meeste rijkdom was gevlugt. Intusſchen was het gerugt der plonderinge gekoomen ter ooren van eenig Krijgsvolg van BILLY, Stadhouder van 't Gewest, 't welk in de *Lemmer* bezetting hieldt. Geſterkt met eenige Huislieden, bemagtigen zij den Dijk, om de Sonoiſchen den weg na de ſchepen af te ſnijden. Deeze, hoewel ſlegts één tegen zes, hun verlies voor zeker houdende, zonder eenen ongemeenen ſlag van kloekmoedigheid, vielen zulks op de Spaansgezinden aan, dat zij dezelven ſpoedig op de vlugt dreeven. Zonder verlies van een enkelen man, bereikten zij voorts hunne ſchepen, en keerden met de veroverde goederen gelukkiglijk in Noordholland, van waar zij waren afgeſtoken.

Tot eene zeer gewigtige onderneeming wierdt SONOI, in het einde des Jaars 1577, te werk geſteld. *Amſterdam* was toen nog Spaanschgezind. Om deeze gewigtige Stad, voor de Staatſchen, te winnen, zogt men nu, alle dienſtige middelen te werk te ſtellen. Zo wel aan de zijde van het Y als aan den Landkant, hieldt men de Stad zo goed als ingeſlooten. Om haar nog meer te benauwen, en aan de reeds aangevangene onderhandeling kragt te geeven, zonden de Staaten bevel aan SONOI, om *Amſterdam* zo nauw in te ſluiten, dat 'er, zonder zijne kennis of toeſtemming, niets uit of binnen mogt. Met eenige Vaandelen knegten uit het Noorderkwartier aangerukt, ſloeg hij zich in het Karthuizer-Klooster, in 't Leproozenhuis en op verſcheiden paden en buitenwegen neder. Op de ſchriftelijke vraage der Regenten, wie hem tot deeze onderneeming hadt aangeſpoord, zondt hij een beleefd antwoord, dat zulks geſchied was op last der Staaten, en om te verhoeden, dat de algemeene vijand iets ten nadeele der Stad zoude onderneemen; beloovende voorts veilig geleide aan de boden, welke zij na *Delft* wilden zenden. Dit niettegenſtaande hieldt men, nu en dan, over en weder, ſchutgevaarte, en wierdt 'er eenig bloed geſtort. Intusſchen waren de Regenten der Stad met zijne Doorluchtigheid, over de Voldoening, in onderhandeling, en deeze, in het laatst van de maand December, op zo een goeden voet gebragt, dat de

Sekre-

Sekretaris HILLEBRAND BENNINK daar van berigt zondt aan SONOI, met verzoek om, uit dien hoofde, alle vijandlijkheden te ſtaken. 't Lust ons, van 's mans antwoord, een letterlijk afſchrift hier nevens te voegen, om hem, zo als in zijne daden, ook in zijnen ſchrijſtrant te leeren kennen.

„ *Inſonders gonde frundt.*

„ U. L. brief heb ych met blytſchap ferſtan dat dy ſaeken „ vop eyn gouden hop ſtan, dar ych byt got ſynnen ſegen „ fordts to te willen geffen, ſan dat ych myn follich ſal wyl„ len halden ſan ymans te beſchadige kont U. L. ſych uyt „ allen ferſekeren van ewen husman dan ſan alle dy onder „ Stat wonen off dy witter Stat ſollen wyllen komen, al wol„ lenze gelt vp hor hoft dragen, ende es ook eyn orſaek der „ van dat ych ſellefs met dy knechten bin gekomen vom „ ſuoicxs ende dergelicke vor te komen. hyr met wyl ych „ V. L. den heer befellen, ferwachtende hyer ewe kompſte „ bynne het Katuſer Kloster. Den lesten December Anno „ 77."

(Was get.)

V. L. gonde frunt

DIERDRICH SONOY.

Van elders is bekend, hoe de Stad, in de maand Februarij des Jaars 1576, zich met de Staaten en zijne Doorluchtigheid verdroeg. SONOI, thans zijn werk verrigt hebbende, brak, eerlang, op met zijne troepen.

Gedaurende de volgende jaaren leende SONOI de hand tot het bemagtigen van etlijke ſteden, in onderſcheidene Gewesten, onder andere *Kampen*, *Deventer*, *Vollenhoven* en *Staveren*. In zijnen togt na *Friesland*, drong hij door tot heel in het Noordlijk gedeelte van het Gewest, alwaar hij eenen veldſlag leverde aan de Rennenbergſchen, en dezelve noodzaakte, met zwaar verlies, in de Provincie van *Stad en Lande* de wijk te nemen.

Onder dit alles kwam Prins WILLEM DE I, op de bekende wijze, aan zijn ontijdig einde. De Graaf VAN LEICESTER, zedert, uit *Engeland* herwaarts gekoomen, om het bewind van zaaken te voeren, meenende in SONOI eenen man naar zijn hart te beſpeuren, vleide en ſtreelde hem op allerlei wijze; bevestigende hem niet ſlegts in zijn voorgaand bewind, maar zijne magt, daarenboven, in verſcheiden opzigten, merkelijk vergrootende. Om den band der verbintenisſe te vaster toe te haalen, leide SONOI aan den Engelſchen Landvoogd den eed van getrouwheid af. Intusſchen gaf deeze vermeerdering van magt, den Overſte SONOI verleend, eerlang, ſtoffe tot misnoegen tusſchen 's Lands Staaten en LEICESTER. Men viel klagtig over de uitgebreidheid van den Lastbrief, welke, in 't eerst, ſlegts ten voorwerpe gehad hebbende, het bewind der zaaken van Oorlog, nu ook tot de burgerlijke Regeering van het Noorderkwartier was uitgeſtrekt. 't Zij de Engelsman begreep, dat de Staaten de waarheid en het regt aan hunne zijde hadden, of om andere redenen, hij ſtelde althans de magt van SONOI in hunne beſcheidenheid; ſchrijvende, in de maand November des Jaars 1587, in eenen brief aan de Staaten van Holland, dat indien zij den Lastbrief van SONOI, in 't een of ander, nadeelig vonden te zijn aan Graave MAURITS, of aan de Voorregten der Steden, zij daarop nader orde mogten ſtellen.

LEICESTER hier op na *Engeland* vertrokken zijnde, ontbooden de Staaten den Overſte SONOI in *'s Graavenhage*. Hier vraagde men hem zijnen Lastbrief af, om eenen anderen te neemen van Prinſe MAURITS, en om aan denzelven zijnen eed te doen. Doch SONOI hadt hier geene ooren na; hij weigerde het een en ander, onder voorwendzel van den eed, door hem aan den Graave VAN LEICESTER gezworen. Gedurende deeze onderhandeling, ontving men de tijding van het verraad, door de Engelſche Overſten STANLEI en JORK, te *Deventer* en *Zutfen* gepleegd. Zonder de zaak in geſchil thans verder te voeren, maar dezelve in ſtaate laatende, belastten de Staaten aan SONOI, zich na *Noordholland*, en van daar na *Overijsſel* en *Gelderland* te ſpoeden, om op de bewaaring van Steden en Sterkten te paſſen, en voor de veiligheid der grenzen te

zor-

zorgen. Terwijl hij deezen last verrigtte, vonden de Staaten en Prins MAURITS geraaden, het Vaandel van Jonkheere ARENT VAN DUIVENVOORDE na *Medenblik* te zenden, met order dat het aldaar bezetting hadt te houden, ter aflosſinge van een Vaandel van SONOI, 't welk onlangs uit *Kampen* daar binnen was gekoomen, doch nu verdeeld en na verſcheiden Plaatzen moest gezonden worden. Maar SONOIS Stedehouder, die thans in de Stad het gebied voerde, weigerde het opgeëischte Vaandel van daar te laaten trekken, en DUIVENVOORDE binnen te laaten, zonder last van zijnen Overſte. Deeze, bij zijne wederkomst, verſtaan hebbende, wat 'er, in zijn afweezen, was voorgevallen, toonde zich daar over zeer gebelgd, en ontveinsde zijn misnoegen niet, toen, kort daar op, een Afgevaardigde uit *'s Hage* kwam. Want als deeze hem eenen Lastbrief aanboodt, bij welken hij, van wegen Prinſe MAURITS, in zijn bewind over het Noorderkwartier wierdt bevestigd, mids hij aan dien Prinſe en aan de Staaten van Holland zijnen eed vernieuwde, en nog eenen anderen Lastbrief, die hem de Slotvoogdij van *Medemblik* opdroeg, in de plaats van den onlangs overleedenen Jonkheere KORNELIS VAN RYSWYK, weigerde hij zo wel den eenen als den anderen aan te neemen en te bezweeren, zonder eerst ontſlagen te zijn uit den eed, welken hij aan den Graave VAN LEICESTER hadt gedaan; zendende voorts aan Prinſe MAURITS zijne ſchriftelijke ontſchuldiging, en dat hem de gegeevene reden ten beste mogt genomen worden. Thans nam men het beſluit, dat Prins MAURITS, in eigen perſoon, verzeld, onder andere, van den Graave VAN HOHENLO, na *Medemblik* zoude reizen, om SONOI in den eed te neemen, of, indien hij daar toe niet konde beſluiten, andere orde te ſtellen. SONOI, hier van verwittigd, vondt zich in geene kleine verlegenheid, of hij de Heeren binnen laaten, of buiten moest houden. Naa de zaak bij hem zelven en met zijne vertrouwelingen overleid te hebben, de gunst van den Engelſche Koninginne en van den Graave VAN LEICESTER boven die der Staaten en van den Prinſe ſtellende, wierdt hij te raade, twee Afgevaardigden aan den Prins te zenden, met verzoek dat het zijner Doorluchtigheid mogt behaagen, voor deeze reize niet binnen *Medem-*

Bilt te koomen. Hij hadt dit beſluit niet genomen, of hij ontving berigt, dat de Heeren geen half uur meer van de Stad waren. Nu moest het buigen of berſten. SONOI kiest het laatſte, en zendt de twee mannen uit om zijne verſchooning te maaken bij zijne Doorluchtigheid; bezettende voorts de Poorten der Stad, en dezelve ſluitende voor Prins MAURITS en dien gevolg; welke hierop, over *Enkhuizen*, zijnen weg na *Hoorn* nam. Hier kwam WILLEM MOSTART, uit SONOIS naam, den Prins ſpreeken; die daarop eenige Gemagtigden na *Medemblik* zondt; zonder dat deeze, egter, iets op SONOI konden verwinnen: weshalven zijne Doorluchtigheid, onverrigter zaake, na *'s Graavenhage* moest wederkeeren. Niet lang daar naa zonden de Staaten van Holland, aan den Overſte, andere Gemagtigden, die in geſchrift en bij monde met hem handelden, doch insgelijks zonder vrugt, dewijl hij zich hieldt aan het antwoord, uit *Engeland* te verwagten, en het ongeraaden hieldt, met inneemen van nieuw Krijgsvolk, zijn leeven in gevaar te ſtellen. Daarenboven, even als LEICESTER, zijn hof maakende bij de Predikanten, wist hij eenigen derzelven te beweegen tot eene ſchriftlijke verklaaring, volgens welke „ SONOI, met zijne weigering van den eed aan de Staaten en aan zijne Doorluchtigheid, niets onbillijks dreef, „ maar de eere Gods, den welſtand der Kerke en 't gemeene „ welzijn hartlijk tragtte te bevorderen."

Onder dit alles vernam SONOI de tijding, dat men de Bezettingen van *Enkhuizen* en *Hoorn* van zin was te veranderen. Geene Knegten van andere Regimenten aldaar willende dulden, ontboodt hij hierop twee zijner Vaandelen uit *Overijſſel*, en ſchreef met een aan de twee Steden, dat zij ze van LEICESTERS wege hadden in te neemen. Die van *Enkhuizen* antwoordden hierop, dat de Luitenant van HOHENLOOS Vaandel, met vijfenveertig Muskettiers, voor hunne Poort lag, maar dat zij beſlooten hadden, geeneriei Soldaaten, door wien ook gezonden, binnen te laaten. Onder alle deeze ſtribbelingen vonden de Staaten en Prins MAURITS geraaden, een weinig toe te geeven, alzo SONOI verklaarde, geen voorneeme te hebben, dan zich te verantwoorden, en zijnen perſoon te verzekeren. Hierom ſchreeven ze hem aan, dat ze hem

tijd

tijd gunden, tot dat hij antwoord uit *Ergeland* zoude ontvangen hebben, en daar mede het gereezen misverſtand voor bijgeleid hielden. Dit niettegenſtaande hieldt SONOI zijnen heimelijken handel met *Engeland* geſtadig gaande, van waar hij, door beete brieven van den Graave VAN LEICESTER, en van Koninginne ELIZABETH zelve, in zijne wederſpannigheid meer en meer geſtijfd en geſterkt wierdt. Doch zijne dubbelheid kwam, eerlang, aan het licht, en bewerkte zijnen val, gelijk wij nu nog verhaalen zullen.

In den aanvang, naamelijk, van het Jaar 1588 beſpeurde men eenige muiterij, te *Medemblik*, onder het Krijgsvolk van SONOI, 't welk volle betaaling van agterſtallige ſoldij eischte. De Overſte gaf hun goede woorden, en, om den ſchijn van gevaar voor zijn eigen perſoon te vertoonen, week hij op het Slot. Intuſſchen wierdt hij verdagt gehouden bij de Staaten, als of hij de oproerigheid geſtookt hadt: te meer, dewijl hij vierhonderdvijftig man meer binnen *Medemblik* gebragt hadt, dan hem belast was. Men zondt dan Gemagtigden, om hem en zijn volk tot reden te brengen. Vergeefs. Even weinig baate deedt eene pooging van Prinſe MAURITS, tot eene afzonderlijke onderhandeling met de Bezetting van *Medemblik*. Want SONOI was met haar afgeſproken, dat zij geene andere bezetting zoude ontvangen in de Stad, en zij dezelve niet zoude verlaaten, voor dat zij de volle betaaling zoude bekoomen hebben. Het vermoeden van ſlinksheid, ten aanzien van SONOI, was verſterkt, zints men vernomen hadt, dat hij zes tonnen Buskruid van *Amſterdam* hadt doen koomen; waar uit men afleide, dat hij een oogmerk hadt om zich binnen *Medemblik* te verſterken.

Zulke maatregels van den wederſpannigen Overſte noodzaakten de Staaten en Prins MAURITS, om tot het uiterſte te koomen, en zich met geweld van de Stad te verzekeren. Verzeld van 's Lands Advokaat JOHAN VAN OLDENBARNEVELD en eenige andere Heeren, begaf zich zijne Doorluchtigheid, in de maand Februarij des Jaars 1588, na *Medemblik* op weg, over *Hoorn*, alwaar het hem, niet, evenwel, dan met zeer veele moeite, en niet zonder gevaar, gelukt was, een Vaandel van SONOI ter Stad uit te ſchikken. Op den zevenëntwintigſte

ligſten verſcheen de Prins voor de Stad, werwaarts, intuſſchen, WILLEM BARDES, Burgemeester van *Amſterdam*, door den Raad van Staate was gezonden, om SONOI tot onderwerping te beweegen. Toen men hier van geene baate zag, begon Prins MAURITS, met de Noordhollandſche Poorters en de Krijgsknegten, welke hij bij zich hadt, zich op de toegangen der Stad te verſterken. De belegerden en belegeraars ſchooten, nu en dan, op elkander, en hielden ook, zomtijds, ſchutgevaarte.

Onder dit alles wierdt SONOI, in zijnen tegenſtand, geſterkt door de hoop op hulp uit *Engeland*, en door eene briefwiſſeling met DANIEL DE DIEU, Predikant te *Vliſſingen*; die hem, gewisſelijk, berigt zal gezonden hebben van de aankomst van den Engelſchen Admiraal KAREL HOWARD, in dien oord, met acht groote ſchepen en zes Pinaſſen, welke, volgens ſchrijven van JAN MICHIELSZOON, ten dien tijde Predikant te *Groetebroek*, aan SONOI tot ontzet waren toegeſchikt. Ook hadt hij na *Kampen* en *Harderwijk* gezonden, om te verneemen, óf het gedeelte van zijn Regiment, welk in die Steden bezetting hieldt, zijne zijde zoude willen kiezen. Doch de boden, welke het antwoord moesten overbrengen, vielen in handen van het volk van Prinſe MAURITS. Om het volk rondom de Stad te benauwen, hadt hij ondernomen, om den Dijk bij *Medemblik* door te ſteeken, en alzo het Staatſche Leger het water van de Zuiderzee op den halze te jaagen. Doch, om den tegenſtand, welken hij hier in ontmoette, wierdt de onderneeming niet volvoerd. Om zijne aanhangers moed te doen ſcheppen, vertoonde hij, van tijd tot tijd, brieven, vol beloften van hulpe, hem, zo als hij voorgaf, uit *Engeland* toegezonden; hoewel anderen meenden, dat alles verdicht was, en het *Londen*, van waar de brieven, zo als men voorgaf, kwamen, niet verder lag dan het Oostgeinde van het nabuurige Dorp *Twisk*, van waar de Nieuwstijdingen, met Jagten, afgehaald en in de Stad gebragt wierden.

In deezen ſtand van zaaken, ontving SONOI berigt uit *Engeland*, dat de Graaf VAN LEICESTER afſtand van zijn bewind, in de Nederlanden, hadt gedaan; waar uit volgde dat hij van den

den eed, den Engelſchen Graave gezworen, ontſlagen was. Zedert tradt Prins MAURITS, door bemiddeling van den Engelſchen Overſte WILLOUGBY, van nieuws, met SONOI in onderhandeling. Het Verdrag, bij die gelegenheid geſlooten, hieldt in, dat de Overſte SONOI in het bewind, en binnen *Medenblik* met zo veel volks zoude blijven, als, volgens nadere bepaaling, raadzaam zoude geoordeeld worden: mids hij, op eigen gezag, geene nieuwigheden zoude beginnen; en dat, voor 't overige, de Raad van Staate SONOI van een behoorlijken Lastbrief voorzien, of anders hem een eerlijk afſcheid zou bezorgen.

Hoewel de rust binnen *Medenblik* hier mede herſteld ſcheen, was dezelve, egter, van geenen langen duur. SONOI, naamelijk, hadt, al voor lang, den haat der Medenblikſche burgerije zich op den hals gehaald; welke nu zo hoog liep, dat hij dikmaals gevaar liep, om van het gemeen mishandeld te worden. Met de Wethouderſchap lag hij ook geſtadig over hoop, en zag dezelve met goede oogen aan, zo als SONOI, omtrent deezen tijd, klaagde, dat gemeene ſchreeuwers, uit de burgerij, in goeden getale voor het Slot verzameld, hem allerlei ſcheldnaamen en verwijtingen na het hoofd worpen. Bij al hetwelk nog kwam, dat 's Lands Staaten op den Overſte misnoegd waren, en ter Staatsvergaderinge openlijk verklaarden, zijnen dienst niet langer te begeeren: onder andere, om dat hij met het muitende Krijgsvolk, aan verſcheide oorden, gemeenſchap hieldt.

SONOI, door dit alles, het bewind, en de Staaten hem moede geworden zijnde, verzogt hij zijn afſcheid, 't welk hem gereedelijk wierdt toegeſtaan. Prins MAURITS beval zijne zaaken aan de Staaten van *Holland*; aan welke hij, daarenboven, eene reize na *Engeland* gedaan hebbende, van Koninginne ELIZABETH brieven van Voorſchrijvinge hadt ontvangen. Het gevolg hier van was, dat hem, in de maand Maart des jaars 1593, bij afrekening van agterſtallen, tweeduizend ponden, nevens een jaargeld van duizend ponden, wierden toegelegd. Zedert begaf zich SONOI met der woon, na *Norden*, in *Oostfriesland*, en van daar, in het volgende jaar, na *Groningerland*. Hier nam hij zijn verblijf op het Kasteel *ten Dijke*,

Dijke, en eindigde aldaar zijne dagen, in de maand Junij des Jaars 1597, in den ouderdom van achtënzestig jaaren. Hij liet naa çene éénige dogter, EMERENTIANA SONOI, op welke, volgens verdrag, bij zijn afſcheid van den dienst geſlooten, het Jaargeld van duizend guldens overging.

Zie onze *Vaderlandſche Hiſtorieſchrijvers.*

SOPINGIUS, (CHRISTIAAN) gednurende den aanvang en voortgang der Nederlandſche Kerkberoerten, in 't begin der voorgaande Eeuwe, Leeraar onder de Hervormden, in het Dorp *Warmond*, bij *Leiden*, doch, eerlang, van zijnen dienst verlaaten, om zijne bekende aankleeving van de begrippen dienstaks der Hervormde Gemeente, welke men met den naam van Remonſtranten doopte. Van zijne verknogtheid niet ſlegts aan de begrippen dier Christenen, maar ook van zijnen ijver tot het voortplanten van dezelvé, gaf hij eene proeve in den Jaare 1617, wanneer hij, op het verzoek van eenige afgezonderden te *Amſterdam*, voor dezelven, in ſtilte, eene Leerrede deedt, in 't huis van zekeren Timmerman en Houtkooper, WILLEM SWEERSEN, ſtaande op Vloijenburg. In gevolge het aanſchrijven van eenige voornaame Amſterdamſche burgers aan de Leidſche Predikanten, om eenen Leeraar naar hunnen ſmaak, was SOPINGIUS derwaarts gereisd. Hij deedt zijne eerſte Leerrede op den vijfden Februarij des gemelden jaars. In zijne Vooraſſpraak berigtte hij aan de Vergadering, „ dat hij aldaar niet was gekoomen uit eigen beweeging, „ maar ontbooden van veele treffelijke burgers, welke verklaarden, geene ſtigting te kunnen vinden in de openbaare „ Kerken, uit hoofde van eenige leeringen, die men aldaar „ met hevigheid dreef, en den Volke als noodzaaklijke leerſtellingen inprentte: met verdere betuiging van zich te willen gedraagen naar het Beſluit van de Heeren Staaten, tot „ den vrede der Kerke, zo haast als men de onderlinge verdraagzaamheid wilde plaats geeven." De Leeraar nam tot zijnen Text de woorden des Zaligmaakers, MATTH. XII, 45.

„ De

„ De Mannen van Ninive zullen opstaan in het oordeel met „ dit Geslagt, en zullen hetzelve veroordeelen: want zij „ hebben zich bekeerd op de prediking van JONAS; en, ziet, „ meer dan JONAS is hier." De Vergadering bestondt uit ongeveer tweehonderdënvijftig toehoorders. Onder deeze bevonden zich ook etlijke Contraremonstranten. Eenige derzelven maakten zich aan verscheiden onbetaamelijkheden schuldig, geschikt om de rust en goede orde der zamenkomste te stooren. Zeker Smid of Slotemaaker, onder andere, den Leeraar, naar aanleiding der textwoorden, hoorende beweeren, dat de Jooden, ten tijde van CHRISTUS, zich hadden kunnen bekeeren, indien zij gewild hadden, rees, in 't midden der Preeke, met groote ontstekenis op, en den Predikant in de rede vallende, riep hij met luider stemme: *Gij liegt het, en zijt een valsch Leeraar.* Uit dat zeggen ontstondt eenig geraas; 't welk wel haast gestild wierdt, toen REM EGBERTSZOON BISSCHOP, broeder van den vermaarden Hoogleeraar SIMON EPISCOPIUS, met luider stemme riep: „ Heeft iemand iets te „ zeggen op de predikatie, die koome, ten mijnen huize, „ met den Predikant spreeken, dewijl hij bereid is om aldaar „ eenen ieder rekenschap te geeven van zijne Leere." Hierdoor kwam de tegenspreeker eenigzins tot stilte, en vervolgens geheel, toen de Boekhouder van het Huiszittenhuis, een der ijverige Contraremonstranten, hier tegenwoordig, den Smid het zwijgen opleide. Op den volgenden Zondag deedt SOPINGIUS zijne tweede Leerrede, in eenen Spijker of Pakhuis, op Dwarsboomsloot, welk de Remonstranten, intusschen, van den eigenaar HERMAN RENDORP, gehuurd hadden. De Vergadering bestondt nu uit meer dan achthonderd persoonen. Uit den Brief aan de Hebreeuwen hadt de Leeraar tot zijnen text genomen de woorden: *Heden, indien gij zijne stemme hoort, zo verhardt uwe harten niet.* Onder de Leerrede hoorde men groot gedruis op de straat, en zag men, nu en dan, eenen steen door de glazen snorren. Niettemin ging de Predikant voort, en volbragt zijn werk, zich zorgvuldig wagtende voor uitdrukkingen, die den Contraremonstranten, onder zijne toehoorders, regtmaatige reden tot aanstoot konden geeven. Ondertusschen was deeze gematigdheid de oor-

zaak

zaak van veele opſchuddinge, en deedt aldus eene ſtrijdige uitwerking. Zeker Engelschman, een ijverig Contraremonſtrant, in de Vergadering tegenwoordig, ſprak, naa 't eindigen der Leerrede, deeze woorden: „ Mannen broeders, ik „ weet dat ik een zondig mensch ben, en dat hier veel heiliger menſchen zijn dan ik. Is 'er niemand met den Geest „ des Heeren gedreeven, die ſpreeken wil"? Elk zweeg ſtil. „ Hoort, mijne Heeren", vervolgde hij thans, „ hoort, „ hoort, mijne Heeren, hoort: preekt men ook anders in de „ Oude en de Nieuwe Kerk, daar onze Predikanten PLANCIUS, TRIGLANDIUS en HALLIUS leeren?" Veelen uit de Vergadering hoorde men hier op *Ja, ja, ja*, doch eenige Contraremonſtranten *Neen, neen* roepen. De Engelschman, thans het woord hervattende: „ Is onze zonde", zeide hij, „ niet groot genoeg? waarom maaken wij dan nog eene ſcheure in Gods Gemeente, en in de Republijk, om zo kleine „ oorzaak?" Onder dit alles kwamen eenige lieden, met groot geweld, boven loopen, van waar zij vervolgens den menigte op de ſtraat toeriepen: *Koomt boven, koomt boven: 't is nu tijd, en meer dan tijd.* Eenigen ſchreeuwden hier op, *Val in, val in*; anderen wederom, *Slaat dood, ſlaat dood den Predikant, dien Scheurmaaker.* Ook zag men 'er na den Predikſtoel loopen, op welken nog de Leeraar ſtondt, en na hem ſlaan; doch de Vrouwen, onder andere, weerden de ſlagen af met haare Kerkſtoelen. Uit ontzag voor des Leeraars echtgenoote, die haaren man van den predikſtoel afhaalde, liet men hem thans ongemoeid. Maar als SOPINGIUS, met vijf of zes aanzienlijke burgers, zich op ſtraat hadt begeeven, liep hij een dreigend gevaar. Men jaagde hem naa, worp op hem met drek, en met natgemaakte bezems. Eenigen zogten hem met kneppels te ſlaan. Zommigen riepen, *ſlaat dood, ſlaat dood*; ook zag men 'er met 'er daad eenige ſteenen vliegen; die, egter, niemand kwetſten. Aldus dreef men SOPINGIUS voort tot aan Boomſtoot, alwaar men hem zogt in 't water te dringen. Doch hij ontkwam het in de Brouwerij *de Haan*, waar van de eigenaar PIETER EVERTSZOON HULFT, geſterkt van zijne knegts en eenig ander werkvolk, de woedende menigte, met groote moeite, buiten hieldt.

Hij

Hij vertoefde aldaar tot aan den laaten avond, wanneer hij gelegenheid vondt, om zijnen intrek te bereiken. Lang vertoefde, voor de Brouwerij, eene groote menigte volks, welke het verdriet van lang wagten van daar deedt vertrekken. Sedert verſtondt men, dat de woedende hoop, indien dezelve den Leeraar, op dien dag, op ſtraat gevonden hadt, denzelven, van den eerſten brug, in 't water geworpen, en voorts dood zou geſteenigd hebben.

Of, en hoe lang SOPINGIUS, sedert, te *Amſterdam* vertoefd hebbe, is ons niet gebleeken. Dit, egter, weeten wij, dat hem, van wegen zijn prediken te *Amſterdam*, verſcheiden onaangenaamheden wedervoeren, die, vervolgens, in zijne afzetting eindigden. Te weeten, terwijl het Nationaale Sijnode te *Dordrecht* zat, hadden eenige Afgevaardigden van het Zuidhollandſche Sijnode, gelterkt van eenige Politijke Gecommitteerden, eene ſoort van Regtbank geſpannen, voor welken zij eenige verdagte Leeraars dagvaardden, en vervolgens ondervraagden, over de punten van bezwaar, tegen hen ingebragt. Ook onze SOPINGIUS wierdt, op den vijfden Februarij des jaars 1619, voor die Vergadering gedagvaard. FESTUS HOMMIUS, Scriba van het Dordrechtſche Sijnode, met voordagt herwaarts, ten dien einde, overgekoomen, verſcheen hier tegen hem als aanklaager. Hij leide den *Warmondſchen* Leeraar te laste, *dat hij, in de welgeſtelde Kerk van Amſterdam, groote beroerte, ergernis en ſcheuring hadt aangerigt.* Vergeefs bragt SOPINGIUS hier tegen in, dat, alzo hij van ſcheurmaakerij wierdt betigt, zijne zaak niet voor deeze kleine Vergadering, maar voor die van *Dordrecht* moest dienen. Men verſtondt dat hij hier hadt te antwoorden. Toen eischte SOPINGIUS bewijs van de beſchuldiginge, en ontkende het maaken van ſcheuring. FESTUS HOMMIUS bragt hier op tegen hem in, het prediken te *Amſterdam*, en vertoonde tevens eenen brief van de Predikanten dier Stad, ter bezwaaringe van den betigten. Doch deeze beweerde hier op, dat de Amſterdamſche Predikanten zelve ſchuldig waren aan 't geen zij anderen te laste leiden; alzo deeze zich eerst van de Remonſtranten hadden afgezonderd, voor dat hij aldaar hadt gepredikt. Naa veele woorden en wederwoordan, deeze ed

geene onderwerpen betreffende, zommige van welke als van ter zijde wierden aangevoerd, ſcheide deeze zamenkomst. Niet meer dan acht dagen daar naa volgde het vonnis der Zuidhollandſche Afgevaardigden, volgens 't welk SOPINGIUS, voornaamelijk ter zaake van zijn bedrijf te *Amſterdam*, in zijnen dienst geſchorst wierdt, tot den eerſten van de maand Maij, met last aan de Klaſſis van *Leiden* en *Rhijnland*, om, naa verloop van dien tijd, zorge te draagen, dat de Gemeente van *Warmond*, naa dien tijd, van een goeden Kerkenraad en een gezond en getrouw Leeraar wierdt voorzien. Wijders behelsde het Vonnis, dat in gevalle SOPINGIUS zich met de Kerk kwam te verzoenen, hij dan elders zoude kunnen beroepen worden. Dit laatſte, evenwel, gebeurde niet. Want, nog in dat zelfde jaar, voor het Dordrechtſche Sijnode, gedagvaard zijnde, en aldaar geweigerd hebbende, de Kanons, gelijk ook de Akte van Stilſtand, te ondertekenen, wierdt hij van zijnen dienst afgezet, en moest vervolgens het Vaderland verlaaten. Volgens zommigen zoude hij, naa vier jaaren zwervens buitens lands, zijn te rug gekeerd, en de Akte van Stilſtand ondertekend hebben; waar naa hij zich na *Gelderland*, in de *Betuwe*, met der woon begaf.

Zie G. BRANDT, *Hiſt. der Reformatie.*

SORANUS. Verſcheiden perſoonen, welke deezen naam voerden, vinden wij vermeld bij de oude, en, uit deeze, bij de hedendaagſche Hiſtorieſchrijvers. Aan eenen van deeze kunnen wij eene plaats gunnen in ons *Woordenboek*, om dat hij uit de Edele Batavieren zijnen oorſprong hadt, en onder dezelve uitmuntte om zijne Krijgsdapperheid en veelvuldige Oorlogsdaaden. Inzonderheid was hij vermaard om eene begaafdheid, welke, volgens de toenmaalige wijze van krijgvoeren, ter beſchadiginge van den vijand, wonder wel te ſtade kwam. In het ſchieten na het wit hadt hij een zo ſcherp oog en vaste hand bekoomen, dat hij eenen Pijl, door hem in de lucht om hoog geſchooten, in het nederdaalen, met eenen anderen Pijl zo fiks en zeker wist te treffen, dat de eerst op-

ge-

geſchootene Pijl in 't midden doorſchoten nederviel. Doordien SORANUS, onder andere zijner Landgenooten, in de Legers der Romeinen diende, was Keizer ADRIANUS, meermaalen, getuige van deeze behendigheid. Om de gedagtenis deezer zeidzaame begaafdheid te bewaaren, deedt de Keizer op den Edelen Batavier een Graffchrift ſtellen, het bedrijf omſtandiglijk vermeldende.

Zie JUNII *Batavia.*

SPAAREN, ook wel *Spaarne* genaamd, eene bekende Rivier, of Water, in Holland. Het neemt zijnen aanvang uit het Haarlemmermeir, omtrent het Huis *te Heemſtede*, bij het Dorp van dien naam. Het valt in de Stad *Haarlem*, ten Oosten van de Eendjes-Poort; doorſtroomt de Stad, met eenen kronkelenden bogt, eenigermaate in de gedaante van eenen *S*, en voorts tot aan *Spaarendam* zijnde voortgevloeid, ontlast het zich in het Y, door vier zwaare Schutſluizen. Volgens JUNIUS zoude men, van ouds, den naam *Spirne* of *Spierne* geſpeld hebben, naar de menigte van *Spieren*, of Rierwortels, welke langs de Zoomen groeiden, en 'er, door de Jeugd, geplukt wierden. Met meer geweld, dan ten huidigen dage, ſtroomde, in vroegere tijden, het water van het *Spaaren* langs zijne oevers, of anders moeten deeze veel lager, dan tegenwoordig, geweest zijn. Immers ſchijnt men het een of ander daar uit te mogen afleiden, dat het *Spaaren*, eertijds, ter wederzijden, met eenen Dijk plagt voorzien te zijn. Van menigvuldige Schepen krielt dagelijks dit Water, langs 't welk de Vaart zeer vermaaklijk is, uit hoofde van een groot getal Lustplaatzen, welke langs hetzelve, voornamentlijk tuſſchen *Haarlem* en het Meir, zijn aangeleid.

SPAARENDAM, een Ambagt en Dorp, ten Noorden van de Stad *Haarlem*, aan den Ykant gelegen. Het een en ander ontleent den naam van eenen Dam, volgens Oktroi van Koning WILLEM, Graave van Holland, gegeeven in den Jaare 1253, en, tweeëndertig jaaren laater, bekragtigd door Graaf FLORIS DEN V, hier aangeleid, om den binnenloop van het

Ywater te ſluiten, als waar door, voorheen, de binnenlanden, telkens, bij hooge vloeden, onder water gezet wierden. Waarſchijnlijk zal de Dijk, volgens het voorgaand Artikel, eertijds langs het *Spaaren* gelegen, zedert, nutteloos geworden, en daar naa verdweenen zijn. Men telt te *Spaarendam* vier Sluizen, deels tot Doorvaart, deels tot Uitwateringe dienende. Zij zijn de volgende: de *Kleine Sluis*, de *Kolkſluis*, de *Groote Sluis* en de *Woerder Sluis*. De Kleine Sluis, de Westlijkſte van allen, heeft de wijdte van tien Voeten en zes Duimen, Rhijnlandſche Maat, en is voorzien van twee paaren Deuren. Zij dient tot het doorlaaten van kleine Vaartuigen, die hunne Masten kunnen ſtrijken. Zo wel bij nacht als bij dag, kunnen zij doorſchutten. De Klokſluis legt ter plaatze, alwaar, volgens Handvest van Graave FLORIS, van den Jaare 1285, de eerſte Spuie of uitwaterende Sluis geleid wierdt. Meermaalen wierdt deeze Sluis vernieuwd en vergroot, de laatſte reize in den Jaare 1571. Zij heeft nog de zelfde gedaante, en is gemaakt van blaauwen Naamenſchen Steen. De wijdte is negentien Voeten en elf Duimen. Men telt 'er drie paaren Deuren. Aan den binnenkant legt een zeer ruime Kolk, van welken het Geſligt zijnen naam ontleend heeft. Twee Draaibruggen leggen over deeze Sluis: de eene aan het Y, de andere, ten Zuiden van de Kolk, aan het *Spaaren*. De Woerder Sluis beſtondt eertijds uit twee Pijpen. Thans is het een enkel Gewelf, met ſteen overmetzeld, hebbende de wijdte van twintig voeten, en twee paaren Deuren. Deeze Sluis dient alleenlijk ter ontlaſtinge van het binnenwater, wordende de doorvaart verhinderd door zwaare Balken, van buiten en van binnen dwars voor de Opening geſlagen. De Groote Sluis is de Oostlijkſte, en dus genaamd in vergelijking der overigen, en tevens de nieuwſte. 'Er lag, voorheen, ter zelfde plaatze, een Sluis, doch van klein belang. Ter gelegenheid van eenige noodwendige verbeteringen aan het oude gevaarte, kwamen eenigen op den inval omtrent het leggen van eene Sluis, die groot en ruim genoeg was voor buitenslands vaarende ſchepen, om, met ſtaanden Mast en Zeilen, de lading binnen de Stad *Haarlem* te kunnen brengen. Ondanks de ſpotternijen van veelen met de gewaande dwaasheid van

zul

zulk eene onderneeminge, maakte men eenen aanvang van het werk, in den Jaare 1568; met dien gelukkigen uitflag, dat, op den vijfentwintigſten Augustus des volgenden jaars, een Schip, met Rogge beladen, voor rekening van Haarlemſche Kooplieden, door de nieuwe Sluis, zijnen vollen last aan de Stad bragt. De Schipper wierdt, deswegen, met eenen Roozenhoed begiftigd, en met Stads Eerewijn beſchonken. Kof- en Smakſchepen, van merkelijke grootte, mids niet beladen, kunnen, door dit middel, midden door het land, uit het Y, na *Rotterdam* en *Dordrecht* vaaren. Zij neemen hunnen weg, door de Stad *Haarlem*, over het Meir, voorbij *Alfen*, door de Goudſche Sluis, langs de Stad *Gouda*, en vervolgens langs den Yſel, die hen in de *Maaze* brengt. De Spaarendamſche Groote Sluis is vijfentwintig voeten wijd, en voorzien van drie paaren Deuren. Van eene zeer vernuftige uitvinding en zonderling maakzel is de Brug, welke over de Opening deezer Sluis legt. In twee ſtukken verdeeld zijnde, wordt, bij het doorſchutten van groote Schepen (want anders wordt zij nooit geopend) het eene ſtuk op den Dijk gehaald, en het ander, aan de overzijde, in den Dijk weggeſchooven. Dewijl met het openen en ſluiten aanmerkelijke tijd verloopt, luidt men vooraf een Klokje, om de Reizigers te waarſchuwen, als mede tot het ontbod van Werklieden, die, tot de Doorſchutting, de hand moeten leenen.

Het Dorp *Spaarendam*, hoewel niet zeer groot, is, nogthans, tamelijk welvaarende, van wegen den veelvuldigen doortogt van Schepen. Op éénen dag ziet men 'er, bij wijlen, eenige honderden uit en in het Y doorſchutten. Van ouds ſtondt 'er eene Kapel, behoorende onder de Hoofdkerk van St. BAVO, te *Haarlem*. De voorgaande Kerk, in de plaats van welke de tegenwoordige gebouwd wierdt, door ouderdom merkelijk verzwakt zijnde, ſtortte geheel ter aarde, door eenen zwaaren ſtorm, op den twaalfden Januarij des Jaars 1626. Op den twintigſten April des volgende Jaars 1627 maakte men eenen aanvang met het timmeren van het tegenwoordige Geſtigt. Van 't een en ander heeft men de gedagtenis, in het volgende Opſchrift, bewaard.

„ De oude zwakke Kerk is 's nachts door zware vlagen
„ Van harden Noorden storm gestort en ingeslagen.
„ DIRK, PIETER, ABRAHAM VAN BEAUMONT leggen 't werk,
„ Een, twee en derden steen, 't beginsel dezer Kerk."

Het Kerkje pronkt met een fraai spits Torentje, en langs heenen met verscheiden fraai beschilderde Glazen. Het Glas, vertoonende het Wapen van Koning WILLEM, Graave van Holland, zou, volgens zommigen, van de Oude Kerk nog zijn overgebleeven. Voorts heeft men 'er een Gemeenelandshuis van *Rhijnland*, waar in een der Opzieneren over de Waterwerken zijne wooning heeft; behalven dat het tot een Magazijn of bewaarplaats van de behoeften der Dijkwerken dient. De Regeering bestaat uit Schout, vijf Schepenen en Sekretaris. De vermaarde, zo genaamde, *Slaaperdijk* neemt, ten Noordwesten van dit Dorp, zijnen aanvang. Hij wierdt aangeleid, om, bij hooge Watervloeden, door het overloopen van denzelven, het Ywater te ontlasten. Volgens verdrag mag de Dijk niet hooger gemaakt worden, dan vierënvijftig Rhijnlandsche Duimen boven het Amsterdamsche Peil.

SPAARNEWOUDE, een zeer oud Dorp, in *Kennemerland*, onder het Baljuwschap van *Blois*, een groot half uur gaans van *Haarlem*, aan den Spaarendamschen Dijk. Hoewel de Regtsban eene tamelijke uitgebreidheid beslaat, als bevattende ruim achthonderd tweeëndertig Morgens gronds, is, nogthans, het getal der Huizen niet groot; zij staan hier en daar verspreid. Van de Kerk, die een vrij groot Gebouw plagt te zijn, heeft men slegts zo veel overgehouden, als genoeg is, tot het waarneemen der openbaare Godsdienstoeffeninge, voor een klein aantal van toehoorderen. Dit, om welke reden is ons onbekend, geschiedt slegts eenmaal 's jaars, door den Predikant van *Spaarendam*. De Toren heeft nog zijne oude gedaante, zijnde een Spits, van den grond af tot aan het hoogste toppunt, geheel van steen gemetzeld. Een aloud Hollandsch adelijk Geslagt voerde zijnen naam naar dit Dorp. Op het Jaar 1454 vindt men vermeld eenen WILLEM VAN SPAARWOUDE, *Floriszoon*, die, als Leenman van de Graaflijkheid van Holland,

zijn

zijn eigen Zegel gebruikte. Nog heden ten dage behoort de Ambagtsheerlijkheid van dit Dorp onmiddelijk aan de Graaflijkheid der Provincie. Omtrent het Jaar 1300 leefde te *Spaarnewoude* de vermaarde KLAAS VAN KYTEN, onder den naam van *Spaarnewoudèr Reus* bekend; hij was zo groot, dat de langſte man van gewoone geſtalte, onder zijnen uitgeſtrekte arm, met gemak konde doorgaan. VONDEL, in zijnen OVERBREGT VAN AMSTEL, beſchrijft hem aldus:

„ Hij ſtack met hals en hooft, gelyck een ſteile toren,
„ En ſpitſe, boven 't volck en alle hoofden uit,
„ En ſcheen een Olyfant, die omſnoft met zyn' ſnuit.
„ Zyn ſpietſe was een maſt in zijne grove vingeren.
„ Ick zagh hem man op man gelyck Konynen ſlingeren,
„ Wel driemael om zijn hooft, gevát by 't eene been,
„ En kneuzen dan het hooft op ſtoepen of op ſteen.
„ Hy kan met zynen pols een' burghwal overſpringen,
„ Hy proeft op grendelen de deught der ſtaele klingen,
„ Houwt fel met eenen ſlagh door yzer en door ſtael,
„ En proeft zyn beckeneel op poorten van metael.
„ Hy ſcheen een Polyfeem, het Kryghsvolck ſcheen zyn kudde,
„ De toren van 't Stadthuis beweeghde zich en ſchudde,
„ Zoo dick hy op een' post, of op den gevel ſtiet.
„ Hy vreesde Herkles knods noch Samſons vuiſten niet."

SPAKENBURG, eene Buurt, in het Sticht van *Utrecht*, niet verre van den Eembrug. Niet lang vóór het midden deezer Eeuwe, woonden hier eenige Doopsgezinden, voor welke de Leeraar dier Gezinte, in het Goolſche Dorp *Huiſen* woonende, van tijd tot tijd den predikdienst kwam waarneemen. De *Spakenburger Dijk*, over welken, meermaalen, veele geſchillen ontſtaan zijn, neemt bij deeze Buurt zijn begin, en heeft daar van zijnen naam ontleend.

SPANBROEK, eene Heerlijkheid en Dorp, in het gedeelte van Noordholland, de *Vier-Noorder-Koggen* genaamd. Op de lijst der Verpondingen ſtaat de Heerlijkheid voor duizend-

eenënzestig Morgens en tweehonderdvijftien Roeden aangeſchreeven. Het getal der Huizen was voormaals grooter dan tegenwoordig. Geduurende het tijdverloop van omtrent honderdëntwintig jaaren, te weeten van den Jaare 1632 tot in den Jaare 1749, zijn dezelve, van honderdtweeënzeventig, tot op honderdvierëndertig verminderd. De Kerk is onderwetsch, doch plagt, in den tijd der ſtigtinge, een fraai gebouw te weezen. De Kerkleeraar, welke hier zijne wooning heeft, neemt tevens den predikdienst waar in het nabuurig Dorp *Opmeer*. 'Er woonen zeer veele Roomschgezinden. De Heer der Heerlijkheid heeft 'er eene fraaie landwooning. De Regeering beſtaat uit Baljuw, Schout, die zomtijds te gelijk Sekretaris is, éénen Burgemeester, vijf Schepenen en zestien Vroedſchappen.

SPANGEN, ('*t Huis te*) eertijds een adelijk Huis, Slot of Kaſteel, in *Schieland*, niet verre van de Delfhavenſche Schie, alwaar men 'er, tot omtrent het midden der tegenwoordige Eeuwe, eenige overblijfzels van gezien heeft. Het wierdt gebouwd, in den Jaare 1319, door PHILIPS VAN UYTERNESSE, uit het adelijk Geſlagt van SPANGEN, afkomſtig van een jonger Zoon der aloude Burggraaven van *Leiden*. HALMA heeft, uit VAN LEEUWEN, de Geſlagtlijst der Heeren VAN SPANGEN vermeld. De eerſte daar van was JAKOB VAN ALEWYN, Ridder, Burggraaf van *Leiden*, Heer van Rhijnland, die geleefd heeft omtrent het Jaar 1190. De beroemde PHILIPS VAN MARNIX, *Heer van S. Aldegonde*, was uit dit Geſlagt afkomſtig. Deeze liet eenen Zoon na, welke eene Dogter verwekte, die de echtgenoote wierdt van WILLEM VAN OLDENBARNEVELD, *Heere van Stoutenburg*, Zoone van 's Lands vermaarden Advokaat JOHAN VAN OLDENBARNEVELD. Het *Huis te Spangen* praalde, weleer, met vijf hooge en zwaare Torens. In fraaiheid hadt het geenen wedergade, onder foortgelijke Geſligten, in het gantſche Gewest. Geduurende de Hoekſche en Kabeljaauwſche verdeeldheden, wierdt het, door die van *Delft*, verwoest. Door die van het Geſlagt wederom zijnde opgebouwd, onderging het, in den Jaare 1426, het zelfde lot. PHILIPS VAN SPANGEN herſtelde het in zijnen ouden luister.

Uit

Uit vreeze dat de Spanjaards zich in het Slot zouden vernestelen en verſterken, ſloegen de Delftenaars, in den Jaare 1572, aan hetzelve de hand der vernielinge. Sedert is het Geſtigt allengskens, meer en meer, vervallen, en door den tijd geheel verdweenen.

Zie GOUDHOEVEN, *Oud Holl. Kronijk*; JUNII *Batavia*; S. v. LEEUWEN *Batav. Illuſtr.*

SPANGEN, een Dorp, in het Frieſche Kwartier *Zevenwouden*, onder de Grietenij *Stellingwerf-Weſteinde*, in welke het, het dertiende in rang, tweeëntveertig Stemmen uitbrengt. Het ligt in het Zuidlijkſte gedeelte der Provincie, niet verre van de *Kuinder*, en dus aan den kant der grenzen van *Overijſſel*. 'Er ſtaat eene Kerk met een ſpits Torentje.

SPANHEIM, (FREDERIK) hoewel een uitlander, is der vermeldinge waardig, om zijne voortreffelijke begaafdheden, doch vooral om dat hij, een geruimen tijd, voor het Leidſche Hoogeſchool, tot een treffelijk ſieraad verſtrekte. Op den eerſten dag des Jaars 1600 kwam hij ter waereld te *Arnberg*, eene Stad in de *Opper-Paltz*, alwaar zijn Vader, WIGANDUS SPANHEIM, zijnde tevens Doktor in de Godgeleerdheid, den post van Kerkelijken Raadsheer bij den Keurvorst bekleedde. Onder het oog zijns Vaders, leide de jonge FREDERIK de gronden der geleerdheid, in zijne geboorteplaats, tot in den Jaare 1613, wanneer hij, hoe weinig ook in jaaren gevorderd, na het Hoogeſchool te *Heidelberg* gezonden wierdt. De ongewoone vorderingen, zo in de kennis der talen als in de beoefſening der Wijsbegeerte, welke de Jongeling, binnen zeer korten tijd, maakte, voorſpelden nu reeds, wat men, in 't vervolg, van hem te wagten hadt. SPANHEIM vertoefde te *Heidelberg* tot in den Jaare 1619, wanneer hij tot zijns Vaders huis wederkeerde. Zijn verblijf, nogthans, was hier van korten duur. De vermaardheid van 't Hoogeſchool te *Geneve* lokte hem, om met de kundighe-

den der geleerde Mannen, welke aldaar bloeiden, zijn voordeel te mogen doen. Niet lang hadt hij aldaar vertoefd, of zijn Geboorteland wierdt geſchokt en geteisterd door zwaare rampen, door welke de Landzaaten merkelijk nadeels leeden. De Vader van onzen SPANHEIM deelde in den algemeenen ramp. Tot nog toe was de jonge FREDERIK uit de hand gevoed, en van alles verzorgd. Een niet minder edelmoedigen inborst, dan geoeffend verſtand bezittende, zag hij hierom uit na een middel, om voor eigen onderhoud te kunnen zorgen. Hij vondt dit middel in het *Dauſineeſche*, bij den Landvoogd van *Ambrun*, bij welken hij als Leermeester van deszelfs kinderen in dienst tradt. Drie jaaren bekleedde SPANHEIM dien post, geduurende welken zijn Vader overleedt. Daar na keerde hij te rug na *Geneve*, en reisde van daar na *Parijs*. Hier vondt hij eenen bloedverwant, SAMUEL DURANT, die thans, in de toenmaals bloeiende Gemeente der Hervormden te *Charenton*, het Leeraarampt bekleedde. Zo veel genoegen vondt deeze in zijnen Neef, dat hij, bij zijn overlijden, aan denzelven zijne geheele Bockerij, bij Uiterſten Wille, naaliet. 't Geſchiedde, daarenboven, op aanraaden van den Heere DURANT, dat SPANHEIM het Hoogleeraarampt in de Wijsbegeerte, te *Lauſanne*, hem door de Regeering van *Bern* aangeboden, van de hand wees. In den Jaare 1625 deedt hij eene reize na *Engeland*, doch vertoefde 'er ſlegts vijf maanden; naa verloop van dezelve keerde hij te rug na *Geneve*, zijnen weg neemende door *Parijs*.

Onder dit alles bekroop onzen SPANHEIM de zucht na eene vaste verblijfplaats en meer beſtendige leevenswijze. Hij zag zijnen wensch vervuld, in den Jaare 1626, wanneer hem het onderwijs in de Wijsbegeerte, te *Geneve*, wierdt opgedragen. In het volgende jaar tradt hij in 't huwelijk met CHARLOTTE DU PORT, Dogter van PIETER DU PORT, Heere van *Mouilleplied en Belsmaiſon*, Raadsheer des Konings van *Frankrijk*, en Kommisſaris van den leeftogt in de Koninklijke Legers. De Grootmoeder van den Heere DU PORT was eene Dogter van den vermaarden GUILIELMUS BUDDÆUS. Niet lang naa zijne echtverbintenis aanvaardde hij het gewoone Leeraarampt in de Hervormde Gemeente te *Geneve*, en verwisſelde het-

hetzelve, in den Jaare 1631, met den post van Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, in de zelfde Stad, opengevallen door het overlijden van den vermaarden BENEDICTUS TURRETYN. Sints dien tijd, en van wegen den onvermoeiden ijver, met welken hij zijnen post en pligt bekleedde, ging van SPANHEIM de roem zijner geleerdheid uit door alle Gewesten van Europa. Van verſcheiden kanten kreeg hij aanzoek, om van ſtandplaatze te veranderen. Doch hij wees ze allen van de hand, tot dat de Bezorgers van het Hoogeſchool te *Leiden* hem een Hoogleeraars geſtoelte aanbooden. Ondanks de moeite en poogingen, aangewend om hem te *Geneve* te houden, aanvaardde hij deeze aanbieding. In den aanvang van de maand October des Jaars 1642, aanvaardde SPANHEIM zijn ampt te *Leiden*. Met de zelfde toejuiching, als op zijne voorgaande ſtandplaats, onderwees hij ook hier de Godgeleerdheid; terwijl hij den ledigen tijd, die hem, van zijne amptsbezigheden, overſchooten, beſteedde aan het opſtellen en uitgeeven van verſcheiden geleerde Werken. Onder deeze zijn voornaamelijk bekend zijne *Dubia Euangelica*, geſchreeven ter verdeedeginge van den Chriſtlijken Godsdienst, tegen de bedenkingen der Jooden, en zijne *Exercitationes de Gratia Univerſali*. SPANHEIM overleedt in den Jaare 1649, afgemat door zijnen aanhoudenden arbeid; hij liet zeven kinderen naa. Een Zoon, EZECHIEL genaamd, gebooren te *Geneve*, tradt in dienst van den Keurvorst van de *Paltz*, en vervolgens in dien van den Keurvorst van *Brandenburg*, welke hem, onder den titel van *Vrijheer van Spanheim*, tot den Adelſtand bevorderde. Van wegen den Keurvorst, naderhand Koning van *Pruiſſen*, bekleedde hij verſcheiden Gezantſchappen, en overleedt in den ouderdom van eenentachtig jaaren. Hij was een man van meer dan gemeene geleerdheid, voorsl in de Oudheidkunde, met naame in dat gedeelte, welk de aloude Penningen en andere ſoortgelijke Gedenkſtukken ten voorwerpe heeft, grondig bedreeven. Zijn voortreffelijk Werk *de Uſu et Præſtantia Numismatum*, kan daar van getuigenis draagen. Een andere Zoon van FREDERIK SPANHEIM, ANDREAS genaamd, was Raad van den Graave VAN NASSAU, Stadhouder van *Friesland* en *Groningen*, en Opziener over de

de Geestlijke goederen in de *Ommelanden*, in het laatstgenoemde Gewest. Een derde Zoon van onzen Hoogleeraar, die, van wegen zijne betrekking tot ons Vaderland, een afzonderlijk Artikel verdient, was, even als zijn Vader, genaamd,

SPANHEIM, (FREDERIK) gebooren te *Geneve*, in den Jaare 1639. Nog een kind zijnde kwam hij aldus, met zijne Ouderen, in *Holland*, hoewel hij, van wegen zijnen veel belovenden geest, reeds in zijne Vaderſtad eenige gronden der geleerdheid hadt geleid. In den ouderdom van negentien jaren beklom hij den Trap van Meester in de Vrije Konſten. Naa zijns Vaders overlijden, was zijne Moeder na *Geneve* te rug gekeerd, doch de jonge FREDERIK te *Leiden* gebleeven, om 'er zich toe te leggen op de Godgeleerdheid, waar van zijn Vader, op zijn doodbedde, hem de beoeffening hadt aangepreezen. Zijne Leermeesters, in die Weetenſchap, waren JAKOB TRIGLAND, ABRAHAM HEIDANUS en JOANNES COCCEJUS. Om zich in de Letter- en Oordeelkunde nog verder te volmaken, hadt hij den vrijen toegang tot den geleerden CLAUDIUS SALMASIUS, welke het Leidenſche Hoogeſchool thans met zijne tegenwoordigheid vereerde. In den Jaare 1652, het twintigſte zijns ouderdoms, wierdt SPANHEIM, naa voorafgaand onderzoek, tot den predikdienst bekwaam geoordeeld. Nogthans is ons niet gebleeken, dat hij, als gewoon Leeraar, ook eenige ſtandplaats heeft bekleed, maar ſchijnt hij zijne letteroeffeningen verder te hebben voortgezet, tot in den Jaare 1655, toen hem KAREL LODEWYK, Keurvorst van de *Paltz*, naa *Heidelberg* beriep, om 'er een Hoogleeraarsgeſtoelte in de Godgeleerdheid te bezitten. Vóór zijn vertrek derwaarts, beklom hij, te *Leiden*, den Eeretrap van Dokter in die weetenſchap. Te *Heidelberg* vertoefde SPANHEIM, in de gemelde hoedanigheid, tot in den Jaare 1670, toen de Verzorgers van het Hoogeſchool te *Leiden* hem derwaarts verzogten, om 'er de Godgeleerdheid te onderwijzen. Verſcheiden ſoortgelijke aanzoeken, op andere plaatzen, waren door hem van de hand geweezen; dit, egter, wierdt door hem ingewilligd. Met zo veel toejuiçhinge als zijne Intreerede, *Over de Voorzigtigheid*

held van eenen Godgeleerde, wierdt aangehoord, zo veel lofs behaalde hij ook, geduurende zijnen overigen leeftijd, welken hij, zo door het geeven van onderwijs, als door het zamenſtellen van verſcheiden geleerde Werken, allezins nuttig doorbragt. Hij overleedt op den achttienden Maij des Jaars 1701, het negenënzestigſte zijns ouderdoms. Zijne Schriften beſlaan drie Boekdeelen in folio. Hoewel in alle takken van geleerdheid bedreeven, muntte hij, egter, voornaamelijk uit in de kennis der Kerkelijke Oudheden en Geſchiedenisſe. Getuigen zijn hier van zijne *Geographia*, *Chronologia et Hiſtoria ſacra et Eccleſiaſtica*, en *Libri X Miscellaneorum*, *ad ſacram Antiquitatem et Eccleſiæ Hiſtoriam pertinentium*.

Zie TRIGLANDI *Laudatio funebris Frederici Spanhemii*.

SPANKEREN, een Dorp in *Gelderland*, in het Rigterampt van *Veluwenzoom*, niet zeer talrijk in huizen, doch van eene eigen Kerk voorzien, welke door haaren afzonderlijken Leeraar wordt bediend. Volgens het gevoelen van zommigen, zou de Kerk van *Spankeren*, in oudheid, die van alle andere Dorpen van de *Veluwe* te boven gaan. Met dit alles heeft zij, uitwendig, geenzins daar van het voorkoomen; waar van, waarſchijnlijk, de reden is, om dat, door Kerkmeesteren, daar aan geſtadig de hand wordt gehouden. In den omtrek van dit Dorp leggen verſcheiden Lusthuizen; de Prinslijke Lustplaats *Dieren* munt vooral uit onder dezelve.

SPANNUM, een Dorp in *Frieſland*, in het Kwartier van *Weſtergo*, onder die van de Grietenij *Hennaarderadeel* het elfde in rang, en aldaar negentien Stemmen uitbrengende. Het legt rijklijk een uur gaans ten Noordoosten van de Stad *Bolsward*. Van ouds lagen hier verſcheiden Staten of adelijke Landhuizen; doch zij zijn thans geheel verdweenen, en alleenlijk de grond daar van aan hooge Wieren kenbaar. Op een laag land, *Spannummer Mieden*, of *Spankamp* genaamd, ten Zuidwesten van het Dorp gelegen, zou, weleer, tuſſchen

de

de *Schieringers*, geleid door EIKE SJAARDEMA, en de *Veldkoopers*, een bloedige Veldſlag zijn voorgevallen.

SPEENHOVIUS. (JOHANNES) Gedurende de rampzalige Kerktwisten, in den aanvang der jongstverloopene Eeuwe, bekleedde deeze het Leeraarampt onder dé Hervormden, te *Utrecht*, doch dagt en predikte in den ſmaak der zulken van die Gezinte, wien de naam van Remonſtranten aanbing. Nevens hem bevonden zich, ter dier ſtede, nog vier Kerkleeraars, welke de zelfde begrippen waren toegedaan: het waren HENRICUS CÆSARIUS, CAROLUS RYKWAERT, van wien wij boven gehandeld hebben, RUDOLPHUS SYLIUS en WILHELMUS NIEUPOORT. Ten tijde als Prins MAURITS, in den Jaare 1618, *Utrecht* bezogt, waren zij bij zijne Doorluchtigheid ten gehoore geweest, en ſterk aangezogt om voor het houden van een Nationaal Sijnode te ſtemmen. Doch de Leeraars verklaarden vrijmoediglijk, dat, naar hun begrip, van een Sijnode, op 't welk, meenden ze, hunne partijen Regters zijn zouden, niet veel goeds was te verwagten. Om hun deeze zwarigheid te ontneemen, verklaarde Prins MAURITS, op zijn Prinſelijk woord, en zijne hand op de borst leggende „ niet „ te zullen gedoogen, dat iemand, ter zaake van den Gods„ dienst en de bekende geſchillen, zou worden verdrukt; „ dat hij de verdrukking der Remonſtranten alzo min wilde „ toeſtaan, als het verdrukken der Contraremonſtranten; dat „ hij een Vader en Voorſtander zijn wilde, zo wel van de „ eene als van de andere." In 't bijzonder beloofde hij den Predikanten, met handtasting, *niet te zullen toelaaten, dat ze van hunne posten zouden worden afgezet.*

Het Sijnode wierdt, niet lang daar naa, gehouden, en, terwijl het nog zat, meenig een Leeraar van zijnen dienst verlaaten. Doch SPEENHOVEN en de overigen, zich op de kragt en goede trouwe van het Prinſlijk woord verlaatende, leefden tamelijk gerust omtrent de behoudenis van hun ampt. Hoe vreemd dan moest de dagvaarding hun in de ooren klinken, in het laatst van Januarij des Jaars 1619, hun thuis gezonden, om voor Burgemeesteren en Vroedſchap der Stad *Utrecht* te verſchijnen! Ten Stadhuize verſcheenen zijnde, wierdt

wierdt hun, door den Voorzittenden Burgemeester, aangezegd „ dat de Heeren van de Vroedſchap, vermits de gelegenheid „ en tegenwoordigen ſtaat hunner ſtaat, om zekere gewigtige „ redenen hadden goed gevonden, hen te ontſlaan van hunne „ dienſten. Maar dat men hun hunne wedde en wooning zou „ de laaten genieten, tot verhuistijd van Paaſchen toe, als „ wanneer op dezelve, bij de Vroedſchap, nader order zou „ worden geſteld; verbiedende hun voorts te prediken, in 't „ heimelijk of in 't openbaar, of eenige Vergaderingen bij te „ woonen, op pene van geſtraft te worden, als verſtoorders „ van de gemeene rust des Lands." Zeer bedremmeld ſtonden, op deeze aankondiging, de meeste der gedagvaarde Leeraaren. Doch SPEENHOVEN, het woord opvattende „ mijne „ Heeren", zeide hij, „ wij zijn zeer verwonderd, dat men „ dus met ons handelt, tegen alle orde. Want men geeft „ geene reden, waarom men ons afzet, 't zij om onze lee„ re, 't zij om ons leeven. Ook behoorden de Heeren", dus ging hij voort, „ de uitkomst van 't Sijnode te verwach„ ten, of ten minſten tot deeze zaak ook eenige Predikanten „ te gebruiken, op dat wij voor dezelve in 't ſtuk der Leere, „ mogten gehoord worden." De Burgemeester NIKOLAAS BERK daar op gezegd hebbende: „ Gij houdt tog niet van het Sij„ node, en zegt dat het onwettig is"; *Hoe kan*, hernam daar op SPEENHOVEN, *dat zo gezegd worden, gemerkt wij ook onze medebroeders derwaarts gezonden hebben.* „ Men „ weet wel", ſprak hier op de Burgemeester, „ hoe die „ zich aldaar gedraagen"; en voorts driftig wordende, verweet hij den Predikanten, „ dat ze nacht en dag met Land„ verraaders hadden geloopen." „ Die", voegde hij 'er nevens, „ hebben u met groote Jaarwedden gekogt om alzo te „ leeren." Door *Landverraaders* verſtondt de Burgemeester de Regenten, die het Beſtand met *Spanje* hadden doorgedrongen, en onlangs, door Prins MAURITS, waren afgezet. „ Gij „ hebt", (dus ging de Heer BERK in zijnen ijverigen drift voort) „ bij Request grooter loon verzogt, en dat is u toe„ geſtaan, op dat gij de daaden der voorige Heeren, in 't „ ſtuk van het Beſtand, zoudt regtvaardigen. Gij moogt in „ uwe Conſcientie gaan, en zult daar wel gewaar worden,

„ dat

„ dat gij overloon hebt genooten. Gij hebt de Gemeente „ verleid, en verleidt ze tot nu toe." Zulke zwaare aantijgingen verbooden den Leeraaren het zwijgen. SPEENHOVEN, van nieuws, het woord opvattende, voerde den Burgemeester, met groote vrijmoedigheid, te gemoete „ dat zijn zeggen „ tegen de waarheid ſtreedt; dat hij en zijne medebroeders „ die verhooging van Wedde nooit bij Request hadden ver„ zogt, veel min dat die hun was toegeſtaan tot zulk een „ einde; dat ze nooit overloon gehad, en niet dan nooddruft „ genooten hadden; dat ze van dat loon, hoewel ze geen „ overdaad hadden gepleegd, niet met zich uit *Utrechs* zou„ den draagen; dat ze geene verleiders waren, noch verlei„ ders aanhingen, maar dat ze zich in hunne dienſten getrou„ welijk, voor Gods oogen, hadden gekweeten, leerende het „ geloof, dat door de liefde kragtig is, en het volk vermaa„ nende tot godzaligheid, liefde, vrede en eenigheid."

Dus van zijn ampt verlaaten, bleef SPEENHOVEN vervolgens te *Utrecht* woonen, alwaar hij, in de maand Julij des Jaars 1619, bij de Heeren van den Geregte wierdt ontbooden, tot het geeven van eenige opening, raakende de bekende Rotterdamſche Vergadering. Men vraagde hem tevens, bij die gelegenheid, of hij, zedert zijne afzetting, niet eenige kinderen hadt gedoopt. Hier over viel veel te doen, doch bleef SPEENHOVEN beſtendig bij zijne weigering om de gevraagde opening te geeven. Zelf dreigde men, hem agter af te leiden. Alles vrugteloos, om hem tot bekentenis te brengen.

Op dien zelfden dag, nevens drie zijner mede afgezette Amptgenooten, voor de Heeren Staaten van *Utrecht* ontbooden zijnde, wierdt SPEENHOVEN en de anderen de Akte van Stilſtand voorgeleid, met bevel om dezelve te ondertekenen. Op de weigering van SPEENHOVEN, om aan dit bevel te gehoorzaamen, en toen men, met veele redenen, hem daar toe zogt over te haalen, vraagde hij aan de Heeren „ of men „ wel ooit de Paapen en Monniken, of anderen, als ze van „ hunnen dienst waren ontſlagen, zulk eene belofte hadde „ voorgeleid, om die te ondertekenen; en, zo neen, waar„ om dan de Heeren tegen de Remonſtranten meer ſtrengheid „ gebruikten, dan tegen anderen. De bloote wil der Heeren

„ konde

„ konde voor hem geene genoegzaame reden zijn. Ook hadt „ hij aan CHRISTUS en zijne Gemeente beloofd, dat hij den „ dienst, waar toe hij beroepen was, nooit zoude verlaaten, „ en wilde wel weeten, of de Heeren hem van zulk eene „ belofte ontslaan konden." Naa lang over en wederſpreeken, liet men SPEENHOVEN gaan na zijne eigen wooning, daar eene menigte van vrienden hem kwam bezoeken, van welke eenigen hem in zijn voorneemen, om niet te tekenen, ſtijfden, anderen het tekenen ernſtig aanraadden. Twee dagen daar naa ontbooden hem van nieuws de Heeren in hunne Vergadering, daar zij hem, met veele redenen, tot het onderteekenen van de Akte zogten over te haalen. Doch hij verſtoonde aan de Utrechtſche Staaten daar tegen „ dat 'er geen „ beter middel was tot vrede, en tot weeringe van muiterij „ en oproer, dan dat men den Volke eenige vrijheid gave, „ omtrent de oeffening van den Godsdienst, die met geen „ geweld kan verbindérd of gedwongen worden; dat hij, „ door zijne afzetting, de gaven, welke hij bezat, niet hadt „ verlooren, en 't pand, hem toevertrouwd, 't welk zommigen verzogten dat hij ten hunnen dienſte wilde beſteeden, „ in geen zweetdoek konde begraaven. Voor het laatſte Oordeel zouden hem de Heeren Staaten niet kunnen ontſchuldigen." Als hem daar op de Brief der Algemeene Staaten, het tekenen van de Akte van Stilſtand beveelende, getoond wierdt, hernam hij: „ Men leest diergelijk verbod in „ de Handelingen der Apoſtelen: Wij gebieden u dat gij „ gantſchelijk niet zult ſpreeken, noch leeren in den naam „ van JEZUS. Maar, wat was 't antwoord der Apoſtelen?" *Dat verbod*, hernam een der Heeren, *raakte het verbreiden van het geheele Christendom, en dit niet dan eenige geringe punten en puntillen, de zaligheid niet raakende.* SPEENHOVEN daar tegen: „ Ik verſta dat ons gevoelen het fundament der zaligheid, en de waarheid, die naar de Godzaligheid is, betreft." Veel woordewisſelens ontſtondt hier uit, in welk een der Heeren SPEENHOVEN te houden gegeeven hebbende, dat hij zelve ook eertijds in het gevoelen der Contrarematonſtranten hadt geſtaan. „ Dat zij zo," hernam daarop de andere; „ genomen ik waare een Paap geweest, en hadde

„ kennis der waarheid bekoomen, zoude men misprijzen, dat „ ik bij die waarheid volstandig bleeve." Thans deedt men SPEENHOVEN en SYLIUS buiten de Vergadering staan. Wederom binnen geroepen zijnde, naa dat men nogmaals hun de Akte ter ondertekeninge vrugtloos hadt voorgeleid, wierdt aan de beide Leeraaren voorgeleezen het Besluit der Heeren Staaten des Lands van *Utrecht*, onder andere behelzende, „ dat zij „ nogmaals van alle Kerkelijke diensten ontslagen, en particu„ liere persoonen zijnde, door zekere boden, daar toe te or„ donneeren, zouden worden gebragt en geleid uit de Stad „ en Lande van *Utrecht*, en vervolgens uit de Verééniġde „ Nederlanden en het Ressort derzelven, zonder daar in te „ mogen koomen of keeren, voor dat het genoegzaam zoude „ gebleeken zijnde, aangaande hunne gewilligheid om de Akte „ van Stilstand te ondertekenen; onder bedreiging van daar „ tegen doende, als verstoorders der gemeene rust naar goed„ vinden te zullen gestraft worden."

Naa het 't leezen van dit Vonnis, „ Dit, mijne Heeren," merkte SPEENHOVEN daarop aan, „ is eene harden Sententie. „ Wij worden gebannen, en hebben, nogthans, tegen geene „ Plakaaten misdaan. Ik beroepe mij," dus ging hij voort, „ onder aantuiging van ongelijk te lijden, van dit Vonnis op „ JEZUS CHRISTUS, den toekoomende Regter, voor den wel„ ken de Heeren zo wel zullen moeten verschijnen als ande„ ren; en ik bidde God, dat hij het ongelijk, 't welk ons „ geschiedt, den Lande niet toerekenen. Dan", voegde hij 'er nevens, „ dewijl de Heeren in de Sententie stellen, dat „ ik onwaarheden heb gesproken, zo verzoeke ik te weeren, „ welke die onwaarheden zijn, aangezien ik daar over nooit „ beschuldigd, veel min overtuigd ben." Als de Heeren daar op zweegen, besloot SPEENHOVEN met te zeggen: „ Patientie „ dan, mijne Heeren. Ik bid God dat gij wijslijk en voor„ spoedig moogt regeeren."

Thans beval men de beide Predikanten, zich te begeeven na het huis van den Kamerbewaarder, 't welk digt bij de Staaten Kamer of de Vergaderplaats van Hun Edel Mogende stondt. Hier wierden ze opgesloten, en de ingangen van het huis met Soldaaten bezet: zo dat niemand tot hen den toe-

gang

gang hadt. In de onſterſtelling dat zij wel haast zouden ver-
operd worden, verzogten ze, vooraf, van hunne Vrouwen
ſcheid te mogen neemen. Doch dit wierdt hun geweigerd.
Zelf mogt SPEENHOVEN den troost eener toeſpraake van zijne
kinderen niet genieten. In den avond, of liever voornacht,
na dat zij hadden gegeten, en zich gereed maakten om zich
er ruste te begeeven, ontvingen ze, onverwagt, ieder vijf-
entwintig guldens tot reisgeld, en bevel om zich tot hun
vertrek oogenblikkelijk gereed te maaken. Nogmaals verzog-
ten zij, hunne Vrouwen te mogen ſpreeken; en, als dit wierdt
afgeſlagen, hunne Reismantels en eenig Linnen van huis te
mogen laaten haalen. Al wederom vrugteloos. *Zijne Genade*
Graaf ERNST; riep men, *wagt daar buiten, gij moet ter-*
ſtond voort. Intusſchen was de Huisvrouw van den Predikant
STILIUS, door behulp van eenen Sergeant, haaren Neef, al-
daar in huis gekoomen, medebrengende haar Mans Nachtge-
waat, en in de hoop om hem te ſpreeken. Doch vermits
men haar, buiten verlof, bij haare Man niet durfde toela-
ten, hadt men haar in een klein Zijkamertje verſtopt. Ter-
wijl zij aldaar zat, hoorde zij haare Man afſcheid neemen
van de geenen, die zich in het huis bevonden. Straks vliegt
zij ter Kamer uit, en haaren Echtgenoot in de armen, in
welke zij in zwijm viel, en waar uit zij voorts wierdt los-
gerukt, alzo men de Predikanten voort preste. Als deeze
geleid wierden van eene bende Soldaaten, met gelaaden ge-
weeren en brandende lonten, „Men behoefde," zeiden ze,
„om onzentwille zulk eenen toeſtel niet te gebruiken: want
„hetgeen wij lijden, dat lijden wij gewillig en om den goe-
„de Conſcientie wille." Aldus geleidde men hen na buiten,
in eene Woerdenſche Rhijnſchuit, in welke nevens hun een
Deurwaarder, een Letterdienaar en twee Soldaaten traden.
Omtrent elf uure raakten ze ter Stad uit, en kwamen ten één
ure aan de *Vaart*, alwaar ze in de Lek eene Kaag vonden,
in welke zij overſtapten, en, voorbij *Schoonhoven* en *Lek-*
kerkerk, na *Krimpen* voeren. Terwijl men hier op het Get-
ij lag te wagten, verzogten de Predikanten aan land te mogen
gaan, om den drang der natuure in te volgen. In 't eerst
weigerde het de Letterdienaar, doch ſtondt het eindelijk toe,

mids geleid wordende van de Soldaaten; van welke de eene, met geladen Snaphaan en brandende lont, zich voor het Gemakhuisje plaatſte, waar op SPEENHOVEN zat, de andere op den Dijk, agter welken STLIUS was gezeeten. Als zij, bij hunne wederkomst aan boord, over deeze hardheid zich beklaagden, en zeiden, niet te denken, last te hebben om hen dus onbeleefd te behandelen: *Dat zoudt gij lieden wel vernomen hebben*, hernam daar op de Letterdienaar, *indien gij verder gegaan waart*. Veel beſcheidener en menschlievender, dan de andere, gedroegen zich de Soldaaten. *Wij zien u aan*, zeiden ze tot de Predikanten, *voor eerlijke en vroome mannen, en zijn verwonderd, dat men dus met u handelt. Maar*, voegden ze 'er nevens, *wij moeten doen, 't geen ons bevolen wordt*. Men voerde hen vervolgens na *Waalwijk*, alwaar zij verſcheiden andere gebannen Remonſtrantſche Predikanten aantroffen. Naa eenigen tijd vertoevens buitenslands, beſtondt SPEENHOVEN in het Vaderland te rug te keeren, met oogmerk om de herderlooze Gemeenten, ginds en elders, in ſtilte te bedienen. Doch deeze zijne heimelijke prediking was van geenen langen duur. Want, naa dat hij, op den negenëntwintigſten van Junij des Jaars 1621, voor de Remonſtrantſche Gemeente te *Delft*, in ſtilte eene Leerrede hadt uitgeſproken, wierdt hij, nog dien zelfden avond, ten huize van den Heere PIETER JOOSTEN VAN RUIVEN, weleer Vroedſchap der Stad, doch, bij de jongſte verandering der Regeeringe, van zijnen post verlaaten, van eene beroerte overvallen, aan welke hij, binnen kort, overleedt. Van den haat, welke, ten deezen tijde, den Remonſtrantſche Predikanten, en allen, die hun gunſtig waren, wierdt toegedragen, ondervondt men eene merkwaardige proeve, ter gelegenheid van dit ſterfgeval. Uit vreeze, dat de bekendmaaking van het overlijden van SPEENHOVEN, ten zijnen huize, zoude te ſtaan koomen op de boete, geſteld op het herbergen van Remonſtrantſche Predikanten, vondt de Heer VAN RUIVEN zich niet weinig belemmerd. Naa eenig overleg wierdt hij te raade, het Lijk te kisten, en in de agterſchuur van zijn huis te begraaven. Door de beangſtheid eener dienſtmaagd wierdt dit begraaven rugtbaar. Want deeze, belast zijnde,

iets

iets uit de Schuur te haalen, weigerde het met te zeggen, *Ik gaa daar niet: want de doode legt in de Schuur.* Dit, gehoord zijnde van iemand der naaste buuren, wierdt den Schout aangebragt; die, voorts, den Heer VAN RUIVEN voor de Wethouderſchap ontboodt, en gereedelijk van zijn doen tot bekentenis bragt. Op de vraage na de reden van dit zijn doen, gaf hij tot antwoord, om alzo opſchudding en beroerte onder het volk te voorkoomen. Dit wierdt goedgekeurd, en nogthans de Heer VAN RUIVEN, om het herbergen van den gebannen Leeraar, in eene zwaare boete verweezen. Daarenboven wierdt hij verweezen in alle de onkosten, op eene openbaare ſtaatelijke begraafenis vallende: waar naa men hem verlof gaf, om het Lijk in de Kerk te begraaven. Nogthans liet hij het ter plaatze leggen, alwaar hij het eerst verſcholen hadt, daar het, denkelijk, zedert gebleeven is. JOHANNES SPEEHOVEN, of SPEENHOVIUS, (op dat wij dit nog bij het voorgaande voegen,) was, te *Dortmont*, in *Weſtfalen*, in den Jaare 1571 geboren, en, naa te *Lingen*, etlijke jaaren, het predikampt bedient te hebben, na *Utrecht* beroepen. Hij was een man van meer dan gemeene kunde en geleerdheid, zeer zoet van taal en welſpreekend op den Kanzel.

Zie G. BRANDT, *Hiſt. der Reformatie.*

SPIEGEL. Verſcheiden mannen van geen gering aanzien, welke deezen naam voerden, ontmoeten wij in de Geſchiedenisſen, en ook op de Regeeringslijst der Stad *Amſterdam* Zie hier dezelven, volgens de orde des tijds, in welke zij geleefd hebben.

SPIEGEL, (JAN LAURENSZOON) Zoon van LAURENS PIETERSZOON SPIEGEL, en broeder van den vermaarden HENRIK-LAURENSZOON SPIEGEL, van wien breeder hier naa, was een der nieuwe Raaden in de Vroedſchap te *Amſterdam*, naa de verandering van Regeeringe, in den Jaare 1578 voorgevallen. Als naderhand beſlooten wierdt, aan Prinſe WILLEM DEN I de hooge Overheid op te draagen, weigerde JAN LAURENSZOON

SPIEGEL daar in te bewilligen, althans aan zijne Doorluchtigheid als zodanig den eed te doen. Dit blijkt uit een Besluit, op den eersten September des Jaars 1582, bij de Amsterdamsche Vroedschap genomen, bij 't welk aan hem en nog drie andere Raaden, „ die weigerden, zijne Doorluchtigheid als hooge Overheid, te zweeren, op eene boete „ van tienduizend dubbelden Leidschen steen, tegen den volgenden Maandag gedagvaard, en ondertusschen verbooden „ wierden, uit de Stad te gaan." In den Jaare 1589 nam hij zitting in Schepensbank. Niet meer dan eene enkele reize ontmoeten wij hem in dien gewigtigen post, 't zij om zijn overlijden, of om eenige andere reden, ons niet gebleeken.

SPIEGEL, (LAURENS JANSZOON) waarschijnlijk de Zoon des straks gemelden, wierdt Schepen van *Amsterdam*, voor de eerste maal, in den Jaare 1604, en zat, vervolgens, verscheiden reizen, in het aanzienlijk gestoelte, te weeren in de Jaren 1606, 1608, 1610, 1612, 1615, en als Voorzittend Lid in den Jaare 1616; voorts nog, doch voor de laatste maal, in den Jaare 1618. Gedurende dit alles, naamelijk in den Jaare 1611, was hij tot Raad in de Vroedschap verkoozen.

SPIEGEL, (HENRIK LAURENSZOON) Zoon VAN LAURENS PIETERSZOON SPIEGEL, en van ANNA GAAF *Jansdogter*, wierdt gebooren, te *Amsterdam*, op den elfden Maart des Jaars 1549. De Schepen en Raad, JAN LAURENSZOON SPIEGEL, boven vermeld, was zijn broeder. Hij zelve, hadde zijne zinlijkheid na dien kant overgeheld, konde den stoel der eere en des gezags insgelijks beklommen hebben. Zijne belijdenis van den Roomschen Godsdienst zoude, daar tegen, niet tot eenen hinderpaal gediend hebben. Waarschijnlijk schijnt hij daar van te rug te zijn gehouden, door eenen gevestigden en vast beraaden afkeer van het oeffenen van allen openbaar gezag, en van eene geloste om alleen den Koophandel en de Zanggodinnen ten dienste te staan. Immers dat men hem gaarne met eenig openbaar bewind bekleed zoude gezien hebben, blijkt uit de handelingen der Amsterdamsche Vroedschap, in den

den Jare 1589. De Heer SPIEGEL, naamelijk, verkoozen zijnde tot Raad in de Admiraliteit te *Hoorn*, en hij de aanvaarding van dien post hebbende van de hand geweezen, zogt de gemelde Vroedſchap hem daar toe te noodzaaken. D't niet baatende, nam men de toevlugt tot 's Lands Staaten, om met hun gezag tuſſchen beide te treeden. Doch hij bleef even weigeragtig, ook naa dat men hem, ten behoeve der arme Godshuizen in *'s Graavenhage*, in eene boete hadt verweezen. Deeze wilde hij liever betaalen, dan de opgedraagen Raadplaats aanvaarden.

De Heer HENRIK LAURENSZOON is tweemaalen getrouwd geweest, eerst met BREGTJE TEN BERG, vervolgens met DIEUWERTJE VAN MARKEN. Zo niet bij beiden, immers bij eene derzelven, heeft hij kinderen verwekt, uit welke, naaderhand, het aanzienlijk Amſterdamsch Geſlagt van BACKER, en uit dit dat van LESTEVENON is voortgeſprooten. Zijne laatſte leevensjaaren ſleet SPIEGEL te *Alkmaar*, en overleedt aldaar, in den aanvang des Jaars 1612, aan de Kinderziekte, hem, door het aanſchouwen van zijne kinderen, van die krankte aangetast, aangejaagd. Men verhaalt naamelijk, dat hij, nimmer de Kinderziekte gehad hebbende, door zijne Echtgenoote, met vriendlijken dwang, gehouden wierdt buiten de Kamer, in welke zijne kinderen, aan die kwaale, krank lagen; doch dat hij, uit liefde voor zijn kroost, en uit verlangen om hetzelve te zien, op eenen Ladder voor de glazen van de Ziekenkamer klom; door het gezigt der aangetasten van de afzigtelijke kwaale hem dermaate deedt ontroeren, dat 'er, kort daar naa, de ziekte op volgde, die hem den dood deedt. Zijn Lijk wierdt na *Amſterdam* gevoerd, en in de Nieuwe Kerk begraaven. Behalven den boven gemelden broeder, hadt SPIEGEL twee Zusters: ELIZABETH SPIEGEL, gehuwd aan HERMAN RODENBURG, Raad in de Vroedſchap der Stad *Amſterdam*, en nog eene andere, GEERTRUI genaamd, getrouwd aan PIETER ADRIAANSZOON PAUW, Raad in de Vroedſchap en Rentmeester te *Alkmaar*, en Vader van den Hoogleeraar PIETER PAUW, van welke wij elders, Deel XXIII. bl. 365 geſproken hebben; alwaar, egter, zijne Moeder, verkeerdelijk, eene Dogter van HENRIK LAURENSZOON genoemd wordt.

Door omzetting der naamen gelieve men dien misslag te verbeteren.

De Heer SPIEGEL was een der aanzienlijkſte Kooplieden van zijnen tijd, en won daar mede groote ſchatten over. Uit dezelve leidde hij voor hem zelven een onbekrompen leeven, ſlijtende veel van zijnen ledigen tijd op eene Lustplaats, aan den Amſtel, buiten de Utrechtſche Poort, tegen over de Schulpburg, en, onder den naam van *Meerhuizen*, nog heden bekend. In den Hof dier Lustplaatze ſtondt een Lindeboom, met een ongemeen hoogen en breeden kruin. Deeze was gevormd in de gedaante van een Prieel, waar in wel twintig menſchen konden zitten. Hij noemde dien boom der *Muzen*, of Zanggodinnen, *Toren*. Soortgelijk eene benaaming, die van *Tempel der Muzen*, hadt hij gegeeven aan een Speel- of Tuinhuis, op de zelfde lustplaats, van een zeldzaam maakzel. Het beſtondt uit drie Vertrekken, boven elkander; het eerſte of benedenſte was vierkant, het middenſte achtkant, en het bovenſte rond. Rondom dit laatſte liep een Trans of Omgang, van welken men, op de omliggende landerijen, en op het Diemermeir, een vermaaklijk uitzigt hadt. In dit aangenaam afgezonderd verblijf ſleet de Heer SPIEGEL zijne uuren, aan de letteroeffeningen gewijd, of verluſtigde hij zich met zijne geleerde vrienden.

Te weeten, onder de drukte eens uitgebreiden en voordeeligen Kophandels, vondt de Heer HENRIK SPIEGEL ruimte van tijd, om zijner zucht tot bepeffeninge van verſcheiden takken van geleerdheid bot te vieren. In de Griekſche taal was hij niet onervaren. Der Latijnſche ſpraake was hij in zo verre magtig, dat hij een van SENECA's Treurſpelen daar uit vertaalde. Van hier dat hij met de geleerdſte mannen van zijnen tijd vriendſchap en briefwisſeling hieldt. Inzonderheid hieldt hij eenen gemeenzaamen omgang met den vermaarden DIRK VOLKERTSZOON KOORNHERT, welken hij dikmaals te *Haarlem* bezogt. Doch bovenal maakte de Heer SPIEGEL veel werks van de beoeffening en beſchaaving der Nederduitſche Taal- en Dichtkunde, onder welker opbouwers zijn naam, door laatere Dichters, met lof vermeld wordt. Van het Dichtkundig Genootſchap, voormaals, onder den naam

van

van de Kamer *In liefde bloeijende*, was hij een der voornaamſte oprigters en leden. Naar den ſmaak der Eeuwe, ſchreef hij, verſcheiden jaaren, voor deeze Kamer, Nieuwjaarsliederen. Reeds in den Jaare 1591 bezorgde hij de eerſte uitgave der *Rijmkronijk* van MELIS STOKE, of droeg althans daar van de kosten. Verders ſchreef hij verſcheiden kleine Dichtſtukken, meestal van eenen zedekundigen of ſtigtelijken, inhoud. Van alle zijne Werken, nogthans, is het meest vermaard, zijn *Herſtſpiegel*, die op zijne boven genoemde Lustplaats *Meerhuizen*, voor het grootſte gedeelte, wierdt zamengeſteld. Eerst drie jaaren naa zijnen dood, te weeten, in den Jaare 1615, wierdt dit werk door den druk gemeen gemaakt. Tot eene proeve van 's Mans dicht- en ſchrijfwijze kunnen de volgende regels dienen, uit zijn *Lofdicht op Amſterdam* en den Amſterdamſchen Koophandel.

„ Het ſchipryck Amſterdam, vol nauw behuyſde Huyſen
„ Ghepropt, den Amſtel damt met ſes ghewelfde Sluyſen;
„ Die (als de vruchtbaer Nyl) door ſeven armen braeckt
„ 't Veen overtollich nat, en thien Eylanden maeckt.
„ Dus wast bemuert, doe dit gherym wert voorghenomen;
„ Sint ſeſer metse wall noch vijfthien by ghecomen."

SPIEGEL, (HENDRIK DIRKSZOON) is de eenige uit dit Geſlagt, welke de Burgemeesterlijke waardigheid bekleed heeft. In den Jaare 1632 wierdt hij Raad en Schepen der Stad *Amſterdam*, en bekleedde, vervolgens, den laatstgenoemde post, in de Jaaren 1638, 1639, 1641, 1643, 1644, 1646, 1647, 1649, 1659, even als in den Jaare 1647, als Voorzittende Lid, 1652, en, voor de laatſte maal, wederom als Voorzitter, in den Jaare 1653, om vervolgens, in den Jaare 1655, over te gaan in het Burgemeesterlijk geſtoelte, 't welk hij vervolgens nog driemaalen, te weeten, in de Jaaren 1659, 1663 en 1665, heeft bezeeten. Den post van Voorzittend Schepen bekleedde de Heer HENDRIK DIRKSZOON SPIEGEL, toen Prins WILLEM DE II de Stad *Amſterdam* met een bezoek dreigde; om 't welk af te weeren de Vroedſchap hem, nevens den

Oud-Burgemeester JAN KORNELISZOON GEELVINCK en eenen der Sekretarisſen na *Edam* zondt, alwaar zijne Hoogheid zich bevondt, om dezelve het voorgenomen bezoek te ontraaden. Als de Prins, ondanks dit verzoek, binnen de Stad was gekoomen, gebruikte men, onder andere, den Heer SPIEGEL, om de verontſchuldiging der Regeeringe in te brengen bij zijne Hoogheid, tegen het verzoek, om, nevens eene Bezending der Algemeene Staaten, in de Vroedſchap, gehoord te worden.

SPIEGEL, (DIRK) was Commisſaris der Stad *Amſterdam*, in den Jaare 1655, en zat in Schepensbank, in de Jaaren 1660 en 1664. — Behalven de bovenſtaanden, vinden wij nog, op de Amſterdamſche Regeeringslijſten, vermeld, als Kommisſarisſen der Stad, OUTGER PIETERSZOON SPIEGEL, in den Jaare 1623, en CORNELIS SPIEGEL, in den Jaare 1665.

S. PIETERSBERG; zie MAASTRICHT, Deel XXII bl. 214.

SPILBERG, (JOANNES) een vermaard Kunſtſchilder, geboo-ren te *Duſſeldorp*, op den dertigſten Maart des Jaars 1619, hadt tot Vader en Oom diergelijke Kunſtenaars, den eerſten in dienst des Hertogs van *Gulik* en *Berg*, den anderen in dienst des Konings van *Spanje*. In 't eerst ſchijnt men hem tot de letteroeffeninge te hebben willen optrekken; althans maakte hij geene geringe vorderingen in de kennis der Latijn-ſche en van andere taalen. Doch familiezucht oeffende, bo-ven de taalgeleerdheid, ook in hem haare werking. Hij was tot een Kunſtſchilder geboorën, en de aandrift der Natuure deedt hem het penſeel opvatten. Binnen korten tijd maakte hij, in de behandeling daar van, zo groote vorderingen, dat zijn werk behaagen vondt in de oogen van eenen Raadsheer zijner Geboorteſtad, voor welken, in 't einde zijner dagen, ook zijn Vader hadt gewerkt. Om de natuurlijke begaafdhe-den des Jongelings zich tot de grootst mogelijke hoogte te doen ontwikkelen, zondt hem de Raadsheer na *Antwerpen*, tot den vermaarden Ridder RUBBENS, wiens onderwijs en zorge hij hem, door een eigenhandigen brief, aanbeval. In-

tus-

tusſchen was RUBENS overleeden, en vernam SPILBERG dit ſterfgeval, terwijl hij na *Antwerpen* op reize was. Hierom veranderde hij zijnen reisſtreek, en wendde dien na *Amſterdam*, alwaar thans de beroemde Kunstſchilder GOVERT FLINK, met groote toejuiching, het penſeel behandelde. Zeven jaaren genoot hij het onderwijs dien Kunſtenaars, en maakte, in lengskens, zo groote vorderingen, dat hij, in dat tijdverloop, onder 't oog zijns Meesters, verſcheiden aanzienlijke ſtukken, zo Hiſtorien als Portretten, vervaardigde.

Intusſchen hadt SPILBERG zo veel roems verworven, dat hij zich in ſtaat bevondt, voor eigen beſtaan te kunnen zorgen, en, bovendien, een huisgezin te handhaaven. Van hier dat hij, eerlang, met eene MARIA FIS, zich in 't huwelijk begaf. Onder andere vervaardigde hij nu een groot Stuk, verbeeldende een Rotgezel van Amſterdamſche Schutters, waar van de Heer Burgemeester VAN DE POLL Hopman was. Vàn wegen de fraale uitvoering ontving de Kunſtenaar, boven het bedongen loon, een aanzienlijk geſchenk. Indien wij ons niet bedriegen, wordt het Kunsttafereel nog heden bewaard, in den Herberg de Doelen, op de Garnaalemarkt.

Nu verſpreidde zich de roem van SPILBERGS vermaardheid ook buitenslands. De Paltsgraaf Hertog WILLEM beriep hem tot zijne Hofſchilder. Zo dra hij in zijnen nieuwen dienst was getreeden, ſchilderde hij de afbeeldzels van den Hertog, van deszelfs Gemaalinne, van nog andere Vorſtelijke perſonaadjen en aanzienlijke Hovelingen. Zijne Stukken draagen de algemeene goedkeuring weg, en wierden rijklijk betaald. Wijders ſchilderde hij verſcheiden Altaarſtukken, zo te *Duſſeldorp* en *Roermonde*, als op andere plaatzen. Daarenboven berust nog, op het Kaſteel der eerstgenoemde Stad, een uitvoerig Stuk, verbeeldende de leevensbijzonderheden van HERCULES, alles leevensgrootte. Onder zo geduurige werkzaamheden, en terwijl hij de Leevensgeſchiedenis van den Zaligmaaker onder handen hadt, overviel hem de dood, op den tienden Augustus des Jaars 1690. SPILBERG liet eene dogter naa, ADRIANA geheeten, geboren te *Amſterdam*, op den vijfden December des Jaars 1650. De Natuur hadt ook deeze tot eene Schilderes gevormd: waarom de Vader haare aange-

boo-

boorene talenten zorgvuldig aankweekte. Terwijl SPILBERG aan het Paltziſche Hof vertoefde, wierdt aldaar de vermaardheid zijner dogter rugtbaar. De Keurvorſtin, verlangende de jonge Juffer en haare Kunstbehandeling te zien, hieldt ernſtig aan bij SPILBERG om zijne dogter te ontbieden; doch deeze weigerde haare Moeder te verlaaten. Thans vergde de Keurvorst zijnen Hofſchilder, zich na *Amſterdam* te begeeven, zijne huisbouding aldaar op te breeken, en dezelve te *Duſſeldorp* te vestigen, met toezegging van vergoeding van alle reiskosten, en op hand eene Gouden Medaille van groote waarde voor zijne dogter. Aldus was SPILBERG, in den Jaare 1681, te *Duſſeldorp* zijn vast verblijf koomen vestigen. Veel aanzoeks hadt de Schilderes ten Hove tot het huwelijk. Doch haar Vader, geenen anderen dan een Kunstſchilder tot Schoonzoon willende hebben, weest ze allen van de hand. Diensvolgens ſchonk hij haare hand aan den wakkeren Kunſtenaar WILLEM BREKVELD, in den Jaare 1684; welke, bij haar, drie Zoonen hebbende verwekt, vroegtijdig zijne dagen eindigde. Na elf jaaren Weduw geweest te zijn, hertrouwde zij met EGLON VAN DER NEER, Raad en Kabinetſchilder van JOHAN WILLEM, Keurvorst van de Palts.

SPINOLA, (AMBROSIUS) een Spaansch Veldheer van zeer veel vermaardheids, die, in het begin der voorgaande Eeuwe, geduurende den Spaanſchen Oorlog, tegen den niet minder beroemden Nederlandſchen Veldheer, Graaf MAURITS VAN NASSAU, meer dan eens, zijne kragten heeft beproefd. De eerſte reize, dat wij zijnen naam genoemd vinden, is in den Jaare 1602, ter gelegenheid dat MAURITS een merkwaardigen optogt gedaan hebbende, de Aardshertog ALBERTUS geraaden vondt, de Spaanſche Legermagt met achtduizend man, deels Italiaanen, deels Spanjaarden, te vermeerderen; zij waren, onder het geleide van SPINOLA, onlangs, na de Nederlanden afgezakt. Van geboorte was hij een Italiaan, doch opgevoed aan het Hof van Koning PHILIPS van *Spanje*, bij welken hij zeer gezien was, deels om zijn ſchrander vernuft, vrugtbaar in veelerhande vonden, deels ook, om dat hij, bezitter zijnde van groote ſchatten, den Koning, in deszelfs verlegenheid, een

een goed gedeelte zijner penningen hadt opgeſchooten: om welke reden ook het opperbewind der geldmiddelen hem wierdt opgedraagen, welke hij, binnen korten tijd, op een zo goeden voet bragt, dat men gelegenheid hadt om het Krijgsvolk, op gezette tijden, te betaalen; waar door de muiterij en het overloopen onder hetzelve aanmerkelijk verminderde. Van den Krijgsdienst hadt SPINOLA, tot nog toe, weinig werks gemaakt; doch het vertrouwen, welk men in zijne bekwaamheden ſtelde, was oorzaak, dat het bewind over gewigtige onderneemingen hem wierdt aanbevolen, in de onderſtelling van een gelukkigen uitſlag, zo ras hij zich met de borst op dezelve zoude toeleggen.

't Was, in den Jaare 1603, het derde jaar, zints de Spanjaards het beleg voor *Oostende* geſlagen hadden. Meer dan één Veldheer hadt daar tegen, vrugteloos, zijne kragten beproefd. Op de verzekering, door SPINOLA gedaan, dat hij 'er een gelukkig einde van hoopte te maaken, wierdt, in het begin van de maand Julij des gemelden jaars, het bewind daar van, door den Aardshertog ALBERTUS, aan hem opgedraagen. Eene uitgeleezene bende van Ingenieurs, uit alle Gewesten, verzameld hebbende, deedt hij dezelven hun vernuft te werk ſtellen, in het uitvinden van allerlei gereedſchappen en middelen, om de belegerden te beſchadigen. Onder andere vervaardigden zij eene ſoort van Vlotten, welke grof geſchut draagen, en, over het verdronken Land, Stedewaarts konden aanvoeren. Voorts deedt SPINOLA eenen Dijk opwerpen, door middel van welken hij den toevoer van Mond- en Krijgsbehoeften merkelijk belemmerde. Doch, met het vervaardigen van dit alles, was zo veel tijds verloopen, dat de Veldheer van verdere poogingen om de Stad te dwingen, in het thans loopende jaar moest afzien.

Terwijl SPINOLA, met den aanvang van het volgende jaar, toeſtel maakte, om het beleg van *Oostende* met nieuwe kragten voort te zetten, ontving hij bevel van den Aardshertog, tot het onderneemen van het ontzet van *Sluis in Vlaanderen*, voor 't welk MAURITS het beleg hadt geſlagen. Gaarne hadde hij het beleg der eerstgemelde Stad, met grooter geweld dan voorheen, willen hervatten. Voor *Sluis* eenige

Bat-

Batterijen hebbende doen opwerpen, wierdt hij, door Prins MAURITS, genoodzaakt, dezelve te verlaaten. Nu deedt hij eenen aanval op de Legerplaats van Graave WILLEM LODEWYK VAN NASSAU; doch ook deeze noodzaakte hem, met groot verlies te wijken. Nu bemagtigde SPINOLA in de daad de Schanzen *Katharina* en *Philips*; doch als hij op het Eiland *Kadzand* zogt over te raaken, vonden zijne Spanjaards de oevers zo wel bezet en bewaard, dat een hagelbui van Staatsche Kogels hun het beklauteren van den Dijk belette, en zij, onverrigter zaake, moesten te rug keeren. Alle verdere poogingen van SPINOLA, tot ontzet, verder vrugtloos afloopende, ging *Sluis*, in de maand Augustus, aan de Staatsche zijde over.

Thans beſloot de Veldheer, het beleg van *Oostende* te hervatten. Alles, wat de vernuftigſte Krijgskunde vermogt en konde uitdenken, wierdt hier te werk geſteld. Onder andere deedt SPINOLA eenen zwaaren brug zamenſtellen, beweegbaar op koperen wielen, en waar van het eene einde, gemaakt van dikke Kabeltouwen, geſchikt was om nedergelaaten te worden over zekere Halve Maan, welke in het water der *Geule* lag. Doch de moeite en kosten, daar aan beſteed, waren zonder vrugt, alzo de belegerden het zonderling werktuig reddeloos ſchooten. Hierom wendde SPINOLA zijne kragten tegen het Westlijk gedeelte der Stad, en deedt 'er het eene werk voor en ander naa bemagtigen. Het delven, van weerkanten, wierdt zo wakker voortgezet, dat de Spanjaards en Staatſchen, nu en dan, onder de aarde elkander ontmoetten. Eindelijk deedt hij een goed aantal Hoogduitſchers het Bolwerk *de Zandhil* naderen; met groote moeite wierden zij daar van meester, en ontvingen, daar voor, van den Veldheer, veertigduizend guldens ten geſchenke. Naa dit verlies, en zints SPINOLA, onder de aarde, zich eenen weg na de Oude Stad gebaand hadt, was *Oostende* niet meer te houden. Eerlijker voorwaarde beloofde de Veldheer aan de belegerden, dan men, veelligt, naa een hardnekkigen tegenſtand van ruim drie jaaren zoude hebben mogen verwagten.

Thans deedt SPINOLA eenen keer na *Staaije*, om verſlag te doen van zijne verrigtingen, en maatregels voor het toekoomende

mende te beramen. Zeer minzaam wierdt hij ontvangen van Koning PHILIPS DEN III, die hem, boven verſcheiden andere gunſten, en een Jaargeld van twaalfduizend Kroonen voor zijnen tafel, tot Luitenant Generaal van 's Konings Legers in de Nederlanden aanſtelde. In de onderhandelingen over de Nederlandſche zaaken, hadt SPINOLA het voortzetten van den Oorlog zeer ernſtig aangeraaden. Van hier, en om aan den Oorlog, zo als PHILIPS meende, een ſpoedig einde te maaken, ſtelde hij zijnen Veldheer in ſtaat om twee Legers in het veld te brengen: het een tot dekking der Aardshertoglijke Nederlanden, het ander om eenen inval te doen in de Provincien van *Friesland* en *Overijſſel*.

Na zijne wederkomst in de Nederlanden, was het eerſte bedrijf van SPINOLA, het zenden van den Graave DE BUCQUOI, met eene talrijke bende, om op de Stad *Lingen* eenen kans te waagen, met oogmerk om in eigen perſoon, eerlang, derwaarts te volgen. Dit viel voor in den Zomer des Jaars 1605. Om zijnen toeleg bedekt te houden, en Prins MAURITS te brengen of te verſterken in den waan, als of hij het oog op *Rijnberk* hadt, liet hij bij *Keizerswaard*, een Zomerleger afſteeken voor zesduizend man, terwijl hij zelve, met negenduizend Knegten en tweeduizend Paerden, in drie hoopen, na *Lingen* optrok. Hij hieldt eene zeer ſtrenge Krijgstucht onder zijn volk, verbiedende allen overlast tegen de onzijdige Volken. Op den vierden dag van zijnen optogt kwam hij voor het Overijſſelſche Steedtje *Oldenzeel*, 't welk hij, op drie plaatzen tevens, aantastte, en in den nacht van den zevenden van Augustus vermeesterde. Straks hier op zondt hij zijne Ruiterij vooruit, om *Lingen* te berennen, en volgde, den tweeden dag daar aan; met het Leger. Na een beleg van negen dagen, moest de niet zeer ſterk verſterkte Stad zich aan hem overgeeven. Aan de voltrekkingen der onlangs begonnen Vestingwerken leide SPINOLA nu de laatſte hand, en verzuimde, door dit draalen, de gelegenheid, om verſcheiden Steden en Sterkten, in dien oord, te bemagtigen, welke, meent men, in den ſchrik, welke de gemoederen hadt bevangen, hem gereedelijk in handen zouden gevallen zijn.

Het

Het gerugt van 's vijands optogt hadt Prins MAURITS in dien zelfden oord gelokt. Eenigen tijd naa de bemagtiging van *Lingen*, lag SPINOLA aan den Roerſtroom. Hier beſloot MAURITS hem aan te taſten, alzo de vijandlijke troepen merkelijk verſpreid lagen. Ongelukkig viel het uit, dat het Staatſche Voet- en Paerdevolk, op eene aangeweezene plaats, zich niet ſpoedig genoeg vereenigde. Dit gaf SPINOLA gelegenheid, om zijn volk digter in een te trekken en in flagorde te ſchaaren; 't welk den Staatſchen zo zwaaren ſchrik aanjaagde, dat ze eene ſchandelijke vlugt namen, en, ondanks het ſchelden, dreigen en bidden van MAURITS, niet tot ſtaan konden gebragt worden. Alleenlijk ontmoette de Ruiterij van SPINOLA eenigen tegenſtand, en was reeds aan het wijken, wanneer de Veldheer, aan verſcheiden oorden tevens, den trom doende roeren, MAURITS in den waan bragt, dat de geheele vijandelijke magt op de been en in aantogt was. De wel bedagte Krijgslist hadt ten gevolge, dat de Staatſche Veldheer, op zijne Ruiterij zich niet durvende verlaaten, den aftogt deedt blaazen.

Naa het eindigen van den Veldtogt des Jaars 1605, deedt SPINOLA eenen heer na *Spanje*, om penningen te vorderen, ter betaalinge van zijne beide Legers. Doch hij vondt de Koninklijke ſchatkist ledig tot op den bodem. Geld, intuſſchen, was 'er noodig, om te voldoen aan den dringenden eisch der Troepen; doch men vondt geen middel om aan zijne billijke vorderingen te voldoen. Voor zo veel hij, evenwel, van eene gewiſſe zege zich verzekerd hieldt, indien men een gepasten voorraad van penningen konde bij een brengen, verkoos hij liever, zijne eigen middelen en die zijner vrienden aan te ſpreeken, dan den aangebooden voordeeligen kans te laaten voorbijloopen.

De Zomer des Jaars 1606 was reeds een goed ſtuk verloopen, eer SPINOLA te velde trok. Met een goed getal Spanjaarde, uit *Italie* ontbooden, als mede met eenige *Bruniwijkſche* Troepen en *Oostfrieſche* Ruiterij, was nu zijn Leger verſterkt. Zijne magt in twee hoopen verdeeld hebbende, zondt hij den Graaf DE BUCQUOI, met tienduizend Knegten en twaalfhonderd Ruiters, na de *Betuwe*, in *Gelderland*. Hij zelve

zelve behield elfduizend Knegten en tweeduizend Paerden, nevens acht Stukken Geſchut. Hier mede hadt hij het oog op *Friesland*, of op de *Veluwe*, om alzo na *Utrecht* te trekken. Aldus meende hij de beide Legers zamen te voegen, en alzo het hart der Verëénigde Gewesten te bemagtigen. Doch deeze toeleg mislukte hem, vermids zijn togt langzaam voortging, van wegens de menigvuldige hinderpaalen, die hij, door geduurigen regen, glibberige wegen en ziekten onder zijn volk, ontmoette. Om den tijd niet geheel vrugtloos te laaten verloopen, zondt hij eenig volk na de Gelderſche Stad *Lochem*, welke op den drieëntwintigſten Julij bemagtigd wierdt. Daar naa wendde hij het oog na *Zwol*; doch wierdt in zijnen toeleg verijdeld. Beter ſlaagde SPINOLA, in zijnen aanſlag op *Grol*. Op den derden Augustus kwam hij, in eigen perſoon, met zijn Leger voor de Stad, binnen welke een jong Heer, VAN DORTH genaamd, het bevel voerde over eene Bezetting van dertienhonderd man. Ondanks den moed des jongen Bevelhebbers, moest hij, op aandrang der belegerden, op den elfden dag des belegs, de Stad overgeeven. Nog in de zelfde maand trok de Spaanſche Veldheer van daar na *Rijnberk*, 't welk, onlangs, door Graaf ERNST VAN NASSAU, merkelijk verſterkt was. In eenen uitval der Staatſche Ruiterije, liep SPINOLA, zich te verre gewaagd hebbende, groot gevaar om gevangen te worden. Door aanhoudend ſchieten, ondermijnen en ſtorm loopen, aan de zijde des vijands, en door moedeloosheid op ontzet, gepaard met gebrek aan buskruid, aan den kant der belegerden, wierdt de Bevelhebber der Stad genoodzaakt om in onderhandeling te treeden; dit geſchiedde op den tweeden van October. SPINOLA, die zelden ſpaarzaam was op zijn volk, hadt hier wenig minder dan vijfhonderd man verlooren.

Naa de bemagtiging van *Rijnberk*, beſloot SPINOLA den Veldtogt deezes jaars te eindigen, alhans geene nieuwe belegeringen van Steden te onderneemen. Nu hadt hij, eerlang, met gevaarlijker vijanden dan met de Staatſche Krijgsbenden te worſteien. Ten dienſte des Koning's van *Spanje* hadt hij zich diep in ſchulden geſtoken, en leedt nu gebrek aan geld en geloof. Intuſſchen riep de Soldaat om betaaling van agter-

stallen. Voorheen hadt hij, door eenig geld op rekening te verstrekken, en door het verschaffen van gestadige Krijgsbezigheden, onder het oeffenen van eene strenge Krijgstucht, het smeulend vuur onder de asch gehouden. Doch zints hij, bij den uitgeputten of onwilligen Koopman geene toevlugt vondt, en het Oorlogsvolk, daarenboven, geen weerwerk hadt, was 'er geen houden meer aan de muitzuchtige Krijgsknegten. Veelen liepen tot Prins MAURITS over; anderen doorkruisten het platte land, roovende en plonderende onder aangestelde hoofden. Kommerlijk zag SPINOLA deezen toestand van zaaken in. Uit vreeze dat de muiterij verder voortslaan, en algemeen zoude worden, verdeelde hij de Regimenten, in welke hij het meeste vertrouwen stelde over de naaste Steden, en verspreidde de andere over den Keulschen bodem.

Naar gewoonte begaf zich SPINOLA, naa het eindigen van den Veldtogt, wederom na *Spanje*. Hier vondt hij de Geldkoffers even hol, als 's jaars te vooren. In de onmagt, derhalven, om zonder rijklijken voorraad van penningen, iets van gewigt in de Nederlanden te kunnen uitvoeren, en de geldverspillingen der twee jongstverloopene jaaren, welke, door den Ridder HOOFT, in zijne Brieven, op veertien millioenen schats begroot worden, niet verder voort te zetten, bestondt hij aan Koning PHILIPS DEN III het onderneemen van eene Vredehandeling, met de Veréénigde Gewesten, aan te raaden. Deeze raad, die, daarenboven, door verscheiden andere Grooten ondersteund wierdt, vondt gehoor. Van elders is bekend, dat *'s Graavenhage*, zedert, tot de plaats der onderhandelinge verkoozen, en van de Spaansche zijde Gemagtigden benoemd wierden, om derwaarts te vertrekken. Zij waren vijf in getal. Aan het hoofd van deeze bevondt zich AMBROSIUS SPINOLA. In het begin der maand Februarij des Jaars 1608 naderde hij de Hofplaats. Tot op een half uur van daar reedt hem Prins MAURITS te gemoete, van een ongelooflijken stoet gevolgd. Hier tradt zijne Doorluchtigheid uit zijne Koets, om den Spaanschen Veldheer te verwelkoomen. Staatelijk en treffende was de vertooning, de twee grootste Veldheeren der Eeuwe, die onlangs, als vijanden, Legers over en weder hadden aangevoerd, thans elkanderen,

in

in het gezigt van duizenden aanschouweren, te zien omhelzen en met beleefdheden van hoflijke manieren overladen. Thans tradt SPINOLA in de Koets van Prinse MAURITS, daar de twee Helden, onder het voortrijden, over en weder, den lof van dapperheid met milde handen, uitstortten. Eenen bijkans Vorstelijken luister, in huistooizels en tafelpragt, stelde SPINOLA in *'s Hage* ten toon. Van wijd en zijd kwamen dagelijks veele Landzaaten toevloeien, om de kostbaare toerustingen te bezigtigen. SPINOLA was zeer toegeevende, omtrent het voldoen deezer nieuwsgierigheid, en toonde, daarenboven, zijne minzaamheid, in het verleenen van gehoor aan allen, die 'er om verzogten. Wat, voor 't overige, SPINOLA's verrigtingen in *'s Hage* aanbelangt, een verslag daar van behoort niet tot ons tegenwoordig plan: men weet dat dezelve ten gevolge hadden, het sluiten van het vermaarde Bestand of Wapenschorzing, tusschen *Spanje* en de Verééniigde Nederlanden, geduurende den tijd van twaalf agtervolgende jaaren.

Geduurende het Bestand zat SPINOLA niet ledig. In den jaare 1613 en vervolgens, waren over de *Gulikſche* en *Kleefſche* bezittingen merkelijke oneenigheden gereezen. Zo wel de Aardshertogen als de Staaten der Verééniigde Gewesten meenden op dezelve aanspraak te hebben. Bestaanbaar met het Bestand, liep men, ter beslissinge, te wapen. Van de zijde der Aardshertogen wierdt, in den jaare 1614, een Leger verzameld bij *Maastricht*, en het bevel daar over aan SPINOLA opgedragen. Hij scheen het oog te hebben op *Gulik*, doch hadt in de daad, het hart na *Aken* gewend, alwaar, zints eenigen tijd, de Roomschgezinden het onderspitdeifden, altrans de Hervormden meer gezags en aanziens genooten, dan in de oogen van een Roomsch Hof konde behagen vinden. In naame des Keizers trok dan SPINOLA op, tegen *Aken*, en maakte 'er zich, zonder slag of stoot, meester van, op den eenëntwintigsten Augustus des jaars 1614; herstellende voorts de Wet, en de oeffening van den Onroomschen Godsdienst geheel doende ophouden. Op de bemagtiging van *Aken* volgde, onmiddelijk, die van *Duuren*, *Orſoi*, *Duisberg*, *Kaster*, *'s Greevenbroek* en *Berchem*. Ook

opende de Stad *Wezel*, in de volgende maand September, naa eenigen geringen tegenſtand, haare poorten.

Niets merkwaardigs, zints deeze verrigtingen, tot in den Jaare 1619, vinden wij aangaande SPINOLA aangetekend. Over de opvolging op den throon van *Boheme* waren thans oneenigheden gereezen. De Aartshertogen, ten dienſte des Keizers, aan den eenen kant, en de Staaten der Verëénigde Nederlanden, aan de andere zijde, namen deel in deezen twist. Over het Leger der eerstgenoemden, beſtaande uit zesëntwintigduizend Knegten en vierduizend Ruiters, wierdt aan SPINOLA het bevel opgedraagen. Hij deedt daar mede eenen inval in de *Neder-Palts*, en veroverde, in een maand tijds, het geheele Gewest en de Steden, daar in gelegen, *Heidelberg*, *Mazheim* en *Frankendaal* alleenlijk uitgezonderd. *Dietz* en het Graafſchap *Naſſau* waren reeds vroeger in zijne handen gevallen, en deerlijk uitgeplonderd.

Met het begin des Jaars 1621, gelijk bekend is, liep het Twaalfjaarig Beſtand ten einde. Van wederzijde maakte men nu de toebereidzels om zich zelve te ſterken, en zijnen vijand te beſchadigen. Onder de middelen, welke, van de Spaanſche zijde, wierden in het werk geſteld, was eene pooging om de Remonſtranten te winnen, de hoofden van welke zich thans in *Brabant* onthielden. Vooral ſtelde men veelerhande poogingen te werk om UITENBOGAART aan de zijde der Aartshertogen over te haalen. Verſcheiden Grooten deeden daar toe bij hem aanzoek, en zeer voordeelige aanbiedingen. Onder andere wierdt hij, te *Bruſſel*, bij SPINOLA ontbooden. De Markgraaf ontving hem zeer vriendelijk, en onderhieldt hem over verſcheiden zaaken en perſoonen, onder andere over FREDERIK HENRIK, broeder van Prinſe MAURITS. Gevraagd hebbende: *Is Graaf* HENDRIK *van de* ZWEN, „ Dat „ kan ik niet zeggen," antwoordde daar op UITENBOGAARD, „ maar ik houde dat zijne Excellentie mij in 't bijzonder „ niet ongunſtig is, en geloof dat hij niet ongenegen zou „ zijn ons te helpen, indien hij konde." *Gij zegt wel*, hervatte daar op SPINOLA, *indien hij konde*; betuigende voorts eene ongemeene hoogagting voor Prins FREDERIK HENRIK, en

hem

hem zeer hoog prijzende. Voorts zeide SPINOLA tot UITENBOGAART, aan den Penſionaris GAVARELLES of JAVARELLA, van wegen de Aartshertogen, last gegeeven te hebben om hem eene jaarwedde toe te leggen. Doch de andere hernam hier op, dat hij hunne Hoogheden en zijne Excellentie ten hoogſten bedankte, en ootmoedigſijk badt, men wilde zijne weigering niet ten kwaade duiden, naar dien hij een vast opzet hadt genomen om geene Jaarwedde aan te neemen. *Neen, neen*, voerde hem thans de Markgraaf te gemoete, *gij zijt het waardig; gij moogt het niet weigeren: hij zal u daar nader over ſpreeken.* Voorts belaſtte hij hem gerust te zijn, ten aanzien van zijn verblijf te *Antwerpen*. Inderdaad kwam ook, niet lang daar naa, de gemelde Penſionaris, uit last van SPINOLA, UITENBOGAART een papier met Goud aanbieden; 't welk hij, egter, met heuſche dankbetuiging, van de hand wees.

Naa het eindigen van het Beſtand, in den Jaare 1621, opende de Markgraaf van SPINOLA den Veldtogt met eene gewigtige onderneeming. Hij hadt het oog op *Bergen op den Zoom*; doch, om Prins MAURITS te misleiden zoudt hij Graaf HENRIK VAN DEN BERG na Kleefsland, daar hij zich van *Goch* meester maakte. Zo gelukkig ſlaagde de Spaanſche Bevelhebber in deezen liſt, dat de Nederlandſche, geenen kommer omtrent *Bergen* hebbende, de meeste Bezetting daar uit, en na Kleefsland deedt trekken. Doch toen de Ruiterij zich gereed maakte om de Stad te verlaaten, verzette JUSTINUS VAN NASSAU, Natuurlijke Zoon van Prinſe WILLEM DEN I, Bevelhebber van *Breda*, zich daar tegen, verzekering doende aan RYHOVE, die het Paerdevolk moest geleiden, dat SPINOLA het op *Bergen op den Zoom* gemunt hadt. Op herhaalde bekragtigingen van deeze tijding, begon men de Stad, van nieuws, te verſterken. SPINOLA verſcheen, eerlang, voor *Bergen*, en maakte zich, wel haast, meester van eenige Buitenwerken. Hachelijk ſtondt nu het lot der Stad, wanneer de aankomst van het Staatſche Leger haar uit den nood verloste, en den Spanjaard noodzaakte, het beleg op te breeken. Men wil, dat SPINOLA's agting, door deeze te leurſtelling, merkelijk daalde bij de menigte, en dat de Priesters, van den Kanzel,

openlijk tegen hem uitvoeren: zo dat de Koning van *Spanje* genoodzaakt was, met zijn gezag tusschen beiden te treeden, en het lasteren en schelden op zwaare straffe te verbieden; met nevens gevoegde verklaaring, zich de zaak van zijnen Veldheer onmiddelijk te zullen aantrekken, en in deszelfs eere en oneere deelen.

Gelukkiger slaagde SPINOLA, in zijne onderneeming op *Breda*. In de maand Augustus des Jaars 1624 sloeg hij het beleg om die Stad, binnen welke JUSTINUS VAN NASSAU het bevel voerde. Het beleg wierdt den volgenden winter voortgezet, waar toe hem wind en weder zeer gunstig waren. Het ongeraaden oordeelende, de Stad met geweld aan te tasten, hadt hij zich rondom dezelve verschanst, en allen toevoer afgesneeden. Ondanks de poogingen der Staatschen om zijn Leger onder water te zetten, hadt hij het, tegen alle aanvallen, naar de kunst versterkt, en zelf het water van den stroom de *Merke* weeten af te leiden. Intusschen trok het Beleg van *Breda* de opmerking van de voornaamste Krijgshelden van Europa. Het was een tooneel, waar op de Markgraaf VAN SPINOLA in het bespringen, JUSTINUS VAN NASSAU in het verdeedigen, en Prins MAURITS in zijne poogingen tot ontzet, alle hunne Krijgskunde te werk stelden. Van hier dat men, uit verscheiden Gewesten, zeer aanzienlijke en vermaarde Oorlogshelden herwaarts zag zamenvloeien, om ooggetuigen te zijn van, en hun voordeel te doen met de aangewende middelen. SPINOLA, eenen brief van Prinse MAURITS aan zijnen Natuurlijken broeder, onderschept hebbende, verstondt daar uit de ongemeene toerustingen der Staaten, om de Stad te ontzetten. Om zijn Leger te dekken, en de voorgenomene ontzetting te doen mislukken, deedt de Markgraaf, midden in de winter, eene verschanzing opwerpen, die eenen omtrek van veele duizenden schreden besloeg. Bij eenen Krijgslist, welken SPINOLA te werk stelde, vondt hij goede tekening. Hij maakte eenen Boer op, en zondt dien met eenigen voorraad tot onder de muuren van *Breda*. Hier moest hij den belegerden, bij welke de mondkost zeer schraal begon om te koomen, aanzeggen, dat hij eenen doortogt door het Leger der Spanjaarden hadt gevonden. Dit zou

hen

hem doen geloof vinden, en, misschien, het middel zijn, waarom hij zoude gebruikt worden, om brieven aan Prinse MAURITS over te brengen. In 't eerst moest hij dit weigeren, doch eindelijk zich laaten overhaalen. Dit gebeurde met 'er daad. De Bevelhebber belaste den boer met brieven voor Prinse MAURITS; doch, volgens afspraak, bragt hij dezelve aan SPINOLA, welke daar uit den toestand der Stad vernam, en voorts de brieven verder voortzondt. In de Lente des Jaars 1625 leedt de Markgraaf geene kleine schade, doordien eenige Staatsche benden middel gevonden hadden om eenige van zijne Magazijnen in brand te steeken. Onder dit alles overleedt Prins MAURITS, en wierdt vervolgens, het hoofdbevel over het Beleg, door deszelfs broeder en opvolger, aanvaard. Met nieuwen moed wierden nu, van weerkanten, zo ter bemagtiginge als tot ontzet der Stad, de kloekste poogingen in 't werk gesteld. Meer dan eens liep SPINOLA merkelijk gevaar. Een Kogel, uit de Stad geschooten, vloog, op zekeren dag, door zijn Slaapvertrek; tot zijn geluk bevondt hij zich niet in hetzelve. Terwijl hij, op eenen anderen tijd, rondom de Vesting reedt, verbrijzelde een Kanonkogel het gebit van zijn paerd. Door ziekten onder het Krijgsvolk, en door gebrek aan de meest dringende leevensnoodwendigheden, vondt zich eindelijk de Bevelhebber genoodzaakt, de Stad over te geeven. Op den tweeden Junij des Jaars 1625 wierdt het Verdrag getekend, en daar bij, voor de Bezetting, een eerlijke uittogt bedongen. Het laatste bedrijf van SPINOLA, hier te lande, was een aanslag op *Zuidbeveland*, die hem mislukte, als mede de versterking van *Landvliet*, een Dorp tusschen *Antwerpen* en *Bergen op den Zoom*, om alzo de voorheen verijdelde landing op *Zuidbeveland* te bevorderen; doch ook hier in wierdt hij verhinderd. SPINOLA schijnt, niet lang daar na, de Nederlanden te hebben verlaaten. Immers ontmoeten wij hem, in den Jaare 1630, in *Italie*, alwaar hij, geduurende zijn bevel over het beleg van *Casal*, van eene ziekte wierdt aangetast, aan welke hij, op den vijfentwintigsten September, overleedt, te *Castello d'Inciſa*, werwaarts hij zich hadt laaten overbrengen.

Zie E. VAN METEREN.

SPINOLA, (FREDERIK) was een Genueesch van aanzienlijke afkomſte en geboorte, en vermaard als een ervaren Bevelhebber ter Zee. In den Jaare 1599 voerde hij, in dienſt des Konings van *Spanje*, zes Galeien na de Nederlanden. Om hem te onderſcheppen, zonden de Staaten eenige Oorlogſchepen na de *Hoofden*. Onder begunſtiging des winds, en gepaste Zeemanſchap gebruikende, liep hij zo digt langs de Franſche Kust, dat hij in *Vlaanderen* behouden binnen kwam. Hij liep in de Haven van *Sluis* binnen, van waar hij de Zeeuwſche Kusten in geſtadige onrust hieldt. Meer dan eens raakte hij in gevegt met de Staatſche Schepen, onder andere met zes Oorlogſchepen, met welke hij, in 't gezigt van *Vliſſingen*, een bloedig Zeegevegt hiedt. Merkelijke ſchade bragt SPINOLA, in het volgende jaar, den Staatſchen toe, doordien hij een goed aantal Vaartuigen onderſchepte, beladen met mondbehoeften voor het Leger, 't welk toen in *Vlaanderen* lag. Doch de Heer VAN WARMOND taſte hem vervolgens aan, en zette hem het behaalde voordeel rijklijk betaald. Naa dit verlies deedt SPINOLA eenen keer na *Spanje*, om nieuwe verſterking van daar te haalen. In de maand Oktober des Jaars 1602 nam hij de reize aan na *Vlaanderen*, met zes Galeien. Doch vermids men, hier te Lande, van zijne aanmaderinge niet onkundig was, hadden eenige Engelſche en Staatſche Oorlogſchepen zich in het Kanaal vervoegd, om hem den doortogt af te ſnijden. De eerstgenoemden kreegen de Galeien 't eerst in 't oog, en gaven 'er aan de anderen kennis van. De Galeien zogten, digt onder de Engelſche Kust, de vijanden te ontroeien; doch de Staatſchen ſchooten zo hevig op haar, dat zij twee van dezelve, met hunne Kogels, geheel doornagelden, en vervolgens, met hunne zwaare ſchepen, overzeilden en aan ſpaanderen ſlieten. Eene Galei verongelukte, op de hoogte van *Calaïs*, door de onkunde van haare Stuurlieden; twee andere vervielen op de Vlaamſche Banken, en wierden, zwaar beſchadigd, te *Nieuwpoort* binnen geſleept. 'Er was dus nog éene Galei overgebleeven. Op deeze bevondt zich SPINOLA zelve, met een aanzienlijken ſchat van tweemaal honderdduizend Dukaaten. Hij dreef af, met den wind, tot op de hoogte van de

Zeeuw-

Zeeuwſche Stroomen, doch bergde zich, eindelijk, met groot gevaar, in de Haven van *Duinkerken*. Eene landing op het Zeeuwſche Eiland *Walcheren* was den Spaanſchen Admiraal, geduurende dit jaar, mislukt. Die te leurſtelling wilde hij, in het volgende jaar, verbeteren. Ten dien einde liep hij, op den zesënzwintigſten Maij des Jaars 1603, met acht Galeien, uit de Haven van *Sluis*. Onder bevel van den dapperen Admiraal JOOST DE MOOR, hadden drie Staatſche Oorlogſchepen en twee Galeien voor dezelve post gevat. SPINOLA, de zon en den wind in zijn voordeel hebbende, klampte de Staatſche ſchepen aan boord, in de *Wielingen*. De overmagt was aan zijne zijde, alzo hij een goed aantal Muskettiers, de Staatſchen, daarentegen, zeer weinige Soldaaten binnen boord hadden. De Matroozen moesten derhalven, hier het voornaamſte werk verrigten. Zeer hevig wierdt 'er, van weerkanten, gevogten. SPINOLA, met woorden en daaden, de zijnen voorgaande, ontving, eindelijk, in zijn lichaam eenen Kogel, die hem wegnam. Daarenboven ſneuvelde 'er zeer veel van zijn volk. De Galeien moesten eindelijk de wijk neemen na *Sluis*, en den Admiraal DE MOOR in 't bezit van het Slagveld laaten.

SPINOSA, (BENEDICTUS DE) dus genaamd, om dat zijne handtekening gemeenlijk was B. SPINOSA, hoewel de voornaam eigenlijk BARUCH luidde, van geboorte een Jood, die eerst het geloof in den Joodſchen, en vervolgens van allen Godsdienst verzaakte, en een Ongodist wierdt, was geboren te *Amſterdam* in of omtrent den Jaare 1633. Hij was een Ongodist uit overtuiging, en op eene geheel nieuwe wijze, hoewel zijne Leer in den grond de zelfde was als die van veele andere vroegere en laatere Wijsgeeren in Europa en het Oosten. Hij was de eerſte, die het gevoelen der Ongodisterij tot een zamenſtelzel, volgens de regels der Meetkunde, gebragt heeft. SPINOSA, gelijk wij zeiden, was geboren te *Amſterdam*, van onbekende, en, gelijk uit verſcheiden omſtandigheden zijnes leevens blijkt, behoeftige Ouders. In zijne eerſte jeugd gaf hij reeds blijken van een leevendigen en doordringenden Geest; en dewijl hij grooten lust hadt tot het

Latijn, bediende hij zich, om dat te leeren, eerst van een Duitſcher, en daar naa van den berugten Doctor FRANS VAN DEN ENDE, die toen ter tijd te *Amſterdam* de Kinderen van verſcheidene deftige lieden daarin onderwees, en naderhand, toen hem de Ongodisterij, welke hij zijne onſchuldige Leerlingen gezegd wierdt met het Latijn te hebben ingeboezemd, uit *Holland* hadt doen bannen, in *Frankrijk*, wegens geſtigt oproer, of, gelijk anderen, doch zonder grond, voorwenden, om een aanſlag op het leeven des Dauphins, wierdt opgehangen. Naderhand leide SPINOSA zich geheel toe op het beoeffenen der Schriftuure en de kennis der Godgeleerdheid; doch verwisſelde deeze oeffening eerlang tegen de Wijsbegeerte. Inzonderheid vondt hij veel genoegen in de ſchriften van DES-CARTES, en bekende naderhand dikwijls, dat hij alles, wat hij van de Wijsbegeerte wist, aan deezen verſchuldigd was. Hij ſtelde tot een grondregel, dat men niets moet aanneemen, waar van men niet, door genoegzaame bewijzen, klaar overtuigd is. Derhalven beſloot hij, dat de Leere en ſtellingen der Rabbijnen, die nooit met Gods Woord, noch met het gezond verſtand overeenſtemden, van ſlegt allóoi waren; en hij onttrok zich daarom meer en meer hunnen omgang, bezogt de Sijnagoge zelden, en niet meer dan welſtaanshalven vereischt wierdt. Hij was naamlijk een Man, die een Vijand was van geweetensdwang, en alle geveinsdheid en huichelaarij verfoeide: weshalven hij zijne gevoelens openhartig verklaarde, en ſprak zo als hij geloofde. Veelen hielden hem verdagt, als of zijn voorneemen ware, het Christendom te omhelzen, 't welk, egter, nimmer geſchied is; en vermids de Jooden een Man van zijne bekwaamheid niet gaarne verlooren, zegt men dat zij hem eene jaarwedde van duizend Guldens aanbooden, indien hij in hunne gemeenſchap volharden, en zich uiterlijk als een Jood wilde blijven gedraagen; doch men verhaalt, dat hij meer dan eens zoude verklaard hebben, tot zulk eene huichelaarij niet te zullen kunnen beſluiten, al had men hem tienmaal grooter ſomme aangebooden.

Nogthans verliet SPINOSA de Sijnagoge niet op eenmaal, maar verſcheen nog bij wijlen in deszelve, en zou hier in vol-

volhard hebben, ware het volgende voorval niet gebeurd. Op zekeren avond uit den Schouwburg komende, wierdt hem, door een anderen Jood, op eene verraderſche wijze, een ſteek met een Mes toegebragt; het was wel eene ligte wonde, doch het bleek egter duidelijk, dat de aanvaller het op zijn leven hadt toegelegd. Dit voorval deedt hem de gemeenſchap der Jooden geheel en al verlaaten. De Sijnagoge deedt hem op eene plegtige wijze in den Ban, en zondt hem het Banvonnis aan huis. Hij zelf ſtelde in 't Spaansch eene Verdeediging op, waarom hij de Sijnagoge hadt verlaaten; doch dit Geſchrift is nimmer door den druk gemeen geworden. Blogthans heeft men ontdekt, dat het veele dingen beheide, die naderhand in zijn *Tractatus Theologico-Politicus* gevonden zijn. Deeze verhandeling zag het licht te *Amſterdam* in den Jaare 1670; het is een verfoeielijk en verderflijk boek, waar in hij al het zaad van Ongodisterij, dat in zijne *Opera Poſthuma* verſpreid is, ſtrooide.

Toen nu SPINOSA, gelijk gezegd is; zich geheel op de Wijsbegeerte toeleide, vondt hij geen ſmaak meer in de gemeene zamenſtellen deezer Weetenſchap; dat van DES CARTES alleen behaagde hem bijzonderlijk. Hij was zo ingenomen met hetzelve, dat hij zich afzonderde van alle gezelſchappen om 'er te beter in te vorderen. In deeze eenzaamheid, tot welke hij zich nu begeeven hadt, leerde hij het Glasſlijpen, en oeffende zich daarenboven in de kunst om Pourtretten en andere beelden, met houtskool of inkt, te tekenen; van de laatſte kunst bediende hij zich tot zijn vermaak en tijdkorting, van de eerſte om een eerlijk beſtaan te vinden. Op deeze wijze leefde hij een tijd lang bij een goed vriend, tuſſchen *Amſterdam* en *Onderkerk*, van waar hij zich, in 't Jaar 1644, na *Rhijnsburg* bij *Leiden* begaf, welke plaats hij evenwel, een half jaar daar na, met *Voorburg*, een uurtje van den *Haage* gelegen, verruilde. Hier wierdt hij bekend met zo veele aanzienlijke lieden van *'s Gravenhage*, dat hij, na verloop van vier jaaren, op derſelver aanraaden, zijne woonplaats daar heen verleide. Hier zorgde hij voor zijn eigen beſtaan, met het ſlijpen van Vergrootglazen en het maaken van Verrekijkers. Hij was zeer maatig en ſpaarzaam in

zijne

zijne leevenswijze, en weigerde dikwijls, wanneer hem gelegenheid voorkwam om zijne ſobere tafel tegen een defig onthaal te verwiſſelen, daar van gebruik te maaken. In zijne kleeding geleek hij een gemeen burger, en antwoordde zeker voornaam man, die hem een beter ſlaaprok aanboodt, dat een beter rok hem niet tot een beter mensch zoude maaken. Ook begeerde hij niet meer gelds bij een te zamelen, dan hij tot zijnen nooddruft noodig hadt; weshalven hij alle vierendeels jaaren zijne rekening ſloot, en de Balans opmaakte. En alzo hij aan het einde des jaars niets over hadt, vergeleek hij zich zelven bij een ſlang, die met den ſtaart in den mond een Cirkel formeert. Men verhaalt, dat de bekende SIMON DE VRIES hem, op zekeren tijd, eene ſomme van twee duizend Guldens, tot een beter beſtaan en meerder gemak, aanboodt, doch dat hij dezelve beleefdlijk van de hand wees, onder voorwendzel, dat hij ze niet noodig hadt, en dat dit Geld ſlegts zijne rust verſtooren, en hem in zijne Studiën hinderlijk zoude zijn. Voorts, dat deeze zelfde DE VRIES hem tot zijnen erfgenaam wilde aanſtellen, maar dat SPINOSA hem tot zijnen nog levenden broeder wees, die ook de volle naalatenſchap kreeg, onder voorwaarde van jaarlijks vijfhonderd guldens aan SPINOSA uit te keeren, welke, zich met deeze ſomme bezwaard rekenende, dezelve op driehonderd Guldens ſtelde.

Voorts was het beoeffenen der Wijsbegeerte zijne geliefde bezigheid. Dikwijls verliepen 'er geheele maanden, zonder dat hij op ſtraat gezien wierdt, zo zeer was hij bezig met zijne overdenkingen te beſchaaven en in orde te brengen, die hij vervolgens aan ſommigen zijner Vrienden mededeelde. Dan, dit ſtil en afgezonderd leeven belette niet, dat zijn naam zich wijd en zijd verſpreidde. Van alle kanten kwamen de Vrijgeesten tot hem, begeerig om met hem te ſpreeken. Men verhaalt, dat de Prins VAN CONDÉ, die de Troepen des Konings van *Frankrijk* in de Nederlanden geboodt, en toenmaals zijn verblijf hieldt te *Utrecht*, zich insgelijks begeerig toonde naar een mondgeſprek met onzen Wijsgeer; ten dien einde ontboodt hij hem uit *'s Graavenhage*, en bezorgde hem een Vrijgeleibrief. Doch vermids de Prins, bij deszelfs aankomst, af-

afweezig was, hadt de bijeenkomst geenen voortgang. SPINOSA vertrok egter niet, zonder dat hem, op 's Prinſen bevel, een goed onthaal aangedaan, en eene vereering was geſchonken. Ook zogt hem de Keurvorst van de *Palts*, KAREL LODEWYK, in dit zelfde jaar, na *Heidelberg* te lokken, hem het Hoogleeraarämpt in de Wijsbegeerte aanbiedende; doch hij wees deeze aanbieding van de hand, als niet overeenkomende met zijne ſterke zucht om de waarheid, zo als hij dezelve begreep, onverhinderd na te ſpooren.

Wat zijnen dagelijkſchen omgang belangt, zulken, die hem gekend hebben, tot boeren zelfs, getuigen, dat hij ſpraakzaam, zagtzinnig, gedienſtig en zedig, ja, een aangenaam medegezel was. Indien men de geſprekken uitzondert, welke hij met zijne gemeenzame vrienden in vertrouwen hieldt, ſprak hij nimmer dan ſtigtelijk in de gezelſchappen; nooit vloekte hij: nimmer ſprak hij oneerbiedig van de Godlijke Majeſteit. De kinders was hij gewoon tot het vlijtig bijwoonen der openbaare Godsdienſtoeffeninge, en tot gehoorzaamheid aan hunne Ouderen, aan te ſpooren. Dikwijls vraagde hij zijne huisgenooten, als zij uit de Kerk kwamen, wat zij tot hunne ſtigtinge uit de predikatie onthouden hadden. Ook ging hij zelf zomtijds ter Kerke, en hoorde met vermaak een weldoorwrogte redevoering. Wanneer zijne huiswaardin, welke tot de Lutherſchen behoorde, hem eens over haare gezinte vraagde, en of zij op den weg ter Zaligheid ware, kreeg zij tot antwoord, dat haar Godsdienst goed was, dat zij geenen anderen behoefde te zoeken, noch aan haare Zaligheid te twijfelen, indien zij een Godvrugtig en ſtil leven leide. Weinig gaf hij om eeten en drinken, en hadt ook niet op met geld en goed. Voorts was hij dag en nagt bezig in zijne geliefkoosde beſpiegelingen, en leefde als een Kluizenaar, hoewel hij de bezoeken, welke hem uit agting gegeeven wierden, niet van de hand wees; ook leide hij, nu en dan, bij Mannen van aanzien een tegenbezoek af, niet om zijn vermaak te neemen, of met beuzelingen den tijd te ſpillen, maar om te ſpreeken over Staatzaaken, waarin hij wel ervaren was. Wanneer hij vermoeid was van aanhoudend denken en peinzen, verpoosde hij bij wijlen zijnen geest in ge-

gemaklijk, alle de zwaarigheden, in dit werk voorgeſteld, op te ruimen, als het ſtelzel, in zijne *Opera Posthuma* voorkomende, geheel om verre te werpen, als zijnde het wanſchapenſte, het ongerijmdſte en ſtrijdigſte met onze gezonde begrippen, dat 'er kan verzonnen worden. SPINOSA, de zwaarigheden zijner Carteſiaanſche Wijsbegeerte niet kunnende oplosſen, is tot nog veel ongeloofbaarder ongerijmdheden overgeſlagen.

Men wil dat SPINOSA in zijn Atheïstisch gevoelen geſtorven is, en dat hij goede voorzorge hadt gebruikt, in gevalle hij in het laatſte oogenblik in zijne gevoelens mogt wankelen, om te beletten dat zijne onſtandvastigheid rugtbaar wierdt. Toen hij zijn einde voelde naderen, riep hij zijne huiswaardin, en verzogt haar om te beletten, dat geen Predikant hem in deezen ſtaat kwam zien. Dit deedt hij, gelijk zijne vrienden verhaald hebben, om dat hij zonder twist wilde ſterven, en vreesde tot eenige zwakheld te zullen vervallen, in welke hij iets mogt zeggen, waar uit men iets ten nadeele zijner Wijsbegeerte mogt beſluiten. Dat wil zeggen, dat hij, met alle zijne ſnorkerij, bevreesd was, dat in de waereld zou verſpreid worden, dat op het gezigt van den dood zijn gewoeten ontwaakt was, en hij van zijne gevoelens afſtand hadt gedaan. Anderen verhaalen, dat hij, nu op zijn uiterſte zijnde, tot zijnen huiswaard, zo als deeze gereed ſtondt om ter Kerke te gaan, zeide, „ na het eindigen der Leerrede, zo „ God wilde, wederom bij hem te moeten komen, om met „ hem te ſpreken." Doch hij ontſliep zagtelijk, vóór dat zijn huiswaard wederkeerde; hebbende, bij zijn overlijden, niemand, dan een Amſterdamſch' Geneesmeester, tegenwoordig geweest.

De Aanhangers van SPINOSA zeggen, dat hij, uit zedigheid, zijnen aanhang niet naar zijnen naam heeft willen laaten noemen. Het getal zijner leerlingen is niet zo groot, als zommigen willen; men verdenkt 'er ook weinigen van, en onder die 'er van verdagt gehouden worden, zijn 'er weinigen die zijne ſchriften doorleezen, en nog minder die ze begreepen hebben. Voorts zijn de Grondſtellingen van SPINOSA niet zeer geſchikt om aankomelingen te winnen, dewijl haare valschheid

en

en ongerijmdheid te zigtbaar in 't oog loopt om door dezelve verleid te worden. Ten beſluite moeten wij hier, op het gezag van BAYLE, nog eene bijzonderheid melden, te weeten, dat SPINOSA, na dat hij het Joodendom hadt vaarwel gezegd, te *Amſterdam* den Christelijken Godsdienst openlijk omhelsde, en de Vergaderingen der Doopsgezinden en Remonſtranten dikwijls bezogt. Ook zoude zekere JARIG JELLES, een bijzonder vriend van SPINOSA, van onregtzinnigheid verdagt, eene Geloofsbelijdenis, ter zijner verdediginge, opgeſteld, en dezelve vervolgens SPINOSA hebben toegezonden, met verzoek om daar over zijne gedagten te mogen weeten. SPINOSA antwoorde, dat hij het geſchrift met vermaak geleezen, en 'er niets in gevonden hadt, dat behoefde veranderd te worden. Deeze Geloofsbelijdenis is in 't Nederduitsch geſchreeven, en voert deezen tijtel: *Belijdenis van het Algemeen en Christelijk Geloof, begreepen in een Brief aan N. N. door* JARIG JELLES; zij is gedrukt te *Amſterdam*, in den Jaare 1684.

De ſchriften van SPINOSA, welke het licht zien, zijn de volgende: *Principia Philoſophiæ Carteſianæ geometrice demonſtrata*; *Lucii Antiſtii Conſtantis, de Jure Eccleſiaſticorum liber ſingularis: Alethopoli apud Cacum Valerium Pennatum*, 1665; *Tractatus Theologico-Politicus*; dit Werk is door GLAZEMAKER, in 't Hollandsch overgezet, onder den tijtel van *De regtzinnige Theologant, of Godgeleerde Staatkunde*; ook is dit zelfde Werk in 't Fransch vertaald. Eindelijk verſcheenen in den Jaare 1677 zijne *Opera Poſthuma*, waar onder inzonderheid zijne *Ethica* en *Politica*, als mede de Brieven, de grondregels van zijn Godlochenend zamenſtel behelzen. Gelijk nu de ſchadelijkheid deezer ſchriften bij veelen in 't oog liep, dus heeft ook eene groote menigte Schrijvers, met een meer of min gelukkigen uitſlag, de pen tegen dezelve opgevat.

SPRANG, een Ambagt en Dorp, in het gedeelte van *Zuidholland*, de *Langeſtraat* genaamd. Het aanmerkelijk getal van Huizen, maar gelange van de uitgeſtrektheid des Regtsgebieds, getuigt van de vrugtbaarheid der landſtreeke. Volgens opgave in de Lijst der Verpondingen, zouden 'er twee-

honderdeenendertig Huizen ſtaan. De meeste van deeze worden bewoond door belijders van den Hervormden Godsdienst. Van hier ook dat de Kerk vrij ruim is. De Toren is een zwaar gebouw, doch met een laag ſpitsje gedekt. Niet verre van het Dorp legt het *Huis te Sprang*, den Ambagtsheere toebehoorende.

SPRANGER, (BARTHOLOMEUS) een vermaard Nederlandsch Kunstſchilder, van goeden huize, als zijnde de Zoon van een aanzienlijk Koopman te *Antwerpen*. Hij leefde in de Zestiende Eeuw, en overleedt in het einde van dezelve, of in het begin der Zeventiende Eeuwe. De ſtemme der Natuure, over de beſtemming, welke zijn Vader over zijn tijdlijk beroep gemaakt hadt, zegepraalende, wees den weg tot zijn bedrijf. Men wilde hem tot den Koophandel opleiden. Doch terwijl de Jongeling zich in de Rekenkunst moest oeffenen, zag men menigmaalen hem zijne Cijferboeken met krijt beſchilderen. Dit wierdt bij den Vader opgemerkt, en bewoog denzelven, de leiding der Natuure te volgen. Hierom beſteedde hij zijnen Zoon bij eenen Schilder van zijne kennisſe. Binnen korten tijd maakte hij hier zeer aanzienlijke vorderingen. Intusſchen oeffende hij zich vlijtig in de Verdichtzelkunde der aloude Heidenen, om alzo zijnen geest te verrijken met denkbeelden, welke hij vervolgens, in zijne meesterlijke tafereelen, uitdrukte. Naa een geruimen tijd oeffenens in zijne geboorteſtad, deedt hij eenen keer na *Frankrijk*, alwaar hij, eenigen tijd, bij den Hoffchilder der Koninginne Moeder, onderwijs genoot. Van daar begaf hij zich na *Milaan*. Een dans van Tovenaaren, eene vrugt van zijne eigene uitvinding, bragt hem aldaar in kennis met den Kardinaal VAN FARNESE. Deeze ſtelde hem te werk, om zijn Kaſteel te *Caprarola* te beſchilderen, en boodt hem vervolgens Pauſe PIUS DEN V aan, die hem insgelijks te werk ſtelde, en in zijn Paleis *Belvedere* een verblijf gaf. Onder de ſtukken, welke hij hier vervaardigde, bewonderde men inzonderheid eene afbeelding van het Laatſte Oordeel, op eene Koperen plaat van zes voeten in het vierkant. Men ziet in het Stuk niet minder dan vijfhonderd menſchenkronien, allen van elkander

kunder naauwkeurig onderſcheiden. Na 's Pauſen overlijden, wierdt het ſchilderſtuk bij het graf van zijne Heiligheid ten toon gehangen. Daarenboven ſchilderde hij verſcheiden Kerk- en Altaarſtukken. Na den dood van gemelden Pauſe, ontboodt de Keizer MAXIMILIAAN DE II onzen Kunſtſchilder na *Weenen*. Hier ſchilderde hij, in het zo genaamde Faizantenhof, verſcheiden gebeurtenisſen uit de Geſchiedenis van het Lijden des Zaligmakers. Keizer RUDOLF, opvolger van MAXIMILIAAN, hieldt onzen SPRANGER insgelijks in dienst. De ſchikking der Praalboogen, dienende ter verheerlijkinge der ſtaatelijke intrede van den nieuwen Keizer te *Weenen*, was het eerſte werk, 't geen hij, in zijnen nieuwen dienst, volvoerde. Zo mijverig was RUDOLF op de Stukken, welke SPRANGER, van tijd tot tijd, voor hem vervaardigde, dat hij, om hem de gelegenheid, om ook voor anderen te ſchilderen, te benemen, zijnen Hofſchilder, op alle zijne reizen, medevoerde. Dienvolgens verzelde SPRANGER, in den jaare 1583, het Hof na *Augsburg*, toen aldaar een Rijksdag gehoudeh wierdt. Naderhand begaf hij zich, in 's Keizers gevolg, na *Praag*, alwaar hem een verblijf in het Paleis wierdt aangeweezen. Behalven aanzienlijke geſchenken, vereerde hem het zijne Keizerlijke Majeſteit met den titel van Edelman. Ouderdom en lichaamszwakheid bewoogen hem, eindelijk, zijn ontslag te verzoeken. Hij verkreeg het, en deedt eene reize na zijn Vaderland. Van daar te *Praag* zijnde wedergekeerd, leefde hij 'er nog eenigen tijd, en overleedt, eindelijk, in hoogen ouderdom.

Zie VERMANDER.

SPRANKHUIZEN. (DIONYSIUS) In de gevaarlijke Kerktwisten, welke, in den aanvang der voorgaande Eeuwe, ons Vaderland beroerden, was deeze het voorwerp van eene ſoort van vervolginge, niet ter oorzake van onregtzinnigheid van begrippen, maar uit een beginzel van Kerkelijke heerschzucht. Want hij ſtondt in de begrippen der Contraremonſtranten, en hadt, volgens het getuigenis der Klasſis van *Dordrecht*, het woord Gods zuiver en ſtigtelijk gepredikt, en de Sakramenten

ten volgens de inſtelling van CHRISTUS bedient, zonder ook aan iemand ergernis of aanſtoot te geeven. Daarenboven was hij geleerd en welbegaafd tot het waarneemen van het werk der bedieninge. Niettegenſtaande dit alles, wierdt hij van zijn Leeraarampt te *Haarlem*, in die ongelukkige tijden, afgezet. Zie hier daar van de reden. Naa alvoorens te *Asperen* en te *Pietershoek* den predikdienst te hebben waargenomen, wierdt SPRANKHUIZEN, in den naazomer des Jaars 1615, te *Haarlem* beroepen. Deeze beroeping was geſchied volgens de Kerkenordening van den Jaare 1591, bij welke, naar het oordeel van zommige Geeſtlijken, aan de Waereldlijke Overheid te veel regts en gezags, in het verkiezen van Leeraaren en verdere Leden van den Kerkenraad, wierdt afgeſtaan. Hij wierdt in zijnen Dienst bevestigd, en deedt zijne Intreerede, zonder dat iemand zich daar tegen verzette. Doch het leedt niet lang, of de Kerkleeraar ADRIAAN JAKOBSZ TETRODE, geſterkt met zeven Ouderlingen, en vervolgens ook met den Predikant DANIEL DE SOUTER, toonde zijn misnoegen over dit beroep. Zij weigerden met hem te dienen. Zij verklaarden 'er zich tegen dat in de Vergadering des Kerkenraads zijne ſtem gevraagd wierdt. Zij gingen nog verder. Niet alleen weigerden zij zelve hem te hooren prediken, maar liepen ook rond bij de Leden der Gemeente, om hen te beweegen uit de Kerk te blijven, wanneer SPRANKHUIZEN het woord moest voeren. *Hij konde niet*, verſpreidden ze allerwege, *voor een Predikant erkend, maar moest gemijd worden, als een huurling, een looper, die van agteren was ingekoomen.* Men vondt 'er zelf eenigen onder den Kerkenraad, welke voorgaven, zwaarigheid te maaken, als SPRANKHUIZEN het Avondmaal moest uitdeelen, de Tafel des Heeren te bedienen, en daarom ontſlag van hunnen dienst verzogten. De Wethouderſchap bewilligde in hun verzoek, en deedt andere Ouderlingen en Diakenen, doch insgelijks volgens dezelfde Kerkenordening, in de plaats ſtellen. Dit, intusſchen, in ſtede van het twistvuur te bluſchen, deedt het, eerlang, veel heviger branden. De Predikant ADRIAAN JAKOBSZ TETRODE verklaarde, kort daar op, zich bezwaard te gevoelen, in dien toeſtand van zaaken, het Heilig Avondmaal te bedienen,

nen, als zijnde hetzelve, onder andere, een teken en onderpand van broederlijke liefde en eenigheid, en dat de Verzoening moest voorafgaan. Doch de andere Leeraars en de nieuwe leden van den Kerkenraad waren van verſtand, dat hij zelve den twist maakte, en dat zij, van hunnen kant, genoeg deeden tot den vrede: waarom zij beſlooten, met het handen van het Avondmaal voort te gaan. Doch toen nu de gewijde Inſtelling wierdt gevierd, ondervondt men eene ergerlijke proeve van de kragt van opſtookende redenen op het gros des volks. Zo talrijken aanhang hadden de Kerkleeraars TETRODE en DE SOUTER, nevens de misnoegde Ouderlingen aan hunnen ſnoer weeten te trekken, dat, van de drieduizend Ledemaaten, welke toen binnen *Haarlem* waren, weinig meer dan vijfhonderd ten Avondmaal verſcheenen. Het misnoegen, tegen SPRANKHUIZEN opgevat, ſloeg, alleugskens, tot andere Leeraars over: men liet openlijk van zich gaan, dat *alwie hen ging hooren, de Kerk help onderdrukken.* Zo hoog liep eindelijk de twist, dat SPRANKHUIZEN, zijnde van een zagtzinnigen aart en genegen tot den vrede, te raade wierdt, voor zijne tegenſtreevers te wijken, en ontſlag van zijnen dienst te verzoeken, en zich, tegen de aangewreevene lasteringen, in eene gedrukte Verdeediging te verantwoorden. In zijn aanzoek om ontſlag ſlaagde hij niet naar zijne wensch; de Wethouderſchap, bij welke hij niet onaangenaam was, hieldt hem in dienst, tot in den Jaare 1618, wanneer hij, door het Noordhollandſche Sijnode, 't welk in de maand October diens jaars te *Enkhuizen* was vergaderd, in zijnen dienst geſchorst wierdt. Het Sijnode naamelijk, de thans aangenomene begrippen, aangaande het Kerkelijk beſtuur, geheellijk zijnde toegedaan, was van oordeel, dat SPRANKHUIZEN, volgens de Kerkenorde van den Jaare 1591, te *Haarlem* beroepen zijnde, buiten wettelijke orde aldaar was ingekoomen; dat derhalven de dienst der Kerke te *Haarlem* vorderde, dewijl men bevondt dat hij niet langer met ſtigting aldaar zoude kunnen blijven, uit hoofde van de ongeneezelijke vervreemdinge der gemoederen, dat hij op de eerlijkſte wijze, en door de gevoegelijkſte middelen, naa voorgaande verzoening met de Kerk, verplaatst wierdt, waar toe men hem

zoude bevorderen: te meer, dewijl men, uit alle beſchuldigingen, tegen hem ingebragt, niet hadt kunnen verneemen, dat hij in eenig punt der Leere ſtondt in andere begrippen, dan de Hervormde Kerk hier te Lande voedde. Sedert wierdt SPRANKHUIZEN na *Woudrichem*, en van daar, vervolgens, na *Delft* beroepen, alwaar hij zijne dagen eindigde.

SPRANKHUIZEN was een man van vredelievenden inborst, en zou, indien veelen, nevens hem de Contraremonſtrantſche leerbegrippen toegedaan, even eens gezind geweest waren, veel twist en ſcheuringe in de Kerk voorkoomen hebben. Wij mogen dit afleiden uit eenige uitdrukkingen in de Voorrede voor zijne *Juſtificatie* of Verdeediging. Om 's Mans naagedagtenisſe regt te doen, zullen wij daar van iets uit het ſtuk aanhaalen. „ O droevige handel!" dus ſchrijft hij, „ is 't „ niet een ellendig ſpectakel, dat wy, die onſe gemeene vyanden buiten en binnen 's landts gelykelyk behoorden 't hoofd „ te bieden, onſe plicht in deſen naelaeten, om elkanderen „ op 't lyf te vallen, d'een den anderen ſlaende, ja gelyk het „ einde, ducht ik, ſal uitwyſen, verſlaende: even eens alsof „ onſe Kerk het leger der Medianiten gelyk waer geworden, „ in 't welk een iegelyks ſwaerdt tegen den anderen was. „ Is 't niet jammerlyk dat wy aldus een ſpot ſullen worden „ van onſe vyanden, ja van alle de werelt? eenen iegelyken „ den mond open doende om voortaen te ſeggen, Siet de „ Contraremonſtranten ſelfs ſyn twistig tegens elkanderen, „ d'een wil den anderen niet lyden. — Ja onſe eige Heeren „ en Overheden ſullen daer door geen kleen nadenken op „ ons krygen, en aldus beſluiten: Hoe ſou men van deſe „ luiden, die ſo hardnekkig ſyn, iet goeds konnen verwachten? Sy konnen niet overeenkomen met elkanderen, hoe „ ſouden ſe dan konnen overeenkomen en verdraegen met „ hunne partye, wanneer men hun eene Synode vergunde? „ Sy ſouden den wagen voort op 't hollen brengen.„ Alle „ deſe, en meer andere dingen ſullen buiten twyffel ons naegeroepen, of ten minſten naegedacht worden, ſtaende dit „ ons ſchrael, en nochtans ſoo bitter dispuit."

Zie G. BRANDT, *Hiſt. der Reformatie.*

SPYK,

SPYK, (*Nedereinde van*) eene Hooge Heerlijkheid in Zuidholland, ten Westen van *Leerdam*, zijnde een Leen, daar aan onderhoorig. Volgens zommigen zou het Ambagt niet meer uitgeſtrektheids dan tweehonderdvijſtig Morgens beſlaan. Het getal der Huizen is zeer gering. Het Dorp is klein, en ingevolge daar van ook de Kerk, die zeer bevallig midden in geboomte ſtaat, van 't welk dit Ambagt rijklijk is voorzien, en 't geen hetzelve tot een zeer aangenaamen en vermaaklijken oord maakt.

SPYKENIS, te zamen met *Brabant* één Ambagtsheerlijkheid, in het gedeelte van Zuidholland, het *Land van Putten* genaamd, doch in de Lijst der Verpondingen van elkander onderſcheiden. *Spijkenis* ſtaat aldaar voor ruim duizend en drieëndertig Gemeten, *Brabant* voor iets meer dan achthonderdtwintig Gemeten aangetekend. Te zamen bevatten zij een getal van ongeveer honderdvijſtig Huizen. Het Dorp *Spijkenis* legt ten Zuidwesten van de Maaze. Behalven de Hervormde Gemeente, hadt men, nu omtrent veertig jaaren geleeden, ook aldaar eene Vergadering van Doopsgezinden. Doch deeze is thans geheel verdweenen, en, zo veel wij weeten, geen enkel lid meer daar van in leeven.

STAD AAN 'T HARINGVLIET, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in het *Land van Putten*, aan het Water het *Haringvliet*. WILLEMINA VAN BRONKHORST, *Vrouwe van Nijenrode*, deedt, in den Jaare 1527, deeze landſtreek bedijken, welker uitgebreidheid wij op ruim achthonderdvierënzestig Morgens begroot vinden. Het getal der Huizen, naar gelange van de uitgeſtrektheid van den grond, is vrij aanmerkelijk. In het Dorp telt men 'er ruim honderd, zommige van welke geen ongevallig voorkoomen hebben. De Kerk is niet groot, doch net gebouwd, en pronkt met een klein Torentje. Bij de Kaai ſtaat een vierkant Gebouw, de *Redoute* genaamd. In tijden van Oorlog dient het tot een Wagthuis, waar in de burgers de wagt houden. Het Ambagt is zeer vrugtbaar, in allerlei Veldgewaſſen, met naame ook in Ajuin en Aardakkers. Doch de Meeplanterij is 'er de hoofdneering.

STADHOUDER. Zonder ons in te laaten tot een onderzoek wegens den oorſprong der Stadhouderlijke waardigheid, en de veranderingen, van tijd tot tijd, in de uitoeffening van dezelve voorgevallen, bepaalen wij ons hier tot eene beknopte opgave van dit hooggaanzienlijk Ampt, zo als hetzelve, Staatswijze, bij de verheffing van Prinſe WILLEM KAREL HENRIK FRISO vastgeſteld, en zedert op deszelfs Zoon, den tegenwoordigen Stadhouder, is overgegaan. Eerst zullen wij van 't Stadhouderlijk gezag in 't algemeen ſpreeken, zo als het, ginds en elders, in den Jaare 1747, wierdt vastgeſteld, om vervolgens te treeden in bijzonderheden, die voornaamelijk de Provincie *Holland* ten voorwerpe zullen hebben.

In *Gelderland* verkreeg de Stadhouder het regt van Magiſtraatsbeſtelling, en van het ſtellen van Gemeenslieden, midsgaders van 't begeeven van de voornaamſte Ampten en Commisſien, zonder eenige voorafgaande benoeming. De beſlisſing der geſchillen onder de Leden wierdt aan hem verbleeven. In *Utrecht* wierdt de verkiezing van het Eerſte Lid der Staaten aan den Stadhouder geſteld, als mede het beſchrijven van nieuwe Leden in het Tweede Lid. In de Steden zou hij de jaarlijkſche Magiſtraat kiezen uit eene Nominatie van een dubbel getal, en de aanblijvende Vroedſchappen, jaarlijks, geheel of ten deele mogen continueeren of ontſlaan. Het aanſtellen van Hoofdofficieren en andere voornaame Amptenaaren, ook van den Secretaris van Staat, wierdt aan hem afgeſtaan, als ook het begeeven van veele Kerkelijke Beneficiën. De Afgevaardigden in de Generaliteits Kollegien mogt hij aangenaam of onaangenaam verklaaren, zonder daar van reden te geeven. Ook wierdt de beſlisſing van geſchillen onder de Leden aan hem geſteld. Hoewel in *Overijſſel* de Gemeenslieden het regt hebben om hun eigen getal vol te maaken, en de jaarlijkſche Magiſtraaten te verkiezen, bekwam de Stadhouder, nogthans, het regt van goed- of afkeuring van Gemeenslieden en Magiſtraaten, en, indien hij ze afkeurde, om anderen in de plaats te ſtellen. Ook hier zou hij de voornaamſte Ampten begeeven, zonder voorafgaande Nominatie, doch de buitenlandſche Commisſien en het Griffierſchap der Staaten, uit een Viertal, door de Staaten te benoemen, ver-

vul-

vallen. Wijders zou ook hier de beslisſing der geſchillen aan hem ſtaan. In de twee eerstgemelde Provincien wierdt hij voor Hoofd of Preſident der Edelen erkend. In *Friesland* bekwam de Stadhouder het regt van deciſie, in geſchillen tuſſchen de vier Leden van Staat; voorts het begeeven van alle Militaire ampten, het regt om de Magiſtraaten in de Steden aan te ſtellen, zelf in de zulken, die haare vrije beſtelling plagten te hebben; voorts het regt om een geheel nieuw Reglement van Regeeringe in te voeren, waar bij den Stadhouderen, in 't vervolg, groote Voorregten wierden opgedragen; onder andere, het regt om Grietmannen te verkiezen uit eene Nominatie, en om, in gevalle van geſchil over de bevoegdheid der benoemden, eenigen uit den Lande te benoemen, om dat geſchil te beſlisſen; voorts het regt om de geſchillen over het Regtsgebied, tuſſchen het Hof en de Steden af te doen, en om het Reglement uit te leggen, indien daar over twijfeling ontſtondt. In de Provincie *Groningen* bekwam hij het regt om de verkooren Burgemeesters, Raad en Gezworenen goed- of af te keuren, en, in 't laatſte geval, uit het lichaam der burgerlije, anderen in de plaats te ſtellen; voorts, het regt om zonder Nominatie alle de Leden te verkiezen van een hoog Provinciaal Geregtshof, door den Stadhouder opgerigt; wijders het regt van Pardon, van deciſie der geſchillen onder de Leden en Kollegien; de begeeving van alle hooge Politijke en Militaire Ampten, ook dat van Gouverneur der Stad; de goedkeuring van binnen- en buitenlandſche Commisſien; het Opperhoutvesterſchap in een nieuw Jagtgerigt; en eindelijk het regt, om, des noods, het Reglement van Regeeringe nader te verklaaren. Van wegen de Algemeene Staaten wierdt WILLEM DE IV niet ſlegts Kapitein en Admiraal Generaal over de Land- en Zeemagt van den gantſchen Staat, maar ook Stadhouder en Kapitein-Generaal over alle de Generaliteits Landen. De Oost- en Weſtindiſche Maatſchappijen benoemden hem tot haaren Opper-Directeur. Voorts zijn alle deeze waardigheden, uitgezonderd de laatſte, erflijk verklaard, niet alleen in de mannelijke naakoomelingſchap van Prinſe WILLEM DEN IV, maar ook in de vrouwelijke linie, bij ontſtentenis van mannelijk oir.

Op dit algemeen berigt wegens de Stadhouderlijke waardigheid, zullen wij nu laaten volgen eene meer bijzondere bepaalde opgave, waar in wij ons voornaamelijk tot de Provincie *Holland* zullen bepaalen; in diervoege, nogthans, dat het reeds gezegde, aangaande de andere Provincien, hier en daar eenige nadere ophelderingen zal ontvangen.

Onder de pligten des Stadhouders bekleedt eene voornaame plaats, zijne gehoudenheid om „ de Hoogheid, Geregtigheid, „ Privilegien en Welvaaren van den Lande, Leden, Steden „ en Ingezeetenen van dien, voor te ſtaan, te vorderen en „ te bewaaren." Diensvolgens is hij verpligt, om 's Lands Staaten, de hooge Overigheid des Lands, in hunne hooge Voorregten, die hen van alle andere Ingezeetenen onderſcheiden, te laaten onverkort, en niet te gedoogen dat daar *op* eenige inbreuk gemaakt worde. Het ſtaan na de Souvereiniteit zou tegen deeze verpligting regelrecht aanloopen. Voorts moet hij zorgen voor het behoud en de vermeerdering van den Koophandel, Scheepvaart, Fabrijken en Neeringen der Landzaaten, de eigenlijke bronnen van hun welvaaren. Hij moet belijdenis doen en een Voorſtander zijn van den Gereformeerden Godsdienst, zo als dezelve, in het Nationaale Sijnode te *Dordrecht*, in de Jaaren 1618 en 1619, is vastgeſteld; 't geen, egter, niet onbeſtaanbaar is met het dulden en draagen ook van andere Christen Gezintheden, maar alleenlijk ſchijnt in te ſluiten, zorge te draagen, dat de oeffening van den Gereformeerden Godsdienst op geenerhande wijze geſtoord of belet worde, maar onbelemmerd en ongehinderd voortgaa; zonder dat, evenwel, eene meer onmiddellijke bemoeijing met den inwendigen ſtaat der Hervormde Gemeenten of van derzelven Leeraaren, hier mede onder betrokken kan gerekend worden. De Stadhouder, volgens zijne Commiſſie verbonden, *aan elk regt en juſtitie te doen administreeren*, neemt gemeenlijk, bij zijne aanſtelling, zitting in den Raad van den Hove, alwaar hij de eerſte plaats bekleedt, wordende voorts zijn naam geſteld aan het hoofd der Plakaaten en Publikatien, welke het Hof van Juſtitie uitgeeft. In deeze hoedanigheid heeft de Stadhouder het regt om gratie, remiſſie, pardon en abolitie van misdaad te verleenen, doch onder deeze

deeze uitdrukkelijke bepalingen: hij moet daar toe het advis van het Hof inneemen; de Brieven, daar toe verleend, moeten behoorlijk geïnterlineerd of wettig verklaard worden; van gequalificeerde doodslagen en enorme delicten, begaan met geleider laage en opzetten wille, mag geene remissie of pardon verleend worden. Daarenboven, wanneer de Stadhouder zich van het regt van pardonneeren wil bedienen, neemt hij den Raad in, niet alleen van het Hof van Justitie, maar ook, naar dat de gevallen zich toedraagen, van de Gecommitteerde Raaden, van de Geregten der Steden, en, in Krijgsgevallen, van den Raad van Staate en van den Hoogen Krijgsraad. Voorts geniet de Stadhouder de magt, zo als de woorden zijner Commissie luiden, „ om Burgemeesteren, Schepenen „ en Wetten te veranderen naar behooren, en agtervolgende „ de Privilegien van de respective Steden en Plaatsen." Diensvolgens kiest de Stadhouder, in *alle* de Hollandsche Steden, stem in Staat hebbende, de Schepenen, uit eene Nominatie van een dubbel getal. Doch, omtrent de Verkiezinge van Burgemeesteren, lijdt deeze magt, ten aanzien van zommige Steden, uitzondering. Zie hier, hoe het daar omtrent met de zaak gelegen zij. Te *Dordrecht* heeft hij alleenlijk eenigen invloed, in zo verre aan hem de jaarlijksche Verkiezing staat van de *Mannen van Agten*, welke, te gader met de Veertig Oud-Raaden, de Burgemeesters verkiezen. Te *Haarlem* en *Delft* doet de Stadhouder eene Verkiezing uit een dubbel getal, door en uit de Vroedschap benoemd. Te *Leiden* en *Amsterdam* heeft hij, in deezen opzigte, geenerlei gezag. Maar te *Gouda* kiest hij de Burgemeesters uit een dubbel getal, door de Vroedschap benoemd. Het zelfde heeft ook plaats te *Rotterdam*, *Goringhem*, *Schiedam* en *Schoonhoven*, hoewel de wijze van benoeminge overal niet de zelfde is. In den *Briele* verkiezen de nieuwlings verkozene Schepenen de Burgemeesters, en heeft, dienvolgens, de Stadhouder hier slegts van ter zijden eenige magt, voor zo veel de Schepenen door hem verkoozen worden. Te *Alkmaar* staat de keuze aan den Stadhouder, uit eene Nominatie van een dubbel getal. Maar in de vijf volgende Noordhollandsche Steden, *Hoorn*, *Enkhuizen*, *Edam*, *Monnikendam* en *Medenblik*, heeft

heeft de Stadhouder geen wettig gezag in de Verkiezing, maar alleenlijk te *Purmerend*. Niet meer dan drie Steden zijn 'er, in welke de Stadhouder het regt heeft om *Vroedſchappen* te kiezen, uit eene Nominatie van een dubbel getal, door de overige gemaakt, te weeten, *Rotterdam*, *Gorinchem* en *Schiedam*. In de meeste Steden worden de *Baljuwen* en *Schouten* door den Stadhouder verkoozen. De *vier* volgende zijn hier van alleen uitgezonderd: *Amſterdam* en *Schiedam*, welke dit Ampt, al voor lang, in pandſchap gehad of van de Staaten gekogt hebben, en *Schoonhoven* en *Brielle*, alwaar de Schouten door 's Lands Staaten worden aangeſteld. Tot een klaarder begrip van de magt des Stadhouders, omtrent deeze Verkiezingen, oordeelen wij niet ondienſtig, de volgende aanmerking hier nevens te voegen. De Stadhouder vermag niet, dat wil zeggen, is niet geregtigd, Burgemeesters, Schepenen of Vroedſchappen te ſtellen, dan uit eene voorafgaande Nominatie, uitgezonderd eenige buitengewoone gevallen, in welke hij buiten deeze orde gaan mag, zo als, onder andere, in den Jaare 1787 heeft plaats gehad. Doch dit mag niet gebeuren, zonder uitdruklijken laſt en magtgeeving van 's Lands Staaten. Anderzins moet de Verkiezing altoos geſchieden uit eene *wettige* Nominatie; dat is, zulk eene, welke gemaakt is bij meerderheid van ſtemmen der geenen, die tot het maaken der Nominatie, bij de Privilegien of oude en welherbragte Gewoonten, geregtigd zijn.

Het tot hier toe gezegde doelt op de magt des Stadhouders omtrent de Magiſtraatsbeſtelling in de *Hollandſche* Steden. In de overige Provincien heeft hier omtrent het volgende plaats. In de Steden van *Gelderland* zijn Kollegien van Raaden, die, om de drie jaaren, door den Stadhouder kunnen aangehouden of bedankt worden. Zonder eenige Nominatie, vervult hij de openvallende plaatzen, met daar toe bevoegde perſoonen. Uit deeze Raaden kiest de Stadhouder, insgelijks zonder voorafgaande Nominatie, de jaarlijkſche Magiſtraaten, welke hij, naa dat ze een jaar of langer gedient hebben, kan doen aanblijven of niet, naar welgevallen. Ook wordt het getal der Gemeenslieden, zonder voorafgaande Nominatie,

vol

vol gemaakt. In *Zeeland* heeft het volgende plaats. Te *Middelburg* geſchiedt de verkiezing uit eene Nominatie, die gemaakt wordt door twaalf Raaden (of Vroedſchappen) en twaalf Kiezers, die, bij een vergaderd, een dubbel getal tot Burgemeesteren en Schepenen benoemen. De Kiezers en Raaden dienen voor hun leeven, wordende de laatſten door Burgemeesters en Schepenen verkoozen, de Kiezers door den Stadhouder, uit een dubbel getal, door de overigen benoemd. Te *Zierikzee* geſchiedt de Verkiezing van Burgemeesteren door Schepenen, welke laatſten door den Stadhouder gekoozen worden. Het getal der Raaden wordt aangevuld door den Stadhouder, uit een dubbel getal, door de overigen benoemd. Te *Theolen* kiest de Stadhouder Burgemeesters en Schepenen uit een dubbel getal. Te *Vliſſingen* en *Veere* doet de Stadhouder, als Markgraaf, de verkiezing, zo van de aanblijvende Raaden, als van de jaarlijkſche Magiſtraat, uit een dubbel getal. In de Stad *Utrecht*, en de vier overige Steden van het Sticht, *Amersfoort*, *Rheenen*, *Wijk te Duurſtede* en *Montfoort*, ſtelt de Stadhouder, jaarlijks, Burgemeesteren en Schepenen, uit eene Nominatie van een dubbel getal, door de Raaden gemaakt; welke Raaden zelve, jaarlijks, door den Stadhouder of in dienst gehouden, of geheel of ten deele veranderd worden, zonder eenige Nominatie, en zonder iemands wederzeggen. In alle de Steden van *Friesland* doet de Stadhouder eene verkiezing van Burgemeesteren, uit eene overgeleverde Nominatie. In de Steden van *Overijſſel* kiezen de Gemeenslieden de jaarlijkſche Magiſtraaten, doch de Stadhouder heeft het regt van goed- of afkeuringe, en, in 't laatſte geval, ook het regt om anderen in de plaats te ſtellen, zonder eenige Nominatie. Het zelfde regt geniet ook de Stadhouder in de Provincie *Groningen*. — Behalven deeze uitgebreide magt, omtrent de Magiſtraatsbeſtellingen, heeft de Stadhouder die der begeevinge van zeer veele voornaame Ampten en Waardigheden, zommigen uit eene overgeleverde benoeming door de Steden of Kollegien, anderen zonder benoeming en door onmiddelijke aanſtelling. Dewijl eene bijzondere opnoeming van alle deeze Ampten en Waardigheden ons in eene verdrietige breedvoerigheid zoude doen uitwei-

den, vergenoegen wij ons met deeze algemeene aankondiging. Van nog eenen aanzienlijken tak der Stadhouderlijke magt moeten wij hier melding maaken. Het is het regt om de geſchillen te beſlisſen, die in de Provincien *Gelderland*, *Utrecht*, *Friesland*, *Overijsſel* en *Stad en Lande* ontſtaan, over zaaken, die niet bij meerderheid van ſtemmen kunnen worden afgedaan, en in gevalle de ſtemmen ſteeken. Het laatſte geval kan plaats hebben in *Friesland*, alwaar de Leden van Staat vier, en in *Stad en Lande*, alwaar zij twee ſtemmen ter Staatsvergaderinge uitbrengen: als mede in *Overijsſel*, uit hoofde der bijzondere wijze, op welke aldaar ten Landsdage wordt geſtemd. In *Gelderland* en *Utrecht* geldt dit regt niet, naardien de Leden aldaar drie ſtemmen uitbrengen, en, gevolglijk, de geſchillen bij de meerderheid kunnen vereffend worden. Groot gezag, intuſſchen, geniet de Stadhouder, door dit regt, in de gemelde vijf Provincien, als kunnende aldaar de gewigtigſte geſchillen, hier door, naar zijnen zin beſlist worden. *Holland* en *Zeeland* hebben het regt van beſliſſinge aan zich zelve behouden, en kunnen, naar goedvinden, den Stadhouder daar toe inroepen, of na andere middelen ter vereffeninge uitzien.

Wij koomen nu tot eene andere waardigheid, welke, volgens de thans plaats hebbende ſchikking, met het Stadhouderſchap vereenigd is. 't Is die van *Kapitein-Generaal*. In tweederlei opzigt bekleedt de Stadhouder deezen post. Hij is Kapitein-Generaal over de Krijgsmagt te Lande van ieder der Zeven Provincien in 't bijzonder; hij is, daarenboven, Kapitein-Generaal van de Unie of van de vereenigde Krijgsmagt te Lande van den gantſchen Staat, of van alle de Provincien te zamen genomen. In de eerſtgemelde hoedanigheid heeft hij Commiſſie van de Staaten der bijzondere Provincien, en voert bevel over het Krijgsvolk, dat in ieder Provincie legt, of door ieder Provincie betaald wordt; en in de laatſtgemelde hoedanigheid heeft hij Commiſſie van de Algemeene Staaten, en voert bevel over het Krijgsvolk, dat zich buiten de ſtemmende Provincien en het Landſchap *Drenthe*, te Velde of in de Guarniſoenen onthoudt. Omtrent deeze waardigheid en het uitoefenen van dezelve, ſtaat aan te merken, dat

in

in *Holland*, en ook, na genoeg, in de andere Provincien, de Kapitein-Generaal aan het goeddunken der Staaten, in zo verre het hem bij wettige Staatsbesluiten bekend gemaakt wordt, gehouden is; als mede, dat hij verpligt is, het advis in te neemen van Gecommitteerde Raaden, in zaaken van Oorlog, zo verre dezelve, volgens Instructie of bij nadere Resolutien, aan het bewind van dit Kollegie gesteld zijn. Daar de Gecommitteerde Raaden het opzigt hebben over 's Lands Magazijnen van Oorlog, vervoegt zich de Kapitein-Generaal aan hun, wanneer hij eenige Krijgsbehoeften noodig heeft. Ook bedient hij zich van hunnen raad en hulp, in geval van versterkinge der Grens- of andere Plaatzen in de Provincie. Doch het voornaamste, waar in de Kapitein-Generaal verpligt is, het goeddunken der Staaten te agtervolgen, en het gevoelen van derzelver Gecommitteerde Raaden in te neemen, is de oeffening van de *magt over de Patenten* of opene Bevelbrieven aan de Officieren en het Volk van Oorlog, waar bij hetzelve uit eene Provincie of Stad getrokken, of in eene Provincie of Stad gebragt wordt, 't zij om 'er bezetting te houden, of om 'er blootelijk door te trekken. Sints de grondlegging der Republiek, zijn de Staaten zorgvuldig bedagt geweest om de magt over de Patenten niet zo volkomenlijk af te staan, of zij hebben hunne Kapiteins-Generaal willen verpligten, om in het bewind over het Volk van Oorlog, welk zij betaalden, of in hunne Provincie lag, en vooral in 't verleenen van Patenten, hun goeddunken in te neemen en te volgen. Het begrip, waar in zij stonden, dat indien de Kapitein-Generaal volkomene magt hadt om het Krijgsvolk te verleggen, naar zijn welgevallen, het aan hem zoude staan, de Provincien of Steden van Krijgsvolk te ontblooten, of de eene en andere daar mede te bezwaaren of te dwingen, was de grond dier omzigtigheid. Hier bij hebben wij aan te merken, dat het Krijgsvolk den eed van getrouwheid doet aan de Algemeene Staaten, aan de Staaten der bijzondere Provincien, in welke het gebruikt wordt, en aan de Regenten der Steden, in welke het in bezetting wordt gebragt; beloovende aan de Algemeene en Bijzondere Staaten, onder den Kapitein-Generaal, dienst en gehoorzaamheid. Bij

het

het intrekken in, of den doortogt door de bijzondere Provincien, is genoegzaam alomme het gebruik, dat het *Patent*, door den Kapitein-Generaal, of van zijnentwege getekend, vertoond wordt aan de Staaten, of aan derzelver Gedeputeerde Staaten of Gecommitteerde Raaden, aan welke reeds vooraf kennis gegeeven is, dat zij Krijgsvolk te wagten hebben. Op dit *Patent* wordt *Attache* verleend, door of van wegen de Staaten: waar naa de manſchap, bij het inkoomen, den eed aan de Staaten der Provincie, gemeenlijk in handen van den Preſident der Gedeputeerde Staaten of Gecommitteerde Raaden, aflegt. Ten aanzien van het regt des Kapiteins-Generaal, met opzigt tot de Patenten, merken wij nog aan, dat hij gehouden is, vooral in 't verleggen van het Krijgsvolk in de ſtemmende Provincien, het goeddunken der Staaten te volgen, en het advijs der Gecommitteerde Raaden of Gedeputeerde Staaten in te neemen; en dat het Krijgsvolk, in eene bijzondere Provincie leggende, verpligt is, in zaaken, die Provincie betreffende, den Staaten te gehoorzaamen. Groot gezag voert de Kapitein-Generaal over de Krijgsmagt van den Staat. Alle de Officieren en Soldaaten zijn hem, als zodanig, gehoorzaamheid ſchuldig. Hij geeft alle ordonnantien en bevelen uit, den Krijgsdienst betreffende. Hij begeeft alle de Krijgsampten, van Vaandrig af tot Kolonel ingeſlooten. Hoewel de Algemeene Staaten de hoogſte posten van Veldmaarſchalk-Generaal, Luitenant-Generaal en Generaal Majoor begeeven, wordt, egter, gemeenlijk, veel agts geſlagen op de perſoonen, welke door den Kapitein-Generaal worden aangepreezen. Wijders verkiest de Kapitein-Generaal de Gouverneurs, Kommandeurs en Majoors van Steden, Vestingen en verſterkte Plaatzen; ontvangende dezelve alleenlijk hunne Commisſie van de Algemeene Staaten.

Eindelijk is de Kapitein-Generaal met deeze uitgebreide magt bekleed, en als zodanig gehouden de Krijgsmagt van den Staat te gebruiken, tot de volgende oogmerken: *Voorereſt*, tot behoudenisſe en handhaaving van de Unie; — *voorts*, tot bewaaringe en verdeedigingе van den Staat; — *wijders*, tot bewaaringe der gemeene rust, en tot verdeedigingе van de Geregtigheden en Privilegien van het Land in 't algemeen,

en

en van ieder Provincie in 't bijzonder. — *Vervolgens*, tot beſcherminge der Ingezeetenen. — *Daarenboven*, tot behoudenisſe der waare Gereformeerde Religie, zo als dezelve tegenwoordig, bij openbaar gezag, geoeffend wordt. — *Eindelijk*, tot handhaavinge van den tegenwoordigen Regeeringsvorm.

In gevolge der hoedanigheid van Admiraal-Generaal, waar mede de Stadhouder insgelijks bekleed is, oeffent hij het zelfde gezag over het Volk te water, zo in de bijzondere Provincien, als over de geheele Zeemagt van den Staat, welke hij over de Landmagt bezit; zijnde hij zo wel Admiraal-Generaal van de Unie, als Admiraal van ieder der Zeven Verëénigde Provincien. De titel van *Admiraal* wordt door de Staaten der bijzondere Provincien gegeeven aan het Hoofd over derzelver Krijgsmagt te water. De Algemeene Staaten geeven aan het Hoofd over de Krijgsmagt te water van alle de Provincien den titel van *Admiraal-Generaal*, waar door hij van de *Admiraalen* der bijzondere Provincien onderſcheiden wordt. Doch de bijzondere Provincien geeven aan het Hoofd haarer Krijgsmagt te Lande, zo wel als de Algemeene Staaten aan het Hoofd der Krijgsmagt te Lande van den Staat in 't gemeen, den zelfden titel van *Kapitein-Generaal*, om alzo dit Hoofd te beter te onderſcheiden van de *Kapiteinen*, welke ieder Provincie, in merkelijken getale, in dienst heeft, terwijl 'er, in elke Provincie, niet meer dan één *Admiraal* is, welke waardigheid door den Stadhouder van alle de Provincien wordt bekleed. Groot is de magt, aan deeze waardigheid verknogt. De Admiraal-Generaal voert het hoog bewind over al wat tot den Oorlog te water behoort. In perſoon, of door zijne *Repreſentanten*, zit hij voor in alle de Kollegien ter Admiraliteit. Hij begeeft de hooge Ampten van Officieren ter Zee, van Lieutenant-Admiraal af ingeſlooten, als mede de andere voornaame Ampten, tot de Admiraliteits Kollegien behoorende. Hij ſtelt hooge Krijgsraaden over Zeezaaken aan, welker Vonnisſen zo wel op naam des Admiraals-Generaal als der Algemeene Staaten geveld worden. Wanneer de Algemeene Staaten een Leger te velde of eene Vloot in Zee hebben, zijn ze, veelal, gewoon, hunnen Kapitein-Ge-

neraal en Admiraal eenige Gedeputeerden te Velde of op de Vloot toe te voegen, om denzelven, in de gewigtigſte voorvallen, van hunnen raad te dienen.

Wij gaan over tot andere hoedanigheden, aan de Stadhouderlijke waardigheid verknogt. De Stadhouder heeft zitting in den Raad van Staate, en is Eerſte Lid van denzelven. In deeze hoedanigheid heeft hij éene ſtem in alles, wat door de Generaliteit aan den Raad van Staate is aanbevolen, en het beleid des Oorlogs te Lande, en het inwinderen en beſtieren der inkomſten, daar toe geſchikt, betreft. Ook bevindt hij zich aan het hoofd van den Raad van Staate, wanneer dezelve, jaarlijks, den Staat van Oorlog en de algemeene Petitie ter Vergaderinge der Algemeene Staaten overlevert.

In den eigenlijken zin is de Stadhouder geen Lid van de Vergaderinge der Algemeene Staaten, of van die der bijzondere Provincien. Met dit alles kan hij, als hij het noodig oordeelt, in dezelve verſchijnen, om voorſtellen te doen en de raadpleegingen bij te woonen. Alleenlijk in drie Provincien, *Gelderland*, *Holland* en *Utrecht*, is hij het Hoofd of Voorzitter van het Lid der Edelen, 't welk, in deeze drie Provincien, een der Leden van de Souvereine Vergaderinge uitmaakt. In *Gelderland* is hij alzo eerſte onder de drie Ridderſchappen der drie Kwartieren der Provincien. In *Holland* heeft hij het regt om voor te zitten en eerst te ſtemmen in het Lid der Edelen, en heeft aldus grooten invloed op het eerſtſtemmende Lid der Staaten. In *Utrecht* is hij Preſident der Edelen, of van het tweede Lid der Staaten, en heeft hij alzo het zelfde regt van voorſtemmen in de Orde der Ridderſchap. Daarenboven voert de Stadhouder in *Zeeland* den titel van *Premier Noble* of *Eerſten Edele*. Doch, voor zo veel aldaar geene andere Edelen, behalven den Stadhouder, beſchreeven worden, vertoont hij den gantſchen Zeeuwſchen Adel, en maakt alléén het geheele eerſte Lid van Staat uit. Als zodanig zit hij in perſoon, of door zijnen Repreſentant, voor in alle Kollegien van Regeeringe, te weeten, in de Vergadering der Staaten, in die der Gecommitteerde Raaden, in den Raad ter Admiraliteit, in de Rekenkamer, en in de Staaten van *Walcheren*, die opzigt over de Dijkaadjen van

dit

dit Eiland hebben. In alle deeze Vergaderingen brengt de Eerſte Edele in de eerſte plaats zijne ſtem uit, en wel in de twee laatstgenoemde Kollegien met twee ſtemmen.

In vijf Provincien, naamelijk, *Gelderland*, *Holland*, *Utrecht*, *Friesland* en *Stad en Lande*, is de Stadhouder *Opper-Houtvester* over de Jagtgerigten, en geniet daar door overvloedige gelegenheid, om zich veele vrienden te maaken, door het verleenen van vrijheid om te jaagen, aan Regenten of anderen lieden van aanzien.

Van drie Provinciaale Hoogeſchoolen, te weeten, van die van *Harderwijk* in Gelderland, *Franeker* in Friesland, en *Groningen* in Stad en Lande, is de Stadhouder *Rector Magnificentiſſimus*. Dit geeft hem veel invloeds op de verkiezing der Hoogleeraaren, welke, aan deeze Akademien, genoegzaam geheellijk van hem afhangt.

Eindelijk is nog de Stadhouder *Opper-Directeur der Oost- en Westindiſche Maatſchappije*. Als zodanig verkiest hij Bewindhebbers, uit eene Nominatie van een driedubbel getal, door Bewindhebbers en Hoofdparticipanten gemaakt, en heeft zeer veel invloeds op de begeeving der voornaamſte Ampten en bedieningen. Daarenboven geniet hij een drieëndertigſte van alle de Uitdeelingen der Oostindiſche Maatſchappije.

Zeer aanzienlijk zijn de inkomſten van den Stadhouder. Deeze worden op driehonderdduizend Guldens begroot, behalven vrijdom van alle Impoſten en ſchattingen: waar van, eigter, de Verpondingen op zijne Huizen en Landerijen zijn uitgezonderd; voorts vrije woning in *'s Gravenhage* voor zich zelven, neevens gezin en eenige voornaame Amptenaaren. De Wedde van den Kapitein-Generaal van de Unie bedraagt honderdtwintigduizend Guldens 's jaars, behalven nog vierëntwintigduizend Guldens van *Friesland*, en twaalfduizend Guldens van *Stad en Lande*, als Kapitein-Generaal deezer twee Provincien.

Tot ſlot van alles voegen wij hier nog neevens, 't geen het aanzien der Stadhouderlijke waardigheid niet weinig vergroot, dat dezelve erfelijk is verklaard, zo wel in de Vrouwelijke als Mannelijke, naakoomelingſchap van Prinſe WILLEM DEN IV, den eerſten, welke het Stadhouderſchap heeft bezeeten met

zo uitgeſtrekte Voorregten, als thans daar aan verknogt zijn; als mede, dat volgens de ſchikkingen, bij de Omwenteling van den Jaare 1787 beraamd, het Stadhouderſchap, althans in *Holland*, in naauwere betrekking, dan ooit te vooren, met den Regeeringsvorm dier Provincie ſtaat, en in denzelven als ingelijfd is geworden.

Zie J. WAGENAAR, *Hiſt. Verhandeling over de Natuur, Uitneemendheid en Paalen der waardigheid van Stadhouder in de Verëenigde Provincien.*

STALPERT, (DANIEL) een beroemd Bouwkundige, doch van welken wij geene andere bijzonderheden hebben kunnen opſpooren, dan dat hij, nevens den vermaarden JACOB VAN KAMPEN, het Ontwerp of Beſtek van het Amſterdamſche Stadshuis gemaakt heeft, en dus voor een der Bouwmeesteren van een der ſchoonſte paleizen, welke ergens bekend zijn, moet gehouden worden.

STANLEI, (WILLEM) een Engelsman, volgde, in 't eerst, de Spaanſche zijde, bij den aanvang der Nederlandſche beroerten, en voerde de wapens tegen de aanhangers van Prinſe WILLEM DEN I, in dienst des Hertogs VAN ALVA. Naderhand wisſelde hij van partij, en ging tot de Staatsgezinden over. Bij de overkomst van den Graave VAN LEICESTER wist hij zich bij deezen zijnen landgenoot zo diep in gunst te dringen, dat hij, hoewel nog belijdenis doende van den Roomſchen Godsdienst, tot posten van aanzien en vertrouwen wierdt bevorderd. LEICESTER binnen *Deventer* eene verſterking geleid hebbende, van tweehonderd Ruiters, en twaalfhonderd Knegten, deels Engelſchen, deels Ieren, ſtelde STANLEI aan het hoofd van dezelve. Hij deedt nog meer; aan STANLEI vertrouwde hij het bewind zo wel van Geregts- als van Krijgszaaken, de Stad *Deventer* betreffende, zonder, ten dien opzigte, aan eenen Landvoogd van dien oord onderworpen te zijn. Indien hij mogt geraaden vinden, eenigen aanſlag

ſlag te onderneemen, zoude hij, ter volvoeringe daar van, uit de naaſte bezettingen van *Gelderland* en *Overijsſel*, het noodige volk mogen ligten, aan 't welk, ten dien einde, zonder uitzondering van ſtaat, perſoonen of landaart, door den Landvoogd omtrent den Overſte, eene volſtrekte gehoorzaamheid wierdt bevolen. Zeer tegen den zin der Staaten was deeze uitgebreide magt, vermids in dezelve lag opgeſlooten, dat STANLEI zelf over den bijzonderen Landvoogd van het Gewest te gebieden hadt, en deeze de bevelen des uitlanders, hoe ſtrijdig zij ook mogten zijn met het gemeene belang, zou verpligt zijn te gehoorzaamen. Van hier, dat de Staaten niet verzuimden, deswegen hunne bedenkingen in te brengen bij LEICESTER; die dezelve zogt te wederleggen met de verzekering, dat de Overſte, hoewel eertijds geweest zijnde in 's vijands dienst, nu dien der Staaten met te meer hartlijkheids zou waarneemen, zedert hij, van wegen zijne natuurlijke Vorſtinne, tot zijnen tegenwoordigen ſtaat verheven was. Hij beſloot zijn antwoord met zijn gewoonlijk ſlaan op de borst, en dat hij zijnen perſoon voor STANLEIS getrouwheid te pand zette. Dit viel voor in het einde van October des Jaars 1586.

Weinige maanden, egter, verliepen 'er, of *Deventer* hadt eene treurige ondervinding van de ijdelheid van 't Graaflijk woord, en van de trouwloosheid zijns hoog begunſtigden Overſte. STANLEI maakte zich ſchuldig aan een allereerloost verraard; en zie hier hoe het toeging.

De Stad *Zutfen*, in *Gelderland*, niet verre van *Deventer* gelegen, was nog Spaanschgezind, en ſtondt onder 't bevel van den Overſte JOAN BAPTISTA DE TASSIS. Een Schans, tegenover *Zutfen*, was in de magt der Staatſchen, en in bewaaring geſteld van ROELAND YORK, insgelijks eenen Engelsman. Tuſchen TASSIS en YORK wierden, nu en dan, beleefdheden gewisſeld, door het zenden van Rhijnſchen Most en van Haazen of Patrijzen. In 't eerst voedde men, hier omtrent, geenen argwaan, wijl ſoortgelijke beleefdheden onder de wederzijdſche Krijgshoofden meer gebruiklijk waren. De Wethouderſchap van *Arnhem* vatte 't eerst een vermoeden op, uit de kundſchap van briefwisſelinge, onder den ſchijn

van wederzijdſche hoflijkheid, gehouden, welke zij eerlang bekwam. 't Vermoeden nam toe, zints men hadt vernomen, dat STANLEI's Wagtmeester binnen *Zutfen* bij den Overſte TASSIS was genien. Die van *Deventer*, door hunne buuren, hier van verwittigd, ſpraken daar over STANLEI aan; welke zijnen Wagtmeester wel in hegtenis nam, doch, kort daar op, zonder hem ondervraagd te hebben, wederom in vrijheid ſtelde. Tot den agterdogt, hier door verwekt, ſtoeg nog een andere. STANLEI's *Ieren*, het woeſtſte volk, dat men ook in de Nederlanden zag, die half naakt gingen, en zomtijds rauw Vleesch aten, die van Godsdienst niets anders dan iets van de Miſſe wisten, liepen, om die te hooren, dagelijks na *Zutfen*, alwaar zij van TASSIS vriendelijk behandeld wierden. De overlast, met welken zij de burgers plaagden, bleef ongeſtraft: even als of STANLEI de burgerij tegen de bezetting wilde in 't harnas jaagen; op dat, terwijl zij onderling over hoop lagen, de vijand mogt binnen koomen, en het nu reeds overleide verraad onder den ſchijn van een ongeluk doorſluipen. Ten einde raad, onderſtonden die van *Deventer* bij den Oud-Veldheer NORRIS, of hij geen middel wist, om heimelijk eenig vertrouwd Krijgsvolk binnen de Stad te brengen. Ongelukkig kreeg STANLEI hier de lucht van, en noopte hem, den aangevangen handel met TASSIS te verhaasten. In den *Neurenberger Toren*, een ruim gebouw, hadt hij reeds driehonderd *Ieren* geleid, zo 't heette om de burgerij te ontſlaan, doch in waarheid om meester te zijn van de Poort, welke digt daar bij ſtondt. Dit liep bij zommigen in 't oog, doch wierden van anderen, aan welke zij hunne vreeze openbaarden, daar over ſchamper bejegend. 's Nachts voor den achtëntwintigſten Januarij des Jaars 1587 hielden de voorzigtigſte burgers wagt binnen hunne Huizen; 't welk ter ooren van STANLEI gekoomen zijnde, hem, bij de Wethouderſchap, daar over luidkeels deedt klaagen, en zijne eerlijkheid ten breedſte uitmeeten. De Regenten, alles voor goede munt aanneemende, lieten zich gezeggen, en hielden voorts, ter verzegelinge van het goed vertrouwen, eenen maaltijd met den Overſte, alwaar hij hun kennis gaf van zijn voorneemen, om, nog in dien zelfden nacht, op eenen heimelijken aanſlag

uit

uit te rijden. Aan de zulken der bezetringe, welke van het geheim niet wisten, hadt hij diets gemaakt, dat hij, ter hunner verzekeringe tegen de misnoegde burgerij, nog een Vaandel of twee Engelschen ging haalen. Na het scheiden der wrolijke zamenkomste rijdt STANLEI met eenige paerden na buiten; doch keert reeds in den morgenstond ten vijf uure te rug, geleidende den Overste TASSIS en negenhonderd man, die straks na den Markt rukken. In de bedremmeling omtrent het oogmerk en den afloop deezer toestels, zonden thans de Wethouders eenen Burgerhopman derwaarts, om te verneemen wat 'er gaande ware. STANLEI, kennende den persoon, treedt hem tegen, en beveelt hem goeds moeds te zijn, alzo niemand eenig leed zou geschieden. Voorts geleidt hij hem bij de hand, midden door de gelederen, bij den Overste TASSIS, welken hij bij naam en titel aanspreekt; hem wijders biddende, deezen, als zijnen goeden vriend, gunstig te willen zijn. Straks gingen den Burgerhopman de oogen open, en vergeetende, bij en met wien hij sprak: *Ach*, zeide hij, tevens eene diepe zucht loozende, *hoe zijn wij zo jammerlijk verraaden!* waar op TASSIS, zonder STANLEIS ooren te spaaren, hem te gemoete voerde: *Dat laat ik den geenen verantwoorden, welken het aangaat. Ik dien den Koning, mijnen Heere.* Tevens biedt hij den Burgerhopman de hand, en begeert dat hij de Wethouders doe bij een koomen. Voor deeze bestondt de eerlooze STANLEI zijn gedrag te verdeedigen, bijbrengende dat zijn geweeten hem gedrongen hadt, de Stad aan den Koning van *Spanje* te leveren, welken zij toebehoorde. Zo verre ging zijne onbeschaamdheid, dat hij zijn schelmstuk met de woorden des Zaligmakers zogt te verdeedigen: „ Men moest", zeide hij, „ den Keizer dat „ des Keizers, en Gode dat Gods is, geeven, en hem, die „ dat betragte, zonder op giften, rijkdom of hoogheid te „ oogen, voor geenen Verraader houden." Doch, hoedanig ook zijne redenen luidden, de moeite, die hij hadt om dezelve uit te stameien, en zijn verbaasd gelaat, kondigden niet onduidelijk aan, wat 'er binnen in hem omging. Naderhand, als STANLEI de klad van verraaderij niet wist af te wischen, dewijl hij in soldij der Staaten stondt, zogt hij zich ten min-

ſte van meineedigheid te zuiveren, voorwendende dat hij nooit in der Staaten, maar alleen in LEICESTERS eed geweest, en zedert daar uit ontſlagen was. En inderdaad, hij vertoonde een Paspoort, bevestigd met de Hand en het Zegel van LEICESTER, op den zelfden dag als deeze hem het bevel over *Deventer* hadt opgedraagen, waar bij hij van zijne voorige dienſte bedankt, en van verdere verpligting ontheven wierdt. Door wat middel hij dien Ontſlagbrief bekoomen hadt, is moeilijk te bepaalen. Bij de ſchikkingen, door TASSIS, na de bemagtiging van *Deventer* beraamd, wierdt STANLEI in de Stadvoogdij bevestigd; die nu eene proeve van getrouwheid aan zijnen nieuwen Meester gaf. Want als de Oud-Veldheer JOAN NORRITS bij hem aanzoek liet doen, of hij, door hooge beloften, niet tot het houden der Stad voor de Engelſche Koninginne zou te beweegen zijn, wees hij de aanbiedingen van de hand, en eindigde vervolgens zijne dagen in den dienst van zijne Spaanſche Majeſteit.

Zie BOR en HOOFT.

STAVENISSE, een Dorp en Heerlijkheid in *Zeeland*, op het Eiland *Tholen*, en wel op den Westlijkſten uithoek van hetzelve, een weinig binnenwaarts, aan een Water of Haven, van ongeveer een kwartier uur gaans, welke zich in het Diep *de Keeten* ontlast. De uitgebreidheid der Heerlijkheid vinden wij op elfhonderdvijfenzeventig Gemeten en zeventienachtig Roeden begroot. Het Dorp is niet groot, maar welgebouwd. In de Kerk, aan welke een hooge Toren ſtaat, ontmoet men eene fraaie Grafſtede, den eigendom van den eigenaar der Heerlijkheid. De Gemeente wordt door éénen Predikant bedient. Men heeft 'er Schout, een Burgemeester, zes Schepenen en eenen Sekretaris. Aan veelerhande lotgevallen, door overſtroomingen veroorzaakt, was, van tijd tot tijd, deeze Heerlijkheid onderhevig.

Zie SMALLEGANGE.

STA-

STAVENISSE, (KORNELIS VAN) gebooren in *Zeeland*, te *Zierikzee*, naa alvoorens, in zijne Vaderſtad, de Burgemeesterlijke waardigheid bekleed te hebben, wierdt, op den vijftienden Junij des Jaars 1630, tot Sekretaris der Staaten van *Zeeland* aangeſteld. Weinig minder dan elf jaaren bekleedde hij dien post, en klom vervolgens, op den negentienden April des Jaars 1641, tot het gewigtig ampt van Raadpenſionaris der Provincie. In den Jaare 1644 benoemden hem de Algemeene Staaten tot een Gezantſchap na *Zweeden*; hij hadt tot Ampтgenooten JAKOB DE WITT, Oud-Burgemeester van *Dordrecht*, en ANDRIES BIKKER, Oud-Burgemeester van *Amſterdam*. Hij vertrok, nevens de overige Gezanten, met eene Vloot van veertig Oorlogſchepen, over welke de Vice-Admiraal WITTE KORNELISZOON DE WITTE het bevel voerde. Hun laſt hieldt in, eenen Vrede tuſſchen Koning CHRISTIAAN van *Deenemarken* en de Zweedſche Koningin CHRISTINA te bemiddelen. Op de hoogte van *Gottenburg* gekoomen zijnde, alwaar de Gezanten voorneemens waren te landen, vonden zij de Haven bezet met Deenſche ſchepen, die zwaarigheid maakten om hen door te laaten. 't Wierdt hun, naa verloop van eenige dagen, gegund; waar op zij, te lande, de reize na *Stokholm* voortzetteden. Vermits de Gezanten, in den loop der onderhandelingen, ten Zweedſchen Hove, eenige zwaarigheden ontmoetten, beſloot de Heer STAVENISSE, nevens den Heer BIKKER, eenen keer na het Vaderland te doen, om van daar naderen laſt te haalen. In het einde van de maand Januarij des Jaars 1645 verſcheenen zij, in *'s Hage*, ter Algemeene Staatsvergaderinge, welke hen ſpoedig wederom afvaardigde met nadere onderrigtingen, welke, nog in den volgenden Zomer, van het ſluiten van den Vrede in het Noorden gevolgd wierden. Slegts weinige jaaren overleefde de Heer KORNELIS STAVENISSE dit Gezantſchap. Hij overleedt, op den drieëntwintigſten Maij des Jaars 1649.

Zie DE LA RUE, *Geletterd Zeeland.*

STARRENBURG, (*'t Huis te*) eene Riddermaatige Hofſtede, in *Schieland*, van eene aanmerkelijke oudheid, als zijnde, reeds in den Jaare 1316, geſtigt, door Heer HUGO VAN KRALINGEN, uit wiens Geſlagt het, door het huwelijk van eene Erfdogter, is overgegaan in het Geſlagt van WASSENAAR DUIVENVOORDE, door welk het, zo wij ons niet bedriegen, het nog heden bezeeten wordt.

STATINCK, (J.) voerde het bevel over een Schip van Oorlog, *Prinſes Carolina* genaamd, gewapend met vijftig Stukken Geſchuts, en naar evenredigheid bemand, ten tijde als den Staaten der Verééngde Gewesten, in het einde des Jaars 1780, door de Kroon van *Engeland*, de Oorlog wierdt verklaard. Zijn laſt hieldt in, na *Liſſabon* te ſtevenen. Te gelijk met den Kapitein A. J. VAN VOLBERGEN, voerende 's Lands Schip van Oorlog *Rotterdam*, en den Oostindiſchen Schipper P. VAN PROYEN, na *Batavia* beſtemd, liep hij, op den vijfentwintigſten December des gemelden jaars, uit de *Maaze*, in Zee. Van het vertrek des Engelſchen Gezants, uit *'s Hage*, het zein der Oorlogsverklaaringe van zijn Hof, was Kapitein STATINCK, zo wel als de andere, onkundig. Hij volvoerde daarom zijnen laſt, inhoudende om bij de eerſte gunſtige gelegenheid zijnen togt te onderneemen. Ligtelijk hadde men hem, hoewel reeds in Zee geloopen, kunnen agterhaalen, indien men eene Viſcherspink hem hadt nagezonden. Dit geſchiedde niet, maar liet men den niets kwaads vermoedenden Kapitein STATINCK, met een gunſtigen wind, zijne reize voortzetten. Te eerder liep hij, hier door, den vijand in den mond. Want gevorderd zijnde, in het Kanaal, tot op de hoogte van *Calais*, wierdt hij ontmoet van twee *Engelſche* Oorlogſchepen, en vervolgens aangeklampt. Verwonderd over zulk eene bejegening, van eenen kant, aan welken hij wel een heimelijken wrok, maar geene openbaare vijandelijkheid verwagtte, ſtelde hij zich te weer. Na een half uur vegtens, moest hij voor de overmagt zwigten, zijne Vlag ſtrijken, en de aanvallers na eene *Engelſche* Haven volgen. Niet vroeger, dan na dat hij te *Duins* was binnen geloopen, vernam hij, hoe het tusſchen *Engeland* en de Staaten

der

GEVEGT VAN KAPITEIN STATINK TEGEN TWEE ENGELSCHE OORLOGSCHEPEN, OP DE HOOGTE VAN CALAIS.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

dat Verëenigde Gewesten geſchapen ſtondt, en de Oorlog met 'er daad verklaard was. De Kapitein STATINCK wierdt, nevens zijne Onderbevelhebbers, Krijgsgevangen verklaard, en zijn Scheepsvolk, eenige mijlen landwaarts, gevankelijk weggevoerd. Des Kapiteins gedrag wierdt, zedert, in eenen Hoogen Zee-Krijgsraad gebillijkt, en hij zelve, naa eenigen tijd verzoevens in *Engeland*, wederom ontſlagen. Hoe 't zijnen loogenoot, Kapitein VOLBERGEN, nevens den Oostindiſchen Schipper verging, zal in een ander Artikel vermeld worden.

Zie *Nieuwe Nederl. Jaarboeken.*

STAVEREN, een Heerenhuis, in *Gelderland*, in het Landdrostampt van *Veluwe*, tuſſchen *Elſpeet* en *Nunſpeet*, een zeer deftig gebouw. Men nadert het Huis langs eene breede en lange Laan, van hoop opgaand geboomte. Rondsomme ziet men zeer weelige beplantingen en uitgeſtrekte bosſchaadjen. Het Huis zelve wordt omringd van eenen wijden Vijver of Graft. De toegang tot den Voorhof is over eenen ſteenen Brug, die op drie Boogen rust, en vier groote en zes kleine Pilaaren heeft. Waarſchijnlijk is dit Huis een gedigt reeds van de Dertiende Eeuwe, alzo men vermeld vindt, dat RUDOLF, Roomsch Koning, in den Jaare 1295, aan Graave REINOUD DEN I verlof gaf, om ter plaatze, alwaar het Huis *Staveren* legt, eene Stad te bouwen, en de Inwoonere van Wetten te voorzien. Niet verre van 't Huis *Staveren* ſtroomt een loopend water, aan 't welk men, voor ruim vijftig jaaren, eenige Papiermolens heeft aangeleid, in welke zeer goed Schrijf-, en ook ander Papier gemaakt wordt.

Zie J. SCHRASSERT *Codex*, Tk. STAVEREN.

STAVOREN, eene Stad in *Friesland*, in rang de zevende, doch, ten aanzien van haaren oorſprong en oudheid, verre weg de eerſte onder de Steden van het Gewest, gelegen in het Zuidlijk gedeelte, op eenen uithoek aan de Zuiderzee, op

op den kleinſten afſtand van *Holland*, tegenover *Enkhuizen*, 't welk, bij helder weder, van daar meestal kan gezien worden.

De reden en oorſprong der benaaminge is onzeker. Alles, wat men deswegen heeft aangevoerd, koomt op losſe gisſingen neder. Indien *Sterum*, onder welken naam deeze Stad bij het Frieſche landvolk bekend is, de eigenlijke en oorſpronklijke benaaming ware, zou 'er eenige grond zijn voor het gevoelen der zulken, welke dezelve afleiden van het woord *Sturii* of *Sturiërs*, eene Volkplanting, eertijds in de nabuurſchap der Stad gevestigd, en reeds bij PLINIUS vermeld. Doch hier mede ſchijnt niet gemaklijk te kunnen overeen gebragt worden, dat men, in oude Gedenkſchriften, van de Plaatze, onder dien naam, geen of zelden gewag gemaakt vindt. Veiligst laaten wij deeze zaak in 't midden.

Even veel onzekerheids heeft 'er plaats, omtrent den tijd, in welken de eerſte Oorſprong der Stad moet gezogt worden. Met zommigen den aanvang der bouwinge te ſtellen, driehonderd jaaren vóór onze gemeene Jaartelling, ſchijnt in het buitenſpoorige te loopen. Liefst willen wij, ook hier omtrent, onze onkunde belijden, en berusten in 't algemeen gevoelen, waar in allen over een ſtemmen, dat *Stavoren* zekerlijk van eene zeer hooge oudheid is, en vroeger, dan veele thans vermaarde Nederlandſche Steden, eene bloeiende en rijke Koopſtad was. De Frieſche Hiſtorieſchrijver SCHOTANUS, veele gisſingen aangaande de oudheid der Stad op de lijst der ſabeltjes aanſchrijvende, getuigt 'er, nogthans, van, dat „ *Stavoren* eertijds is geweest de grootſte, rijkſte en ſierlijk„ ſte Stad van geheel *Friesland*, de Stoel der *Frieſche* Ko„ningen; eene magtige Koopſtad, met eene zeer bekwaame „ Haven." In den aanvang der Negende Eeuwe was *Stavoren* in zo veel aanziens, dat zekere ODULFUS, het hoofd en de beſtuurder der Kerke aldaar, buiten de Stad, aan den Stroom het *Vlie*, een Klooster van twaalf Kanunniken ſtigtte, 't welk, naar zijnen naam genoemd, en zedert zeer vermaard wierdt; tot dat men geraaden vondt, van wegen de aanſpoelingen der Zuiderzee, welke het met den ondergang dreigden, het gewijde geſtigt, landwaarts, in het nabuurig Dorp *Hemelum*

Jum te verplaatzen. Voorts ſchijnt het Regtsgebied van *Stavoren*, al vroeg, eene tamelijke uitgebreidheid gehad te hebben, naardien wij hetzelve, eenige jaaren vóór het einde der Elfde Eeuwe, met den titel van Graafſchap benoemd vinden; in welke hoedanigheid hetzelve aan de Utrechtſche Kerke wierdt geſchonken. Dit viel voor in den Jaare 1077, en wierdt, twaalf jaaren daar na, herhaald. Te weeten, eer nog ons Gemeenebest zijne tegenwoordige gedaante hadt aangenomen, ontmoette men, ginds en elders, verſcheiden Steden, van de overigen geheel onafhankelijk, die nu eens met de Utrechtſche Biſchoppen, of de Hollandſche Graaven in vriendſchap ſtonden, dan wederom overhoop lagen. *Stavoren*, naar gelange van deszelfs aanzien en rijkdom, verdient eene hoofdplaats op de lijst van zulke Steden; waar van 's Lands Geſchiedenisſen menigvuldige voorbeelden uitleveren. Zo wierdt Graaf FLORIS DE V aldaar, 't eenigen tijde, voor Heer erkend en gehuldigd; doch verdreef men vervolgens van daar des Graaven Schouten, inzonderheid door aanhitzing van den Abt van het *St. Odulphus-Kloester*, boven vermeld, welke, binnen *Stavoren*, zich geen gering gezag hadt weeten toe te eigenen. Geduurende de verdeeldheden tuſſchen de reeds Staatsgezinde *Hollanders* en nog Spaanschdenkende *Friezen*, wanneer men goedvondt, uit Noordholland, eenen togt over Zee te doen, moest *Stavoren*, zomtijds, den eerſten aanſtoot lijden; uit welken hoofde men, door middel van een ſterk Kaſteel of Blokhuis, de aanvallen zogt te weeren. Niet alleen met de Hollandſche Graaven ſtonden die van *Stavoren*, bij wijlen, in gemeenſchap; hunne betrekkingen ſtrekten zich uit tot zelf buitenslands, en genooten zij daar door, boven hunne landgenooten, zeer aanzienlijke Voorregten. *Stavoren* was een lid van het vermaarde Hanze-Verbond, en bekleedde, onder de leden dien lichaams, in rang de derde plaats. Als zodanig voerde het, 't eenige tijde, Oorlog tegen twee Zuider-Steden, *Hamburg* en *Lubek*, over eenige geſchillen, het Verbond betreffende, hoewel de twist ſpoedig wierdt bijgeleid. Door hunne gunſtige legging tot den ſcheepvaart, gaven die van *Stavoren*, meer en meer, eene grooter uitgebreidheid aan hunnen Koophandel. Zij waren de eerſten, wel-

welke den weg baanden door de vermaarde Zeeëngte de *Zond* na de Oostzee. Van veel belangs was deeze onderneeming, onder andere, voor de Deenen, als die dus gelegenheid vonden, om, op eene gemaklijke wijze, verſcheiden voortbrengzelen van hunnen grond te ſlijten, welke zij tot nog toe hadden moeten behouden, of die niet dan met groote moeite en kosten konden verzonden worden. De Koning, welke, ten tijde der ontdekkinge, op den throon zat, begreep dit. Van hier dat hij, zo ras de Scheepvaart door de Zond eenigen opgang maakte (en dit gebeurde ſpoedig) aan de Schippers van *Stavoren* het Voorregt ſchonk, om vóór de Schippers van alle andere Natien, Landen en Steden, voortgeholpen te worden in het betaalen van den Tol, welke van alle Schepen, die deeze Zeeëngte bevaaren, gevorderd wordt. Tot op den huidigen dag houdt dit Voorregt ſtand, gelijk ook de aloude gewoonte, om, met het eerſte Schip, een ſtuk Leidensch Laken, aan zijne Deenſche Majeſteit, ten geſchenke te doen toekoomen. Andere verbintenisſen wierden, van tijd tot tijd, door die van *Stavoren*, met de Deenſche Koningen aangegaan of vernieuwd; en niet ſlegts met deeze, maar ook met de Koningen van *Zweeden*, *Schotland* en *Frankrijk*: alle welke hunnen Koophandel en Scheepvaart aanmerkelijk begunſtigden. Inzonderheid moet de laatstgemelde verbintenis zeer naauw en van een bijzonderen aart geweest zijn. Immers vindt men aangetekend, dat wanneer, geduurende den Oorlog tuſſchen den Franſchen Koning en Keizer KAREL DEN V, de ſcheepvaart op *Frankrijk* aan alle andere Nederlanderen verbooden was, dezelve alleen voor de ingezeetenen dier Stad vrij en open wierdt gelaaten. Uit alle deeze oorzaaken ſteeg het aanzien en vermogen van *Stavoren* tot eene zeer aanmerkelijke hoogte. Met zommigen, egter, te beweeren, dat het regt of de magt der Stad zich heel tot *Nijmegen*, in *Gelderland*, hebbe uitgeſtrekt, ſchijnt aan regtmaatige tegenſpraak onderhevig, zo lang men daar voor geenen anderen grond heeft, dan zeker Opſchrift, in eenen ſteen uitgehouwen, welk men in de gemelde Stad leest: *Huc usque regnum Stauria*; dat wil zeggen, „ tot hier toe ſtrekt het gebied „ van Stauria.". Meer zekerheids is 'er aan het gevoelen, vol-

volgens 't welk *Stavoren*, eertijds, eigen Halsregt oeffende; gelijk blijken kan uit het getuigenis van SCHOTANUS, verhaalende, hoe in zijnen leeftijd, tusschen de Stad en het Dorp *Scharl*, een weinig ten Zuidoosten van daar gelegen, een stuk Lands met den naam van *Galgeveene* wierdt bestempeld, om dat het tot de gewoone Geregtsplaats diende. Geld zal men 'er, waarschijnlijk, ten tijde van den bloeienden staat der Stad, gemunt hebben. Nogthans twijfelen zommigen, en onder andere SCHOTANUS, aan de echtheid der penningen, ten eenigen tijd bij *Stavoren* gevonden, en die onder de Regeering van Koning RADBODUS of RADBOUT zouden geslagen zijn. De eene, van zilver, voerde tot Opschrift: *Adgillus Secundus Frisiorum Rex*; „ Adgillus, de tweede Koning van Friesland"; de andere, van goud: *Moneta aurea Civitatis Stauriensis*; „ Gouden Munt der Stad Stavoren."

't Is hier eene voegzaame plaats, om van eene vermaarde bijzonderheid, onze Stad betreffende, een kort verslag te doen. Zeer bekend, uit de aloude Kronijkschrijvers, zijn twee vertellingen, raakende de weelde, en den ondergang van *Stavoren*, nevens de oorzaak, welke den laatsten zoude berokkend hebben. Om een denkbeeld te geeven van het aloude vermogen der Stedelingen, en tot welk eene buitensporige dertelheid dit hen vervoerde, verhaalen de aloude Kronijken, dat zij, behalven de pragt, welke binnen hunne huizen regeerde, hunne Stoepen en Huisdeuren met goud overtrokken; van waar hun de naam van *de verweende kinderen van Stavoren* wierdt gegeeven. Waarschijnlijk zal de grond der zaake niet dieper gelegen hebben, dan dat de Stedelingen, aan hunne Stoepen, hier en daar, eenig verguldzel zullen geleid hebben. De andere vertelling luidt aldus. Eene rijke Koopmans Weduw zondt, op zekeren tijd, een van haare Schepen na *Dantzig*, met bevel aan den Schipper om de rijkste en kostbaarste lading van daar te haalen, zonder de soort der goederen te bepaalen. Naa volbragte reize en bij zijne aankomst in de Haven van *Stavoren*, door de eigenares van zijn Schip na de ingeladene en medegebragte goederen gevraagd zijnde, *de schoonste en beste Tarwe*, was des Schippers antwoord. Misnoegd over zulk eene lastkwijting,

en

en alzo zij deeze goederen verre beneden haar vermogen ſchatte, vraagde zij den Schipper, aan welke zijde van het Schip hij de lading hadde ingenomen. Op het antwoord *aan Bakboord:* „ Dewijl gij", hernam hier op de dartele Weduw, „ de Tarwe aan Bakboordzijde hebt ingenomen, zo kunt gij „ dezelve aan Stuurboordzijde wederom in Zee werpen." De Schipper, dus gaat de vertelling voort, volbragt deezen last, doch hadt dien naauwlijks volvoerd, of de geduchte hand der hemelſche Voorzienigheid verrigtte een wonder, ter oogſchijnlijke ſtraffe over deeze dartelheid, en te gelijk ter beteugelinge van de weelde der Stedelingen. Ter plaatze, alwaar de Tarwe was in Zee geworpen, niet verre van de Haven, reest een Zandbank op, uit welken vervolgens Airen groeiden, die wel de gedaante van Korenairen, doch van binnen geene Korrels hadden. Van de ondaad der Weduwe zou de Zandbank den naam van het *Vrouwenzand* ontleend, en dezelve ten gevolge gehad hebben, dat de Haven nu voor zwaar beladene Schepen ongenaakbaar geworden zijnde, de Stad, zedert, van haaren bloei en welvaart een groot deel zoude verlooren hebben. Dus luidt de berugte vertelling, in welke de leezer zekerlijk zeer veel fabelagtigs zal hebben opgemerkt. Tot narigt der zulken, welke der plaatslijke gelegenheid in deezen oord niet kundig zijn, kan het volgende dienen. 'Er groeit, in de nabuurſchap, ten Zuiden van *Stavoren*, een gewas, 't welk eenigermaate het voorkoomen van Koornairen heeft. Doch de plaats, op welke men dit Gewas aantreft, is niet het nog heden genaamde *Vrouwenzand:* want dit legt, op eenigen afſtand van de Frieſche Kust in de Zee, en altoos onder water; maar men vindt het op het dus genaamde *Roode Klif*, aan den vasten wal, zijnde eene ſoort van Duin, over welke de gewoone Rijdweg, ten Zuiden, voorbij *Stavoren* loopt. Daarenboven blijkt, bij eene naauwkeurige bezigtiging van de berugte Plant, gelijk de ſteller van dit Artikel, in eigen perſoon en op de plaats zelve, ondervonden heeft, dat de dus genaamde Koornairen aan deezen plek gronds geenzins zijn bepaald, maar overal, alwaar men Duinen aantreft, gevonden worden. Zij zijn, naamelijk, niets anders dan eene ſoort van *Helm*, welke men, in veele oorden

van

van *Holland* en *Zeeland* aantreft, als van uitſteekenden dienst om aan den losſen grond eenige vastigheid te geeven, en het overſtuiven van het Zand te beletten. „ De verre en wijd„ voortkruipende wortelen", gelijk in het Bijvoegzel op DODONEUS te regt wordt aangemerkt, „ plegen het zandt bij„ een te houden, en te beletten dat het van den windt niet „ wechgedreven, en ook met het eerſte Zeewater niet afge„ ſpoelt wordt: want zonder deze Helm zouden de Duinen „ leeg, en het Zaallandt met zandt bedekt en vermagert wor„ den." Met dit alles is het niet onmogelijk, dat de dartelheid eener ſchatrijke Vrouwe (want waar toe kan de weelde den mensch niet vervoeren?) tot het boven verhaalde bedrijf bevel kan gegeeven hebben; en dat het bijgeloof der Eeuwe, wanneer naderhand, op of bij de plaats, alwaar de Tarwe was in Zee geworpen, een Zandbank oprees, de reden daar van in het buitenſpoorig bedrijf gezogt heeft. Alleenlijk willen wij den Leezer doen opmerken, dat het ſprookje wegens de ledige Koornairen, om boven aangevoerde redenen, van allen grond ontbloot is. Intusſchen is het waarſchijnlijk, dat, nevens andere oorzaaken, het ontſtaan van droogten, in de nabuurſchap der Haven, ter verminderinge van den bloei en welvaart van *Stavoren*, niet weinig kan hebben toegebragt. Behalven deeze, troffen, van tijd tot tijd, de Stad nog andere rampen. Een zwaare Brand leide 'er, in den Jaare 1421, weinig minder dan vijfhonderd Huizen aan koolen. Als de Watergenzen, in den Jaare 1572, de Stad bemagtigd hadden, verlieten zij dezelve, op de aannadering van eenige Vaandelen Duitſche en Waalſche Knegten; niet evenwel, zonder alvoorens een derde deel der Stad in brand geſtoken, en de rest geplonderd te hebben.

Van het *St. Odulfus-Klooster* hebben wij boven gewag gemaakt. Om den alouden ſtaat der Stad te doen blijken, verdienen nog de volgende bijzonderheden, wegens dit Geſtigt, te worden opgemerkt. Meer Zuidwaarts, dan het naderhand herbouwd wierdt, lag in 't eerst dit Klooster bij zijne Oorſpronklijke ſtigting. De wijde waterplas, naamelijk, welke thans de tusſchenruimte tusſchen *Enkhuizen* en *Stavoren* beſlaat, was eertijds, meestal, droog land, en door de-

zelve ſlegts een niet zeer wijde doorvaart. Men zag 'er vrugtbaare Akkers, zelf een Bosch, *de Krell* genaamd, als eene droogte, in deezen oord, nog heden bij de Zeelieden, onder dien naam, bekend. Afkabbelingen en overſtroomingen deeden, allengskens, de Waterplas aangroeien. Tot een weinig naa het midden der Veertiende Eeuwe ſtondt het Klooster op zijnen ouden grond. Van wegens de ſteeds toeneemende Watervloeden wierdt men, omtrent dien tijd, te raade, het gewijde Geſtigt in de Voorſtad van *Stavoren*, ten Zuiden daar van gelegen, over te brengen. Door den zwaaren Brand, boven vermeld, wierdt het van de overige Huizen der Stad afgeſcheiden, en daar buiten geſlooten. De verplaatzing na *Hemelum* gebeurde kort daar naa. Intuſſchen was het eerſte Klooster nog niet geheel verdweenen. In den Jaare 1430 zag men daar van nog de Kapelle, vermits het Kerkhof zeer hoog lag. Volgens het getuigenis van SCHOTANUS, die in den Jaare 1664 ſchreef, leefden, in den Jaare 1620, nog lieden te *Stavoren*, welke in *St. Odulfus-Klooster*, ſtaande in het Zuideinde der Stad, de Miſſe gehoord, en in de Kerk eene Frieſche Lieve Vrouw, ſtaande op het Altaar met een Frieſchen hoofddoek gehuld, gezien hadden. Zommigen hadden ook gebeugenis van eene dubbele buurt Huizen, en 'er zelve in gewoond, de Kerkſtraat genaamd, in het Noordwesten der Stad. Daarenboven hadden zij nog gekend de wooning des Kaſteleins van het Blokhuis of Kaſteel, van een fraaien Boomgaart voorzien. Bij het leeven dier luiden was dit alles onder den vloed begraaven. Behalven dit Mannen-, hadt men ook, bij ouds, te *Stavoren* een Klooster van Bagijnen. Het was een zindelijk geſtigt, liggende in kommerrijk geboomte, en van eene fraaie Kerk voorzien. Het verarmde allengskens, zo dat de Bagijnen met weeven den kost moesten winnen. Eene derzelven, om dat zij door de Moeder van het Klooster, naar haare meening, onder eene te ſtrenge tucht wierdt gehouden, zogt zich door een vreemd middel van dat juk te ontſlaan. Zij ſtak den brand in het Klooster, en verkreeg aldus haare Vrijheid.

Van wegen de aloude vermaardheid der Stad *Stavoren*, vonden wij niet ongeraaden, de bovenſtaande bijzonderheden te ver-

verhaalen. Van den tegenwoordigen ſtaat der Stad zullen wij nu nog een kort verſlag doen.

De gedaante van *Stavoren* is een langwerpig vierkant, welks langſte zijden Noord- en Zuidwaarts loopen. Rondom loopt een aarden Wal, in welken men, aan den Noordweſtkant, nog overblijfzels van het oude Blokhuis ziet. Men heeft 'er drie Rijd- en twee Waterpoorten: de eerſte zijn de Noorderpoort, de Koepoort en de Zuiderpoort; de twee andere, de Noorder- en de Zuiderpijp, zijnde overwelfde Boogen of Sluizen, hoedanige men, in *Friesland*, *Pijpen* noemt. Voorheen hadt men 'er twee Uitwateringen of Sluizen, door welke de twee Vaarten, van binnenslands koomende, zich plagten te ontlasten. De eene, of de Zuidelijke Uitwatering, is al voor lang geſtopt. Het Noordlijk binnenlandſche Water loopt buiten de Stad, door de Stads Graft, en valt, door een dubbelen Val- of Wipbrug, in de Haven. Deeze is tamelijk ruim en breed, doch heeft het ongemak, dat de beide Hoofden, welke de Buitenhaven uitmaaken, bijkans Zuidoost en Noordweſt loopen. Hier door is de ſlag van water, bij hevige ſtormwinden, zeer aanmerkelijk. De onſtuimige Zuiderzee werkt onmiddelijk op de Sluisdeuren, en kunnen 'er de Schepen naauwlijks veilig leggen. Om de eene en andere reden, om de Stad, en, gevolglijk, dien geheelen Uithoek der Provincie voor inbreuk te beveiligen, en aan de Schepen eene veilige legplaats te bezorgen, hebben 's Lands Staaten, in den voorleeden Jaare (1791) zich genoodzaakt gevonden, tegen den gedreigden ramp de gepaste voorzorge te gebruiken. Volgens het gemaakte Ontwerp zullen de beide Havenhoofden verleid, en aan dezelve eene andere ſtrekking, meer Zuidwaarts loopende, gegeeven worden. Terwijl wij dit ſchrijven, heeft men met het verleggen van het Zuiderhoofd reeds eenen aanvang gemaakt. Op eene zeer groote ſomme zal deeze noodzaakelijke verbeteringe der Provincie te ſtaan koomen.

Te *Stavoren* vindt men niet meer dan éene Kerk ten dienſte der Hervormden. Het is een zindelijk gebouw, van binnen van een fraai Orgel voorzien, en pronkende met een ſierlijken ſpitzen Toren, die een weinig van de Kerk ſtaat. Vol-

gens overlevering zou men, tot het gestigt, veel hout gebruikt hebben, gegroeid in het eertijds vermaarde Bosch *de Kreil*, doch al voor lang onder het water van de Zuiderzee bedolven. Twee Leeraars, de eene van welke te gelijk Rektor van het Latijnsche School is, verrigten hier den gewijden dienst. Voorts heeft men 'er eene Gemeente van *Doopsgezinden*, welker Vergaderplaats weinig aanziens heeft, en die thans bediend worden door eenen Leerling van het Amsterdamsche Kweekschool, behoorende aan de Gemeente bij het Lam en den Toren. Voorts is 'er ook een Statie van Roomschgezinden. Het Stadshuis, staande in het midden der Stad, is een nieuw Gebouw, hebbende, onder andere, eene fraaie Raadkamer. Als eene zeldzaamheid tekenen wij hier aan, dat, bij de afbraak van het oude Stadshuis, in een der muuren twee gouden penningen bemetzeld gevonden wierden, ieder van welke een halven Pistool waardig was. Voorts ontmoet men te *Stavoren* geene openbaare gebouwen. De Burgerhuizen zijn, veelal, zindelijk betimmerd. Veele derzelven, hoewel het uitwendige zulks niet altoos aankondigt, draagen kenmerken van eene aanzienlijke Oudheid, in de zeer dikke en zwaare muuren. De steller van dit Artikel herinnert zich, in meer dan één huis, Voorgevels gezien te hebben, van meer dan drie voeten dik: in voege dat de breede Vensterbanken tot zitplaatzen konden dienen. Gelijk van ouds, bestaan nog heden de meeste Ingezeetenen van den Scheepvaart. Wanneer deeze bloeit, worden 'er zeer veele Schepen, vooral Koffen, getimmerd. Andere handwerken, daar mede verwant, zijn dan ook in merkelijken bloei.

Voorheen bestondt de *Regeering* van *Stavoren* uit twintig personen, te weeten acht Burgemeesteren en twaalf Gemeentsluijden of Vroedschappen, van de eerste van welke jaarlijks twee nieuwe Leden verkoozen wierden, door den Stadhouder van het Gewest, uit eene Nominatie gemaakt door en uit de Gemeentsluijden; welke hun leeven lang in 't bewind bleeven. In den Jaare 1768 is in het getal der Wethouderen eenige verandering voorgevallen, zijnde hetzelve, op het eenpaarig verzoek der Regeeringe, bij een Reglement van den tegenwoordigen Stadhouder, op twaalf personen;

vier Burgemeester en acht Vroedſchappen, verminderd. Intusſchen is ons berigt, dat, zedert, de Vroedſchappen wederom tot het oude getal van twaalf perſoonen zijn opgeklommen, agtervolgens het regt van Ampliatie, Explicatie en Alteratie, in het ſlot van het nieuwe Reglement, door den Stadhouder aan zich gehouden.

STEEN, (JAN) een zeer bekend Konſtſchilder, die zelfs, gelijk wij ſtraks nader zien zullen, aanleiding tot een ſpreekwoord in onze Nederlanden heeft gegeeven, was geboren te *Delft*, daar zijn Vader een Brouwer was. Hij was een Leerling van JAN VAN GOYEN, die hem, om zijn vrolijken aart en omgang, en om zijne geestige invallen, grootelijks beminde. De Leerling hadt van zijnen kant ook veel genegenheid voor zijn meester, maar nog meer voor deszelfs Dogter, met dewelke hij een heimelijken Liefdehandel onderhield, zo dat dezelve zich zwanger bevondt; het welk van dat gevolg was, dat JAN STEEN moest beſluiten haar te trouwen, het geen hij ook gewillig deedt: gelijk ook de toeſtemming der wederzijdſche ouderen daar ſchielijk op volgde, als die thans geene andere partij te kiezen hadden.

De Vader van onzen Schilder kogt, om hem een ordentelijk beſtaan te bezorgen, eene brouwerij voor hem, te *Delft*, daar hij hem inzettede, en waarin hij inderdaad een goed beſtaan gevonden zoude hebben, zo hij zijne zaaken behoorlijk hadt willen waarneemen; maar dit laatſte ontbreekende bedierf alles, en de winſten wierden zo gering, dat JAN verpligt was zijn toevlugt te neemen tot het Penſeel, daar men in zijn geheelen levensloop ook ziet, dat hij, als op een laatst plegtanker, altoos veel op vertrouwde. Het eerſte ſtuk, dat hij thans ſchilderde, was een zinnebeeld van zijn bedorven huishouding, daar zijne huisvrouw MARGARETA wezenlijk geen gering deel mede in hadt. Het vertrek lag buiten order, alles over hoop, de Hond flobberde uit de pot, de Kat liep met het ſpek heen, de kinderen buitelden haveloos over de vloer, en moêr zat lui en gemaklijk in een leuningſtoel, en zag dit werkje gerust aan; en om de klugt hadt hij zich zelven daar bij afgemaald met een wijnglas in de hand, en een

Aap op de ſchoorſteen, die dit alles met een uitgeſtookten kop en bek begluurde.

De verwaarloozing zijner zaaken was zo volkoomen, en zijn levenswijs zo zorgeloos, dat men ſlegts dit ſtaaltje behoeft bij te brengen, om de oorzaak van de volſtrekte veragtering van 's mans zaaken te doen begrijpen. Terwijl hij nog in de Brouwerij was, maar meer Wijn dan Koren voor zijn geld kogt, moest dezelve, bij gebrek van Mout, somtijds ſtille ſtaan, waar door de Neering geheel verliep. Op zekeren morgen als 'er wederom gebrek aan alles was, kwam zijne Huisvrouw deswegen bij hem klaagen: „ JAN, zeide „ zij, de Neering moet onder zulk eene beſtiering wel ver„ loopen; de klanten zenden telkens vergeefsch om Bier te „ hebben; daar is geen Bier in de kelders, en zo veel Mout „ niet, dat wij een Brouwt maaken kunnen. Hoe zal dat „ gaan, gij behoorde de Brouwerij levendig te houden." „ Goed, antwoorde JAN, ik beloof u, dat ik dezelve leven„ dig zal houden." Daar op ging hij na de Markt, naa dat hij te vooren de knegts belast hadt, dat zij de groote Ketel vol water pompen zouden. Op de Markt gekoomen, kogt hij daar eene partij levendige Endvogels, welke hij liet thuis brengen, dezelve onmiddelijk volgende. Hij begeeft zich ſtraks in de Brouwerij, laat de Mout, die hij nog hadt, in de Ketel ſtorten, en de Vogels daar in zwemmen. Deeze zulks niet gewoon zijnde, vlogen wild en woest door de Brouwerij, en maakten zulk een bijſter geraas en leven, dat zijne Vrouw daar op uit kwam. Zo als hij haar zag, liep hij lagchende na haar toe, en zeide: „ Wat zeg jij, GRIET„ JE? is het nu niet levendig in de Brouwerij?" Schoon de Vrouw niet veel lust hadt om te lagchen, konde zij zich egter, om zijn klugtig bedrijf, en potzige aanſpraak, daar van niet geheel onthouden.

Men begrijpt ondertusſchen, dat hij op deeze wijze niet zeer lang Brouwer konde blijven. Naa verloop van eenige jaaren wierdt hij dan Herbergier; maar dit was insgelijks van geen langen duur; en hij nam het Penſeel, 't welk hij, in hoop van in zijne Herberg eene gemaklijke en vrolijke kostwinning te zullen hebben, weder neder gelegd hadt, op

nieuws

nieuwe in de hand. Men ziet van hem een ſtuk, 't welk hij naderhand aan den Vorst van *Wolfenbuttel* verkogt heeft, waar in een Bruidegom en Bruid, twee oude Lieden, en een Notaris vertoond worden; deeze zijn allen zo natuurlijk in hunne verrigtingen geſchilderd, als of men hen levendig voor oogen hadt, en met die verrigtingen bezig zag. De oude Lieden ſchijnen hunne meening met grooten ernst aan den Notaris te beduiden; de Notaris luistert met veel aandagt naar het geen de oude Lieden hem zeggen, terwijl hij met de pen op het papier gereed is om te ſchrijven het geen zij hem opgeeven. De Bruidegom ſtaat daar bij, en toont zijn misnoegen over de gemaakte ſchikkingen; hij ſchijnt van ſpijt te ſtampvoeten; hij werpt zijn hoed en trouwtekens langs de grond, haalt zijn handen en ſchouders op; hij ziet zijn Bruid van ter zijde aan op eene wijze, die te kennen geeft, dat hij de ſchuld daar van aan de oude Lieden alleen wijt, en zich voor haar ontſchuldigt; de Bruid gelooft dit, maar beklaagt haar verlies, en ſtaat met traanen op de wangen dit toneel droevig aan te kijken.

Even zo natuurlijk en geestig is van hem geſchilderd een jonge opgeſchooten Julfus, ſtaande te huilen. Het ſtuk namelijk verbeeldt een St. Nicolaas-avond, en de jonge Lobbes, die zich gevleid hadt wat lekkers of wat moois in zijn ſchoen te vinden, ziet daar eene roede in ſteeken.

Onder zijne kleiner ſoort van konſtſtukjes vindt men veelen, die uitvoerig naar het leven geſchilderd en niet min geestig van gedagten zijn. Het getal zijner ſtukken is zeer menigvuldig, allen geestig van vinding, het zij hij vrolijke gezelſchappen in Wijn- of Bierkroegen, of andere losſe bedrijven van 's menſchen leven verbeelde; het zij hij zaaken, die een ſtiller beſlag vereischten, als bij voorbeeld een kinderſchool of iets diergelijks, vertoonde. Men ziet daar zijn vluggen geest en zijne geaardheid altoos in; altoos is het ſtukje met eenig grappig bedrijf vermengd. De jongens, bij voorbeeld, grijpen malkanderen in het hair, of de Schoolmeester, die een zottelijk deftige, een ernſtig belagchelijke houding heeft, vertoont de meerderheid van zijn gaven met de plak: terwijl de andere leerlingen door de exemplaare ſtraf

van eenen hunner makkers in vreeze worden gebragt, en eene zeer bedrukte vertooning maaken.

Eene afbeelding van een Kwaakers lijkſtatie, door hem geſchilderd, is zo geestig en potzig van toeſtel, en de wezens zijn zo wonderlijk naargeestig verbeeld, dat men dezelve zonder lagchen niet kan aanzien. Men moet ook van hem erkennen, dat hij het karakteristike, het onderſcheiden der Perſoonen, zeer wel verſtondt, en de fynſte trekken bijzonder net wist uit te drukken. Bij voorbeeld in de Tafereelen, daar Heeren en Boeren bij malkanderen verbeeld ſtaan, behoeft men na de kleeren niet te kijken, om te weeten, wie de eene en andere zijn. Het blijkt ſtraks uit de wijze van ſtaan of zitten, uit de houding en gebaarden, uit ik weet niet welke kleinigheden, wie de eene en de andere zijn.

Men ziet reeds uit het geen wij van de ſchilder- en levenswijze van JAN STEEN gezegd hebben, dat de eene met de andere volmaakt overeenſtemde; en men zal daar van nog nader overtuigd worden, en zien, dat hij ſteeds een hart zonder zorg was, en alles van den vrolijken kant alleen beſchouwde, uit een ander geval, dat men in zijn leven, door HOUBRAKEN beſchreeven, vindt aangetekend. Toen JAN STEEN, na het tweede verloop zijner zaaken, weder aan het ſchilderen was gegaan, vervaardigde hij onder anderen een ſtukje, het welk hij vrij duur verkogt, maar het welk men hem betaalde in goud dat te ligt was. Zijne vrouw de ſomme, die hij daar voor ontfangen hadt, verneemende, hadt wel gewild, dat hij die haar hadt overgegeeven, om de meestdringende behoeften van haar huishouden daar mede te vervullen; maar zij begeerde dit vergeefsch, en hij begaf zich met al dat geld na de kroeg, verdronk daar een gedeelte van, en verloor de reſt met ſpeelen. Hij kwam des niet te min vrolijk en welgemoed thuis: zijn vrouw vleide zich hier door, dat hij het goud, ten minſten voor een gedeelte, nog mogt behouden hebben, en vroeg hem aanſtonds na hetzelve; maar hij antwoordde haar, onder een hartelijk gelagh, dat hij het zelve gelukkiglijk geheel kwijt was. Zijne vrouw bragt hem den ſtaat, in welken zij zich bevonden, onder het oog, en wilde hem doen begrijpen, dat het verlies van zulk eene ſom,

in zulke omſtandigheden, gewisſlijk geen onderwerp van lagchen was; „ Hoe! Vrouw, antwoordde JAN, zoude ik niet „ lagchen! zij meenen, dat zij mij bedroogen hebben, maar „ ik heb hen gefopt; want ik wist dat het goud veel te ligt „ was, en ik heb het hun voor volwaardig uitgegeeven: zij „ zullen morgen, als zij het weder uitgeeven willen, zien, „ dat ik hen te ſlim ben geweest; Ha! ha! ha! hoe zullen „ zij ſtaan te kijken!"

Na den dood van deeze zijne Huisvrouw, trouwde hij eene andere, waar van de vrijaadje al mede in den gewoonen trant van JAN STEEN was, en niet onaartig is te leezen bij HOUBRAKEN (Schouwb. der Nederl. Kunstſchild. D. III. p. 82. enz.) Deeze vrouw was MARYTJE HERCULENS genaamd, en hadt zich geneerd met Schaapshoofdjes, pootjes en dergelijken te verkoopen; welke neering hij haar egter welhaast deedt ſtaken. Deeze MARYTJE plaagde haaren man altijd om geſchilderd te weezen, en wel in haar zondagspak, gelijk men de Portretten gemeenlijk ziet. Maar daar kwam niet van; zo dat de vermaarde Leidſche Konst-Schilder KAREL DE MOOR, die veel aan het huis van JAN STEEN kwam, haar zijn dienst daar toe aanboodt, en haar uitſchilderde. Zij was daar wonder wel mede in haar ſchik, en liet het haaren man zien, die daar ook genoegen in betuigde te neemen, maar zeide, dat daar nog iets aan ontbrak, het welk hij daar zelf aan vervullen zoude. Straks neemt hij het Portret, zet zich tot ſchilderen, en plakte zijn vrouw een grooten hengelkorf met gekookte Schaapshoofden en pootjes aan haar arm; het welk zulk een vreemd Contrast maakte met het zondagspak, dat zij, ſchoon het haar geweldig ſpeet, niet kon naalaten, daar zelve om te lagchen. „ Dit, zeide JAN, ontbrak 'er „ aan, zouden u de menſchen kennen."

Uit alles wat wij gezegd hebben, ziet men derhalven duidelijk, dat het bekende Hollandſche ſpreekwoord, „ Dat is „ een ſtukje van JAN STEEN", niet zonder oorzaak zo algemeen is geworden, en een volkomen grond in 's Mans karakter heeft.

Hij ſtierf in den Jaare 1678, en wierdt door zijne Konst-Broederen begraaven.

STEENBERGEN, eene Baronnij of Heerlijkheid, in het Westlijkſte gedeelte van *Staats-Brabant*, een eigendom, onder de Oppermagt der Algemeene Staaten, van den Stadhouder der Verééнigde Nederlanden, als Prinſe van *Oranje*. Zij beſtaat uit verſcheiden Polders, onder verſcheiden benaamingen, en uit eene Stad van den gemelden naam. 't Een en ander legt in het Noordlijk gedeelte van het Markgraaffchap van *Bergen op den Zoom*. De gezamentlijke Polders, welke de Stad omringen, beſlaan eene uitgebreidheid van ongeveer drie uuren gaans in de lengte, en van één uur gaans in de breedte.

Van ouds was *Steenbergen* eene vermaarde Koopſtad, uit welke men, op *Engeland* en *Deenemarke*, ſterken handel dreef. Ook was zij toenmaals ongelijk grooter dan tegenwoordig; beſlaande, naar men wil, de tegenwoordige ſlegts het tiende gedeelte van de uitgebreidheid, welke zij in haaren bloeienden ſtaat bezat. Een zwaare Brand, in den Jaare 1365 voorgevallen, leide genoegzaam de geheele Stad in koolen, en was oorzaak, vermits veele inwooners van have en goederen berooſd wierden, dat de Koophandel, de bron van hunnen welvaart, zedert van daar verleid wierdt. Zedert herbouwd zijnde, leedt *Steenbergen*, nu en dan, vijandelijke aanvallen, vooral geduurende de Spaanſche beroerten, en wisſelde daar door, etlijke maalen, van eigenaar. In den Jaare 1577 viel zij den Staatſchen Veldheer, den Heer van CHAMPAGNEI, in handen, naa dat dezelve de Hoogduitſche bezetting daar uit verdreeven hadt. Zes jaaren laater gebeurde, niet verre van de Stad, een hevig gevegt, tuſſchen den Hertog VAN PARMA en den Maarſchalk VAN BIRON. In den Jaare 1583 verzekerden zich de Spaanſchen, door verraſſing, van het Stedeken. Een aantal Soldaaten, van de bezettinge van *Breda*, zich in boerengewaat geſtoken hebbende, raakten 'er, onder die gedaante, binnen, en persten den Stedelingen een aanzienlijk rantſoengeld af. Zeven jaaren daar naa wierdt 'er Prins MAURITS meester van, en bleef voorts *Steenbergen* in de magt der Staatſchen, tot in den Jaare 1622, wanneer het, naa een kort beleg, aan LOUIS DE VELASCO bij verdrag overging. Van nieuws kwam de Stad in de magt der Staaten in den Jaare 1629, en is zedert daar in gebleeven.

Steen-

Steenbergen, hoewel klein, is vrij wel verſterkt. In den Wal, die ſlegts een vierendeel uurs in zijnen omtrek haalt, leggen zes Bolwerken, die omringd worden van eene wijde en diepe Graft, die haar water uit den Stroom *de Vlist* ontvangt. Voorts heeft men 'er twee Ravelijnen en eene Kontreſcharp, en buiten dezelve een Kroon- en een Hoornwerk. Voorts zijn in den Wal twee Poorten, de Waterpoort en de Kruis- of Oostpoort. Aan den Zuidkant der Stad, alwaar zij voor deezen meerder uitgebreidheid hadt, ontmoet men, in den grond, nog zeer zwaare fondamenten, en daar boven de Overblijfzels van eene pragtige Poort, eertijds de *Woudſche*, thans de *Oude Poort* genaamd. Het Stadhuis is van een zonderling maakzel, meest naar de Gothiſche bouworde hellende. Het is voorzien van vier Torens, die, waarſchijnlijk, ter verdeediginge der Stad gebouwd wierden. Van ſoortgelijk eene bouworde is ook het huis van den Kommandeur, die het bevel over de Krijgsbezetting voert. De Kerk der Hervormden, eertijds aan den H. SERVAAS toegewijd, vertoont niet veel bijzonders; twee Leeraars verrigten in dezelve den predikdienst: zij ſtaan onder de Klasſis van *Tholen* en *Bergen op den Zoom*. De Regeering beſtaat uit Drosſaard, eenen Burgemeester, zes Schepenen en Sekretaris. De Prins Erfſtadhouder, als Heer van *Steenbergen* en onderhoorige Landen, geniet hier verſcheiden zeer aanzienlijke Voorregten; ook zijn de inkomſten niet gering. Alle de Regeeringsampten worden door hem begeeven. Tot het beroepen van eenen Predikant, moet de Kerkenraad aan hem verlof vraagen, en vervolgens om goedkeuring, naa dat het beroep geſchied is. Hij bezit de Tienden van alle de Landen der Heerlijkheid, welke gerekend worden, ruim twintigduizend guldens te bedraagen. Doch uit deeze ſomme moet hij de Predikanten, Kosters en Schoolmeesters beſoldigen. Tot het invorderen deezer inkomſten houdt de Heer eenen Rentmeester te *Steenbergen*, welke daar van den eenentwintigſten penning trekt. Voorts heeft 'er de Raad van Staate eenen Ontvanger van de Gemeene Lands Lasten, en de Admiraliteit op de Maaze eenige bedienden tot het heffen der inkoomende en uitgaande regten,

STEEN-

STEENDEREN, een Dorp in *Gelderland*, in het Landdrostampt van *Zutfen*, aan den *Yſel*, een uur gaans beneden *Doesburg*, aan den regter oever. Het is een fraai Dorp, midden in 't geboomte gelegen, hebbende Kerk en eenen eigen Predikant, die eenmaal 's jaars, in het nabuurig *Bronkhorſt*, den dienst waarneemt. Het Rigterampt van *Steenderen* bevat verſcheiden Boerſchappen. Viermaalen 's jaars, op het minst, wordt de Gerigtsbank binnen de Stad *Doesburg* geſpannen.

STEENEN. Bij deezen naam waren, van ouds, hier te Lande, de Gevangenhuizen bekend. Te *Leiden* en *Zierikzee*, onder andere, voeren de Stads Gevangenisſen, nog heden, dien naam, met bijvoeging van *'s Graeven-Steen*, om dat zij den Graave, als Heere des Lands, toebehoorden. Den oorſprong deezer benaaminge, zoekt men, veelal, in de gewoonte, om deeze Gefligten van *ſteen* te bouwen, toen nog alle de overige huizen en wooningen van hout getimmerd wierden.

STEENEN-ROELAND. 't Geen de Heer J. WAGENAAR, aangaande de van ouds, ook hier te Lande, *Roelandsbeelden* heeft aangetekend, zullen wij hier overneemen. „ De Markten ſtonden, hier te Lande en elders, al van ouds, onder „ de bijzondere beſcherming van den Vorst. — Men plagt, „ van deeze beſcherming, en van de veiligheid der Markt, „ hier te Lande, veeltijds, kennis te geeven, door het opregten van *Kruiſen*, aan 't begin en 't einde der Marktplaatſen, 't welk, nog tegenwoordig, hier en daar, en, „ onder anderen, in den *Haage* en in de *Beverwijk*, in gebruik is. In *Duitſchland*, duidde men het zelfde aan, „ door het opregten van houten of ſteenen gewapende beelden, *Roelandsbeelden* genaamd, naar den beroemden Krijgsman ROELAND, die, ten tijde van KAREL DEN GROOTEN, „ leefde, en van wiens dapperheid de Monniken wonderen „ verdagt hebben. En 't is mij" (dus vervolgt de Hiſtorieſchrijver) „ ten hoogſte waarſchijnlijk, dat de bekende Amſterdamſchen *Steenen Roeland*, die, in den ſloep van een

„ oud

„ oud gebouw, op den Nieuwezijds-Voorburgwal, over de „ Kolk, ſtaat, tot zulk een einde, is opgeregt. 't Beeld is „ gehamaat, en heeft, zo 't ſchijnt, eertijds, een opgeheeven „ Zwaard in de hand gehad. En 't is bekend, en nog aan „ eenige tekenen te merken, dat 'er, oudtijds, eene Markt „ langs de Weſtzijde van den Nieuwezijds-Voorburgwal, „ van de Molſteeg tot aan de Dirk van Haſſeltsbrugge, ge- „ weest is. Veelligt, heeft deeze Markt zig verder, en tot „ aan de plaats, daar 't beeld ſtaat, uitgeſtrekt. — De oudſte „ opdragtbrieven van het huis, in welke ſtoep, het *Roelands-* „ *beeld* ſtaat, zeggen, zo mij berigt is, alleenlijk, dat het „ huis, van ouds, *Steenen Roeland* genaamd was: waar uit „ blijkt, dat het beeld 'er al zeer vroeg geſtaan heeft." Tot dus verre de Heer WAGENAAR; waar bij wij alleenlijk hebben te voegen, dat, zints het overlijden van den geagten Hiſtorieſchrijver, immers zedert de uitgave van zijn *Amſterdam*, het *Roelandsbeeld* weggenomen, en alzo ook dit gedenkteken der overoude tijden vernietigd is.

Zie J. WAGENAAR, *Beſchrijving van Amſterdam.*

STEENHOVEN. (KORNELIUS) Bekend zijn de geſchillen, onder de Roomschgezinden, in den aanvang deezer Eeuwe, hier te lande ontſtaan, tuſſchen de Aanneemers van de Bulle *Unigenitus*, dat zijn de Voorſtanders van het Pauslijk gezag en de Aanhangers van den vermaarden JANSENIUS. Het zogenaamde *Utrechtſche Kapittel* hieldt het met de laatſten. De Aartsbisſchoplijke Stoel, door het overlijden van zijnen voorgaanden bezitter, viel ledig in of omtrent het Jaar 1725. Toen verkoos het Kapittel den gemelden KORNELIUS STEENHOVEN, met oogluiking der Regeeringe, tot Aartsbisſchop, en gaf 'er kennis van aan het Roomſche Hof, met ootmoedig verzoek om bevestiging op deeze verkiezing. Doch dit Hof, misnoegd op het Kapittel om deszelfs verkleefdheid aan de gevoelens van JANSENIUS, die voor Ketterij of afvalligheid wierdt aangezien, zondt geen antwoord. Ook andere Hoven toon-

toonden hun misnoegen over de ſtoutheid der *Utrechtſche* Geeſtlijkheid, als welke zich, naar hun inzien, tegen 's Pauſen oppermogend gezag hadt durven aankanten. De Raad van *Venetie*, in 't bijzonder, koos de zijde van den H. Vader, en deedt, door zijnen Gezant in *'s Hage*, eene Memorie inleveren, bij welke de Algemeene Staate verzogt wierden, met hun hoog gezag tuſſchen beiden te treeden, en de Utrechtſche Geeſtlijkheid tot de gehoorzaamheid aan haaren Geeſtlijken Herder, den Paus, te rug te brengen. Dikwijls en op onderſcheidene tijden herlazen wij het antwoord, 't welk Hun Hoog Mogenden den Venetiaanſchen Gezant te gemoete voerden. Gaarne gunnen wij hetzelve hier eene plaats, naardien de beginzels van Godsdienſtige Vrijheid en Verdraagzaamheid, welke hetzelve ademt, nooit te veel herhaald, tot eere en luister van derzelver Voorſtanders, en overeenkomſtig met den aart en inhoud des redelijken Euangeliums, nimmer diep genoeg kunnen worden ingeprent. „ In Godsdienſtige zaaken" (deeze merkwaardige taal voerden toen Hun Hoog Mogenden) „ en die de Kerkentugt betreffen, moet de overtuiging „ alleen plaats hebben, zonder den minſten dwang. 't Staat „ elk vrij, in zaaken van Godsdienst, te gelooven, 't geene „ hij oordeelt bekwaam te zijn, om de Zaligheid te verwerven. Wij oordeelen" (vervolgt het antwoord) „ dat onze „ Godsdienst de beste is, en wij wenſchen, dat alle onze „ Onderdaanen zig 'er aan onderwierpen; maar wij willen „ niemand daar toe dwingen. Elk belijde zodanigen Godsdienst, als hij den besten oordeelt; mids dat hij zich maar „ als een goed en getrouw Onderdaan gedraage. Op deezen „ voet gedoogen wij de Roomsch-Katholijken, zonder ons „ met hunne bijzondere geſchillen te bekrenken. Wij kunnen „ ons gezag, volgens de onverbreekelijke Grondwetten van „ ons Gemeenebest, niet gebruiken, om die geſchillen te beſlegten. Veel min kunnen wij gedoogen, dat men een „ vreemd gezag zou aanwenden, om iemand te verpligten, „ tot het verlaaten van zijne gevoelens, of tot eene blinde „ onderwerping aan hem, dien men den naam van Opperſten „ Herder geeft. Wij zijn verpligt, de eene partij, zo wel „ als de andere, tegen de vervolging te beſchermen; en nooit

„ kun-

„ kunnen wij toeſtaan, dat het Roomſche Hof, in onze „ Staten, eene onbepaalde magt oeffene."

Zie *Europ. Mercurius* 1725.

STEENS, gemeenlijk, onder de Landzaten, *Stiens* genaamd, een Dorp, in *Friesland*, in het Kwartier van *Oostergo*, onder de Grietenij *Leeuwerderadeel*, in welke het, de zevende plaats op de lijst der Dorpen bekleedt, en negenënzestig Stemmen uitbrengt. Het is een fraai en welvaarend Dorp, voorzien van verſcheiden fraaie Burgerwooningen en eene zindelijke Kerk, met een zwaaren Toren. In de Roomſche tijden was het Gebouw aan S. VITUS toegewijd. In en omtrent dit Dorp lagen, bij ouds, veele aanzienlijke Adelijke Staten. Onder de gedaante van deftige Boerderijen, zijn eenige daar van, heden ten dage, nog in weezen.

STEENSEL, een Dorp, in de Meijerij van *'s Hertogenbosch*, voorzien van eene Gereformeerde Kerk, naast welke een hooge en dikke Toren ſtaat, welks Klok den naam heeft van een zeer helderen klank te geeven, en op den affland van meer dan een uur gaans te kunnen gehoord worden. De Hervormde Leeraar, welke hier predikt, neemt ook te *Eersel* en *Duisſel* den gewijden dienst waar. *Steensel* wordt voor het juiste middelpunt des Kwartiers van *Kempenland* gehouden.

STEENWYK, eene kleine, doch reeds van overoude tijden bekende Stad, in *Overijsſel*, in het Landdrostampt van *Vollenhoven*, niet verre van de Frieſche grenzen, aan het water *de Aa*, 't welk, een weinig dieper landwaarts, in de Velden ontſpringt, en zich in de Zuiderzee ontlast. Zeer vermaard is deeze Stad, uit hoofde der belegeringe, welke zij, in den Jaare 1580, van den Graave VAN RENNENBERG doorſtondt. De Graaf was thans Stadhouder van *Friesland*, van wegen den Koning van *Spanje*, wiens belangen hij ijverig was toegedaan. Na eenige Krijgsverrigtingen in dien oord, ſloeg hij, op

den

den achttienden October des gemelden jaars, het beleg om de Stad. De Staaten van de nadere Vereeniginge, merkende waar het op gemunt was, hadden vooraf den Hopman KORNPUT met zijn Vaandel derwaarts gezonden; tegen den zin der Stedelingen was het hem gelukt, 's daags te vooren daar binnen te koomen. Vooraf hadt hij zijne knegten, bij eede verpligt tot de belofte, dat niemand, op doodſtraffe, van overgave zoude ſpreeken, voor dat zij hunnen Beveelhebber daar van zouden hooren reppen. Nog eenig ander volk kwam daar binnen, nevens eenige voorraad van buskruid en andere noodwendigheden, waar van men, tot nog toe, ſchaars voorzien geweest was. De magt des vijands beſtondt uit twaalfhonderd Ruiters, en zesduizend Knegten. *Steenwijk*, daartegen, hadt een vrij goeden aarden Wal, met eene borstweering van vijf voeten dik, doch zonder ſtrijkweeren. De Graft, daar rondsom, op verſcheiden plaatzen ondiep, was op haar breedſte vijftig voeten. Men telde 'er zeshonderd Soldaaten, en omtrent zo veele weerbaare burgers, doch onder deeze weinig meer dan vijftig, die men vertrouwen durfde. Grof Geſchut hadt men 'er niet, en ſlegts twaalf of veertien paerden. Ook was 'er geen Stadvoogd: zo dat de Hoplieden gezamentlijk het bewind op zich namen, met overleg van den Burgemeester. Deeze beraamden verſcheiden keuren, onder andere, op het ſpaaren van buskruid en eetwaaren; op de krijgstucht onder de Soldaaten, op dat deeze den burger niet zouden lastig vallen; als mede tegen het gevaar van brand, om welken te verhoeden, zij gebooden, hooi, turf en verdere brandſtoffen in de opene lucht te leggen, en de Huizen, met ſtroo gedekt, naast de Vesten, af te breeken. Men zou geene uitvallen doen op halve kans, om alzo het Volk te ſpaaren, en den vijand de gelegenheid te beneemen, om uit gevangenen aangaande de geſteldheid der Stad onderrigt te worden. Onder dit alles, en na dat men uit eenige gevangenen de aanſtaande komst van RENNENBERG voor de Stad, vernomen hadt, dreeven de Wethouders, van eenige Hoplieden geſterkt, men moest om ontzet ſchrijven; daar KORNPUT zich ernſtig tegen kantte, drijvende dat men alleenlijk den ſtand der zaaken moest vertoonen, en voorts de zorge

der

der Staaten aanbevolen laaten. 'Er ging evenwel eenig ſchrijven af, 't welk KORNPUT ernſtig wraakte, als zullende hetzelve, meende hij, dienen om burgers en ſoldaaten, door hun twijfeling aan hun vermogen in te prenten, dies te onvermogender te maaken. Vestingen, zeide hij, bouwde men, niet om op den eerſten opeisch of aanval geruimd te worden, maar om des vijands loop te ſchorzen en tijd ter verzamelinge van kragten te winnen. Daar deeze moedige taal, hoewel misbaagelijk in ſommige ooren, bragt hij eenige morrers tot zwijgen, en kreeg anderen op zijne zijde.

Intuſſchen hadt de vijand eenig voordeel behaald in de *Kuinder*, een Vlek niet verre van *Steenwijk*, en aldaar buit gemaakt een Vaandel, 't welk hij, aan een paerdeſtaart gebonden, onder het geſchal van Trompetten, ſpotswijze, rondom de belegerde Stad ſleepte. De belegerden, hier door getergd, trokken ter Westerpoort uit, en ſtaken den brand in eenen molen; 't welk de beleggers hun betaald zetten, met het aanvoeren van een ton, gevuld met teer, zwavel en ſtroo, tegen de Hamey van de Geestpoort, welke ſchielijk vuur vatte. Een Romeinsch ſtuk pleegde, bij deeze gelegenheid, zekere Brouwerszoon, AERT VAN GRONINGEN genaamd. Nedergedaald van de Vest, langs eenen ladder, en voorts zwemmende over de Graft, met een lederen Brandemmer tuſſchen de tanden, rukt hij de brandende ton om verre. Thans, onder een hagelbui van musketſchooten, meermaalen af en aangaande om water te ſcheppen, gelukte het hem, den brand te blusſchen: waar naa hij over de Graft zijnde te rug gezwommen, ongekwetst den Wal beklom, alwaar hem KORNPUT, onder welken hij diende, voor zijne kloekmoedigheid, met een greep Daalders begiftigde. Dien zelfden avond vervoegde zich een Hoogduitsch Soldaat voor de Hamey van de Waltpoort, om 'er, onder een ſchrikwekkend misbruiken van Gods naam, de vuilſte ſmaadredenen tegen de Staaten uit te braaken. Waar tegen een Soldaat van binnen, dit hoorende, zijn Musket, in 't donker, op het geluid aanleide, met dat gevolg dat hij den ſchelder juist in den gaapende mond trof. „ 't Welk", (ſchrijft HOOFT) „ blijkende aan 't dooden „ lichaam, in de Stadt geſleept teegbens dank zijner menge-

„ zellen, dit ſtraffen van 't lidt dat gezondight had, voor „ eenen ſlagh der Heemelſche handt deed aanneemen."

Op den zevenëntwintigſten van October kwam RENNENBERG in eigen perſoon voor de Stad, en deedt ſtraks dezelve opeiſchen. Men antwoordde met beſcheidenheid, dat men de Stad voor den Koning van *Spanje*, onder het beſtuur der Staaten en den Prinſe VAN ORANJE bewaarde. Om welk antwoord te ſchraagen, de burgers vlijtig de hand ſloegen aan het opwerpen van verſchanzingen, tegen het grof geſchut der belegeraaren. In het begin van November geluke het den Stedelingen, in eenen uitval, met omtrent vijfkig man, eenentwintig vijanden te verſlaan en drie gevangenen na binnen te voeren. Op raad van KORNPUP maakten zij daar naa eenen aanvang, met het leggen van eene Kade, en eenen bedekten weg daar beneden, rondom de Graft der Stad. Van den anderen kant begonnen de belegeraars der Stad met gloeijende Kogels te beſchieten: eene nieuwe uitvinding, waar van men, toen vijf jaaren geleeden, in het beleg van *Dantzig*, door den Poolſchen Koning STEFEN BATHOR, de eerſte proeve hadt genomen. Alzo de bovengemelde brandkeuren niet behoorlijk waren in agt genomen, zag men ſtraks, aan verſcheiden oorden, de vlammen opgaan. Deeze, geſterkt door een ſtijven Oosten wind, leiden, wel haast, zeventig Woonhuizen en eenige volle Schuuren, bedraagende te zamen het twaalfde gedeelte der Stad, in koolen. Deerlijk was nu de toeſtand der belegerden, in 't midden van den vernielenden brand van binnen en den dreigenden vijand van buiten. Burgers en Soldaaten, gehard en geſtijfd door het voorbeeld en de redenen der Hoplieden, ſtonden pal tegen het dreigende gevaar, en wierden gelukkiglijk den brand meester. Nog dien zelfden avond deedt RENNENBERG de Stad opeiſchen. Hopman PLAAT, die de boodſchap ontving, verworp deezen eisch, met bevel aan de boden om zich ſtraks van daar te maaken, zo zij zich huns toevens niet beklaagen wilden. Het behoud der Stad was thans deeze bruskheid, daardien de vijandlijke eisch, indien dezelve thans overwoogen ware, gewisſelijk bij de meerderheid bijval zou ontmoet hebben: te meer, daar PLAAT zelve niet zeer vast in zijne ſchoenen ſtondt; gelijk bleek, 'ſan-

deren-

derendaags, toen hij de morrende burgers toeviel, en dreef dat des vijands voorſtel wel overweeging waardig was. KORNPUT, daartegen; met zijne gewoone rondheid, verklaarde, van geene levering der Stad te willen hooren, noch om lief of leed daar toe verſtaan. Met veele moeite haalde hij nog andere Hoplieden tot zijn gevoelen over, en deedt hij dezelve bij handtasting belooven, dat niemand, 't en zij in den hoogſten nood, van overgave reppen zoude. 's Anderendaags zag men de beginzels eener gevaarlijke muiterije, onder de burgers en ſoldaaten, die gezamentlijk, in merkelijken getale, na de Markt ſtreefden. KORNPUT, van eenige Hoplieden en gewapenden verzeld, begeeft zich derwaarts; en brengt den misnoegden hoop in zo verre tot reden, dat veelen afdroopen, en allen zweegen; op eenen Vleeschhouwer na, die zich verſtoutende te vraagen, hoe 't 'er ten laasten gaan wilde, als men niet meer zoude te eeten hebben; van den moedigen Hopman tot antwoord kreeg, *in lang nog dus geen nood te zijn. En* (dus beet hij hen verder toe) *als het daar op aankoomt, zo willen wij dij, bouwicht, eerst opvreeten.* Hier door ontzonk elk de muitensmoed, en ſtreek men na huis.

Meermaalen beproefde vervolgens de vijand het middel, om de Stad in brand te ſchieten; waar tegen men, van binnen, op zijne hoede was door vlijtige burgerwagt, ook van vrouwen en kinderen, in elke ſtraat en huis. Zonderling is het, dat zo veele Kogels, als de belegerden telkens ſchooten, niet meer dan twee der Stedelingen aan den lijve kwetſten. Eene van deeze was eene dienſtmaagd; haar trof een Kogel in den middel, terwijl zij bezig was met een bed te ſchudden. Gebrek aan geld, om de Soldaaten te betaalen, begon zich eerlang te openbaaren. Veele Hopluiden ſloegen daarom het middel voor, om nieuwe penningen te munten. De Wethouders verklaarden zich daar tegen, maar deeden eenen ſtempel van het Wapen der Stad, 't welk een Anker is, op de oude penningen ſlaan, en verhoogden daar door dezelve tot de dubbele waarde. Gebrek aan geld, welk ook in 's vijands Leger heerschte, veroorzaakte alhaar moedeloosheid, die de belegerden tot menige voordeelige uitval behoe-

digde, in eenen van welke Hopman PLAAT wierdt dood geſchooten.

Tot het ontzet der Stad, waar omtrent, van den kant der belegerden, eens en andermaal, aanzoek was gedaan, wierdt eindelijk beſlooten bij die van de nadere Vereeniginge, om reden, dat hoewel *Steenwijk* op zich zelf van klein belang was, de Stad, nogthans, als de *Sleutel* van *Friesland*, *Vollenhove* en *Drenthe* moest worden aangezien. De Schotsman JOHAN NORRITS, thans tot den Staaten Veldheer gekoozen, ontving, onder andere last, om het ontzet te bewerken. Met eene talrijke Krijgsmagt derwaarts op weg geſlagen, en na een aanmerkelijk voordeel op de belegeraars behaald te hebben, gelukte 't hem, eenen ſtandaart, op den vijand bemagtigd, nevens troostende brieven, den belegerden toe te ſchikken, en, 't geen meer afdeedt, ruim zevenhonderd ponden buskruid, gedragen van veertig ſoldaaten, die, door wegwijze boden, uit de Stad gekoomen, begeleid, bij nacht veilig binnen kwamen. Op het Buskruid volgden eerlang, zestienhonderd guldens, in goudgeld, tot betaaling van het Krijgsvolk.

Aldus liep het Jaar 1580 ten einde. Op den eerſten dag des volgenden jaars ſtelde RENNENBERG eenen Krijgslist te werk, die, bijkans, de Stad hem in handen hadt geleverd. Om de belegerden te mompen met de komst van ontzet, en een dikken mist te baate neemen, deedt hij de zijnen den Engelſchen en Hollandſchen tromſlag naabootzen. Tot zo verre gelukte hem deeze list, dat de belegerden, op het geluid af, reeds na buiten trokken. Tot zijn ongeluk klaarde de mist eensklaps op, en vertoonde zijne Ruiters en Knegten in een helder licht. Onbeſchadigd weeken thans de uitgetrokkenen na binnen, niet evenwel, zonder alvoorens eenigen der Rennenbergſche te hebben afgemaakt. Weinige dage daar naa zondt RENNENBERG, van nieuws, eenen Trompetter ſtedewaarts, met ſchriftelijke aanbieding van genade voor de laatſte maal, indien zij zich opgaven; zullende hij anders het uiterſte te werk ſtellen. Lang raadpleegde de Wethouderſchap over dit ſchrijven; 't welk de Hoplieden verveelende, hen mondelings deedt antwoorden, *den Staaten en den Prinſe van*

Oran-

Oranje te willen getrouw blijven; de Graaf mogt doen 't geen hij niet laaten konde. Intusſchen was de Veldoverſte NORRITS tot *Steenwijkerwolt* genaderd, verſloeg aldaar een goed getal vijandelijke Ruiters, en ſtak den brand in de huizen. Bij het bulderen van het ſchieten, en het zien opgaan der vlammen, was 'er nu geen houden meer aan de belegerden. Verzameld op de markt, ſtortten zij aldaar op de knieën hun gebed tot God, om eenen goeden uitſlag, en ſtreefde voorts de helft der bezettelingen ter poorte uit, en op den vijand los, met welken zij ſpoedig handgemeen wierden, met genoegzaam even groot verlies aan beide zijden. Drie Hoplieden, in 't begin van Februarij, op de Markt wandelende, zagen drie Veldhoenders op hen toe vliegen, en greepen 'er ieder een van met de hand. Dit zag men aan voor wat wonders. KORNPUT, van de bijgeloovigheid der menigte zich bedienende, liet hierop het gerugt loopen, dat het vangen der drie dieren eene aankondiging was, dat de Godlijke Drieëenheid, naa verloop van drie weeken, de Stad zoude ſpijzigen: eene voorſpelling, die, tot hert der Stedelingen, inderdaad vervuld wierdt.

Terwijl de ontzetters en belegeraars, door geduurige ſchermutzelingen, elkander vermoeiden en afbreuk deeden, begon het, van binnen, met mondbehoeften, zeer ſchraal om te koomen. Op den negentienden van Februarij vervoegden zich ten Stadshuize wel tweehonderd perſoonen, voor hun zelven en hun gezin brood eiſchende; met een weinig lieten zij zich te vrede ſtellen. Op den middag van dien zelfden dag liepen twee Burgers en drie Krijgslieden tusſchen de Schanzen en Schildwagten des vijands door, tot aan eenen Schans der ontzetteren, onder menigen Kogel, die op hen geſchooten wierdt. Dit wees NORRITS den weg, om de Stad te helpen. Den volgenden morgen, ten zeven uure, zondt hij de vijf mannen te rug, nevens een deel ſoldaaten, geladen met buskruid, driehonderdvijfſtig brooden, en honderdvijfſtig zoetemelkskaazen, met lonten zamengebonden. Deezen voorraad worpen ze neder binnen de brug over de *Aa*, en draafden voorts, al ſchermutzende tegen den vijand, die te laat op was, te rug na het Leger, met verlies van ſlegts een enkel man,

Norrits naderde allengskens, met zijne Schanzen, zo digt aan den Schans der Stedelingen, dat hij nu met deeze, in gevolge eene ſchranderen vonds van KORNPUT, verſtand konde houden. KORNPUT, naamelijk, hadt tweepondige looden Kogels verzonnen, met een gat ter wederzijde, dienende om in 't een eenen brief, in 't ander eenige brandbaare ſtoffe te ſtoppen, op dat ze, over en weder geſchooten wordende, aan de Vrienden door vlam of rook gemeld konden worden. Door dit middel kon de Hopman met den Veldheer eene ſoort van mondgeſprek houden, en zij over en weder hunne gedagten melden. Naa hevige ſchermutzelingen, bij welke ook veele Stedelingen tegenwoordig waren, en een goed deel volks aan weerkanten ſneuvelde, gelukte het NORRITS wederom de Stad te ſpijzigen van Mond- en Krijgsbehoeften; 't welk den moed der belegerden teſkens deedt rijzen, doch dien van RENNENBERG even laag daalen, vermits hij den ſpijt hadt moeten lijden van te duſden, dat de Stad, daar hij 't zag, tweemaal nieuwen voorraad binnen hadt gekreegen. Dit deedt hem op den aftogt bedagt zijn, en het beſluit, daar toe genomen, in den nacht voor den drieëntwintigſten Februarij met 'er daad volvoeren. Bij het aanbreeken van den dag was 'er geen vijand meer te beſpeuren, in wiens legerplaats de Stedelingen, na buiten zijnde getrokken, geen kleinen buit bemagtigden. Van wegen de Staaten wierdt nu de Stad van al het noodige rijkelijk voorzien.

Gelukkiger dan RENNENBERG, ſlaagde, in 't volgende jaar, VERDUGO, of liever diens Overſte Luitenant TASSIS, in eenen aanſlag op *Steenwijk*. Zeker landman, uit misnoegen op de Staatſchen, of uit eenige andere oorzaak, hadt zich bij VERDUGO laaten aandienen, en, onder verpanding van zijn hoofd, hem beloſte gedaan, de Stad in zijne magt te zullen leveren. VERDUGO, de volvoering van het ſtuk den Overſte TASSIS hebbende aanbevolen, liet zich deeze, met eenige Hoplieden en zes of achthonderd Knegten en twee Kornetten paerden, op eenen tijd als de bezettelingen van *Steenwijk* op eenen aanſlag uit waren, 's nachts voor den zeventienden September des Jaars 1582, door den gemelden boer tot bij de Oostpoort leiden. Hier was de Graft waadbaar, alzo men, bij

het

het uitdiepen van dezelve, verzuimd hadt, den grond genoeg af te ſpitten. De Soldaaten, gaande tot den middel door het water, bragten de Ladders over; en dezelve geregt hebbende, beklommen ze de Vest, eer de Wagt 'er iets van vernam. Eene Vrouw, die ze 't eerst gewaar wierdt, riep den waakeren toe, men moest den trommel roeren, alzo men den vijand binnen hadt. De waakers vatten het geweer, doch merkende dat het te laat was, ſlooten zij het Stadhuis, tot negen uure, wanneer zij het overgaven, met beding van vrijen uitgang. Veele andere Soldaaten hadden de vlugt genomen. De Stad wierdt geplonderd, en de burgerij op zwaar losgeld geſteld.

Tot in den Jaare 1592 bleef nu *Steenwijk* in de magt der Spaanſchen, die hetzelve, in den tuſſchentijd, aan de landzijde, merkelijk verſterkt hadden. In het einde der maand Maij des gemelden jaars ondernam Prins MAURITS eenen aanſlag op de Stad, met een Leger, ſterk tuſſchen de acht en negenduizend man. De bezetting beſtondt uit duizend Knegten en zestig Ruiters. MAURITS zelve, en Graaf WILLEM LODEWYK VAN NASSAU, Stadhouder van *Friesland* en *Groningen*, woonden het beleg bij. In het maaken van de Loopgraaven wierden de belegeraars dikwijls verijdeld, door de uitvallen der belegerden, welke, ondanks het geweldig en aanhoudend ſchieten van buiten, naar geene voorſlagen tot een Verdrag wilden hooren, zelf niet naa dat de Staatſchen den buitenſten Wal reeds vermeesterd, en de Graft gedempt hadden. Hun moed wakkerde nog meer, zints de aankomst van driehonderd man, hun door VERDUGO toegezonden. Intusſchen zette MAURITS, uit vreeze voor ontzet, het beleg ijverig voort, en deedt, in den aanvang van Julij, onder de Bolwerken twee Mijnen ſpringen; die, egter, weinige ſchade deeden. Meer leedt de Stad van het geweldig vuuren, 't welk daar op volgde, waar bij verſcheiden Bevelhebbers der Bezettinge ſneuvelden. Van binnen bleef men daar tegen niet ſchuldig. Van de Kogels, welke men ginds en herwaarts zondt, vloog Prinſe MAURITS een door de linkerwang. De Stadvoogd, intusſchen, de hoop op ontzet verlooren geevende, gaf eindelijk de Stad over, op den vijfden Julij, die

vervolgens, van de zwaare ſchade, gedunrende het beleg bekoomen, herſteld en merkelijk verſterkt wierdt. Van nieuws ware bijkans *Steenwijk*, in den Jaare 1597, in de Spaanſche magt gevallen, door eenen welberaaden aanſlag. Reeds hadden de Spanjaards den Wal beklommen, en toeſtel gemaakt om aan verſcheiden oorden ſtorm te loopen. Doch de wakkerheid der bezettinge deedt den toeleg te leur loopen, en den vijand, met merkelijk verlies, te rug wijken. Nog eens, en tot heden toe, voor 't laatst, wierdt *Steenwijk* aan den Staat ontweldigd, in den Jaare 1672, door de *Munſterſchen*, welke daar van meester bleeven tot in de maand October des volgenden jaars, wanneer zij, na het vertrek der Franſchen uit de Verëénigde Gewesten, te raade wierden, nevens andere Plaatzen, ook deeze Stad te ruimen.

De laatſte openbaare gebeurtenis, *Steenwijk* in 't bijzonder raakende, in de geweldige beweeging, in den Jaare 1750 aldaar voorgevallen, en overwaardig, wegens de omſtandigheden, welke haar voorafgingen of verzelden, hier door ons verhaald te worden. In een geloofwaardig Geſchrift ontmoeten wij de volgende bijzonderheden.

PETRUS HOFSTEDE, thans Profeſſor Honorarius en Predikant te *Rotterdam*, in Maij des Jaars 1745, van *Steenwijk* na *Oostzaandam* zijnde beroepen, gaven eenige Leden des Kerkenraads, terſtond na 's Mans vertrek, in bedenking, of het niet geraaden ware, ſtraks over te gaan ter vervulling der open gevallene plaatze. Dit wierdt afgekeurd door twee Ouderlingen, tevens Leden der Regeeringe, met bijvoeging dat de Magiſtraat insgelijks dus van gevoelen was. Dit niettegenſtaande wierdt, bij de overige zeven Leden, goedgevonden, aan de Regeering kennis te geeven, dat de Kerkenraad ſpoedig zou overgaan tot het maaken van eene Nominatie. Eenige Afgevaardigden, met dit beſluit op het Stadhuis verſcheenen, ontvingen tot antwoord, dat men, om gewigtige redenen, tot nog toe geene Handopening konde geeven; waar op de Afgevaardigden hernamen, niet zo zeer gekoomen te zijn om Handopening te verzoeken, als om kennis te geeven van het maaken van eene Nominatie, waar toe zij zich beriepen op zekere Conventie van den eenendertigſten Maij des Jaars

1650,

1650, volgens welke *de Kerkeraad, tot eene Nominatie willende treeden, zulks naar oudergewoonte eerst aan de Magistraat zal te kennen geeven.* De reden van deeze handelwijze des Kerkenraads, was, om dat men hadt ontdekt het voorneemen der Regeeringe, om den Dienst, waarschijnelijk voor eenigen tijd, door eenen Proponent te doen waarneemen; 't welk men meende te kunnen verijdelen, door zich te bedienen van de letter der Conventie. En, in de daad, men tradt eerlang tot het maaken van eene Nominatie van acht, vier en twee personen, uit welke, in Februarij des Jaars 1746, wierdt beroepen JOAN GERHARD HILLERS, Predikant te *Anlo*, in *Drenthe*; alles in weerwil der Regeeringe, en van twee Leden des Kerkenraads, die zo tegen de Nominatie als het beroep protesteerden, en 't een en ander voor onwettig verklaarden, als geschied zonder vooraf Handopening verzogt te hebben.

Kort daar naa ontboodt de Regeering den Kerkeraad op het Stadhuis, en gaf aan denzelven te verstaan, dat de tegenwoordige inkomsten der Kerkelijke goederen niet toereikende waren tot een behoorlijk Traktement van een tweeden Leeraar: waarom de Heeren hadden beslooten, den dienst, bij voorraad, voor een jaar, door eenen Proponent te doen waarneemen; verzoekende ten dien einde hun behulpzaam te zijn in het zoeken na een bevoegd voorwerp. Doch hier naa hadt de Kerkeraad geene ooren. Integendeel leverde dezelve een Vertoog in, om te bewijzen de noodzaaklijkheid van het beroepen van een tweeden Leeraar, in eene Gemeente, bestaande uit meer dan elfhonderd Ledemaaten. Hier op volgde een nader Voorstel van de Magistraat aan den Kerkeraad, waar bij dezelve verklaarde, in gevalle de Kerkeraad vermindering van verpondinge der Kerkelijke Landerijen bij 's Lands Staaten konde bewerken, genegen te zijn mede te werken tot het beroepen van een Predikant, op de gewoone Wedde van zevenhonderd guldens.

De Leden des Kerkenraads, duidelijk bemerkende, zonder tusschenkomst van hooger hand, hun oogmerk niet te zullen bereiken, vervoegden zich aan den gewoonen Landdag, in Maart te *Zwolle* vergaderd, met een Verzoekschrift om de

goedkeuring van het uitgebragte beroep op den perſoon van D. HILLERS, en de Regeering van *Steenwijk* te willen ordoneeren, hier toe ingelijks te bewilligen, op het gewoone Traktement. 's Lands Staaten dit Verzoekſchrift hebbende geleezen, beſlooten nader berigt in te neemen bij de Magiſtraat van *Steenwijk*; die ſtraks daar op Ridderſchap en Steden diende van nader Berigt, behelzende een uitvoerig betoog van het wederregtelijke van het gedaane beroep. De Advokaat VAN MUIDEN, in wiens handen de Papieren, door hunne Edelmogenden, geſteld waren, verklaarde zich voor de Regeering, en ſtelde den Kerkeraad in het ongelijk.

Dus andermaal het pleitgeding verlooren hebbende, liet, egter, de Kerkeraad den moed niet zakken. Na thans handopening verzogt te hebben, maakte zij eene Nominatie, en beriep uit dezelve den voorgemelden D. HILLERS. De Regeering keurde, in de daad, deeze beroeping goed; doch niet kunnende beſluiten, den Kerkeraad in alles ten wille te zijn, zondt zij eenen brief aan den beroepenen Leeraar, waar bij zij kennis gaf, dat zijne Wedde was geſteld op vijfhonderdzestig guldens, en hij de kosten van zijne overkomst voor zijne eigen rekening moest neemen. Dit was oorzaak dat de Heer HILLERS voor het beroep bedankte.

Men tradt nu wederom tot het maaken van eene nieuwe Nominatie, bij het overleveren van welke de Regeering verklaarde, dat haar genoegen zou geſchieden, indien men vervolgens, bij de vermindering en de beroeping, agt gave op D. DE BLANCHE, van *Scherpenzeel*. Doch 't viel anders uit; men vondt zijnen naam niet op het Tweetal: weshalven hetzelve bij de Wethouderſchap wierdt afgekeurd. Hoog liepen vervolgens de oneenigheden tuſſchen de beide Vergaderingen. De Kerkeraad vervoegde zich, met een Smeekſchrift, bij de Staaten van het Gewest, om de goedkeuring van het Tweetal. De Regeering diende daar op van nader Berigt, 't welk gevolgd wierdt van een Tegenberigt des Kerkeraads. Deeze Geſchriften, nevens eene Contra-Salvatie van de Magiſtraat, wierden vervolgens geſteld in handen van twee bekwaame Regtsgeleerden. Te wijdloopig zijn deeze ſtukken, om op derzelver inhoud te blijven ſtilſtaan; alleenlijk merken wij aan,

aan, dat voor de uitſpraak der Advokaaten de Kerkeraad wederom in 't ongelijk geſteld wierdt.

Van nieuws tradt men hierop tot het maaken van eene Nominatie, die, even als de voorgaande, eene reeks van oneenigheden en onderhandelingen naasleepte. De Regeering prees wederom D. LE BLANCHE aan, en verzogt dat op zijn Eerw. inzonderheid agt zou geſlagen worden. Naa een vervoelend over en wederhandelen, wierdt men 't eindelijk eens, dat de gemelde Leeraar, op het Tweetal des Kerkeraads, als een derde zou gevoegd worden.

Dus ſtonden de zaaken op den zevenëntwintigſten Junij des Jaars 1748, en alzo ruim drie jaaren, zedert de plaats was opengevallen. Tot nog toe was de twist gevoerd alleen tusſchen de Regeering en den Kerkeraad, zonder dat anderen daar in onmiddelijk deel hadden genomen. Thans wierdt het geſchil algemeener; dit ontſtondt voornaamelijk uit de geſteldheid der Stad, waar door veele Burgers meer of min openlijk de zijde des Kerkeraads koozen. Te weeten, men hadt opgemerkt, dat de Stedelijke geldmiddelen in een zeer agterlijken ſtaat waren, en, egter, veele penningen aan weinig nut doende uitgaven geſpild wierden. Men hadt iemand tot Burgemeester gekoozen, tegen de Keuren der Stad, die ſlegts korten tijd het Burgerregt hadt bezeeten. Daarenboven mishaagde het veelen, dat de Leden der Regeeringe elkander zeer na in den bloede beſtonden, door geboorte of echtverbintenisſen. Maar Prins WILLEM DE IV was in deezen tijd op den ſtoel zijner Vaderen verheven. Het gerugt van eene menigte Verzoekſchriften, elders ingeleverd, en van derzelver gunſtigen uitſlag, vloog ook herwaarts over. Het lang draalen met het doen van een beroep mishaagde aan veelen, die het met den Kerkeraad hielden. Geen wonder, derhalven, dat men eerlang ook hier den inval kreeg van het opſtellen van een Verzoekſchrift. Het wierdt ſpoedig tot ſtand gebragt, en beſtondt uit dertig Artikelen. Zij behelsden, behalven veele andere Stedelijke ſchikkingen, een verzoek, dat de Kerkeraad bij de Akte van Convente van den Jaare 1650 mogt gehandhaafd, aan de Magiſtraat het afkeuren van eene Nominatie verbooden, het gemaakte Tweetal des Kerkeraads

goed-

goedgekeurd, en het Traktement der beide Leeraaren op zevenhonderd Guldens bepaald blijven. Op den zesëntwintigſten Junij des Jaars 1748 wierdt dit Verzoekſchrift getekend, door HERMAN KOOPS FLEDDERUS, Koopman en Pagter der Gebrande Wateren en Tabak, te *Steenwijk*, voorts door HILLEBRAND TUTTEL, Diaken en Advokaat, JAN THOMASZ, Schipper, JAN MEESTERS en eenige anderen. De tekening, welke nog dien zelfden dag tot een getal van vijftig perſoonen aangroeide, geſchiedde ten huize des eerstgemelden, doch vervolgens op eene andere plaats. Dikmaals hoorde men zeggen, nâ dat het Verzoekſchrift aan de menigte was voorgeleezen: *Zoo moet het weezen; dat is de rechte weg om redres te krijgen, maar niet met geweld: En wij willen ons in 't geheel met geene Provintiaale zaaken bemoeien.*

Onder dit alles zat men niet ſtil met de zaak van het beroep. De Leeraar METELERKAMP op het Stadhuis ontbooden zijnde, betuigde de Regeering aan denzelven haare verwondering, op het gedaane voorſtel, wegens het voegen van een derden Predikant bij het Tweetal, dus lang geen antwoord te hebben bekoomen. De Leeraar, jaloersch op het gezag des Kerkeraads, deedt thans den voorſlag, om de geheele Gemeente te doen ſtemmen, als wel overtuigd zijnde, dat de meerderheid op zijne zijde was. Doch hier in weigerde de Magiſtraat te bewilligen, en drong vervolgens op het kiezen van D. LE BLANCHE. De Heer METELERKAMP moest den volgenden dag op reize gaan na de Provincie *Groningen*. Geduurende deszelfs afweezigheid hadt de Magiſtraat kennis gekreegen van eenige Artikelen van 't Verzoekſchrift, en gaf 'er kennis van aan Gedeputeerde Staaten des Gewests, welke daar op eenen Brief lieten afgaan aan den Kerkeraad, inhoudende een bevel om in de verkiezing van eenen Predikant zich te houden aan de allezins gebruikelijke gewoonte, en dus aan de Regeering te gehoorzaamen. De Kerkeraad verdeedigde zich nog dien zelfden dag bij de Staaten, in 't midden brengende, geen bepaald beſluit te hebben genomen om af te gaan van de gewoone regten van beroepinge, maar alleen het ſtemmen der Gemeente te hebben voorgeſlagen als een middelweg. De Staaten betuigden hier over hun genoe-

gen,

gen, doch weezen te gelijk dit middel van de hand, als ongeraaden in de tegenwoordige omſtandigheden.

Intuſſchen groeide het getal der Tekenaren van het Verzoekſchrift tot honderdvierenzestig Burgers en Ingezeetenen: een getal, welk groot genoeg wierdt geoordeeld om het te brengen ter behoorlijke plaatze. Men benoemde, ten dien einde, uit de Burgerij, onder den naam van *Gekommitteerden*, behalven de gemelde eerſte ondertekenaars, JAKOBUS DYKHOORN, GERBRAND VOGELSANGH, PIETER VAN DER LICHT en HENDRIK DE BOER. Door eenen Gerechtsbode deeden deeze het Geſchrift overhandigen aan de Magiſtraat, met verzoek om na verloop van drie dagen daar op antwoord te mogen hebben. Doch zij ontvingen hier op tot beſcheid, dat *de Heeren het geſchrift zo lang zouden houden, tot dat ze het zouden geëxamineerd hebben.* Niet lang daar na lieten zij den Gekommitteerden weeten, dat op hoogen last der Staaten, twee van hun zich 's anderen daags hadden te vervoegen in de Vergadering van hunne Edelmogenden te *Kampen*; doch deeze, misſchien voor kwaade gevolgen duchtende, verontſchuldigden zich deswegen: waar op aan Gekommitteerden, van wegen de Staaten, wierdt bevolen, geene verdere poogingen te doen en ſtil te zitten, tot dat de Provintiale Vergadering van den tienden van Hooimaand zou zijn afgeloopen.

Vrugtloos wagtten, intuſſchen, de Gekommitteerde op antwoord der Regeeringe op het Verzoekſchrift, 't welk, reeds na dat het was ingeleverd, door een groot aantal Burgers wierdt getekend, op een afzonderlijk Geſchrift, van gelijke kragt als het oorſpronklijke, en zedert met den naam van *Nadere Verteekeninge* beſtempeld. Het draalen der Vroedſchap verdroot eindelijk ook aan de Gemeente, die hier op den Advokaat TUTTEL nevens FLEDDERUS benoemde, om de zaak te brengen voor den albeſliſſenden Zegsman, den Prins VAN ORANJE. Op dat hunne voordragt te meer ingang mogt vinden, drongen ze aan op eene geregtelijke Prokuratie. Doch alzo deeze voor de Magiſtraat van *Steenwijk* niet konde gepaſſeerd worden, begaven zich, ten dien einde, de acht Gekommitteerden, verzeld van een goed aantal der aanzien-

nienlijkſte Burgers, in den avond van den achtſten Julij, na het Dorp *Zuidveen*, bij den Verwalter KUPER. Dit baarde eene algemeene opſchudding. Na *Zuidveen* zondt men eenig Krijgsvolk uit de Stad, alwaar de Poorten en Bolwerken, als ook de Markt en de hoeken der Straaten met Schildwagten bezet wierden, die op alle de gaanden en koomenden een waakend oog hielden. Doch de vreeze van zommigen verdween, en de gebruikte voorzorge bleek noodeloos te zijn, zo ras men bevondt, dat de uitgetrokkenen na *Zuidveen* niets vijandigs in den zin hadden.

Zo dra TUTTEL en FLEDDERUS de begeerde Prokuratie hadden bekoomen, vertrokken ze, over *Amſterdam*, na *'s Hage*, alwaar ze ſpoedig ten gehoor wierden toegelaaten bij zijne Hoogheid, aan wien zij ter hand ſtelden eene Verdeediging van het Verzoekſchrift der Burgerije aan de Regeeringe, en voorts verſlag deeden van den ſlegten toeſtand der Stad, ten aanzien der Regeeringe en den ſtaat der geldmiddelen. De Prins ontving hen vriendelijk, en beloofde antwoord, zo ras zijne bezigheden het zouden toelaaten. Met dit antwoord namen ze ſpoedig de wederreize aan, en volvoerden dezelve onverhinderd tot aan *Blokzijl*, alwaar FLEDDERUS geregtelijk wierdt tegen gehouden, zo 't heete, op naam van zekeren Tabakskooper van *Kampen*, met welken hij, over geleverden Tabak, eenig geſchil hadt, doch in de daad door heimelijk opſtooken van eenigen zijner Stadgenooten van den aanhang der Regeeringe, welke deezen list te baate namen om hem eene onaangenaamheid te berokkenen. Hun voorneemen wierdt, nogthans, verijdeld, dewijl eenige reizigers, welke zich op het Beurtſchip bevonden, den afgezondenen Pander met zijne Dienaars van het Schip verjaagden. Bij hunne aankomst te *Steenwijk* wierden de Afgevaardigden ſtaatelijk ontvangen en verwelkoomd, onder andere door eene bende Jongelingen, welke aldaar de Burger-Schutterij uitmaakte.

Geduurende de afweezigheid der twee gemelde Afgevaardigden, gebeurde in hunne Stad een voorval, 't welk ligtelijk in eenen algemeenen oproer konde geëindigd hebben. Aan eene bende Zwitzers van tweehonderd Man, te *Steenwijk* binnen gerukt, om eene diergelijke bende af te losſen, wierde

door

door de Wethouderſchap huisvesting aangeweezen bij zulke Burgers, die het Verzoekſchrift hadden ondertekend. Deeze partijdigheid verwekte een algemeen misnoegen, en was oorzaak dat de Soldaaten, na een vermoeienden optogt, onder den blooten hemel, of in Stoepen en op Banken, zich moesten behelpen.

De Gekommitteerden, met regt beducht voor kwaade gevolgen van het met reden misnoegde Krijgsvolk, beleidden ſtraks eene vergadering, in welke zij opſtelden een Verzoekſchrift aan de Staaten der Provincie, behelzende een vertoog van het partijdig gedrag der Regeeringe, en oormoedige bede van voorziening. Met dit Geſchrift zonden ze een man te paerd na *Kampen*, alwaar hunne Edelmogenden thans vergaderd waren. Vervolgens gaven ze hier van kennis aan de Burgerije, welke zij tevens deeden verzoeken, om het Krijgsvolk, ten minſte voor een enkelen nacht, onder dak te neemen. Zo veel ingangs vondt dit verzoek, van wegen deszelfs redelijkheid, dat elk op ſtaanden voet 'er in bewilligde.

Zints dien tijd bleef de Stad, eenen tijd lang, in rust. Doch deeze wierdt eerlang van nieuws geſtoord, door het volgende voorval. Een gerumen tijd was *Steenwijk* zonder Schutte ij geweest. De verheffing van Prinſe WILLEM DEN IV tot Erfſtadhouder, en het bedrijven van vreugde daar over, hadt eenige Jongelingen bewoogen, zich te wapenen, en bij deeze en andere plegtige gelegenheden ſtaatelijk op te trekken. Doch alzo deeze bende geene Opperhoofden hadt, wierdt zij eerlang verſtrooid, uitgezonderd ruim twintig Jongelingen, die zich in den Wapenhandel bleeven oeffenen. Ten blijke van hunne gezindheid omtrent het huis van *Oranje*, verſcheenen ze onder de wapenen, ter gelegenheid der reize van wijlen de Gouvernante door hunne Stad. Doch ook deeze begreepen dat hun Rijk van korten duur zoude zijn, indien zij niet onder gepaste opperhoofden geſteld wierden. Doch over de keuze van Bevelhebbers konde men het niet eens worden; eenigen wilden Bevelhebbers verkiezen alleen uit de Gekommitteerden, anderen eeniglijk uit de Regeeringe. Eindelijk wierdt men het eens, dat de bende zich zou ſplitzen, en het gedeelte, welk het met de Gekommitteerden hieldt,

hielde, de beide Trommels behouden, een van welke door de Regeering was vereerd. Over deeze bende, zedert bekend onder den naam van *Oranje-Vrij-Compagnie*, wierdt tot Majoor aangeſteld de meermaalen genoemde COOPS FLEDDERUS, bij eene Akte van den volgenden inhoud: „ Wij „ Schutters, mits deeze bij een vergaderd, hebben goedge„ vonden, door meerderheid van ſtemmen, ter eere en groot„ achtinge van zijne Doorluchtige Hoogheid, onzen zeer lie„ ven en beminden Erfſtadhouder, den Heere Prins van „ Oranje, te verkiezen uit de acht Heeren Gecommitteerden, „ de Heer HERMAN COOPS FLEDDERUS als Major, en werd „ daar nevens verzocht om de Compagnie uit de Burgers, „ door middel van hulp in goede order te ſtellen, waar mede „ wij beſluiten en wenſchen veel geluk en plaiſier." Bij ſoortgelijke Akte wierdt Dr. TUTTEL tot Kapitein, en voorts eenige anderen der Gekommitteerden tot de onderſcheiden Bevelhebbersplaatzen aangeſteld.

Niet ſtil zat men onder dit alles aan den kant der Regeeringe. Van hooger hand was omtrent deezen tijd uitgeſchreeven een vreugdedag, over het ſluiten van den Akenſchen Vrede. Die het met de Burgemeester hielden, verzogten, op dien dag onder de wapenen te mogen verſchijnen, en met een aan Burgemeester RAM, als Bevelhebber der bende, om het bewind der zaaken op zich te willen neemen. De Magiſtraat bewilligde in dit verzoek, gelijk ook de Heer RAM, die vervolgens eenen iegelijk deedt nodigen om zich voor dien dag onder zijne Kompagnie te begeeven.

De aanhangers der Gekommitteerden, veelligt beducht dat de meesten hunne tegenſtreevers zouden volgen, deeden hier op den voorſlag, van hunnen kant insgelijks eene werving te doen, en om toeloop te winnen, een half vat Bier uit te looven. Op den twaalfden November liepen de Tamboers der Oranje-Kompagnie door de Stad, met eene Afkondiging, „ dat al wie lust hadt, om te dienen ter eere van zijne „ Doorl. Hoogheid onder de Compagnie van Oranje, vriend„ lijk verzocht wierdt t'avond op een half Vat Bier ten hui„ ze van PETER WYBEN." De Regeering, welke dit ſpoedig ter ooren kwam, deedt de Trommelſlagers na het Stadhuis ge-

geleiden, doch ontſloeg hen eerlang; behoudende, nogthans, den Trom en het Papier, waar op de Afkondiging ſtondé geſchreeven.

FLEDDERUS en eenige andere Gekommitteerden hadden dit niet vernomen, of zij vervoegen zich bij de Magiſtraat, ontvouwen het oogmerk huns bedrijfs en eiſchen den Trom te rug. Op een weigerend antwoord, en op het zeggen dat het hun niet geoorlofd was, buiten kennis en verlof van Burgemeesteren, den Trom door de Stad te roeren, beginnen zij hartiger taal te ſpreeken. De Magiſtraat, zeiden ze, hadt tot nog toe niets willen doen ter eere van Zijne Hoogheid; toen op de tijding der geboorte des Graaven VAN BUUREN, *geestich Nederland in eene Zee van weelde zwom*, hadt zij ſlegts den Doodklok doen luiden; nu anderen iets wilden doen, wierdt alles in 't werk geſteld om dit te dwarsboomen. Was het om een Trom te doen, zij hadden 'er nog eenen, welken zij op ſtunden voet konden doen haalen.

En, in de daad, zij hielden hun woord. De tweede Trom der Oranje-Kompagnie wierdt ſtraks ten voorſchijn gebragt, en tevens eenige Spontons, waarmede de Bevelhebbers, den Tamboer verzellende, door de Stad wandelden, deels om te meer luister te geeven aan de Afkondiginge, welke voorts op de hoeken der Straaten geſchiedde; deels om het wegneemen van den Trom te voorkoomen.

Nog dien zelfden avond tekenden, ten huize van gemelden PETER WYBEN, een goed aantal Schutters hunne naamen. Doch het wegneemen van den Trom ſtak hun geweldig in den krop; zij begeerden dien te rug, of de penningen, ter ſomme van acht guldens, daar voor betaald. Ter weeringe van dit misnoegen, beſlooten FLEDDERUS en eenige anderen, allen met Oranje-Sjerpen omhangen, den Voorzittenden Burgemeester EROVEN hier over te gaan ſpreeken. Doch hij liet hen gaan, met het antwoord, dat hij 's anderendaags, alzo het nu reeds laat was, de zaak in de Vergadering zou brengen, naardien hij dezelve op zich alleen niet durfde neemen. Nogthans zondt hij kort daar na de acht guldens ten huize van P. WYBEN, werwaarts de Gekommitteerden waren te rug gekeerd.

Op Vrijdag, den vijftienden, vergaderde de Kompagnie van Burgemeester RAM voor deszelfs huis; die voorts, met den Degen in den vuist, zich aan het hoofd plaatste, en gang nam na het Stadhuis. Hij hadt hier naauwlijks post gevat, of 'er geſchiedde eene Afkondiging, behelzende een gebod aan de Burgers, die het met de Regeering hielden, om voortaan Nachtwagten te houden, ter voorkoominge, wierdt daar in gezegd, van ongeregeldheden, zints eenigen tijd gepleegd, onder anderen aan het huis van zekeren Burgemeester. Zo veel haast hadt men gemaakt met deeze Afkondiging, dat ze bijkans was voorgeleezen, eer nog de geheele Raad vergaderd was. De Bevelhebbers der Oranje-Kompagnie, deeze nieuwe ſchikking vernomen hebbende, verzogten, nevens hunne Manſchap, te gelijk met de Schutters van Burgemeester RAM, op hunne beurt, te mogen waaken; doch deeze aanbieding wierdt van de hand geweezen.

Niet vreemd was het, dat, in zulk eene gisting der gemoederen, eenige ſeitlijkheid gebeurde. Dit viel voor nog in dien zelfden avond of nacht. Als Majoor der Kompagnie, hadt FLEDDERUS dezelve onthaald op een half vat Bier, ten huize van PETER WYBEN. Zijn Dochtertje nevens eenige andere hadden de vrolijkheid bijgewoond. In 't na huis gaan, nam hij, nevens zekeren WYBE TEN WOLDE, vooraſgegaan van 't jeugdig gezelſchap, zijnen weg over de Markt, voorbij het Stadhuis, boven 't welk RAM de Wagt hadt, en waar voor zekere JURIAAN VOS op ſchildwagt ſtondt. Deeze aan FLEDDERUS het gaan voorbij het Stadhuis willende beletten, raakten ze in woordenwisſeling; waar op RAM eerlang toeſchoot, en, na eenige zeer ſcherpe bejegeningen en ſcheldnaamen, bevel gaf om los te branden op het gezelſchap. Dit geſchiedde met zo veel hevigheids, dat, volgens getuigenis van Soldaaten, die daaromſtreeks de wagt hielden, het wonder was dat 'er niemand was geſneuveld. Eenigen, egter, wierden gekwetst, onder andere, allerzwaarst, de Dochter van FLEDDERUS.

's Anderendaags, in den voormiddag, onder Kerktijd, was de Stad wederom in beweeging. Onverwagt vergaderde de Kompagnie van Burgemeester RAM op de Markt, zonder dat de

de Burgemeester wist, wat 'er gaande ware. 't Bleek eerlang, dat men het oog hadt op het Schip van JAN THOMASZ; 't welk in aantogt was, om uit hetzelve eenige geweeren te haalen, naar men voorgaf, door de Gekommitteerden van *Amsterdam* ontbooden. De waarheid der zaake was, dat in hetzelve geladen waren eenige afgelegde Snaphaanen en Loopen, volgens gewoonte, door twee Steenwijker Geweermaakers, te *Amsterdam* gekogt, om door hen opgemaakt en vervolgens verkogt te worden.

Deeze en foortgelijke bejegeningen de Gekommitteerden voor erger gevolgen doende duchten, wierden zij te raade, FLEDDERUS en den Advokaat TUTTEL andermaal te zenden na den *Hage*, om aan Zijne Hoogheid verslag te doen van de elendige geschapenheid der Stad.

Terwijl ze op reize waren, wierdt het vervullen van het nog openstaande Leeraarampt, van nieuws, bij de hand genomen. Veel, zeer veel, viel hier over te doen. De Magistraat verklaarde zich voor D. DE BLANCHE, Predikant te *Scherpenzael*, die eindelijk door de meerderheid verkoozen wierdt, en het beroep aannam. Het vermelden der Protesten en Tegenprotesten, te dier gelegenheid ingeleverd; van het toevlugt neemen tot 's Lands Staaten; en meer andere woelingen; dit alles zou te lang vallen, en behoort niet tot ons plan. Alleenlijk merken wij nog aan, dat alle de Kerkelijke onlusten een einde namen, door het onverwagt bedanken van den Heere DE BLANCHE, 's daags voor dat hij van den Predikstoel zou geproklameerd worden. De reden van dit bedanken was, dat zijn Eerw. intusschen was beroepen tot Leeraar te *Wolvega*, door den Heer ONNO ZWIER VAN HAREN, welken hij op de Vredehandeling te *Aken* hadt verzeld. De Heer J. W. ROLDANUS wierdt vervolgens tot Leeraar verkoozen, en met zijne overkomst namen alle oneenigheden in de Kerk een einde.

Een louter voorspel, egter, van 't geen nu nog zou volgen, scheenen de onlusten, welke tot nog toe den Burgerstand beroerd hadden. De Heeren FLEDDERUS en TUTTEL, welke wij in *'s Hage* hebben gelaaten, vernomen hebbende dat het, van wegen de veelvuldige bezigheden ten Hove,

Zijner Hoogheid niet gelegen kwam, om hun te woord te ſtaan, keerden in 't hatst van November te rug na *Steenwijk*. Niet lang waren ze thuis geweest, of eenige Soldaaten van het Regiment van den Generaal VAN AILVA vervoegden zich aan 't huis van FLEDDERUS, met verzoek om hem te ſpreeken: *zij hadden*, zeiden ze, *den D....r van de Burgemeesters, en wilden na orders haalen van de Gekommitteerden*. Doch de huisvrouw zende hen af met een ſtra jenever, onder voorgeeven dat haar Man eenigzins ongeſteld was. Van agteren bleek dit een opgeſtoken werk te zijn, om hem op ſtraat te lokken en voorts gevangen te neemen. Dit bleek kort daar na. Want terwijl FLEDDERUS aan zijnen Overburgman, den Herbergier RUINING, een bezoek gaf, verſcheenen 'er insgelijks twee Vaandrigs VAN AILVA, welke hem, zo als hij na huis wilde keeren, Arest aanzeiden, volgens hun voorgeeven, op naam van Zijne Hoogheid. Eenige Manſchap haalde hem van daar, en bragt hem vervolgens, met ijzeren boeijen aan de beenen geklinkerd, na de Stads Gijzelkamer, alwaar hij in hegtenisſe geſteld wierdt.

Eene bijzondere verſlagenheid veroorzaakte dit voorval onder de Gekommitteerden en derzelver Prinsgezinde vrienden. Aan de Dochter van FLEDDERUS, verzoekende, bij herhaaling, haaren Vader te mogen ſpreeken, wierdt telkens zulks geweigerd, en hij terſtond buiten allen toegang van zijne Vrienden gehouden. De Kamer, in welke hij zat, met ijzeren traliën bezet en met planken dicht geſpijkerd, grensde aan eene Kamer, in welke de Burgerwagt wierdt gehouden: zo dat hij dagelijks allerlei ſpot- en ſchimpreden tegen zich zelven hoorde uitſlaan. Dit, gepaard bij de onzekerheid, welken keer de zaaken zouden neemen, deedt hem eerlang vallen in eene ſoort van raazernije, zo dat hij niets deedt dan geweldig roepen en tieren. 't Verzoek zijner huisvrouwe, om eenen Geneesheer bij hem toe te laaten, wierdt van de hand geweezen, gelijk ook de aanbieding van eenige Burgers van Borgtogt, om dus voor hem ontſlag te verwerven.

Dus ſtonden de zaaken, wanneer de huisvrouw van FLEDDERUS, nevens haaren broeder, als mede den Advokaat TUTTEL en eenige anderen, zich begaf na *Leeuwarden*, alwaar

de

de Stadhouder zich thans bevondt, en aan denzelven ter hand ſtelde een Geſchrift, behelzende een beklag over het gevangenneemen van haaren Man, en een verzoek om ontſlag uit zijne hegtenisſe, onder borgtogt, en toelating in een gewoon regtsgeding. Zonder eenig antwoord ſtelde Zijne Hoogheid dit Smeekſchrift in handen der Heeren Staaten van *Overijsſel*, om hem te dienen van berigt.

Dit uitſtellend antwoord deedt den moed der Regeeringe groeien. De aanhangers van FLEDDERUS wierden zeer ſmadelijk behandeld, en twee derzelven, CORNELIS GROEN en CHRISTIAAN ROEF, Schoonzoon van den Gekommitteerde JAN THOMASZ, in hegtenisſe genomen, en in de gewoone Dieuwgaten geplaatst. Weshalven de Gekommitteerden, voor erger gevolgen vreezende, te raade wierden, zich te vervoegen bij den Prinſe, en om herſtel van zaaken op het nadrukkelijkst aan te houden. Dit geſchiedde, bij een Smeekſchrift, verzeld van verſcheiden Getuigſchriften, zo van Mannen als Vrouwen, behelzende eene verklaaring van het geweld, welk zij, van tijd tot tijd, hadden zien pleegen. Met dit Geſchrift vertrokken JAN THOMASZ en WYBE TEN WOLDE, de Zwager van FLEDDERUS, na *'s Gravenhaage*, en bekwamen eerlang het volgende Appointement: „ Zijne Hoogheit; zij deene „ met de Bijlagen geſteld in handen van den Magiſtraet van „ *Steenwijk*, om Zijne Hoogheit daerop te dienen van dien„ zelfs Bericht en Advijs." Geen gunſtiger berigt ontving de huisvrouw van FLEDDERUS, op haar Smeekſchrift, onlangs den Prinſe te *Leeuwaarden* aangeboden: het was van deezen inhoud: „ Zijne Hoogheit, gelet op den inhoud van „ het neevensſtaende Request, en daerop gehad hebbende het „ bericht van de Ed. Mog. Heeren Gedeputeerden der Staten „ van Overijsſel, verklaert dat door dezelve in het verzoek, „ daer bij gedaen, niet kan worden getreden, en vind der„ halven goed de behandeling dezer zake te laten aen de „ Ordinaris Juſtitie." Vermids de Staaten geen ander berigt hadden gezonden, dan zij zelve van de Magiſtraat van *Steenwijk* hadden ontvangen, is 't geen wonder dat 's Prinſen antwoord dus ongelukkig voor den gevangene uitviel.

Bij de bekommering, hier uit ontſtaan, kwam nog eene andere, veroorzaakt door 's Prinſen goedkeuring van de verkiezinge der nieuwe Wethouderſchap, in Januarij des Jaars 1749 gedaan. De nieuw aangeſtelde Heeren waren bekende vijanden der Gekommitteerden; en men twijfelde nu geenzins, of de zaaken zouden voor hun ten ergſten loopen. Dit ondervondt eerlang de Gekommitteerde JAN MEESTERS, die, op zekeren avond, een weinig na tien uuren, langs de ſtraat gaande, ontmoet wierdt van eenige Manſchap der Kompagnie van Burgemeester RAM, welke dezelve dien avond in een Herberg hadt onthaald. Onder den hoop bevondt zich JURIAAN VOS, voorheen reeds door ons genoemd. Met een Mes valt hij op MEESTERS aan, die hem hetzelve uit de hand hebbende geſlagen, ſtraks de vlugt nam. Vos, dus ontwapend, ſtreeft hier op na het huis zijns Schoonvaders, haalt van daar eenen Sabel, en begeeft zich wederom op ſtraat. 't Leedt niet lang, of hij ontmoette andermaal JAN MEESTERS, die, op de vraag *Wie daar?* en 't noemen van zijnen naam, onder het roepen der booswigten *dat 's de rechte*, zo een zwaaren ſlag aan de zijde van zijn hoofd ontving, dat hij ſtraks ter aarde viel. Vrugteloos waren zijne ſmeekingen, men wilde hem toch het leeven ſpaaren. De moordenaar, hem de reſt willende geeven, bragt hem nog twee of drie ſlagen aan het hoofd toe, die dermaate troffen, dat 's anderendaags een ſtuk van zijn harsſenpan, met hair en al, op de ſtraat gevonden wierdt. Naa het vertrek der booswigten hadt de gekwetſte nog zo veel kragt en bezéf, dat hij zich begaf na het huis van eenen Wondheeler, die alles wat zijne kunst vermogt aan hem te werk ſtelde; doch vrugteloos: hij overleedt op den derden dag daar naa. De Vader des vermoorden, een Grijzaart van bijkans tachtig jaaren, hielde vrugteloos aan bij de Regeering om den Daader in hegtenisſe te neemen; deeze verſcheen openlijk op ſtraat, tot dat het einde des Lijders naderde. Toen verliet hij de Stad, doch onthielde zich nog etlijke dagen kort buiten dezelve. Zedert vertrok hij na *Amſterdam*, alwaar hij bleef tot dat Zijne Hoogheid, nog in dit zelfde jaar, aan de Regeering dier Stad verzogt om hem te vatten; waar van hij de lucht hebbende gekreegen, zich te zoeken maakte.

Om-

Omtrent den zelfden tijd wierdt CORNELIS GROEN, boven vermeld, bij vonnis van de Magiſtraat van *Steenwijk*, veroordeeld om geduurende den tijd van drie jaaren te worden opgeſlooten in 's Landſchaps Tugthuis te *Zwolle*, om door zijner eigen handen arbeid den kost te winnen. Blijmoedig vertrok hij derwaarts, en vermaande veelen, die met ſchreiende oogen hem uitgeleide deeden, tot ſtandvastigheid, met de verzekering dat hunne zaak eerlang zou zegepraalen.

Onder dit alles zat men geenzins ſtil met FLEDDERUS, die eens en andermaal verhoord wierdt, terwijl zijne Vrouw en Vrienden alles aanwendden om te bewerken, dat hij zich op de gewoone wijze mogt verdeedigen. Hij zelve badt daarom het Geregt met gevouwene handen. Doch alles zonder vrugt. Zelf heeft men naderhand vernomen dat zijn Vonnis reeds opgemaakt, en om advijs aan eenen Regtsgeleerde was verzonden. Eer wij de uitvoering daar van verhaalen, moeten wij verſlag doen, hoedanig het verging aan eenige andere Gekommitteerden.

Op Zondag den twintigſten April des Jaars 1749 ging de Advokaat TUTTEL, thans Diaken, als ook de Gekommitteerde VOGELZANG, ter Kerke. Dit bij de Regeering vernomen zijnde, wierden de Geregtsdienaars en eenige Soldaaten gewaarſchuwd, bij de hand te zijn, en de Kerkdeuren te bezetten. TUTTEL, met zijne Mededienaaren, de verzamelde penningen geteld hebbende, en voorts na zijn huis willende keeren, wierdt aan de deur, door eenen Geregtsdienaar, tegengehouden, die tot hem zeide: *Mijn Heer, gij moet eens met mij na 's Stadhuis gaan.* Op zijne vraag, *op wiens last dit geſchiedde*, en op het antwoord, *op last van den Drost*, weigerde, egter, de Advokaat van hem geleid te worden: waar op eenige Soldaaten toeſchooten, en hem na de Wagt op het Stadhuis bragten; alle 't welk door eene menigte Burgers met ſchreiende oogen wierdt aangezien. Op de Wagt koomende, vondt hij aldaar reeds zijnen Mede-Gekommitteerde GERBRAND VOGELZANG, die, bij het uitgaan der Kerke, met geweld op ſtraat was aangerand. De Schipper JAN THOMASZ was, na genoeg op dien zelfden tijd, op zijne te rugkomst van *Amſterdam*, te *Blokzijl* uit zijn ſchip geligt en gekluisterd na *Vollenhove* gevoerd.

Eene bijstere ontstelenis veroorzaakte dit bedrijf in de Stad; elk sprak 'er over naar zijne gezintheid. De Moeder van den Heere TUTTEL en de Huisvrouw van VOGELZANG vervoegden zich straks bij den Burgemeester VEDDER, in de hoope van bij hem eenigen troost te zullen vinden. Doch deeze, geen deel willende hebben aan de geweldige maatregelen, die 'er zouden genomen worden, hadt, 's dags te voren, zijne waardigheid nedergeleid. De andere Burgemeesters haar niet te woord willende staan, vertrokken zij na *Zwol*, om aan den Landdrost een Smeekschrift te overhandigen, behelzende een verzoek, dat de gevangenen, volgens het Overijsselsche Landregt, ter verdeediginge mogten worden toegelaten.

Niet langer, dan een gedeelte van den volgenden nacht, naa hunne gevangenneeming, zaten TUTTEL en VOGELZANG te *Steenwijk* in hegtenis. Al vroeg in den morgenstond van den anderen dag wierden zij, op Wagens, weggevoerd na *Vollenhove*, met zulk eenen spoed, dat men hun naauwlijks den tijd gunde om zich behoorlijk aan te kleeden of eenige ontnugtering te gebruiken. TUTTEL bekwam tot zijn verblijf de gewoone Gijzelkamer, een ruim vertrek in het Kasteel van *Vollenhove*. VOGELZANG wierdt geplaatst in den Toren van de zelfde Vesting, in een vertrek, bijkans honderd voeten boven den grond, met eene ijzeren, en vervolgens nog eene zwaar gegrendelde houten deur afgeslooten. JAN THOMASZ zat in een Kelder, aan den Oostkant van 't Kasteel. Tot meerdere verzekeringe van de gevangenen, hadt men eene Wagt op het Kasteel geplaatst. Met dit alles wierden zij, van wegen het mededogen met hun lot, welk zelf 's Drosten Dienaaren om 't harte sloeg, in deeze opsluiting niet onvriendelijk behandeld.

Thans keeren wij te rug tot FLEDDERUS, om hem tot in zijn uiterste te verzellen. Twee dagen naa de vervoering van TUTTEL en VOGELZANG, wierdt hem de dood aangezeid, door twee Geregtsboden, in eene Memorie, welke uit last der Regeeringe hem wierdt voorgeleezen. Zijne uiterste verwordering betuigde hij daar over aan dezelve, gelijk ook aan den Predikant METELERKAMP, die vervolgens bij hem wierdt gezon-

zonden, om hem ter dood te bereiden. Hij verklaarde dat de zaaken, hier voorgevallen, niet van dat gewigt waren, dat zij den dood verdienden, en dat hij, in allen gevalle, niet voor zich zelven in het bijzonder, maar als Gekommitteerde der Burgerije hadt gehandeld; weshalven hij aan den Leeraar verzogt, dat hij, in het doen van zijne vermaaningen tot berouw en boetvaardigheid, daar op niet verder geliefde aan te dringen, vermids hij het Vonnis, over hem geveld, geenzins konde goedkeuren. Van hier ook dat hij eenige poogingen aanwendde tot hooger beroeping van dit Vonnis; doch alle deeze deeden geene baate.

Op den vijfentwintigſten April, tot de uitvoeringe van het Vonnis beſtemd, kwam het Krijgsvolk op de been; ook verſcheen de Kompagnie van Burgemeester RAM onder de wapenen. Voor het Stadhuis wierdt een kring geſlooten, FLEDDERUS, zwaar geboeid, daar binnen geleid, en hem vervolgens zijn Vonnis voorgeleezen. Men leide hem daar in ten laste, „ Dat hij, zijnde reeds voorheen, om betigte ondernomene „ Vrouwenkragt, op het gedemoliëerde Blokhuis te *Leeu-* „ *waarden* in hegtenisſe, en voorts uit *Friesland* voortvlug- „ tig geweest, vervolgens te *Steenwijk* oproerige vergaderin- „ gen ten zijnen huize gehouden, 't gemeene volk beſchon- „ ken en door zijne vrouw hadt aangezet om ten zijnen hui- „ ze de glazen in te ſlaan; dat hij geweest was een der eer- „ ſte opſtellers en tekenaars van een Verzoekſchrif, ſtrekken- „ de tot veranderinge van den gehealen Regeeringsvorm; dat „ hij, voorgeevende voor den Prins te ijveren, ook anderen „ tot tekenen hadt aangezet; dat hij, op eigen gezag, zon- „ der kennis der Staaten en Zijner Hoogheid, en tegen den „ wil der Regeeringe van *Steenwijk*, zich hadt geſteld aan „ 't hoofd eener zo genaamde Kompagnie; dat hij den Trom „ hadt doen roeren, om tot deeze Kompagnie volk te wer- „ ven, en toen de Trom op het Stadhuis gebragt was, eenen „ anderen hadt doen gebruiken, vorderende den eerſten, of „ het geld daar voor, met bedreigingen, van den Burgemees- „ ter KROEVEN te rug; dat hij, 's avonds laat en in den „ nacht, zich aan het hoofd van eene menigte zamengeraapt „ volk geſteld en geroepen of gezongen hadt: *Gecommitteer-*

„ *den boven, de Burgemeesters onder, die het anders meent*
„ *die ſtaat de donder*; eindelijk dat hij eenen gevangene
„ door geweld uit de handen van de Dienaars der Juſtitie
„ hadt ontſlagen: dat dit alles zaaken zijnde, die in een Land
„ van Juſtitie niet kunnen geduld worden, hij veroordeeld
„ wierdt op de gewoone Geregtsplaats met de koorde geſtraft
„ te worden, en met een Ketting om den hals geklonken
„ aldaar te blijven hangen." FLEDDERUS hoorde dit Vonnis met eene zwijgende verontwaardiging; waar van hij blijken gaf, door onder 't leezen verſcheiden maalen tegen den grond te ſpuwen. Op verzoek of voorſpraak der Predikanten wierdt het Lijk van den Galg genomen, en bij denzelven in eene kist begraaven. De Weduw des gevonnisden moest, voor dit afneemen van het Lijk, aan den Scherpregter vijftig guldens betaalen. Aan eenen der Leeraaren, welke het bovengemelde verzoek deedt, hadt de Drost geantwoord, dat 'er in deszelfs Parochie wel honderd perſoonen waren, die zich aan deeze ſtrafoeffeninge mogten ſpiegelen.

Grooten ſchrik veroorzaakte de uitvoering van dit vonnis, vooral bij de vrienden van hun, die thans in hegtenisſe zaten. Veelen verlieten de Stad, om elders een veiliger verblijf te zoeken. Eenigen reisden na den *Hage*, onder andere de Moeder van den Advokaat TUTTEL, en de Huisvrouwen van VOGELZANG en J. THOMASZ, daar zij den Prinſe een Smeekſchrift ter hand ſtelden, behelzende een verzoek dat de gevangenen onder handtasting mogten ontſlagen worden; 't welk voorts geſteld wierdt in handen van den Drost van *Vollenhove* en de Regeeringe van *Steenwijk*, om Zijner Hoogheid te dienen van berigt. Ten zelfden tijde leverden de overige gevlugte Burgers een Smeekſchrift over, om van Zijne Hoogheid te verzoeken het zenden van Gemagtigden na *Steenwijk*, en om midlerwijl in deszelfs bijzondere beſcherminge te worden aangenomen. Dit Geſchrift wierdt insgelijks geſteld in handen van den Drost en der Steenwijkſche Regeeringe, met bevel om intusſchen alles in ſtaate te houden, en de Supplianten een ongeſtoord verblijf in de Stad te doen genieten.

En, in de daad, zouden de gevangenen behouden blijven, was 't hoog tijd, dat de Prins zich hunne zaak aantrok. Op

Dings-

Dingsdag, den negentwintigſten April, wierden de Advokaat TUTTEL en de Schipper JAN THOMASZ, onder een ſterk geleide van Krijgsvolk, overgebragt van *Vollenhove* na *Steenwijk*, voorts aldaar ieder afzonderlijk opgeſlooten, en zonder toegang hunner Vrienden geſteld.

Een geruimen tijd hadden ze hier in hegtenisſe gezeeten, toen Zijne Hoogheid te raade wierdt, in gevolge des bovengemelden verzoeks, Gemagtigden na *Steenwijk* te zenden. Deeze waren WILLEM, *Baron van Heerſolte*, *Heer van Vrst*, *Burgemeester der Stad Hattum*, enz. en Mr. FREDRIK ROBBERT VAN LATHUM, *Burgemeester van Zutfen*, enz. hun waren toegevoegd de Sekretarisſen der gemelde Steden. Terſtond na hunne ſtaatelijke inhaaling namen ze zitting in de Raadkamer op het Stadhuis, en gaven, reeds op deezen eerſten dag, bevel tot het ontſlag, onder borgtogt, van TUTTEL en J. THOMASZ; VOGELZANG, die zich nog te *Vollenhove* bevondt, wierdt op den zelfden tijd geſlaakt. Derzelver Moeder en Vrouwen keerden 's anderendaags uit den *Hage* te rug. Aanmerkelijk is het, dat de Advokaat TUTTEL, die, nu zeventien weeken geleeden, uit de Kerk, in plaats van bij zijne Moeder te gaan, na den Kerker was geleid, nu wederom uit die gewijde plaats koomende, voor de eerſte maal zijne Moeder zag en omhelsde.

Nu moeten wij verſlag doen van het voorgevallene te *Steenwijk*, geduurende het verblijf der Heeren Gemagtigden. Boven hebben wij verhaald, dat door TUTTEL en FLEDDERUS, als Gekommitteerden der Burgerije, aan Zijne Hoogheid was ter hand geſteld een Vertoog en Smeekſchrift, behelzende eenige bezwaaren over het gedrag der Stads Regenten. De Prins hier van een Afſchrift hebbende gezonden aan de Magiſtraat, diende deeze daar op van berigt, en gaf tevens reden ter haarer zuiveringe in handen der Gemagtigden, welke vervolgens daar van verſlag deeden aan de Gekommitteerden der Burgerije; doch met dien uitſlag, dat vermids deeze bleef beweeren, dat in het antwoord de Vroedſchap verſcheiden dingen kwalijk geſteld en in 't oogloopende misbruiken verzweegen hadt, Zijne Hoogheid, daar van onderricht, goed vondt, een Reglement of Politieke Ordonnantie voor te ſchrij-

ſchrijven, welke voorman, als eene altoosduurende Wet, in het Stadsbeſtuur zou moeten gevolgd worden. Tot vreugde van veelen, inzonderheid der Burger-Gekommitteerden, wierdt dit Reglement, onder een algemeen gejuich van *Vivat Oranje!* op den vijfentwintigſten November, van de Puije van het Stadhuis afgekondigd.

Boven hebben wij verhaald, hoe Zijne Hoogheid het Smeekſchrift der Moeder van TUTTEL en der Vrouwen van VOGELZANG en J. THOMASZ aan de Magiſtraat van *Steenwijk* hadt gezonden, om te dienen van berigt. Zij voldeedt daar aan, en gaf een verhaal van zaaken, welk den Prins bewoog, de verleende Opſchorting in te trekken, en verlof te geeven om de regtsgedingen te hervatten, mids de gemelde Vonnisſen, buiten kennis van Zijne Hoogheid, niet ten uitvoer gebragt wierden. In gevolge hier van ging men wederom aan het ondervraagen. JAN THOMASZ, die eerst verhoord wierdt, gaf een rondborſtig antwoord op alles, 't geen men van hem begeerde te weeten, raakende het Burger-Request, de oprichting der Oranje-Kompagnie, het medebrengen van Snaphaanen van *Amſterdam*, en andere zaaken, daar toe betrekkelijk. Doch de Advokaat TUTTEL, vooruf de intrekking van de Opſchortinge der regtspleeginge, door den Prins verleend, willende zien, bleef volſtandig in zijne weigering van antwoord op de voorgeſtelde vragen: waarom hij van nieuws in zijne voorgaande gevangenis wierdt opgeſlooten. Terſtond na zijne wederkomst in zijne Kamer vondt TUTTEL middel om een verhaal van het voorgevallene voor het Geregt op papier te ſtellen, en zijnen Vrienden te doen toekoomen. Een van hun vertrok op ſtaanden voet daar mede na den *Haag*, met zulk een ſpoed, dat hij het nog den volgenden dag den Prinſe in handen ſtelde. Wat laater zondt ingelijks de Magiſtraat van *Steenwijk* een berigt van het verhooren der gevangenen aan Zijne Hoogheid.

Doch in *'s Graavenhage* waren thans de hekken verhangen. Gantsch onverwagt ontving de Magiſtraat van *Steenwijk* aanſchrijven van Zijne Hoogheid, waar bij deeze verklaarde, dat het gedrag der gevangenen, als Gekommitteerden, hun geenzins als eene misdaad kon worden toegerekend, maardien zij,

niet

niet ſlegts in hunnen naame, maar in dien der geheele Burgerije, bezwaarniſſen hadden ingebragt; waar bij nog kwam, dat de Regeering van *Steenwijk*, als zijnde partij der gevangenen, geenzins als de bevoegde Regter konde worden aangemerkt. Het gevolg hier van was, dat om de zaak van den grond op te onderzoeken, aan de Gemagtigden van Zijne Hoogheid wierdt ter hand geſteld eene *Memorie der Beſchuldigingen tegen de Burger-Gekommitteerden*, verzeld van een groot aantal Beëedigde Verklaaringen en Reporten, tot dezelve betrekkelijk. De beſchuldigden zweegen hier op geenzins ſtil. Na eene menigte Getuigenisſen te hebben ingenomen, vervaardigden zij eene zeer breedvoerige Juſtificatie of Schriftuure ter hunner verdedeginge, beſtaande niet minder dan veertig vellen papiers, welke vervolgens ingelijks aan 's Prinſen Gemagtigden wierdt ter hand geſteld. De uitſlag hier van was, dat volgens uitſpraak van Zijne Hoogheid, van den vierëntwintigſten Julij des Jaars 1750, de perſoonen, welke reeds hunne Vonnisſen hadden ontvangen, in hunne eere herſteld, en de zulken, die nog in hegtenis zaten, vrijgeſproken en ontſlagen wierden. Ingevolge eener openbaare Afkondiginge, in naame van Zijne Hoogheid, door de Gemagtigden gedaan, ontbondt of vernietigde men ingelijks de Burger-Kompagniën, zo van den Burgemeester RAM, als die door wijlen FLEDDERUS was opgericht. Dit laatſte verwekte eenige opſchudding onder het Gemeen; doch dezelve was van geen gevolg, naa dat een iegelijk tot ſtilte en rust vermaand, en het pleegen van feitelijkheden, onder bedreiging van ſtraffe, nadrukkelijk was verbooden.

Op de terugreize, uit *Friesland* na *'s Graavenhage*, in 't einde van het Jaar 1749, nam de Prins, nevens zijne Gemalin met de Vorſtelijke Kinderen, zijnen weg door *Steenwijk*. De Burgerij verſcheen bij die gelegenheid onder de wapenen. De Gekommitteerden, uit hunnen eigen naam en van die het met hun hielden, ſtelden Zijne Hoogheid ter hand een Dankadres, voor de gewigtige ſchikkingen, ten hunnen opzigte en van de geheele Stad, gemaakt.

Omtrent deezen tijd ſtelde ook de Weduw van FLEDDERUS, in 's Prinſen handen, een Verzoekſchrift, behelzende een Vertoog

Nog dien zelfden dag gaven 's Prinſen Afgevaardigden kennis aan de Regeering, dat hun werk nu verrigt zijnde, zij eerlang hun afſcheid zouden neemen, en dienſvolgens de zorge voor de rust en veiligheid der Stad aan dezelve overlaten. Na dat D. RÓLDANUS, op den tweeden Augustus, eene plegtige Leerrede hadt gedaan, betrekkelijk tot het voorgevallene, begaf zich de geheele Raad en Meente, op den zesden daar aan volgende, na het huis van den Burgemeester VAN DER, alwaar de Heeren Gemagtigden hunnen intrek hadden genomen, om van dezelve een plegtig afſcheid te neemen. Tot een blijk van hun genoegen over het verrigte, booden de Wethouders de Heeren VAN HAERSOLTE en VAN LATHUM aan het Groot Burgerſchap van *Steenwijk*, zo voor hun zelve, als voor derzelver kinderen en afſtammelingen. De Diploma's of Giftbrieven daar van waren geſchreeven door den vermaarden Groninger Kunſtſchrijver GOEKE ROELFSEMA.

Tot beſluit van dit verhaal moeten wij nog melden, dat op den achttienden Augustus des Jaars 1750, en dus niet lang na de begraavlng van FLEDDERUS, de Galg, aan welken hij hadt gehangen, wierdt in brand geſtoken, waarſchijnlijk door eenige Yveraars voor zijne eere, welke hier door zogten te voorkoomen dat de nagedagteuis zijner ſchande voor de oogen der Stedelingen bleef ten toon geſteld. De Regeering deedt den brand blusſchen en de ſchade aan den Galg herſtellen; doch reeds in den eerſten nacht daar op volgende wierdt dezelve geheel bij den grond afgezaagd. Van wegen de tegenwoordige geſteldheid der Stad, was het onderzoek niet zeer ſtreng en naauwkeurig na de uitvoerders van dit ſeit: die, waarſchijnlijk, met kleine moeite zouden hebben kunnen gevonden worden.

Zie HOOFT, BOR, enz.

* *
*

N. Klockhoff, dir. sculp. 1792

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

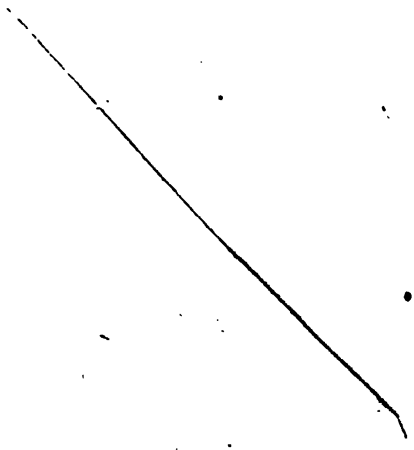

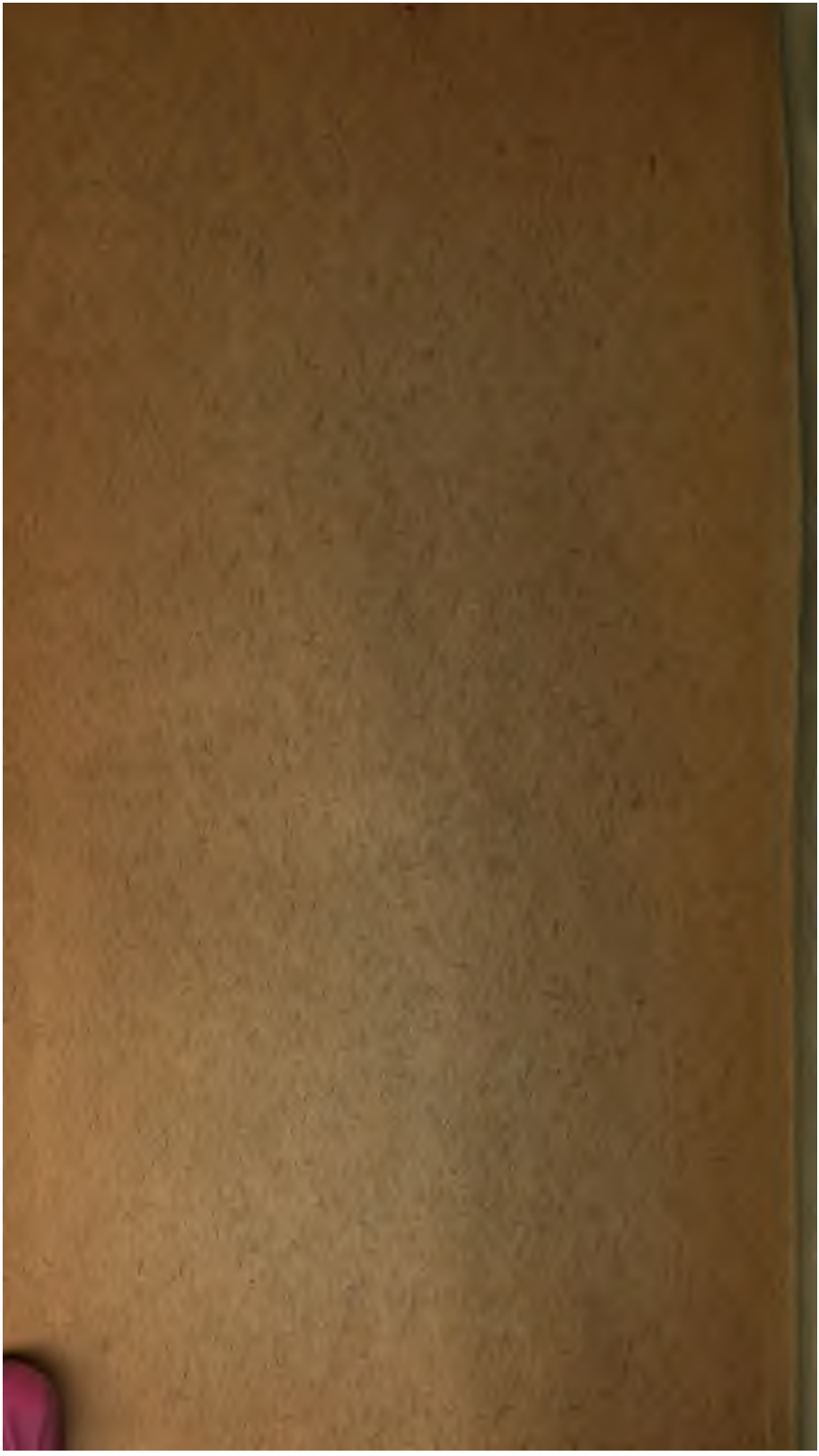

JUL 27 1928